Державний природознавчий музей
Львів
1870
НАН України

Капрусь І.Я.
Шрубович Ю.Ю.
Таращук М.В.

КАТАЛОГ

КОЛЕМБОЛ (COLLEMBOLA) І ПРОТУР (PROTURA) УКРАЇНИ

Національна академія наук України
Державний природознавчий музей

Капрусь І.Я.,
Шрубович Ю.Ю., Таращук М.В.

КАТАЛОГ КОЛЕМБОЛ (COLLEMBOLA) І ПРОТУР (PROTURA) УКРАЇНИ

Львів 2006

National Academy of Sciences of Ukraine
State Natural History Museum

CATALOGUE OF THE COLLEMBOLA AND PROTURA OF UKRAINE

by
Kaprus' I.J., Shrubovych J.J., Tarashchuk M.V.

LVIV 2006

УДК 595.713

Капрусь І.Я., Шрубович Ю.Ю., Таращук М.В.
Каталог колембол (Collembola) і протур (Protura) України. – Львів, 2006. –164 с.
ISBN 966-02-4183-6

У виданні узагальнені літературні та оригінальні матеріали щодо видового складу, класифікації, екології, географічного поширення, синонімії та бібліографії колембол і протур на території України. До каталогу увійшло 467 видових назв колембол, які належать до 129 родів і 19 родин, та 42 видових назв протур, які належать до 11 родів і 3 родин. Наведено перелік 155 бібліографічних джерел, які стосуються вивчення цих безхребетних тварин в Україні за майже 150-річний період.

Для зоологів, грунтових екологів, зоогеографів, працівників природничих музеїв, заповідників і вищих навчальних закладів.

Рецензенти:
канд. біол. наук, с.н.с. М.П. Козловський, канд. біол. наук, с.н.с. А.С. Сусуловський

Рекомендовано до друку вченою радою
Державного природознавчого музею НАН України

ISBN 966-02-4183-6

І.Я. Капрусь, Ю.Ю. Шрубович, М.В. Таращук
Державний природознавчий музей
НАН України, 2006

Вступ

В останні десятиліття інвентаризація фауни дрібних за розмірами ґрунтових тварин відбувається прискореними темпами. Про активізацію цього процесу свідчать видання численних каталогів й анотованих списків видів по окремих регіонах, а також розбудова інтерактивних способів використання інформації через інтернет-павутину. Результати досліджень колембол та протур в Україні дозволяють уперше зробити певні узагальнення і систематизувати нагромаджені знання щодо цих груп тварин.

На сьогодні нагромаджений багатий матеріал щодо вивчення фауни, морфології та екології колембол України, який розпорошений у різних наукових виданнях, що часто є малодоступними для опрацювання. Відсутність узагальненої інформації про цих груп безхребетних тварин ускладнює проведення порівняльних фауністичних і зоогеографічних досліджень, а також правильну інтерпретацію деяких видових назв.

Основним завданням роботи було опрацювання усієї існуючої інформації щодо Collembola України за 147-річний період досліджень та Protura за 70-річний період з метою складання першого уточненого списку реальних видів відповідно до сучасної їх номенклатури, представлення інформації про географічне поширення, екологічні преференції, таксономічні характеристики, а також повної бібліографії спеціальних наукових праць (окрім невеликих повідомлень, тезових за змістом).

У результаті проведеної роботи до цього списку увійшло 467 видових назв ногохвісток, включаючи 27 проблемних, присутність яких на дослідженій території видається авторам сумнівною і вимагає ретельної перевірки, та 42 види протур. Частина видів, знахідки яких в Україні були помилковими, виходячи із останніх таксономічних ревізій груп, не увійшли до каталогу. У зв'язку із недоступністю або втратою деяких матеріалів ногохвісток і протур не вдалося критично вивчити окремі сумнівні види, які цитувалися у літературі. Значна частина видових назв була наведена у літературі помилково або як молодші синоніми інших видів. Для частини видів не вдалося встановити точні місця знаходження в Україні і їх поширення було оцінено наближено до реального. До каталогу ми включили не усі синоніми видів, а лише ті, які найчастіше згадувалися в останні десятиліття. Для кількох видів були встановлені сучасні валідні назви, які не цитувалися у літературі.

Наведені в каталозі дані стосуються лише знахідок видів на території України і представлені переважно за матеріалами опублікованих праць учених. Стосовно класу протур використані також неопубліковані дані А. Шептицького та Ю.Ю. Шрубович. Підтверджувальний зоологічний матеріал зберігається у колекціях Державного природознавчого музею НАН України (Львів), Інституту зоології НАН України (Київ) та Інституту систематики й еволюції тварин ПАН у Кракові. Типові матеріали ногохвісток, "locus typicus" яких знаходиться на території України, окрім названих наукових установ, зберігаються також в Інституті зоології Вроцлавського університету (Польща), Московському державному педагогічному університеті та Зоологічному інституті РАН у Санкт-Петербурзі (Росія), а також в Лабораторії ентомології Національного музею історії природи у Парижі (Франція).

Формат каталогу ми ілюструємо таким прикладом:

(?) ***Protaphorura octopunctata*** (Tullberg, 1876)

Загальне поширення: Палеарктика.

Поширення в Україні: II- 9,17,25 б; III-32,34; V-52,54,55,56.

Екологія і таксономічні зауваження: Населяє різноманітні лісові та відкриті біотопи (листяні та хвойні ліси, остепнені луки, заплави річок, відвали буровугільних шахт), а також гнізда дрібних ссавців. Рідкісний, інколи звичайний.

Опрацювання нами типового матеріалу *Protaphorura octopunctata* (Tullberg, 1876) та *Protaphorura quadriocellata* (Gisin 1947) дозволяє стверджувати, що на території України жоден з наведених видів не присутній. Усі повідомлення про знахідки цих видів слід віднести до *Protaphorura serbica* (Loksa, Bogojevic, 1967), що населяє переважно степ і лісостеп, *Protaphorura saltuaria* sp. nov. і *Protaphorura gemella* sp. nov., які трапляються лише в карпатських лісах (Pomorski & Kaprus', у друці).

Література: Kseneman, 1938; Stach, 1954; Мартынова, Скляр, 1973; Прокопенко, 1987, 1988; Таращук, 1987а, 1995b, 1996; Таращук, Безкровна, 2000а; Капрусь, 1997, 2003; Старостенко, Усова, 1997; Бондаренко, 1998а, 1998b; Бондаренко-Борисова, 2002; Bondarenko-Borisova, Sandul, 2002; Старостенко, 2004.

Таким чином, для кожного виду наведені:

– Сучасний біномен, перед яким може стояти знак питання, якщо таксон сумнівний або збірний. Нижче нього може бути наведено перелік найуживаніших синонімів.

– Інформація про загальне поширення, представлена з використанням літературних даних та інтернетджерел.

– Закодовані дані про поширення в Україні у межах фізико-географічних областей або провінцій, якщо область невідома (див. розділ Умовні позначення і фізико-географічне районування України).

– Інформація про екологічні преференції виду і, якщо потрібно, короткі таксономічні зауваження, які базуються на власному досвіді авторів або останніх публікаціях. Використано такі загальні критерії численності видів: „**масовий**” означає, що вид був зафіксований як домінантний або еудомінантний у досліджених біогеоценозах, „**звичайний**” – як рецедентний або субрецедентний і „**рідкісний**” – знайдений у кількості 1-10 особин на території України або 1-5 особин у конкретних місцях дослідження. Класи домінування ногохвісток оцінені за підходом Г. Штокера і А. Бергмана (Stöcker, Bergmann, 1977).

– Повні літературні дані, які стосуються знахідок видів. Інколи у дужках наведено перелік форм і варіацій виду, які згадували автори праць.

Для полегшення пошуку видів у межах родів ми розташували їх в алфавітному порядку. В окремих випадках було використано таку таксономічну категорію як підрід, якщо доведено, що він має локальне географічне поширення.

Окремо слід зупинитися на прийнятих у каталозі системах класів Collembola і Protura. До сьогодні макросистема класу колембол перебуває у стані динамічних змін. Хоча в частині систематики колембол і досягнуті значні успіхи, питання про ранги багатьох монофілетичних груп залишаються відкритими. У результаті цього ми прийняли компромісний варіант макросистеми цього класу, який розміщений на спеціальному вебсайті в інтернеті за адресою http://www.geocities.com/~fransjanssens/. Цей варіант запропонований на підставі найновіших досліджень Г. Бретфельда

(Bretfeld 1999), К. Даза (D'Haese, 2002), Л. Дехарвенга (Deharveng, 2004) і ін. у цій галузі систематики. Для класу колембол у каталозі ми дотримувались системи таксонів рангу підвид-вид-рід-родина-надродина-ряд, а для класу протур – вид-рід-підродина-родина-ряд. Номенклатура таксонів в межах окремих родин ногохвісток прийнята за монографічними зведеннями по окремих групах (Zimdars, Dunger, 1994; Бабенко, 1994; Hopkin, 1997; Pomorski,1998: Bretfeld, 1999; Potapow, 2001; Thibaud, Schulz, Gama, 2004), а також інформації на спеціальному вебсайті.

Номенклатурна система протур, що прийнята в каталозі, є модифікованою системою В. Їнь (Yin, 1999). У наведений класифікації, на думку авторитетного дослідника цих тварин А. Шептицького, доцільно зробити такі зміни: у ряді Acerentomata залишити дві родини Protentomidae і Acerentomidae із запропонованих В. Їнь 6 родин, а решта 4 родини понизити до статусу підродин у родині Acerentomidae Silvestri 1907 sensu lato.

Автори вдячні за допомогу спеціалістам Донецького національного університету І. Бондаренко, О. Старостенко і Н. Анопрієнко-Сандул, Інституту зоології НАН України (Київ) Р. Варговичу, які надали свої матеріали колембол для опрацювання, що зібрані у степовій зоні та печерах України, а також А. Шептицькому за надану можливість опрацювання колекції протур з України та цінні поради.

Наведені в каталозі дані будуть корисними не тільки для вузьких спеціалістів, але й для ґрунтових екологів і практиків охорони природи.

Варто зазначити, що каталог є неповним і містить допустиму кількість неточностей, які пов'язані із помилковістю деяких визначень таксонів і недостатньою представленістю матеріалів у колекціях для критичного дослідження. За приблизними оцінками даний каталог репрезентує близько 60 % видів реальної фауни ногохвісток в Україні та не більше ніж, 30 % фауни протур. Автори розглядають цю публікацію як перше видання каталогу і планують підготувати розширену його версію з детальними таксономічними описами видів, малюнками і ключами для їх визначення.

Умовні позначення і фізико-геграфічне районування України

Поширення видів ногохвісток і протур в Україні наведено відповідно до фізико-географічних областей, а в окремих випадках – провінцій (див. рис.) (Географічна енциклопедія України, 1993). У каталозі використані такі скорочення:

I – ЗОНА ЗМІШАНИХ ЛІСІВ
а – *Поліська провінція*
1 – Волинське Полісся
2 – Житомирське Полісся
3 – Київське Полісся
4 – Чернігівське Полісся
5 – Новгород-Сіверське Полісся
6 – Мале Полісся
II – ЛІСОСТЕПОВА ЗОНА
а – *Західно-Українська лісостепова провінція*
7 – Волинська височинна область
8 – Розтоцько-Опільська горбогірна область
9 – Західно-Подільська височинна область
10 – Середньоподільська височинна область
11 – Прут-Дністровська височинна область
б – Дністровсько-Дніпровська лісостепова провінція
12 – Північно-Західна Придніпровська височинна область
13 – Північно-Східна Придніпровська височинна область
14 – Київська височинна область
15 – Придніпровсько-Східно-Подільська височинна область
16 – Середньобузька височинна область
17 – Центральнопридніпровська височинна область
18 – Південно-Подільська височинна область
19 – Південно-Придніпровська височинна область
в – Лівобережно-Дніпровська лісостепова провінція
20 – Північно-Дніпровська терасова низовинна область
21 – Північно-Полтавська підвищена область
22 – Східно-Полтавська підвищена область
23 – Південно-Дніпровська терасова низовинна область
г – Середньоросійська лісостепова провінція
24 – Сумська схилово-височинна область
25 – Харківська схилово-височинна область
III – СТЕПОВА ЗОНА
Північно - степова підзона
а – Дністровсько-Дніпровська північностепова провінція
26 – Південно-Молдавська схилово-височинна область
27 – Південно-Подільська схилово-височинна область
28 – Південно-Придніпровська схилово-височинна область
б – Лівобережно-Дніпровсько-приазовська північностепова провінція
29 – Орільсько-Самарська низовинна область
30 – Кінсько-Ялинська низовинна область
31 – Приазовська височинна область
32 – Приазовська низовинна область
в – Донецька північностепова провінція
33 – Західно-Донецька схилово-височинна область
34 – Донецька височинна область
г – Задонецько-Донська північностепова провінція

Рис. Схема фізико-географічного районування України

35 –Старобільська схилово-височинна область

Середньостепова підзона

д – Причорноморська середньостепова провінція

36 – Задністровсько-Причорноморська низовинна область

37 – Дністровсько-Бузька низовинна область

38 – Бузько-Дніпровська низовинна область

39 – Дніпровсько-Молочанська низовинна область

40 – Західно-Приазовська схилово-височинна область

Сухостепова підзона

ж – Причорноморсько-Приазовська сухостепова провінція

41 – Нижньобузько-Дніпровська низовинна область

42 – Нижньодніпровська терасово-дельтова низовинна область

43 – Присивасько-Приазовська низовинна область

з – Кримська степова провінція

44 – Присивасько-Кримська низовинна область

45 – Тарханкутська рівнинна область

46 – Центральнокримська височинна область

47 – Керченська горбисто-пасмова область

КРИМСЬКІ ГОРИ

48 – Передгірно-кримська область

49 – Гірсько-Кримська область

50 – Південнобережно-Кримська область

УКРАЇНСЬКІ КАРПАТИ

51 – Передкарпатська височинна область

52 – Зовнішньокарпатська область

53 – Вододільно-Верховинська область

54 – Полонинсько-Чорногорська область

55 – Рахівсько-Чивчинська область

56 – Вулканічно-Карпатська область

57 – Закарпатська низовинна область

обл. – область
р-н – район
ур. – урочище
хр. – хребет
с. – село
смт. – селище міського типу
г. – гора
м. – місто
р. – ріка
НПП – Національний природний парк
ПЗ – Природний заповідник
вис. – височина
пол. – полонина

Система класу Collembola Lubbock, 1870

Ряд **PODUROMORPHA** Börner, 1913, sensu D'Haese, 2002

Надродина **PODUROIDEA** sensu Palacios-Vargas, 1994

Родина **PODURIDAE** Latreille, 1803

Рід ***Podura*** Linnaeus, 1758

P. aquatica Linnaeus, 1758

Надродина **HYPOGASTRUROIDEA** Salmon, 1964 sensu Deharveng, 2004

Родина **HYPOGASTRURIDAE** Börner, 1906

Рід ***Hypogastrura*** Bourlet, 1839

H. aequepilosa (Stach, 1949)
H. assimilis (Krausbauer, 1898)
H. breviempodialis Stach, 1949
H. crassaegranulata (Stach, 1949)
H. gisini Strenzke, 1954
H. manubrialis Tullberg, 1869
H. papillata Gisin, 1949
H. purpurescens (Lubbock, 1867)
H. sahlbergi (Reuter, 1895)
H. serrata (Ågren, 1904)
H. socialis (Uzel, 1891)
(?) *H. tullbergi* (Schäffer, 1900)
H. vernalis (Carl, 1901)
H. viatica (Tullberg, 1872)

Рід ***Ceratophysella*** Börner, 1932

C. armata (Nicolet, 1841)
C. bengtssoni (Ågren, 1904)
C. denticulata (Bagnall, 1941)
C. engadinensis Gisin, 1949
C. granulata Stach, 1949
C. impedita Skarzynski, 2002
C. luteospina Stach, 1920
C. mosquensis (Becker, 1905)
C. neomeridionalis Steiner, 1955
C. scotica (Carpenter, Evans, 1899)
C. sigillata (Uzel, 1891)
C. silvatica Rusek, 1964
C. stercoraria (Stach, 1963)
C. succinea Gisin, 1949
C. vargovychi Skarżyński, Kapruś & Shrubovych, 2001

Рід ***Mucrella*** Fjellberg, 1985

M. acuminata (Cassagnau,1952)

Рід ***Choreutinula*** Paclt, 1944

C. inermis (Tullberg, 1871)

Рід ***Schoettella*** Shäffer, 1896

S. ununquiculata (Tullberg, 1869)

Рід ***Microgastrura*** Stach, 1922

M. duodecimoculata Stach, 1922

Рід ***Mesogastrura*** Bonet, 1930

M. libyca (Caroli, 1914)

Рід ***Acherontiella*** Absolon, 1913

A. cassagnaui Thibaud, 1967

Рід ***Xenylla*** Tullberg, 1869

X. acauda Gisin, 1947
X. boerneri Axelson, 1905
X. brevicauda Tullberg, 1869
X. brevisimilis brevisimilis Stach, 1949 sensu Gama, 1964
X. corticalis Börner, 1901
X. grisea Axelson, 1900
(?) *X. longispina* Uzel, 1897
X. maritima Tullberg, 1869
X. mediterranea Gama, 1964
X. mucronata Axelson, 1903
X. shillei Börner, 1903
(?) *X. tullbergi* Stach, 1903
X. uniseta Gama, 1963
X. welchi Folsom, 1916

Рід ***Paraxenylla*** Murphy, 1965

P. affiniformis (Stach, 1930)

Рід ***Willemia*** Börner, 1901

W. anophthalma Borner, 1901
W. denisi Mills, 1932
W. intermedia Mills, 1934
W. scandinavica Stach, 1949
W. virae Kapruś, 1997

Надродина **NEANUROIDEA** Massoud, 1967 sensu D'Haese, 2002

Родина **ODONTELLIDAE** Massoud, 1967

Рід ***Superodontella*** Stach, 1949

S. lamellifera Axelson, 1903

(?) *S. spp.*

Рід ***Xenyllodes*** Axelson, 1903

X. armatus (Axelson, 1903)

X. ghilarovi Martynova, 1964

Рід ***Pseudoxenyllodes*** Kuznetzova & Potapov, 1988

P. macrocanthus Kuznetzova & Potapov, 1988

Рід ***Axenyllodes*** Stach, 1949

A. baueri Kseneman, 1935

A. caecus (Gisin, 1952)

A. ukrainus Thibaud & Taraschuk, 1997

Рід ***Stachiomella*** Wray, 1957

S. populosa (Selga, 1963)

Родина **BRASHYSTOMELLIDAE** (Stach, 1949)

Рід ***Brachystomella*** Ågren, 1903

B. curvula Gisin, 1948

B. parvula (Schäffer, 1896)

Родина **NEANURIDAE** Borner, 1901

Рід ***Friesea*** Dalla Törre, 1985

F. acuminata Denis, 1925

F. afurcata Denis, 1927

F. albida Stach, 1949

F. claviseta Axelson, 1900

F. decemoculata Börner, 1903

F. denisi Kseneman, 1936

F. handschini Kseneman, 1938

F. mirabilis (Tullberg, 1871)

F. monoculata Dunger, 1972

F. stachi Kseneman, 1936

F. subterranea Cassagnau, 1958

F. truncata Cassagnau, 1958

Рід ***Pratanurida*** Rusek, 1973

P. boerneri Schött, 1902

P. podolica Kapruś & Weiner, 2002

Рід ***Pseudachorudina*** Stach, 1949

P. palmiensis (Börner, 1903)

Рід ***Pseudachorutella*** Stach, 1949

P. asigillata (Börner, 1901)

Рід ***Pseudachorutes*** Tullberg, 1871

P. corticicolus (Schäffer, 1896)

P. dubius Krausbauer, 1898

P. laricis Arbea & Jordana, 1989

P. parvulus Börner, 1901

P. subcrassus Tullberg, 1871

Рід ***Micranurida*** Börner, 1901

(?) *M. anophthalmica* Stach, 1949

M. forsslundi Gisin, 1949

M. granulata (Ågrell, 1943)

M. pygmaea Börner, 1901

Рід ***Anurida*** Laboulbène, 1865

A. carpatica Babenko, 1998

A. ellipsoides Stach, 1949

A. granaria Nicolet, 1847

A. lvivska Babenko, 1998

A. maritima (Guerin, 1839)

A. tullbergi Schött, 1891

Рід ***Morulina*** Börner, 1906

M. verrucosa (Börner, 1903)

Рід ***Neanura*** Mac Gillivray, 1893

N. minuta Gisin, 1963

N. muscorum (Templeton, 1835)

N. parva Stach, 1951

N. pseudoparva Rusek, 1963

Рід ***Deutonura*** Cassagnau, 1979

D. albella (Stach, 1920)

D. conjuncta (Stach, 1926)

D. czarnohorensis Deharveng, 1982

D. plena Stach, 1951

D. stachi Gisin, 1952

D. weinerae Deharveng, 1982

Рід ***Endonura*** Cassagnau, 1979

E. incolorata Stach, 1951

E. lusatica (Dunger, 1966)

E. quadriseta Cassagnau et Peja, 1979

E. taurica (Stach, 1951)

Рід ***Bilobella*** Caroli, 1912

(?) *B. aurantiaca* Caroli, 1910

Рід ***Thaumanura*** Börner, 1932

T. carolii (Stach, 1920)

Надродина **ONYCHIUROIDEA** sensu D'Haese, 2002

Родина **ONYCHIURIDAE** Börner, 1909

Рід ***Tetrodontophora*** Reuter, 1882
T. bielanensis (Waga, 1842)
Рід ***Kalaphorura*** Absolon, 1901
K. carpenteri (Stach, 1919)
K. paradoxa (Schäffer, 1900)
K. tuberculata (Moniez, 1891)
Рід ***Hymenaphorura*** Bagnall, 1949
H. dentifera (Stach, 1934)
H. liberta Pomorski, 1990
H. polonica Pomorski, 1990
H. valdegranulata (Stach, 1954)
Рід ***Heteraphorura*** Bagnall, 1948
H. carpatica (Stach, 1934)
H. variotuberculata (Stach, 1934)
Рід ***Archaphorura*** Bagnall, 1949
A. serratotuberculata (Stach, 1933)
Рід ***Oligaphorura*** Bagnall, 1949
O. schoetti (Lie-Petersen, 1896)
Рід ***Micraphorura*** Bagnall, 1949
M. absoloni (Börner, 1901)
M. chatyrdagi Kapruś, Weiner & Pomorski, 2002
M. daii Pomorski, Skarzynski & Kapruś, 1998
M. eremia Kapruś, Weiner & Pomorski,2002
M. irinae Thibaud & Taraschuk, 1997
M. pieninensis Weiner, 1988
M. steposa Kapruś, Weiner & Pomorski, 2002
M. uralica (Khanislamova, 1986)
Рід ***Supraphorura*** Stach, 1954
S. furcifera Börner, 1901
Рід ***Protaphorura*** Absolon, 1901
P. ajudagi Pomorski, Skarzynski & Kapruś, 1998
P. armata (Tullberg, 1869)
P. aurantiaca (Ridley, 1880)
P. campata (Gisin, 1952)
P. cancellata (Gisin, 1956)
P. fimata (Gisin, 1952)
P. gisini Haybach, 1960
P. glebata (Gisin, 1952)
(?) *P. illaborata* (Gisin, 1956)
P. meridiata Gisin, 1952
(?) *P. octopunctata* Tullberg, 1876
P. pannonica (Haybach, 1960)
P. procampata Gisin, 1956
P. prolata Gisin, 1956
P. pseudocellata (Naglitsh, 1962)
P. serbica (Loksa & Bogojevic, 1967)
P. subarmata (Gisin, 1957)
P. subuliginata (Gisin, 1956)
P. tricampata Gisin, 1956
Рід ***Thalassaphorura*** Bagnall, 1949
T. encarpata (Denis, 1931)
T. tovtrensis (Kapruś & Weiner, 1994)
Рід ***Tantulonychiurus*** Pomorski, 1996
T. volinensis (Szeptycki, 1964)
Рід ***Agraphorura*** Pomorski, 1998
A. naglitshi (Gisin, 1960)
Рід ***Onychiurus*** Gervais, 1841
O. ambulans (Linnaeus, 1758)
O. rectospinatus Stach, 1922
Рід ***Deuteraphorura*** Absolon, 1901
D. cebennaria (Gisin, 1956)
(?) *D. fimetaria* (Linnaeus, 1933)
D. nervosa (Stach, 1954)
D. silesiaca (Dunger, 1977)
D. silvaria (Gisin, 1952)
D. variabilis (Stach, 1954)
Рід ***Orthonychiurus*** Stach, 1954
O. rectopapillatus (Stach, 1933)
Рід ***Deharvengiurus*** Weiner, 1996
D. denisi (Stach, 1934)
Рід ***Onychiuroides*** Bagnall, 1948
(?) *O. bureschi* (Handschin, 1928)
O. granulosus (Stach, 1930)
(?) *O. longisetosus* Stach, 1954
(?) *O. paucituberculatus* (Stach, 1934)
O. pseudogranulatus (Gisin, 1951)

Родина
TULLBERGIIDAE Bagnall, 1935
Рід ***Doutnacia*** Rusek, 1974
D. xerophila Rusek, 1974
Рід ***Karlstejnia*** Rusek, 1974
K. norvegica Fjellberg
K. rusekiana Weiner, 1983
Рід ***Mesaphorura*** Börner, 1901
M. critica Ellis, 1976
M. delamarei Weiner, 1991

M. florae Simon, Ruiz, Martin & Luciáñez, 1994
M. hygrophila (Rusek, 1971)
M. hylophila Rusek, 1982
M. italica Rusek, 1971
M. jarmilae Rusek, 1982
M. krausbaueri (Börner, 1901)
M. macrochaeta Rusek, 1976
M. sylvatica Rusek, 1971
M. tenuisensillata Rusek, 1974
M. yosii (Rusek, 1967)

Рід ***Marcuzziella*** Rusek, 1975

(?) *M. tripartita* Rusek, 1975

Рід ***Metaphorura*** Bagnall, 1936

M. affinis (Börner, 1902)
M. denisi (Simon Benito, 1985)
M. orestia Pomorski, Skarzynski & Kapruś, 1998

Рід ***Paratullbergia*** Womersley, 1930

P. callipygos (Börner, 1902)
P. macdougalli Bagnall, 1936

Рід ***Neonaphorura*** Bagnall, 1935

N. adulta (Gisin, 1944)
N. duboscqui (Denis, 1932)

Рід ***Scaphaphorura*** Petersen, 1965

S. arenaria Petersen, 1965

Рід ***Stenaphorurella*** Luciánez & Simon, 1992

S. quadrispina (Börner, 1901)
S. lubbocki (Bagnall, 1935)

Ряд **ENTOMOBRYOMORPHA** Börner, 1913 sensu stricto D'Haese, 2002

Надродина **ISOTOMOIDEA** Szeptycki, 1979

Родина **ISOTOMIDAE** Schäffer, 1896

Рід ***Uzelia*** Absolon, 1901

U. setifera Absolon, 1901

Рід ***Jesenikia*** Rusek, 1997

J. filiformis Rusek, 1997

Рід ***Tetracanthella*** Schött, 1891

T. bescidica Potapov & Kapruś, 1993
T. brevifurca Stach, 1929
T. fjellbergi Deharveng, 1987
T. ksenemani Nosek, 1964
T. montana Stach, 1947
T. pilosa Schött, 1891
T. proxima Steiner, 1955

Рід ***Paranurophorus*** Denis, 1929

P. simplex Denis, 1929

Рід ***Anurophorus*** Nicolet, 1842

A. cuspidatus Stach, 1920
A. laricis Nicolet, 1842
A. septentrionalis Palissa, 1966

Рід ***Pseudanurophorus*** Stach, 1922

P. binoculatus Kseneman, 1934
P. octoculatus Martynova, 1971
P. quadrioculatus Törne, 1955

Рід ***Folsomides*** Stach, 1922

F. angularis (Axelson, 1905)
F. marchicus (Frenzel, 1941)
F. parvulus Stach, 1922
F. portucalensis Gama, 1961

Рід ***Subisotoma*** Stach, 1947

S. pusilla (Schäffer, 1900)
(?) *S. variabilis* (Gisin, 1949)

Рід ***Scutisotoma*** Bagnall,1949

S. karadagi Potapov, Babenko et Fjellberg, 2006

Рід ***Strenzketoma*** Potapov, Babenko et Fjellberg, 2006

S. buddenbrocki (Strenzke, 1954)

Рід ***Isotomodes*** Linnaniemi, 1907

I. armatus Naglitch, 1962
I. productus (Axelson, 1906)
I. sexetosus provincialis Poinsot, 1966

Рід ***Folsomia*** Willem, 1902

F. albens Kapruś & Potapov, 1999
F. alpina Kseneman, 1936
F. candida Willem, 1902
(?) *F. diplophthalma* (Axelson, 1902)
F. dovrensis Fjellberg, 1876
F. fimetaria (Linnaeus, 1758)
F. fimetarioides (Axelson, 1903)
F. inoculata Stach, 1947
F. ksenemani Stach, 1947
F. lawrensei Rusek, 1984
(?) *F. litsteri* Bagnall, 1939
F. manolachei Bagnal, 1939
F. martynovae Martynova, 1973 sensu Potapov, 2001
F. penicula Bagnal, 1939

F. quadrioculata (Tullberg, 1871)
F. sensibilis Kseneman, 1936
F. sexoculata (Tullberg, 1871)
F. similis Bagnall, 1939
F. spinosa Kseneman, 1936
F. strenzkei Nosek, 1963
F. volgensis Martynova, 1967

Рід **Pseudofolsomia** Martynova, 1967

P. acanthella Martynova, 1967

Рід ***Folsomina*** Denis, 1931

F. onychiurina (Denis, 1931)

Рід ***Proisotoma*** Börner, 1901

P. armeriae Fjellberg, 1976
P. brevidens Stach, 1947
P. minima Absolon, 1901
P. minuta (Tullberg, 1871)
P. papillosa Stach in Drenowski, 1937
(?) *P. subarctica* Gisin, 1950
P. subminuta Denis, 1931
P. tenella (Reuter, 1895)

Рід ***Appendisotoma*** Stach, 1947

(?) *A. abiskoensis* (Ågrell, 1939)
A. franzi (Haybach, 1962)
A. montana Martynova, 1969

Рід ***Ballistura*** Börner, 1906

B. schoetti (Dalla Torre, 1895)
B. tuberculata (Stach, 1947)

Рід ***Coloburella*** Latzel, 1918

C. vandeli Cassagnau & Delamare, 1951

Рід ***Pachyotoma*** Bagnall, 1949

P. crassicauda (Tullberg, 1871)
P. granulata (Stach, 1947)
P. recta (Stach, 1929)

Рід ***Hydroisotoma*** Stach, 1947

H. schaefferi (Krausbauer, 1898)

Рід ***Archisotoma*** Linnaniemi, 1912

A. intersticialis (Delamare, 1954)

Рід ***Cryptopygus*** Willem, 1901

C. bipunctatus (Axelson, 1903)
C. exilis Gisin, 1960
C. orientalis Stach, 1947
C. ponticus (Stach, 1947)
C. posteroculatus (Stach, 1947)
C. thermophilus (Axelson, 1900)

Рід ***Isotomiella*** Bagnall, 1939

I. minor (Schäffer, 1895)

Рід ***Pseudisotoma*** Handschin, 1924

P. monochaeta (Kos, 1942)
P. sensibilis Tullberg, 1876

Рід ***Vertagopus*** Börner, 1906

V. arboreus (Linnaeus, 1758)
V. cinereus (Nicolet, 1841)
V. westerlundi (Reuter, 1897)

Рід ***Parisotoma*** Bagnall, 1940

P. notabilis (Schäffer, 1896)

Рід ***Desoria*** Nicolet in Desor, 1841

D. blekeni (Leinaas, 1980)
D. blufusata (Fjellberg, 1978)
D. divergens (Axelson, 1900)
D. fennica (Reuter, 1895)
D. germanica (Hüther & Winter, 1961)
D. hiemalis (Schött, 1893)
(?) *D. intermedia* Schött, 1902
D. neglecta (Schäffer, 1900)
D. nivalis (Carl, 1910)
D. nivea (Schäffer, 1896)
D. olivacea (Tullberg, 1871)
D. propinqua (Axelson, 1902)
D. ruseki (Fjellberg, 1979)
D. tigrina Nicolet, 1842
D. trispinata (Mac Gillivray, 1896)
D. violacea (Tullberg, 1876)

Рід ***Isotoma*** Bourlet, 1839

I. anglicana Lubbock, (1873) sensu Yosii, 1963
I. riparia (Nicolet, 1842)
I. viridis Bourlet, 1895

(?) Рід ***Metisonoma*** Maynard, 1951

(?) *M. grandiceps* (Reuter, 1891)

Рід ***Halisotoma*** Bagnall, 1949

H. maritima Tullberg, 1871

Рід ***Marisotoma*** Fjellberg, 1997

M. tenuicornis (Axelson, 1903)

Рід ***Isotomurus*** Börner, 1903

I. alticolus (Carl, 1946)
(?) *I. antennalis* Bagnall, 1940
(?) *I. balteatus* Reuter, 1876
(?) *I. fucicolus* (Schott, 1893)
I. palliceps (Uzel, 1891)
I. palustris (Müller, 1776)

I. plumosus Bagnall, 1940
I. stepposus Potapov et Starostenko. 2002
I. stuxbergi (Tullberg, 1876)

Надродина
TOMOCEROIDEA Szeptycki, 1979
Родина **ONCOPODURIDAE**
Carl & Lebedinsky, 1905
Рід ***Oncopodura*** Carl & Lebedinsky, 1905
O. crassicornis Schoebotham, 1911
O. hamata Carl & Lebedinsky, 1905

Родина **TOMOCERIDAE**
Schäffer, 1896
Рід ***Tomocerus*** Nicolet, 1842
T. minor (Lubbock, 1862)
T. minutus (Tullberg, 1876)
T. vulgaris (Tullberg, 1871)
Рід ***Plutomurus*** Yosii, 1956
P. carpaticus Rusek & Weiner, 1978
Рід ***Pogonognathellus*** Paclt, 1944
P. flavescens (Tullberg, 1871)
P. longicornis (Müller, 1776)

Надродина **ENTOMOBRYOIDEA**
Womersley, 1934 sensu Szeptycki, 1979
Родина **ENTOMOBRYIDAE**
Schött, 1891
Рід ***Orchesella*** Templeton, 1835
O. albofasciata Stach, 1960
O. alticola Uzel, 1980
O. angustistrigata Stach, 1960
O. bifasciata Nicolet, 1842
O. cincta (Linnaeus, 1758)
O. disjuncta Stach, 1960
O. flavescens (Bourlet, 1839)
O. maculosa Ionesco, 1915
O. multifasciata Scherbakow, 1898
O. orientalis Stach, 1960
O. pseudobifasciata Stach, 1960
O. pulchra Stscherbakov, 1898
(?) *O. rufescens* Lubbock, 1862
O. spectabilis Tullberg, 1871
O. sphagneticola Stach, 1960
O. subnigra Stach, 1960
O. taurica Stach, 1960
O. viridilutea Stach, 1937
O. xerothermica Stach, 1960
Рід ***Heteromurus*** Wankel, 1860
H. major (Moniez, 1889)
H. nitidus (Templeton, 1835)
Рід ***Entomobrya*** Rondani, 1861
E. arborea (Tullberg, 1871)
E. atrocincta Schött, 1896
E. corticalis (Nicolet, 1841)
E. handschini Stach, 1922
E. lanuginosa (Nicolet, 1841)
E. marginata (Tullberg, 1871)
E. multifasciata (Tullberg, 1871)
E. muscorum (Nicolet, 1841)
E. nicoleti (Lubbock, 1868)
E. nivalis (Linnaeus, 1758)
E. puncteola Usel, 1891
E. quinquelineata Börner, 1901
E. spectabilis Reuter, 1890
E. superba Reuter, 1876
E. violaceolineata Stach, 1963
Рід ***Entomobryoides*** Maynard, 1951
E. myrmecophilus (Reuter, 1876)
Рід ***Sinella*** Brook, 1882
S. coeca (Schött, 1896)
S. curviseta Brook, 1882
(?) *S. humicola* Brown, 1926
Рід ***Willowsia*** Shoebotham, 1917
W. buski (Lubbock, 1869)
W. nigromaculata (Lubbock, 1873)
W. platani Nicolet, 1842
Рід ***Lepidocyrtus*** Bourlet, 1839
Підрід ***Lepidocyrtus*** Bourlet, 1839
L. curvicollis (Bourlet, 1839)
L. instratus Handschin, 1924
L. lignorum (Fabricius, 1775)
L. nigrescens Szeptycki, 1967
L. paradoxus Usel, 1890
L. peisonis Traser & Christian, 1992
L. ruber Schött, 1902
L. violaceus (Geoffroy, 1762)
Підрід ***Lanocyrtus***
Yoshii & Yayuk, 1989
L. cyaneus Tullberg, 1871

L. lanuginosus (Gmelin, 1788)

Рід ***Pseudosinella*** Schäffer, 1897

P. alba (Packard, 1873)

P. codri Gama, Busmachiu, 2002

(?) *P. decemoculata* Guthrie, 1903

P. duodecimoculata Bonet, 1931

P. fallax Börner, 1903

P. horaki Rusek, 1985

P. immaculata (Lie-Pettersen, 1896)

P. imparipunctata Gisin, 1953

P. ksenemani Gisin, 1944

P. moldavica Gama, Busmachiu, 2002

P. octopunctata Börner, 1901

P. sexoculata Schöt, 1902

(?) *P. wachlgreni* (Börner, 1907 in Voeltzkow, 1907)

(?) *P. zygophora* Schille, 1908

Рід ***Seira*** Lubbock, 1869

S. domestica (Nicolet, 1841)

S. squamoornata (Stsherbakow, 1898)

Родина **CYPHODERIDAE** Börner, 1906

Рід ***Cyphoderus*** Nicolet, 1842

C. albinus Nicolet, 1842

C. bidenticulatus (Parona, 1888)

Ряд **NEELIPLEONA** Massoud, 1971

Родина **NEELIDAE** Folsom, 1896

Рід ***Megalothorax*** Willem, 1900

M. incertus Börner, 1903

M. minimus Willem, 1900

Рід ***Neelus*** Folsom, 1896

N. murinus Folsom, 1896

Рід ***Neelides*** Caroli, 1912

N. minutus (Folsom, 1901)

Ряд **SYMPHYPLEONA** Börner, 1901 sensu Massoud, 1971

Надродина **SMINTHURIDIDOIDEA** Bretfeld, 1994

Родина **MACKENZIELLIDAE** Yosii, 1961

Рід ***Mackenziella*** Hammer, 1953

M. psocoides Hammer, 1953

Родина **SMINTHURIDIDAE** Börner, 1906 sensu Betsch & Massoud, 1970

Рід ***Sminthurides*** Börner, 1900

S. aquaticus (Bourlet, 1843)

S. cruciatus Axelson, 1905

S. malmgreni (Tullberg, 1876)

S. parvulus (Krausbauer, 1898)

S. penicillifer (Schäffer, 1896)

S. pseudassimilis Stach, 1956

S. schoetti (Axelson, 1903)

Рід ***Sphaeridia*** Linnaniemi, 1912

S. leutrensis Dunger & Bretfeld, 1989

S. pumilis (Krausbauer, 1898)

Рід ***Stenacidia*** Börner, 1906

S. violacea violacea (Reuter, 1881)

Надродина **KATIANNOIDEA** Bretfeld, 1994

Родина **ARRHOPALITIDAE** Richards, 1968 sensu Bretfeld, 1999

Рід ***Arrhopalites*** Börner, 1906

A. acanthophthalmus Gisin, 1958

A. bifidus Stach, 1945

A. caecus (Tullberg, 1871)

A. carpathicus Vargovich, 1999

A. gisini Nosek, 1961

A. kristiani Vargovich, 2005

A. principalis Stach, 1945

A. pygmaeus (Wankel, 1860)

A. kristiani Vargovich, 1948

A. secundarius Gisin, 1958

A. sericus Gisin, 1947

A. spinosus Rusek, 1967

A. terricola Gisin, 1958

Родина Katiannidae

Рід ***Gisinianus*** Betsch, 1977

G. flammeolus (Gisin, 1957)

Рід ***Sminthurinus*** Börner, 1901

S. albifrons Tullberg, 1871

S. alpinus alpinus Gisin, 1953

S. alpinus bisetosus Ellis, 1976

S. aureus (Lubbock, 1862)

S. bimaculatus (Axelson, 1902)

S. domesticus Gisin, 1963

S. elegans (Fitch, 1863)
S. gamae (Gisin, 1963)
S. gisini Gama, 1965
S. igniceps (Reuter, 1881)
S. niger (Lubbock, 1868)
S. trinotatus Axelson, 1905

Надродина
DICYRTOMOIDEA Bretfeld, 1994
Родина **DICYRTOMIDAE** Börner, 1906 sensu Deharveng, 2004
Рід ***Dicyrtoma*** Bourlet, 1842
D. fusca (Lubbock, 1873)
Рід ***Dicyrtomina*** Börner, 1903
D. flavosignata (Tullberg, 1871)
D. minuta (Fabricius, 1783)
D. ornata (Nicolet, 1842)
D. signata Stach, 1920
Рід ***Ptenothrix*** Börner, 1906
P. atra (Linnaeus, 1758)
P. ciliata (Stach, 1957)
P. leucostigata Stach, 1957
P. reticulata Stach, 1957
P. setosa (Krausbauer, 1898)

Надродина **SMINTHUROIDEA** Bretfeld, 1994
Родина **SMINTHURIDAE** Lubbock, 1862, sensu Deharveng, L, 2004
Рід ***Allacma*** Börner, 1906
A. fusca (Linnaeus, 1758)
Рід ***Caprainea*** Dallai, 1970
C. marginata (Schött, 1893)
Рід ***Disparrhopalites*** Stach, 1956
D. patrizii (Cassagnau. & Delamare Deobutteville, 1953)
Рід ***Lipothix*** Börner, 1906
L. lubbocki (Tullberg, 1872)

Рід ***Sminthurus*** Latreille, 1802
S. maculatus Tömösvary, 1883
S. multipunctatus Schäffer, 1896
S. nigrinus Bretfeld, 2000
S. nigromaculatus (Tullberg, 1871)
S. viridis (Linnaeus, 1758)
S. wahlgreni Stach, 1920
Рід ***Sphyrotheca*** Börner, 1906
S. multifasciata (Reuter, 1881)
Рід ***Spatulosminthurus*** Betsch & Betsch-Pinot, 1984
S. flaviceps Tullberg, 1871
S. guthriei guthriei (Stach, 1920) sensu Bretfeld, 1996

Родина **BOURLETIELLIDAE** Börner, 1912 sensu Bretfeld, 1994
Рід ***Bourletiella*** Banks, 1899
B. arvalis (Fitch, 1863)
B. hortensis (Fitch, 1863)
Рід ***Cassagnaudiella*** Ellis, 1975
C. pruinosa (Tullberg, 1871) sensu Ellis, 1975 and Nayrolles, 1995
Рід ***Deuterosminthurus*** Börner, 1901
D. bicinctus (Koch, 1840)
D. pallipes (Bourlet, 1842)
D. sulfureus sulfureus (Koch, 1840)
Рід ***Fasciosminthurus*** Gisin, 1960
F. albanicus (Stach, 1956)
F. circumfasciatus (Stach, 1956)
F. obtectus Bretfeld, 1992
F. virgulatus (Skorikow, 1899)
Рід ***Heterosminthurus*** Stach, 1955
H. bilineatus (Bourlet, 1842)
H. insignis (Reuter, 1876)
H. linnaniemii (Stach, 1920)
H. novemlineatus (Tullberg, 1871)
Рід ***Cyprania*** Bretfeld, 1992
C. grisae Bretfeld, 1992

Каталог видів колембол

Історія досліджень фауни Collembola України починається і з праці польського натураліста Г. Бельке (Belke, 1859), який для міста Кам'янця-Подільського вказує три види колембол, а саме *Allacma fusca* (Linnaeus, 1758), (?) *Desoria tigrina* Nicolet, 1842 і *Entomobrya nivalis* (Linnaeus, 1758). Ця і наступні праці А. Щербакова (1898–1901), А. Скорікова (Скориков, 1899), Й. Лебединського (Лебединский, 1904), Ф. Шіллє (Szille, 1912), Я. Стаха (Stach, 1929), Б. Кельштейна (1929-1930) присвячені, переважно, знахідкам окремих видів ногохвісток або дослідженню вузькорегіональних фаун цих тварин.

Першу найзначнішу працю стосовно вивчення ногохвісток України в XX столітті написав чесько-словацький зоолог М. Ксенеман (Kseneman, 1938). Вона присвячена вивченню систематики, фауни й екології колембол лісів і субальпійських лук резервату "Піп Іван" у Мармарошських горах на Закарпатті. Він узагальнює дані про частоту трапляння і біотопний розподіл 90 видів цих безхребетних і, на основі отриманих знань про фауну Apterygota, робить висновок про важливі з господарської точки зору властивості ґрунтів.

Підсумовуючим фауністичним зведенням щодо вивчення ногохвісток України у другій половині XX століття була серія монографічних робіт Я. Стаха (Stach, 1947-1963). Цей автор повідомляє про знаходження на цій території 102 видів колембол, 22 з яких описані в якості нових для науки.

У 1960 році з'являється перший і єдиний досі каталог Collembola колишнього Радянського Союзу А. Грінбергса (Гринбергс, 1960), в якому наведені фрагментарні дані щодо фауни цих тварин з території України.

Значний вклад у вивчення Collembola Українських Карпат і Поділля внесли також Й. Носек і С. Висоцька (Nosek, Vysotskaja, 1973), Л. Мельник та Г. Івахів (1981), Л. Мельник, В. Бережний та Г. Івахів (1981), Л. Дехарвенг (Deharveng, 1982), Є. Шапошникова (1984), Д. Климовська і Є. Рукавуць (1988), І. Капрусь (1992-2005), лісостепових і степових районів України – Є. Мартинова і В. Скляр (Мартынова, Скляр, 1973), М. Таращук (1984-1991), А. Прокопенко (1987-1988), І. Второв (1988), І. Бондаренко-Борисова (1998-2002), О. Старостенко (1998-2001), Ж.-М. Тібо і М.В. Таращук (Thibaud, Tarashchuk, 1997), Кримського півострова – Я. Стах (Stach, 1947), Я.Р. Поморський і др. (Pomorski et al., 1998), Г. Бретфельд (Bretfeld, 2000), І. Капрусь і др. (2005), міської фауни – Ю.Ю. Шрубович (1998-2006), фауни печер – Р.С. Варгович (Vargovich, 1999-2005) і ін. Повний бібліографічний список праць щодо вивчення ногохвісток України наведено в кінці каталогу.

Важливим етапом на шляху до написання цього каталогу колембол України була публікація зведеного списку видів цих безхребетних тварин й усіх літературних джерел, які стосуються їх вивчення (Kaprus' et al., 2004). До цього анотованого списку колембол України увійшло 527 видів, серед яких 90 виявились проблемними.

На сьогодні з території України описано 57 нових для науки видів (див. розділ 6), три з яких визнані молодшими синонімами, проведені детальні дослідження географічного поширення, біотопного розподілу й екології видів в основних природно-кліматичних зонах та гірських регіонах. Складено повний бібліографічний список праць, присвячених вивченню ногохвісток цієї території за весь період досліджень. Уся ця інформація була використана для написання даного каталогу.

Ряд **PODUROMORPHA** Börner, 1913, sensu D'Haese, 2002

Надродина **PODUROIDEA** sensu Palacios-Vargas, 1994
Родина **PODURIDAE** Latreille, 1803

Рід ***Podura*** Linnaeus, 1758

Podura aquatica Linnaeus, 1758 (фото 3)

Загальне поширення: Голарктика.

Поширення в Україні: I-1,3; II-8,14,17,21,25; III-34; IV-48; V-52.

Екологія: Гігрофільний вид, який населяє ґрунт і мох різноманітних заплавних та навколоводних біоценозів (заплавні і байрачні ліси, заплавні та заболочені луки, прибережні оселища). Часто трапляється на поверхневій плівці стоячих водойм. Звичайний або навіть масовий у місцях поширення.

Література: Schille, 1912; Фадеев, 1929 (f. *nigripes* Börn.); Кришталь, 1947; Nosek, Vysotskaya, 1973; Таращук, 1979, 1995a, 1995b (f. *nigripes* Börn.), 1996; Прокопенко, 1987; Капрусь, 1995, 2003; Kaprus', 1998; Капрусь та ін., 2005; Бондаренко-Борисова, 2002; Bondarenko-Borisova, Sandul, 2002; Шрубович, 2006.

Надродина **HYPOGASTRUROIDEA** Salmon, 1964 sensu Deharveng, 2004
Родина **HYPOGASTRURIDAE** Börner, 1906

Рід ***Hypogastrura*** Bourlet, 1839 (фото 9)

Hypogastrura aequepilosa (Stach, 1949)

Загальне поширення: Гірські регіони Центральної Європи і Шпіцберген.

Поширення в Україні: V-54,55.

Екологія: Кортицикольний вид, який поширений переважно у гірських лісах і рідше на полонинах. Трапляється в підстилці, під корою дерев і камінням. Рідкісний або звичайний.

Література: Stach, 1949a; Бабенко, 1994; Капрусь, 1995; Шрубович, Капрусь, 2002.

Hypogastrura assimilis (Krausbauer, 1898)

Загальне поширення: Палеарктика.

Поширення в Україні: I-3; II-9,б, в; III-29,34; V-57.

Екологія: Населяє біотопи відкритого ландшафту (сільськогосподарські угіддя, степи, остепнені луки) і ліси (в т. ч. байрачні). Трапляється в лісовій підстилці, верхньому шарі ґрунту та різноманітних гниючих органічних рештках. Є масовим у багатих органічніми рештками субстратах антропогенного походження і рідкісним у природних біотопах.

Література: Второв, 1988; Таращук, Малиенко, 1992; Tarashchuk, Maliyenko, 1992; Таращук, 1995b; Бондаренко, 1998a; Бондаренко-Борисова, 2002; Bondarenko-Borisova, Sandul, 2002; Шрубович, 2005, 2006.

Hypogastrura breviempodialis (Stach, 1949)

Загальне поширення: Центральна і Південно-Східна Європа.

Поширення в Україні: III-29,37, V-54,56.

Екологія: Трапляється як у горах, так і на рівнині. В горах виявлений у гніздах дрібних гризунів, а на рівнині – в щебенисто-піщаному субстраті на березі Чорного моря, а також в урбосередовищі. Рідкісний або звичайний.

Література: Nosek, Vysotskaya, 1973; Thibaud, Tarashchuk, 1997; Таращук, Горбань, 2006

Hypogastrura crassaegranulata (Stach, 1949)

Загальне поширення: Палеарктика.

Поширення в Україні: V-54,56.

Екологія: Трапляється на високогірних луках. Зареєстрований у мохах і гніздах гризунів. Рідкісний.

Література: Nosek, Vysotskaya, 1973.

Hypogastrura gisini Strenzke, 1954

Загальне поширення: Морські узбережжя Європи.

Поширення в Україні: III-37; IV-50.

Екологія: Гігрофільний вид, який населяє приморські біотопи. Масовий у місцях поширення.

Література: Thibaud, Tarashchuk, 1997; Капрусь та ін., 2005.

Hypogastrura manubrialis Tullberg, 1869

Syn. *Achorutes shötti* Reuter, 1895

Загальне поширення: Космополіт.

Поширення в Україні: I-3; II-8,17,25; III-32,34; V-52,54,55.

Екологія: Населяє відкриті ландшафти (степи, остепнені і заплавні луки, сільськогосподарські угіддя). Рідше трапляється у рівнинних лісах. Преферує субстрати, багаті органікою, де є звичайним і масовим видом.

Література: Щербаков, 1898; Кельштейн, 1930; Stach, 1949a; Nosek, Vysotskaya, 1973; Мартынова, Скляр, 1973; Прокопенко, 1987; Таращук, 1995a, 1995b, 1996; Таращук, Малиенко, 1992; Tarashchuk, Maliyenko, 1992; Капрусь, 1995, 2003; Kaprus', 1998, 1999; Шрубович, 2002b, 2006; Старостенко, 2004.

Hypogastrura papillata Gisin, 1949

Загальне поширення: Гірські регіони Південно-Західної Європи.

Поширення в Україні: I-3.

Екологія: Ореофільний вид, який виявлений лише на ріллі у верхніх шарах ґрунту. Рідкісний. Його знахідка в Україні вимагає додаткового підтвердження.

Література: Таращук, Малиенко, 1992; Tarashchuk, Maliyenko, 1992; Таращук, 1995b.

Hypogastrura purpurescens (Lubbock, 1867)

Загальне поширення: Космополіт.

Поширення в Україні: I-1,3; II-8,9; III-29,34; V-52.

Екологія: Населяє рівнинні та гірські ліси, урбоекосистеми та печери. Надає перевагу багатим органікою субстратам (лісова підстилка, гнізда гризунів, купи

компосту та перепрілого гною). Масовий в урбоекосистемах і печерах, рідкісний або звичайний у лісах.

Література: Kseneman; 1938, Stach, 1949a; Nosek, Vysotskaya, 1973; Бабенко, 1994; Капрусь, 1997, 2003; Kaprus', 1998; Старостенко, Усова, 1997; Шрубович, 1998, 1999b, 2001a, 2002a; Shrubovych, 2002; Старостенко, 1999.

Hypogastrura sahlbergi (Reuter, 1895)
Загальне поширення: Палеарктика.
Поширення в Україні: V-54,56.
Екологія: Виявлений лише в гніздах гризунів. Рідкісний.
Література: Nosek, Vysotskaya, 1973.

Hypogastrura serrata (Ågren, 1904)
Загальне поширення: Голарктика.
Поширення в Україні: II-8,9.
Екологія: Виявлений лише біля житла людини в органічних рештках підвальних приміщень. У вітчизняній літературі цей вид часто представлений як *Hypogastrura ripperi* Gisin, 1952, тому більшість знахідок потребують уточнення.
Література: Kaprus' et al., 2004.

Hypogastrura socialis (Uzel, 1891)
Загальне поширення: Палеарктика.
Поширення в Україні: II-8,14,17,25; III-29,34; V-52,55,56.
Екологія: Населяє лісові (рівнинні і гірські), лучні та степові біоценози. У репродуктивному віці переважно трапляється зимою. Часто спостерігався на поверхні снігу. Масовий або звичайний вид у місцях поширення.

Література: Скориков, 1879; Фадеев, 1929; Кришталь, 1947; Таращук, 1979, 1995b; Бондаренко, Старостенко, Таращук, 1997; Бондаренко, 1998a; Капрусь, 1990, 1995, 2003; Kaprus', 1998, 1999; Бабенко, 1994; Бондаренко-Борисова, 2002; Bondarenko-Borisova, Sandul, 2002.

(?) ***Hypogastrura tullbergi*** (Schäffer, 1900)
Загальне поширення: Циркумполярний вид.
Поширення в Україні: V-52,54,56.
Екологія: Відмічений у гірських лісах та на луках (підстилка, трухлява деревина, гнізда гризунів). Звичайний у місцях поширення. Всі його знахідки в Україні належать до інших видів, найімовірніше до *H. concolor* (Carpenter, 1900). Однак, це вимагає підтвердження.
Література: Nosek, Vysotskaya, 1973; Капрусь, 1995.

Hypogastrura vernalis (Carl, 1901)
Загальне поширення: Палеарктика.
Поширення в Україні: II-8,9,14,17; III-31,32,34,35; V-52,54,56,57.
Екологія: Трапляється в лісах (рівнинних та гірських), міських парках, біоценозах відкритого ландшафту (степи, заплавні луки, прибережні оселища), а також у гніздах гризунів. Компостний вид, рідкісний у більшості природних

екосистем. Має тенденцію до масового розмноження в добре зволожених, багатих органікою едафототопах антропогенного походження.

Література: Stach, 1949a; Nosek, Vysotskaya, 1973; Бабенко, 1994; Капрусь, 1995, 1997, 2000, 2003, 2004; Kaprus', 1998; Таращук, 1995b; Старостенко, Усова, 1997; Thibaud, Tarashchuk, 1997; Старостенко, 1999; Шрубович, 1998, 1999a, 1999b, 2001a, 2006, 2001c, 2001d, 2002a, 2002b, 2003; Shrubovych, 2000, 2002; Козловський, Капрусь, Рот, 2000; Старостенко, 2002; Старостенко, Таращук, 2003; Старостенко, 2004.

Hypogastrura viatica (Tullberg, 1872)

Загальне поширення: Космополіт.

Поширення в Україні: I-1,3; II-8,9,16,17; IV-50; V-57.

Екологія: Вид, що тяжіє до узбережжя рік, озер та морів, а також зволожених оселищ антропогенного походження. Населяє гірські та рівнинні ліси, едафотопи відкритого ландшафту (степи, заплавні луки, прибережні оселища). Звичайний у більшості біотопів. Інколи масовий на полях та водяній плівці калюж.

Література: Щербаков, 1998; Stach, 1949a; Таращук, 1995b, 1996; Шрубович, 2002a; Shrubovych, 2002; Капрусь, 2003; Kaprus', 1998; Капрусь та ін., 2005.

Рід ***Ceratophysella*** Börner, 1932

Ceratophysella armata (Nicolet, 1841)

Загальне поширення: Голарктика.

Поширення в Україні: I-1,2,3,6; II-7,8,9,10,11,17,20,25; IV-49; V-51-57.

Екологія: Вид, який преферує рівнинні та гірські ліси, рідше трапляється на луках, високогірних полонинах та в гніздах дрібних гризунів. Населяє верхні шари грунту, підстилку і мох, рідше трапляється під корою дерев і на грибах. Інколи є масовим на грибах і в мохах, рідкісний або звичайний в інших оселищах.

Література: Щербаков, 1898; Schille, 1912; Фадеев, 1929; Кельштейн, 1930; Stach, 1949a; Nosek, Vysotskaya, 1973; Таращук, 1984, 1995a, 1995b; Rukavets, Javornitskij, 1987; Капрусь, 1995, 1997, 2003, 2004; Kaprus', 1998, 1999, 2000; Шрубович, 1998, 1999a, 2002a, 2002b; Shrubovych, 2002; Kaprus', Sterzynska, 2005.

Ceratophysella bengtssoni (Ågren, 1904)

Загальне поширення: Голарктика.

Поширення в Україні: II-8,17; III-в,29,32; V-54,56.

Екологія: Виявлений у гірських та рівнинних лісах, навколоводних біотопах, урбосередовищі (підвали, парки, фруктові сади), а також гніздах дрібних ссавців. Трапляється в ґрунті, підстилці і моху. В досліджених біотопах рідкісний або звичайний. Інколи є масовим в оселищах антропогенного походження.

Література: Nosek, Vysotskaya, 1973; Мартынова, Скляр, 1973; Таращук, 1995b; Kaprus', 1998; Шрубович, 2001a, 2002a; Shrubovych, 2002; Капрусь, 2003; Старостенко, 2004; Таращук, Горбань, 2006.

Ceratophysella denticulata (Bagnall, 1941)

Загальне поширення: Космополіт.

Поширення в Україні: I-3,6; II-8,9,10, 16,17; III-29,34; IV-49; V-52-55,57.

Екологія: Трапляється у рівнинних (в т.ч. байрачних) та гірських лісах, біотопах відкритого ландшафту (остепнені луки, рілля) та урбосередовищі (парки, газони, підвали будинків, вікна в асфальті). Населяє лісову підстилку, мох, верхні шари грунту і гнізда гризунів. Звичайний або масовий у вологих, багатих органікою субстратах, рідкісний у відкритому ландшафті.

Література: Nosek, Vysotskaya, 1973; Tarashchuk, Maliyenko, 1992; Таращук, Малиенко, 1992; Таращук, 1995b, 1996; Капрусь, 1995, 1997, 2000, 2003, 2004; Kaprus', 1998, 1999; Шрубович, 1998, 1999a, 1999b, 2001a, 2001b, 2001c, 2002a, 2006; Козловський, Капрусь, Рот, 2000; Бондаренко-Борисова, 2002; Bondarenko-Borisova, Sandul, 2002; Shrubovych, 2002; Капрусь та ін., 2005; Таращук, Горбань, 2006.

Ceratophysella engadinensis Gisin, 1949

Загальне поширення: Космополіт.

Поширення в Україні: I-6; V-54,56.

Екологія: Виявлений у мохах і підстилці лісів. Рідкісний.

Література: Капрусь, 1995, 2003.

Ceratophysella granulata Stach, 1949

Загальне поширення: Європа.

Поширення в Україні: I-6; II-8,9; V-51-57.

Екологія: Лісовий вид, який рідко проникає на високогірні полонини або післялісові луки. Відмічений у мохах і підстилці хвойних та широколистяних лісів, а також у гніздах гризунів. Звичайний вид у місцях поширення.

Література: Stach, 1949a; Nosek, Vysotskaya, 1973; Rukavets, Javornitsskij, 1987; Капрусь, 1995, 1997, 2000, 2003, 2004; Kaprus', 1999; Козловський, Капрусь, Рот, 2000; Шрубович, 1999a, 2002b, 2005, 2006; Шрубович, Капрусь, 2002; Kaprus', Sterzynska, 2005.

Ceratophysella impedita Skarzyński, 2002

Загальне поширення: Центральна Європа.

Поширення в Україні: V-54.

Екологія: Виявлений лише в підстилці гірського смерекового лісу (1650 м н.р.м.). Рідкісний.

Література: Kaprus' et al., 2004.

Ceratophysella luteospina Stach, 1919

Загальне поширення: Південна і Центральна Європа (Піренеї, північна частина Апеннінського п-ва, Балкани, Північні Альпи, Судети, Татри, Карпати і Поділля).

Поширення в Україні: II-8,9, 17; V-51,52,54,56,57.

Екологія: Лісовий вид, який трапляється в підстилці, норах гризунів, мохах і на грибах. Надає перевагу карпатським гірським лісам. У більшості оселищ є рідкісним, на грибах – інколи масовий.

Література: Kseneman, 1938; Stach, 1949a; Nosek, Vysotskaya, 1973; Rukavets, Javornitsskij, 1987; Таращук, 1995b; Капрусь, 1993, 1995, 1997, 2000, 2003; Kaprus', 1998; Козловський, Капрусь, Рот, 2000; Kaprus', Sterzynska, 2005.

Ceratophysella mosquensis (Becker, 1905)
Syn.: *Ceratophysella monstruosa* Gisin, 1949
Загальне поширення: Палеарктика.
Поширення в Україні: I-1; II-8,17; V-57.
Екологія: Гігрофільний вид, який населяє ліси та заплавні луки. Масовий на мокрих луках, звичайний у деяких вологих лісах.
Література: Таращук, 1984, 1995b; Капрусь, 1990, 2003; Бабенко, 1994; Kaprus', 1998.

Ceratophysella neomeridionalis Steiner, 1955
Загальне поширення: Південна і Центральна Європа.
Поширення в Україні: V-53.
Екологія : Відомий лише з підстилки карпатської бучини. У праці І.Я. Капруся та М. Стежиньської (Kaprus', Sterzynska, 2005) помилково визначений як *Ceratophysella sylvatica* Rusek, 1964. Рідкісний.
Література: Kaprus', Sterzynska, 2005.

Ceratophysella scotica (Carpenter, Evans, 1899)
Загальне поширення: Північна і Середня Європа.
Поширення в Україні: I-6; II-8: V-52.
Екологія: Гігрофільний вид, який населяє заболочені луки і ліси. Рідкісний у дослідженому регіоні.
Література: Бабенко, 1994; Kaprus', 1998; Капрусь, 2003.

Ceratophysella sigillata (Uzel, 1891)
Syn.: *Achorutes rufescens* Nicolet, 1841
Acorutes navicularis Shött, 1893
Загальне поширення: Голарктика.
Поширення в Україні: I-1,6; II-7,11, 25 в; IV-50; V-54,56,57.
Екологія: Населяє рівнинні, гірські та заплавні ліси (підстилку, верхні шари грунту, нори гризунів). У місцях поширення рідкісний або звичайний.
Література: Фадеев, 1929; Stach, 1949a; Nosek, Vysotskaya, 1973; Таращук, 1995b; Капрусь, 1995, 1997, 2003.

Ceratophysella silvatica Rusek, 1964
Загальне поширення: Центральна Європа у широкому розумінні (Польща, Словаччина, Угорщина, Україна, Румунія і Північна Італія).
Поширення в Україні: I-6; II-8,9,11; V-51-57.
Екологія: Лісовий вид, який також знаходили в урбосередовищі заходу України. Зареєстрований у підстилці, моху, під корою, в наносній органіці печер і на грибах. У місцях поширення рідкісний або звичайний.
Література: Бабенко, 1994; Капрусь, 1993, 1995, 1997, 2003; Kaprus', 1998, 1999; Шрубович, 1999a, 2001d, 2002a, 2002b, 2005; Shrubovych, 2002; Kaprus', Sterzynska, 2005.

Ceratophysella stercoraria (Stach, 1963)

Загальне поширення: Південні райони Палеарктики (Південно-Східна Європа, Центральна Азія, Ізраїль і південно-західна частина Сибіру).

Поширення в Україні: II-8,9,16,17; IV-50.

Екологія: Відмічений у підстилці лісів, в урбоедафотопах, наносній органіці печер та на пляжах Чорного моря. Переважно рідкісний або звичайний вид і лише у подільській печері „Перлина" відмічений як масовий.

Література: Бабенко, 1994; Капрусь, 2000, 2003; Шрубович, 2001d, 2002a, 2002b; Капрусь та ін., 2005; Kaprus' et al., 2005.

Ceratophysella succinea Gisin, 1949

Загальне поширення: Голарктика.

Поширення в Україні: I-3; II-8; 17,20,25; III-29,31,32,34,35; IV-49.

Екологія: Вид, який надає перевагу відкритим біотопам, що часто мають антропогенне походження (остепнені та заплавні луки, степи, сільгоспугіддя, старі рекультивовані відвали шахт, газони, квітники, підвали). Рідше трапляється в сухих варіантах лісів та в гніздах дрібних ссавців. Звичайний або масовий у місцях поширення.

Література: Мартынова, Скляр, 1973; Прокопенко, 1987, 1988; Таращук, Малиенко, 1992; Tarashchuk, Maliyenko, 1992; Бабенко, 1994; Таращук, 1995b; Бондаренко, Старостенко, Таращук, 1997; Бондаренко, Старостенко, Усова, 1997; Старостенко, Усова, 1997; Бондаренко, 1998a, 1998b, 1999a; Старостенко, 1998, 1999, 2002, 2004; Таращук, Безкровна, 2000a; Бондаренко-Борисова, 2002; Bondarenko-Borisova, Sandul, 2002; Старостенко, Таращук, 2003; Шрубович, 2001a, 2002a; Shrubovych, 2002; Kaprus', 1998; Капрусь, 2003, 2004; Капрусь та ін., 2005; Таращук, Горбань, 2006.

Ceratophysella vargovychi Skarzynski, Kapruš, Shrubovych, 2001

Загальне поширення: Кримські гори.

Поширення в Україні: Троглофільний вид, який відомий лише з типового оселища (печери „Зюк" і „Каскадна", гора Ай-Петрі, 70 м від входу). Звичайний.

Екологія: Ймовірно, населяє не тільки печери, але й кримську яйлу.

Література: Skarżyński, Kaprus', Shrubovych, 2001; Капрусь та ін., 2005.

Рід ***Mucrella*** Fjellberg, 1985

Mucrella acuminata (Cassagnau, 1952)

Загальне поширення: Південно-Західна Європа.

Поширення в Україні: V-57.

Екологія: Лісовий вид, який трапляється в підстилці і на грибах. Рідкісний у районі поширення.

Література: Капрусь, 1995 (відмічений як *Ceratophysella engadinensis* Gisin, 1949).

Рід ***Choreutinula*** Paclt, 1944

Choreutinula inermis (Tullberg, 1871)

Загальне поширення: Палеарктика.

Поширення в Україні: II-8; 16,17; III-29; IV-49; V-57.

Екологія: Вид, який надає перевагу сухим хвойним лісам (найчастіше трапляється в підстилці, лишайниках і мохах). Виявлений також в урбогенному середовищі. У місцях поширення звичайний або масовий.

Література: Бабенко, 1994; Таращук, 1995b; Шрубович, 2005; Капрусь і ін., 2005; Таращук, Горбань, 2006.

Рід ***Schoettella*** Shäffer, 1896

Schoettella ununquiculata (Tullberg, 1869)

Загальне поширення: Голарктика.

Поширення в Україні: I-3,4; II-8,9,10,14,17,24,25; III-a,29,31,32,34,35; IV-49; V-52-56.

Екологія: Еврибіонтний вид, який заселяє різноманітні лісові, лучні, степові та навколоводні екосистеми, проникає в печери, техногенне та урбогенне середовище. Надає перевагу сухим варіантам мікрооселищ. Найчастіше трапляється в сухій підстилці, мохах, лишайниках, трухлявій деревині і гніздах гризунів. Звичайний або навіть масовий вид у більшості місцезнаходжень.

Література: Щербаков, 1898; Кельштейн, 1930; Stach, 1949a; Nosek, Vysotskaya, 1973; Прокопенко, 1987, 1988; Бабенко, 1994; Капрусь, 1995, 1997, 2000, 2003, 2004, 2005; Капрусь та ін., 2005; Таращук, 1995a, 1995b, 1996, 2003; Таращук, Безкровна, 2000a; Тимошенко, 1995; Thibaud, Taraschuk, 1997; Бондаренко, 1998a, 1999a; Бондаренко-Борисова, 2002; Bondarenko-Borisova, Sandul, 2002; Старостенко, 1998, 1999, 2004; Старостенко, Усова, 1997; Шрубович, 1998, 2002a; Shrubovych, 2002; Аноприенко, 2003; Таращук, Горбань, 2006.

Рід ***Microgastrura*** Stach, 1922

Microgastrura duodecimoculata Stach, 1922

Загальне поширення: Південна і Центральна Європа.

Поширення в Україні: II-11; V-51,52,56.

Екологія: Вид, який преферує підстилку лісів. Рідкісний у місцях поширення.

Література: Бабенко, 1994; Капрусь, 1995, 1997, 2003.

Рід ***Mesogastrura*** Bonet, 1930

Mesogastrura libyca (Caroli, 1914)

Загальне поширення: Великобританія, Ірландія, Франція, Італія, Іспанія, Португалія, Україна, Швеція, Канарські й Азорські острови, Північна і Південна Африка, Еквадор.

Поширення в Україні: II-8.

Екологія: Виявлений лише в органічних рештках міського підвалу та гумусовому ґрунті оранжереї ботсаду. Рідкісний.

Література: Шрубович, 2001a, 2002a; Shrubovych, 2002; Капрусь, 2003.

Рід ***Acherontiella*** Absolon, 1913

Acherontiella cassagnaui Thibaud, 1967

Загальне поширення: Печери і підвали Франції, Румунії та України.

Поширення в Україні: II-8.

Екологія: Виявлений лише в органічних рештках сільських і міських підвалів, де був масовим видом.

Література: Шрубович, 2001a, 2002a; Shrubovych, 2002; Капрусь, 2003.

Рід ***Xenylla*** Tullberg, 1869

Xenylla acauda Gisin, 1947

Загальне поширення: Західна Європа, Північна Америка, а також Мексика.

Поширення в Україні: III-29.

Екологія: Виявлений лише у грунті житлової зони міста. Рідкісний. Знахідка потребує верифікації.

Література: Таращук, Горбань, 2006.

Xenylla boerneri Axelson, 1905

Загальне поширення: Відомий із країн Західної та Центральної Європи, а також європейської частини Росії (на її сході обмежений Московською і Смоленською областями).

Поширення в Україні: I-3; II-7,8,9,17; III- 34; V-51-57.

Екологія: Кортицикольний вид, який переважно трапляється у лісах (гірських, рівнинних, байрачних) і рідше проникає в лучно-степові екосистеми, на гірські полонини та в урбанізоване середовище. Найчастіше живе у мохах, лишайниках, під корою дерев, у норах гризунів та сухій хвойній підстилці, де може бути масовим або звичайним. Рідкісний у грунті вологих варіантів лісів та остепнених лук.

Література: Stach, 1949a; Nosek, Vysotskaya, 1973; Таращук, 1984, 1995b; Таращук, Безкровна, 2002a; Стебаева, Потапов, 1994; Шрубович, 2001d, 2002a, 2002b, 2005; Shrubovych, 2002; Бондаренко-Борисова, 2002; Bondarenko-Borisova, Sandul, 2002; Капрусь, 1995, 1997, 2000, 2002; 2003, 2004; Kaprus', 1998, 1999; Kaprus', Sterzyńska, 2005.

Xenylla brevicauda Tullberg, 1869

Загальне поширення: Бореомонтанний вид з європейським ареалом.

Поширення в Україні: II-8,17,24,25; V-56.

Екологія: Поширений у підстилці та під корою дерев у гірських і рівнинних лісах. Рідкісний у місцях поширення.

Література: Щербаков, 1898; Кельштейн, 1930; Стебаева, Потапов, 1994; Таращук, 1995b; Шрубович, 1999a; Kaprus', 1998; Капрусь, 1995, 1997, 2003.

Xenylla brevisimilis brevisimilis Stach, 1949 sensu Gama, 1964

Загальне поширення: Південна і Середня Європа, Західний Сибір, Північна Африка, Ізраїль.

Поширення в Україні: : II-8,9; V-51-57.

Екологія: Лісовий вид, який рідко трапляється на гірських полонинах та луках. Рідкісний у місцях поширення.

Література: Капрусь, 1995, 1997, 2000; Kaprus', 1999; Шрубович, 1998, 2002a; Shrubovych, 2002.

Xenylla corticalis Börner, 1901

Загальне поширення: Європа.

Поширення в Україні: III-34; V-52.

Екологія: Виявлений у підстилці та верхніх шарах грунту байрачних лісів. Рідкісний.

Література: Стебаева, Потапов, 1994; Бондаренко, 1998b, 1999a; Бондаренко-Борисова, 2002; Bondarenko-Borisova, Sandul, 2002.

Xenylla grisea Åxelson, 1900

Загальне поширення: Космополіт.

Поширення в Україні: I-1,2,3; II-16,17; III-a.

Екологія: Виявлений у степу, на остепнених луках та рекультивованих відвалах буровугільних шахт. Рідкісний.

Література: Stach, 1949a; Таращук. 1987a. 1995b, 1996; Таращук, Безкровна, 2000a; Бондаренко, 1999b.

(?) *Xenylla longispina* Uzel, 1891

Загальне поширення: Центральна Європа (Чехія, Польща, Україна).

Поширення в Україні: V-55.

Екологія: Виявлений лише в лісовій підстилці у Карпатах. Рідкісний. Для цього виду досі невідома хетотаксія тіла і тому більшість знахідок у Європі, скоріш за все, є сумнівними. Інформація про його присутність в Україні теж потребує підтвердження.

Література: Kseneman, 1938.

Xenylla maritima Tullberg, 1869 sensu Gama, 1964

Syn.: *Xenylla nitida* Tullberg, 1871

Загальне поширення: Космополіт.

Поширення в Україні: I-1,3; II-7,8,9,14,17; III- 32,34; IV-49; V -51,52,54,56,57.

Екологія: Ксерорезистентний вид, який надає перевагу аридним районам. У лісах найчастіше населяє мохи, лишайники, нори гризунів та мікробіотопи, що зв'язані з корою дерев і рідко трапляється у сухій підстилці. Виявлений також на різноманітних луках, у степу, в урбосередовищі, а також на морських пляжах. У сухих відкритих оселищах є звичайним видом.

Література: Щербаков, 1898; Schille, 1912; Stach, 1949a; Nosek, Vysotskaya, 1973; Прокопенко, 1987; Таращук, 1987a, 1995b; Thibaud, Tarashchuk, 1997; Стебаева, Потапов, 1994; Капрусь, 1995, 2000, 2003; Kaprus', 1998; Шрубович, 2001a, 2001b, 2002a, 2003; Shrubovych, 2002; Бондаренко-Борисова, 2002; Bondarenko-Borisova, Sandul, 2002; Старостенко, 2002, 2004; Старостенко, Таращук, 2003; Капрусь та ін., 2005.

Xenylla mediterranea Gama, 1964

Загальне поширення: Середземномор'я, Канарські острови і Крим.

Поширення в Україні: IV-49.

Екологія: Поширений у кримських лісах та яйлинських фітоценозах. Населяє суху підстилку, мохи і верхній шар ґрунту. Звичайний вид.

Література: Стебаева, Потапов, 1994; Капрусь та ін., 2005.

Xenylla mucronata Axelson, 1903

Загальне поширення: Північна і Середня Європа, Сибір (Хакасія).

Поширення в Україні: I-1,2.

Екологія: Кортицикольний вид, який найчастіше зв'язаний з мохами, лишайниками і корою дерев. Рідкісний у виявлених оселищах.

Література: Стебаева, Потапов, 1994.

Xenylla shillei Börner, 1903

Загальне поширення: Європа.

Поширення в Україні: V -52,54,56.

Екологія: Виявлений лише в гірських лісах Карпат. Живе в підстилці, верхньому шарі ґрунту, норах гризунів. Рідкісний або звичайний.

Література: Nosek, Vysotskaya, 1973; Стебаева, Потапов, 1994; Капрусь, 1995; Kaprus', 1999.

(?) *Xenylla tullbergi* Stach, 1903

Загальне поширення: Західна Європа.

Поширення в Україні: II-16,17.

Екологія: Відмічений на луках і в лісах (підстилка і ґрунт). Рідкісний.

Література: Таращук, 1995b (як *Xenylla biroi* Stach, 1926).

Xenylla uniseta Gama, 1963

Загальне поширення: Південно-Західна Європа.

Поширення в Україні: III-34; V -57.

Екологія: Відмічений у підстилці і моху сухих варіантів лісів. Рідкісний вид.

Література: Капрусь, 1998; Бондаренко, 1998b, 1999а; Бондаренко-Борисова, 2002; Bondarenko-Borisova, Sandul, 2002.

Xenylla welchi Folsom, 1916

Загальне поширення: Космополіт.

Поширення в Україні: II-7; III-в; V -52,54,56,57.

Екологія: Населяє рівнинні та гірські ліси. Живе в ґрунті, мохах, лишайниках, а також гніздах дрібних гризунів. Рідкісний.

Література: Nosek, Vysotskaya, 1973; Стебаева, Потапов, 1994; Капрусь, 1995, 1997.

Рід ***Paraxenylla*** Murphy, 1965

Paraxenylla affiniformis (Stach, 1930)

Загальне поширення: Ймовірно, космополіт.

Поширення в Україні: IV -50.

Екологія: Літоральний вид, який трапляється на узбережжі Чорного моря (піщано-кам'янистий субстрат, гниючі водорості серед галофітної рослинності).

Література: Стебаева, Бабенко, 1994.

Рід ***Willemia*** Börner, 1901

Willemia anophthalma Börner, 1901

Загальне поширення: Голарктика, а також Мексика і гори Аргентини.

Поширення в Україні: I-3,6; II-8,9,10,17; III-29,34; IV-49; V -51-57.

Екологія: Еврибіонтний вид, що населяє різноманітні ліси (гірські і рівнинні), луки, міські парки, кримську яйлу і печери. Живе в підстилці, моху, верхньому шарі ґрунту і гніздах гризунів. Звичайний або рідкісний.

Література: Kseneman, 1938 (var. *inermis*); Stach, 1949a; Nosek, Vysotskaya, 1973; Мельник, Бережний, Іваxів, 1981; Мельник, Іваxів, 1981; Таращук, 1987a; Таращук, Безкровна, 2000a; Потапов, 1994; Капрусь, 1995, 1997, 2000, 2003, 2004; Козловський, Капрусь, Рот, 2000; Капрусь та ін., 2005, Kaprus',1998, 1999; Kaprus', Sterzynska, 2005; Бондаренко, 1999a; Шрубович, 1999a, 1999b, 2001d, 2002a, 2002b, 2006, 2005; Shrubovych, 2002; Безкровна, 2002; Таращук, Горбань, 2006.

Willemia denisi Mills, 1932

Syn.: *Willemia aspinata* Stach, 1949

Загальне поширення: Голарктика.

Поширення в Україні: I-6; II-8,9; V -51-56.

Екологія: Вид, який надає перевагу верхньому шару ґрунту і підстилці природних лісів, інколи проникає в міські парки та на гірські полонини. Відмічений також у гніздах гризунів. Відсутній у матеріалах із лісостепу, степу і Кримських гір. Рідкісний або звичайний у місцях поширення.

Література: Stach, 1949a; Nosek, Vysotskaya, 1973; Мельник, Бережний, Іваxів, 1981; Мельник, Іваxів, 1981; Потапов, 1994; Шрубович, 2001d, 2002a, 2002b; Shrubovych, 2002; Капрусь, 1995, 1997, 2000,2003, 2004; Kaprus', 1998, 1999; Kaprus', Sterzynska, 2005.

Willemia intermedia Mills, 1932 sensu Fjellberg, 1985

Загальне поширення: Голарктика.

Поширення в Україні: I-6; II-8,9,14,17; III-32,в; IV-49.

Екологія: Вид, що преферує відкриті біотопи (лучні, степові, сільськогосподарські, прирічкові, приморські, урбанізовані), де може бути звичайним або масовим. Є рідкісним у сухих лісах та гніздах гризунів.

Література: Мартынова, Скляр, 1973; Потапов, 1994; Таращук, 1995b; Thibaud, Tarashchuk, 1997; Kaprus', 1998, 1999; Капрусь, 2000, 2003; Козловський, Капрусь, Рот, 2000; Капрусь та ін., 2005; Шрубович, 2002a; Shrubovych, 2002; Старостенко, 2004.

Willemia scandinavica Stach, 1949

Загальне поширення: Голарктика.

Поширення в Україні: II-9,14,17; III-31,32,34,35; IV-50; V-57.

Екологія: Трапляється в різних екосистемах: від широколистяно-лісових на півночі до приморських на півдні. Виявлений у печерах, міських екосистемах та на техногенних відвалах. Населяє ґрунт, лісову підстилку, багаті на детрит субстрати та морську інтерстиціаль. Звичайний або рідкісний.

Література: Тимошенко, 1995; Thibaud, Tarashchuk, 1997; Бондаренко, 1998b, 1999a; Бондаренко-Борисова, 2002; Bondarenko-Borisova, Sandul, 2002; Капрусь, 2000,

2003; Капрусь та ін., 2005; Шрубович, 2001а, 2002а; Shrubovych, 2002; Старостенко, 2002, 2004; Старостенко, Таращук, 2003; Аноприенко, 2003.

Willemia virae Kaprus', 1997

Загальне поширення: Печери Центральної Європи (Україна, Польща, Словаччина).

Поширення в Україні: V-56.

Екологія: Відомий лише з типового оселища (наносна органіка печери „Дружба" у Закарпатті). Ймовірно, троглобіонтний вид. Рідкісний.

Література: Kaprus', 1997a; Капрусь, 1997.

Надродина **NEANUROIDEA** Massoud, 1967 sensu D'Haese, 2002
Родина **ODONTELLIDAE** Massoud, 1967

Рід ***Superodontella*** Stach, 1949

Superodontella lamellifera Axelson, 1903

Syn.: *Superodontella pseudolamellifera* Stach, 1949

Загальне поширення: Європа, Непал, Південна Америка, Австралія.

Поширення в Україні: II-9; V-51, 52, 55-57.

Екологія: Лісовий, кортицикольний вид, який трапляється в підстилці, мохах, трухлявій деревині і норах гризунів. Рідкісний або звичайний у місцях поширення.

Література: Kseneman, 1938; Stach, 1949a; Nosek, Vysotskaya, 1973; Rukavets, Javornitsskij, 1987; Климовская, Рукавец, 1988; Капрусь, 1990, 1995, 1997, 2003; Kaprus', 1998, 1999; Шрубович, 1999а, 2002b.

[***Superodontella delamarei*** Rusek, 1991; ***Superodontella empodialis*** Stach, 1934; ***Superodontella montemacei*** Arbea et Weiner, 1992; ***Superodontella nana*** Cassagnau, 1953; ***Superodontella scabra*** (Stach, 1946)].

Таксономічні зауваження: На підставі ретельного морфологічного вивчення матеріалу з роду *Superodontella*, який цитувався в літературі, не підтверджено присутність зазначених вище видів на території України. Із опрацьованого матеріалу виділено сім нових для науки видів, три з яких *Superodontella ruta, Superodontella huculica Superodontella multisensillata* вже описані (Kaprus', Weiner, в друці).

Література: Stach, 1949a; Nosek, Vysotskaya, 1973; Rukavets, Javornitskij, 1987; Капрусь, 1995, 1997, 1998, 2003; Kaprus', 1998, 1999; Kaprus' et al., 2004, Шрубович, 1999а, 2002а, 2002b, 2003; Shrubovych, 2002; Шрубович, Капрусь, 2002; Kaprus', Sterzyńska, 2005.

Рід ***Xenyllodes*** Axelson, 1903

Xenyllodes armatus (Axelson, 1903)

Загальне поширення: Європа, Північна Америка.

Поширення в Україні: II-8; III-29; V-53.

Екологія: Найчастіше трапляється в заплавних лісах і на мокрих луках. Проникає також в урбосередовище. Живе в підстилці, моху і гниючій органіці на поверхні ґрунту. Звичайний або рідкісний.

Література: Козловський, Капрусь, Рот, 2000, Kaprus', Sterzyńska, 2005; Шрубович, 2005, 2006; Таращук, Горбань, 2006.

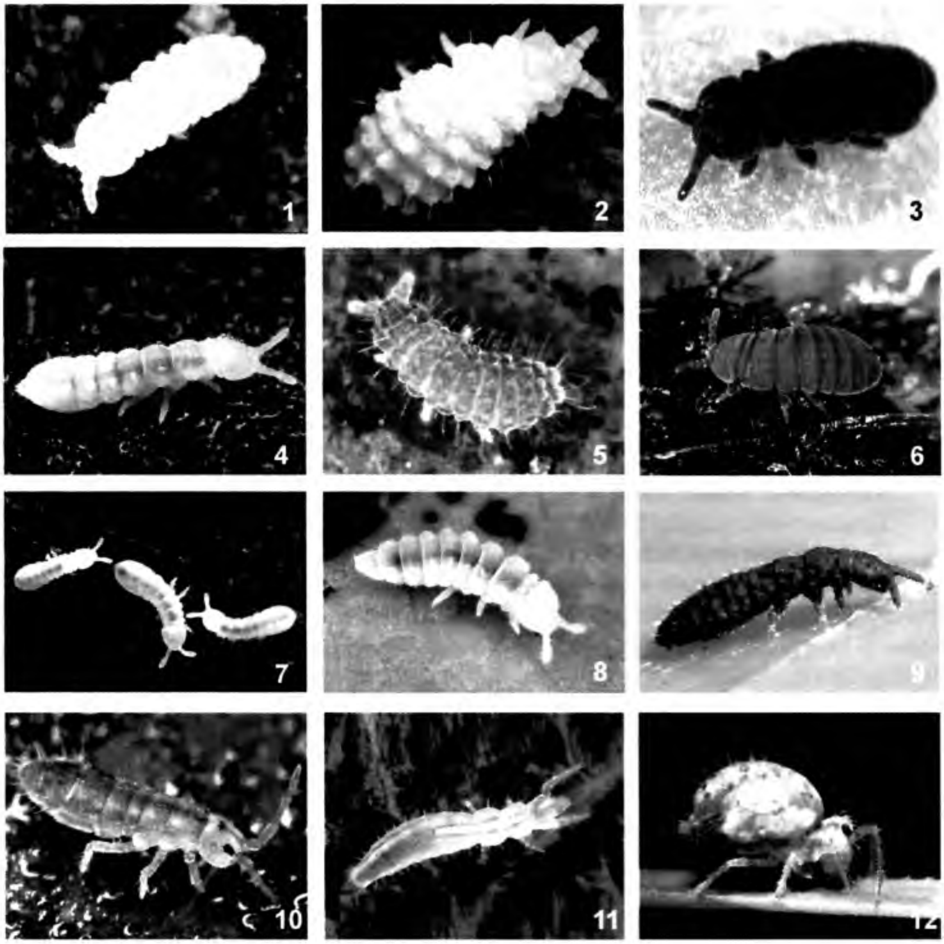

1 – *Anurida granaria*;
2 – *Bilobella aurantiaca*;
3 – *Podura aquatica*;
4 – *Protaphorura armata*;
5 – *Neanura muscorum*;
6 – *Tetrodontophora bielanensis*;
7 – *Deuteraphorura cebennaria*;
8 – *Kalaphorura paradoxa*;
9 – *Xenylla sp.*;
10 – *Isotomurus palustris;*
11 – Protura sp.;
12 – *Sminthurus viridis.*

Автори фотографій: S. Hopkin (фото 1, 3, 5, 8, 10), K. Hall (фото 4), J. Gubernator (фото 6), B. Valentine (фото 7, 9), X. Domene (2), D.R. Maddison (фото 11), A. Twix (фото 12).

Xenyllodes ghilarovi Martynova, 1964
Загальне поширення: Східна Європа і Сибір.
Поширення в Україні: II-20,23; III-32,34.
Екологія: Вид, який преферує відкриті, сухі біотопи (степові, приморські піщані). Рідко трапляється в заплавних екосистемах. Рідкісний.
Література: Прокопенко, 1987, 1988; Таращук, 1995b.

Рід ***Pseudoxenyllodes*** Kuznetzova & Potapov, 1988

Pseudoxenyllodes macrocanthus Kuznetzova & Potapov, 1988
Загальне поширення: Україна.
Поширення в Україні: II-25; III-6,в; IV-49.
Екологія: Виявлений у підстилці широколистяних лісів та в ґрунті кримської яйли. Рідкісний.
Література: Кузнецова, Потапов, 1988; Прокопенко, 1988; Бондаренко, 1998а; Бондаренко-Борисова, 2002; Bondarenko-Borisova, Sandul, 2002; Капрусь та ін., 2005.

Рід ***Axenyllodes*** Stach, 1949

Axenyllodes baueri Kseneman, 1935
Загальне поширення: Східна Європа, Казахстан.
Поширення в Україні: II-9,14,17; III-29,31,32,34,35; IV-50; V-57.
Екологія: Степовий вид, який поширений не тільки в степовій зоні, але й у лісостепу на сухих луках. Відмічений також у техногенних і урбогенних біотопах. Живе у верхньому шарі ґрунту, ризосфері рослин і гніздах дрібних ссавців. Переважно рідкісний.
Література: Мартынова, Скляр, 1973; Тимошенко, 1995; Таращук, 1995а; Прокопенко, 1998; Шрубович, 2001b, 2002а; Shrubovych, 2002; Старостенко, 2004; Таращук, Горбань, 2006.

Axenyllodes caecus (Gisin, 1952)
Загальне поширення: Центральна Європа.
Поширення в Україні: III-29.
Екологія: Виявлений у трав'янистому сухому біотопі на території міста. Рідкісний.
Література: Таращук, Горбань, 2006.

Axenyllodes ukrainus Thibaud & Taraschuk, 1997
Загальне поширення: Україна.
Поширення в Україні: III-37.
Екологія: Виявлений лише у типовому оселищі (піщана морська супралітораль). Рідкісний.
Література: Thibaud, Tarashchuk, 1997.

Рід ***Stachiomella*** Wray, 1957

Stachiomella populosa (Selga, 1963)
Syn.: *Pseudostachia populosa* (Selga, 1963)
Загальне поширення: Європа.

Поширення в Україні: ІІ-8; ІІІ-42,44.

Екологія: Виявлений лише у ґрунті молодого бучняка на виходах вапняку та на ділянках сухого піщаного степу. Рідкісний.

Література: Шрубович, 2002а; Капрусь і др., 2005.

Родина **BRACHYSTOMELLIDAE** (Stach, 1949)

Brachystomella curvula Gisin, 1948

Загальне поширення: Південні райони Голарктики.

Поширення в Україні: ІІ-8, 14,17; ІІІ-34,44.

Екологія: Ксерорезистентний вид, який виявлений на остепнених луках, в байрачних лісах і степових біотопах. Рідко трапляється на заплавних луках. Переважно рідкісний.

Література: Thibaud, Tarashchuk, 1997; Бондаренко, 1998b; Бондаренко-Борисова, 2002; Bondarenko-Borisova, Sandul, 2002; Капрусь та ін., 2005.

Brachystomella parvula (Schäffer, 1896)

Загальне поширення: Ймовірно, космополіт.

Поширення в Україні: ІІ-8,9,10,17,20,23; ІІІ-32,34; V-51,52,57.

Екологія: Вид який преферує відкриті оселища – від дуже мокрих до сухих. Часто проникає в урбосередовище (парки, газони, кар'єри). Рідше трапляється у рівнинних лісах, степах, на піщаних пляжах і навіть у гніздах гризунів. Звичайний або рідкісний у місцях поширення.

Література: Nosek, Vysotskaya, 1973; Прокопенко, 1987; Таращук, 1995а, 1995b; Капрусь, 1995; 2000, 2003, 2004; Kaprus', 1998; Козловський, Капрусь, Рот, 2000; Шрубович, 1998, 2001b, 2002а, 2006; Shrubovych, 2002; Бондаренко, 1998а; Бондаренко-Борисова, 2002; Bondarenko-Borisova, Sandul, 2002; Старостенко, 2002, 2004.

Родина **NEANURIDAE** Börner, 1901

Рід ***Friesea*** Dalla Torre, 1895

Friesea acuminata Denis, 1925

Загальне поширення: Південна Європа.

Поширення в Україні: ІІІ-32; IV-50.

Екологія: Населяє степ та кам'янисто-піщане морське узбережжя. Виявлений у ґрунті, під камінням та у гниючих водоростях. Рідкісний.

Література: Старостенко, Усова, 2001 (як *Polyacantella acuminata*); Капрусь та ін., 2005.

Friesea afurcata Denis, 1927

Загальне поширення: Італія, Ліван, Молдова, Україна.

Поширення в Україні: І-3; ІІ-14,17; ІІІ-29,34,38.

Екологія: Вид, який характерний для степової зони. Окрім природних біотопів виявлений в урбосередовищі. Північніше трапляється переважно на полях. Рідкісний у місцях поширення.

Література: Прокопенко, 1987; Tarashchuk, Maliyenko, 1992; Таращук, Малиенко, 1992; Таращук, 1995b; Таращук, Горбань, 2006.

Friesea albida Stach, 1949

Загальне поширення: Гори Центральної і Південної Європи (Карпати, Татри, Піренеї, Східні Альпи).

Поширення в Україні: V-51-57.

Екологія: Гірсько-карпатський вид, який рідко проникає у прилеглі рівнинні ліси. Населяє підстилку, мох, верхній шар грунту і нори гризунів. Звичайний у місцях поширення.

Література: Stach, 1949a; Nosek, Vysotskaya, 1973; Капрусь, 1993, 1995, 1997; Kaprus', 1999; Шрубович, 2002b, 2003; Шрубович, Капрусь, 2002; Kaprus', Sterzyńska, 2005.

Friesea claviseta Axelson, 1900

Syn.: *Friesea emucronata* Stach, 1922

Загальне поширення: Голарктика.

Поширення в Україні: I-3; II-8,9,14,17; V-51,52,56,57.

Екологія: Кортицикольний вид, який найчастіше населяє мохи, лишайники, суху підстилку і мікрооселища, зв'язані із корою дерев. Виявлений також у норах гризунів, урбосередовищі, на полях та остепнених луках. Рідкісний або звичайний.

Література: Nosek, Vysotskaya, 1973; Таращук, 1995b; Таращук, Малиенко, 1992; Tarahchuk, Maliyenko, 1992; Капрусь, 1995, 1997, 2002, 2003, 2004; Kaprus', 1998, 1999; Kaprus', Sterzyńska, 2005; Шрубович, 1999a, 2001d, 2002a, 2005; Shrubovych, 2002.

Friesea decemoculata Börner, 1903

Загальне поширення: Південна Європа.

Поширення в Україні: II-8; IV-49.

Екологія: Виявлений у ґрунті кримської яйли та міських газонів. У результаті критичного опрацювання матеріалу присутність *Friesea decemoculata* у Львові не підтверджена. Рідкісний.

Література: Шрубович, 2002a; Shrubovych, 2002 (як *F. duodecimoculata* Denis, 1926); Капрусь та ін., 2005.

Friesea denisi Kseneman, 1936

Загальне поширення: Східні Карпати і Східні Альпи.

Поширення в Україні: V-52-56.

Екологія: Гірсько-карпатський вид, який преферує ліси і проникає на полонини. Трапляється переважно у підстилці, верхньому шарі грунту, мохах і норах гризунів. Рідкісний або звичайний.

Література: Kseneman, 1938 (var. *anophthalma*); Nosek, Vysotskaya, 1973; Капрусь, 1993, 1995, 1997; Kaprus', 1999; Kaprus', Sterzyńska, 2005; Шрубович, 2002b, 2003.

Friesea handschini Kseneman, 1938

Загальне поширення: Східно-карпатський ендемік.

Поширення в Україні: V-52-57.

Екологія: Гірський вид, який надає перевагу лісам і рідше проникає в субальпійський та альпійський рослинні пояси Карпат. Трапляється у підстилці, верхніх шарах грунту, мохах і норах гризунів. Звичайний вид.

Література: Kseneman, 1938; Stach, 1949a; Nosek, Vysotskaya, 1973; Капрусь, 1993, 1995, 1997, 1998; Kaprus', 1999; Шрубович, 2002b, 2003; Шрубович, Капрусь, 2002; Kaprus', Sterzyńska, 2005.

Friesea mirabilis (Tullberg, 1871)

Syn.: *Friesea mirabilis* var. *reducta* Stach, 1949

Загальне поширення: Голарктика.

Поширення в Україні: I-1,3,6; II-7,8,9,11,16,17,20,23,25; III-32,34, IV-49; V-51-57.

Екологія: Еврибіонтний вид, який найчастіше трапляється у лісах. Виявлений у підстилці, верхньому шарі грунту, мохах, гниючих рослинних рештках антропогенного походження і норах гризунів. Є звичайним видом у більшості місцезнаходжень.

Література: Stach, 1949a; Nosek, Vysotskaya, 1973; Рукавец, Яворницкий, 1985; Rukavets, Javornitsskij, 1987; Шапошникова, 1987; Прокопенко, 1987, 1988; Климовская, Рукавец, 1988; Таращук, 1995b; Таращук, Безкровна, 2000a; Безкровна, 2002; Бондаренко, 1998a; Бондаренко-Борисова, 2002; Bondarenko-Borisova, Sandul, 2002; Старостенко, 1999, 2002, 2004; Старостенко, Усова, 1997; Шрубович, 1998, 1999a, 2001a, 2002a, 2002b; 2003; Капрусь, 1990, 1995, 1997, 2000, 2003, 2004; Козловський, Капрусь, Рот, 2000; Капрусь та ін., 2005; Kaprus', 1998, 1999; Kaprus', Sterzyńska, 2005.

Friesea monoculata Dunger, 1972

Загальне поширення: Центральна Європа (Східна Німеччина, Польща, Україна).

Поширення в Україні: V-53.

Екологія і таксономічні зауваження: Виявлений лише у грунті карпатської бучини. Рідкісний. Уперше хетотаксію тіла цього виду описано у праці М. Стежиньської та І. Капруся (Sterzyńska, Kaprus', 2000).

Література: Kaprus'; 1999, Kaprus', Sterzyńska, 2005.

Friesea stachi Kseneman, 1936

Загальне поширення: Східно-карпатський ендемік.

Поширення в Україні: V-51-56.

Екологія: Виявлений у підстилці і верхньому шарі грунту карпатських лісів, а також на полонинах. Рідкісний вид у місцях поширення.

Література: Kseneman, 1936, 1938; Капрусь, 1997, 1998; Шрубович, Капрусь, 2002.

Friesea subterranea Cassagnau, 1958

Загальне поширення: Південна Європа (переважно Середземномор'я).

Поширення в Україні: IV-49.

Екологія: Виявлений у підстилці сосново-дубового лісу на висоті 800 м н.р.м. Рідкісний.

Література: Капрусь та ін., 2005.

Friesea truncata Cassagnau, 1958

Загальне поширення: Палеарктика.

Поширення в Україні: IV-50.

Екологія і таксономічні зауваження: Вид, який надає перевагу лісовій підстилці і мохам. Дуже близький екологічно і морфологічно до *F. mirabilis* (Tullberg, 1871). Лише в останні роки його почали відрізняти. Тому, усі знахідки *F. mirabilis* на Україні потребують верифікації в зв'язку з переописом цього виду. За літературними даними, відмічений лише в Криму в гниючих водоростях на щебенистому пляжі. Однак, опрацювання нами матеріалів колембол із заходу України підтвердило його присутність також у Карпатах, Передкарпатті, Розточчі і Поділлі. Звичайний вид.

Література: Капрусь та ін., 2005; Шрубович, 2006.

Рід ***Pratanurida*** Rusek, 1973

Pratanurida boerneri (Schött. 1902)

Загальне поширення: Європа.

Поширення в Україні: III-35.

Екологія: Живе у степу, на сухих луках і в заплавних лісах. Рідкісний.

Література: Старостенко, Таращук, 2003; Старостенко, 2004.

Pratanurida podolica Kapruś & Weiner, 2002

Загальне поширення: Лісостеп і степ України.

Поширення в Україні: II-10; III-34,38.

Екологія: Згідно літературних даних, відомий лише з типового оселища (ґрунт з дерниною на остепненій луці). Однак, за нашими неопублікованими даними виявлений також у кількох оселищах у степу. Рідкісний.

Література: Kaprus', Weiner, 2002.

Рід ***Pseudachorudina*** Stach, 1949

Pseudachorudina palmiensis (Börner, 1903)

Syn.: *Pseudachorudina conjungens* Stach, 1949

Загальне поширення: Південна і Центральна Європа.

Поширення в Україні: V-54,56.

Екологія і таксономічні зауваження: Кортицикольний вид, який населяє гірські ліси і полонини. Відмічений також у гніздах гризунів. Рідкісний. Порівняння карпатського матеріалу цього виду з *P. palmiensis* (Börner, 1903) sensu Jordana et al., 1997 (Іспанія), дозволяє стверджувати, що в Україні живе інший вид, ймовірно, описаний Я. Стахом, як *Pseudachorudina conjungens* Stach, 1949, який згодом синонімізований з ним. Однак, для підтвердження цього припущення необхідне вивчення типового матеріалу *P. conjungens*.

Література: Stach, 1949b; Nosek, Vysotskaya, 1973.

Рід ***Pseudachorutella*** Stach, 1949

Pseudachorutella asigillata (Börner, 1901)

Загальне поширення: Європа (окрім крайньої півночі).

Поширення в Україні: II-8; V-54,55,57.

Екологія: Лісовий вид, який виявлений лише в горах та в парку м. Львова. Рідкісний.

Література: Stach, 1949b; Капрусь, 1995, 1997; Шрубович, 2002a; Shrubovych, 2002; Kaprus', Sterzyńska, 2005.

Рід ***Pseudachorutes*** Tullberg, 1871

Pseudachorutes corticicolus (Schäffer, 1896)

Syn.: *Pseudachorutes corticicola* Schäffer, 1896

Загальне поширення: Європа.

Поширення в Україні: II-8; V-52,55,57.

Екологія: Кортицикольний вид, який населяє суху підстилку і мохи, а також трапляється під корою дерев і в гніздах гризунів. Окрім лісів, виявлений на альпійських луках і в міських парках. Рідкісний.

Література: Kseneman, 1938; Nosek, Vysotskaya, 1973; Капрусь, 1995, 1997, 2003; Kaprus', 1998, 1999; Шрубович, 2001d, 2002a, 2002b; Shrubovych, 2002.

Pseudachorutes dubius Krausbauer, 1898

Загальне поширення: Європа.

Поширення в Україні: I-1; II-7,8,9,25; III-31,34; IV-49; V-51-57.

Екологія і таксономічні зауваження: Лісовий вид, який, крім підстилки, мохів і гнізд гризунів, виявлений на луках (рівнинних та альпійських), а також у степу. Усі знахідки його в степовій зоні, очевидно, належать іншому виду, який недавно описаний в якості нового для науки (*Pseudachorutes vitalii* Kaprus et Weiner, в друці). Рідкісний.

Література: Stach, 1949b; Nosek, Vysotskaya, 1973; Прокопенко, 1987, 1988; Таращук, 1995b; Бондаренко, 1998a; Бондаренко-Борисова, 2002; Bondarenko-Borisova, Sandul, 2002; Старостенко, 2004; Старостенко, Усова, 1997; Шрубович, 1999a, 2001d, 2002a, 2002b; Капрусь, 1990, 1995, 1997, 2000, 2003, 2004; Kaprus', 1998, 1999; Козловський, Капрусь, Рот, 2000; Капрусь та ін., 2005.

Pseudachorutes laricis Arbea & Jordana, 1989

Загальне поширення: Південно-Західна і Центральна Європа.

Поширення в Україні: V-51,52.

Екологія: Виявлений лише у підстилці лісів. Рідкісний.

Література: Kaprus' et. al., 2004.

Pseudachorutes parvulus Börner, 1901

Загальне поширення: Європа.

Поширення в Україні: I-1,6; II-8,9,10,11; IV-49; V-51-57.

Екологія: Лісовий вид, який проникає в лучно-степові та степові екосистеми, навколоводні біотопи, міські сквери і сади, на гірські полонини, і навіть, у печери.

Живе в ґрунті, підстилці, мохах, лишайниках, під корою дерев та в гніздах гризунів. Звичайний або рідкісний.

Література: Nosek, Vysotskaya, 1973; Шрубович, 1999a, 2002a, 2002b; Shrubovych, 2002; Капрусь, 1995, 1997, 2000, 2003; Kaprus', 1998, 1999; Козловський, Капрусь, Рот, 2000; Капрусь та ін., 2005; Kaprus', Sterzynska, 2005.

Pseudachorutes subcrassus Tullberg, 1871

Загальне поширення: Європа.

Поширення в Україні: I-3; II-7-11,17; III-34,31,35; IV-49; V-52-57.

Екологія і таксономічні зауваження: Лісовий вид, що виявлений як у горах, так і на рівнині. Трапляється в підстилці, мохах, верхньому шарі грунту і гніздах гризунів. Згідно літературних даних, виявлений також у лісостепу і степу, на заплавних луках та в міських парках. Його знахідки в степу, очевидно, належать іншому виду, який недавно описаний у якості нового для науки (*Pseudachorutes vasylii* Kaprus et Weiner, в друці). Рідкісний вид у місцях поширення.

Література: Щербаков, 1898; Kseneman, 1938; Stach, 1949b; Nosek, Vysotskaya, 1973; Мартынова, Скляр, 1973; Таращук, 1995b; Старостенко, Таращук, 2003; Старостенко, 2002, 2004; Старостенко, Усова, 1997; Капрусь, 1995, 1997, 2000, 2003, 2004; Kaprus', 1998, 1999; Шрубович, 1999a, 2001d, 2002a, 2002b, 2005, 2006; Shrubovych, 2002.

Рід ***Micranurida*** Börner, 1901

(?) ***Micranurida anophthalmica*** Stach, 1949

Загальне поширення: Польща (Татри), Україна (Східні Карпати) і Швеція.

Поширення в Україні: V-54.

Екологія: Вид, який відомий лише з Східних Карпат (хр. Чорногора, ур. Зарosляк, деревина на ґрунті) за матеріалами Я. Стаха (Stach, 1949b). Досі не виявлений в інших оселищах і не переописаний на основі сучасних таксономічних критеріїв.

Література: Stach, 1949b.

Micranurida forsslundi Gisin, 1949

Загальне поширення: Північна і Середня Європа.

Поширення в Україні: II-8; V-52.

Екологія:. Борео-монтанний вид, можливо ацидофіл, що надає перевагу ґрунту і підстилці лісів. Рідкісний.

Література: Капрусь, 1995, 1998, 2003; Kaprus', 1999; Шрубович, 1999a.

Micranurida granulata (Ågrell, 1943)

Syn.: *Anurida hexophthalmica* Stach, 1949

Загальне поширення: Північна і Середня Європа.

Поширення в Україні: II-8; V-52,56.

Екологія: Борео-монтанний вид, який надає перевагу гірським лісам. Рідше трапляється на полонинах та в рівнинних прикарпатських лісах. Населяє грунтово-підстилковий ярус зазначених екосистем. Знайдений також у гніздах гризунів. Рідкісний або звичайний.

Література: Stach, 1949b; Nosek, Vysotskaya, 1973; Капрусь, 1995, 1997, 2003; Kaprus', 1998, 1999; Kaprus', Sterzyńska, 2005; Шрубович, 1999a, 2001d, 2002a, 2002b, 2005.

Micranurida pygmaea Börner, 1901

Загальне поширення: Космополіт.

Поширення в Україні: I-14; II-8,9,17; III-31,32,34,35; IV-49; V-51-57.

Екологія: Ксерорезистентний еврибіонтний вид, який населяє підстилку, мохи і верхній шар грунту в лісових, лучних і степових екосистемах, а також проникає в техногенне та урбогенне середовище. Рідкісний або звичайний у місцях поширення.

Література: Таращук, 1987a, 1995b; Таращук, Безкровна, 2000a; Тимошенко, 1995; Старостенко, 1999, 2004; Старостенко, Таращук, 2003; Старостенко, Усова, 1997; Старостенко, Усова, 2001; Шрубович, 1998, 1999a, 2001d, 2002a, 2002b; Shrubovych, 2002; Капрусь, 1995, 1997, 2000, 2003, 2004; Kaprus', 1998, 1999; Козловський, Капрусь, Рот, 2000; Капрусь та ін., 2005; Kaprus', Sterzyńska, 2005; Шрубович, 2005, 2006.

Рід ***Anurida*** Laboulbéne, 1865

Anurida carpatica Babenko, 1998

Загальне поширення: Східні Карпати (Україна і Польща).

Поширення в Україні: V-52,53;54.

Екологія: Вид, який населяє підстилку і ґрунт лісів. Рідкісний.

Література: Бабенко, 1998; Капрусь, 2002; Kaprus', 1999; Kaprus', Sterzyńska, 2005; Шрубович, 2002b, 2003.

Anurida ellipsoides Stach, 1949

Загальне поширення: Європа і Західний Сибір.

Поширення в Україні: I-6; II-8,17; III-31; V-51.

Екологія: Гігрофільний вид, який преферує заплавні екосистеми (лісові і лучні). Рідкісний або звичайний.

Література: Stach, 1949b; Таращук, 1995b; Козловський, Капрусь, Рот, 2000; Капрусь, 2003; Старостенко, 2004.

Anurida granaria Nicolet, 1847 (фото 1)

Загальне поширення: Відмічався на території Голарктики, однак, багато місцезнаходжень потребують підтвердження.

Поширення в Україні: V-55.

Екологія: Відмічений лише в підстилці, моху і ґрунті лісів. Рідкісний.

Література: Kseneman, 1938; Капрусь, 1995, 1997.

Anurida lvivska Babenko, 1998

Загальне поширення: Східні Карпати (Україна).

Поширення в Україні: V-53.

Екологія: Виявлений в підстилці і грунті карпатських лісів. Рідкісний.

Література: Бабенко, 1998; Капрусь, 2000.

Anurida maritima (Guérin, 1839)

Загальне поширення: Узбережжя морів у Голарктиці. Можливо, космополіт.

Поширення в Україні: III-29; IV-49.

Екологія: Морський літоральний вид, який відмічений на узбережжі Чорного моря. Виявлений на камінні, рослинах, та в гниючих водоростях. Знахідка на території м. Кривого Рогу видається сумнівною. Звичайний або масовий у місцях поширення.

Література: Капрусь та ін., 2005; Таращук, Горбань, 2006.

Anurida tullbergi Schött, 1894

Загальне поширення: Голарктика.

Поширення в Україні: I-6; II-8,9,14,17; III-в; V-52,53.

Екологія: Гігрофільний вид, що трапляється найчастіше вздовж берегів річок у ґрунті й гниючих органічних рештках. Рідкісний або звичайний.

Література: Stach, 1949b; Щербаков, 1898; Stscherbakow, 1898; Rukavets, Javornitskij, 1987; Климовская, Рукавец, 1988; Таращук, 1995b, 1996; Бондаренко, 1998a; Kaprus', 1998; Капрусь, 1990, 2003, 2004; Шрубович, 2006.

Рід ***Morulina*** Börner, 1906

Morulina verrucosa (Börner, 1903)

Загальне поширення: Карпати.

Поширення в Україні: II-9; V-52,54,55,57.

Екологія: Карпатський палеоендемік, який трапляється переважно в лісах (підстилка, мох, кора дерев, трухлява деревина, гнізда гризунів). Рідкісний.

Література: Kseneman, 1938; Stach, 1951; Nosek, Vysotskaya, 1973; Капрусь, 1993, 1995, 1997, 1998, 2000; Kaprus', 1999; Kaprus', Sterzyńska, 2005; Шрубович, 2002b, 2003.

Рід ***Neanura*** MacGillivray, 1893 sensu Deharveng, 1982

Neanura minuta Gisin, 1963

Загальне поширення: Південна та Центральна Європа (Франція, Боснія, Герцеговина, Угорщина, Болгарія, Польща та Україна).

Поширення в Україні: II-8; IV-49; V-52,56,57.

Екологія: Населяє переважно підстилку, мохи та мікрооселища, зв'язані з корою дерев у сухих лісах. Звичайний або рідкісний у більшості оселищ, а в горах Криму відмічений як масовий вид.

Література: Капрусь, 1993, 1995, 1997. 2003; Kaprus', 1998. 1999; Капрусь та ін., 2005; Шрубович, 1999a, 2003.

Neanura muscorum (Templeton, 1835) (фото 5)

Загальне поширення: Космополіт.

Поширення в Україні: I-1,3,6; II-7,8-11,14,17,20,23,25; III-29,32,34, IV-49; V-51-57.

Екологія: Лісовий евритопний вид, який можна знайти в підстилці, на поверхні ґрунту, в мохах і гниючій деревині, під камінням і під корою дерев, у гніздах гризунів і навіть у печерах. Рідко проникає у відкриті біотопи (альпійські, заплавні та остепнені луки, поля). Інколи трапляється в урбосередовищі (парки, сади і сквери). Звичайний у більшості лісових біотопів, рідкісний у відкритих ландшафтах.

Література: Скориков, 1879; Щербаков, 1898 (var. *nicoletii* Stscherbakow, 1898); Stscherbakow, 1898; Лебединский, 1904; Schille, 1912; Кельштейн, 1930; Kseneman, 1938; Stach, 1951; Nosek, Vysotskaya, 1973; Rukavets, Javornitsskij, 1987; Прокопенко, 1987, 1988; Климовская, Рукавец, 1988; Таращук, 1984, 1987a, 1995a, 1995b (+var. *nicoletii* Stscherbakow, 1898), 1996; Таращук, Безкровна, 2000a; Безкровна, 2002; Бондаренко, 1998a, 1998b, 1999a, 1999b; Бондаренко-Борисова, 2002; Bondarenko-Borisova, Sandul, 2002; Старостенко, 2002, 2004; Ансприенко, 2003; Шрубович, 1999a, 2001d, 2002a, 2002b, 2005, 2006; Shrubovych, 2002; Капрусь, 1990, 1995, 1997, 1998, 2000, 2003, 2004; Козловський, Капрусь, Рот, 2000; Kaprus', 1999; Капрусь та ін., 2005; Таращук, Горбань, 2006.

Neanura parva Stach, 1951

Загальне поширення: Середня Європа, Південний Урал і Південна Тува.

Поширення в Україні: II-17; V-54,56.

Екологія: Вид, який населяє рівнинні та гірські ліси, рідше луки. Переважно трапляється в підстилці, гніздах гризунів, мохах і на поверхні грунту. Рідкісний.

Література: Nosek, Vysotskaya, 1973; Таращук, 1995b.

Neanura pseudoparva Rusek, 1963

Загальне поширення: Середня і Південно-Східна Європа.

Поширення в Україні: IV- 49; V-54.

Екологія: Лісовий вид, який живе в підстилці, моху, грунті, під корою дерев і камінням.

Література: Smolis, 2002 ; Капрусь та ін., 2005.

Рід ***Deutonura*** Cassagnau, 1979

Deutonura albella (Stach, 1920)

Syn.: *Achorutes phlegraeus* Caroli, 1912

Загальне поширення: Гори і височини Середньої Європи, Балкани, узбережжя Балтійського моря.

Поширення в Україні: I-3 6; II-7,8,9,11,17,19; V-52-57.

Екологія: Вид, який зв'язаний переважно з неморальними лісами, рідше, з хвойними лісами і лучними екосистемами. Виявлений також у печерах. Трапляється в підстилці, верхньому шарі ґрунту, мохах, а також під корою дерев і камінням. Рідкісний.

Література: Kseneman, 1938 (forma *implena* Stach); Stach, 1951; Капрусь, 1990, 1995, 1997; Капрусь, 2000, 2003, 2004, Kaprus', 1998, 1999; Таращук, 1995b; Шрубович, 1999a, 2006; Deharveng, 1982; Kaprus', Sterzyńska, 2005.

Deutonura conjuncta (Stach, 1926)

Загальне поширення: Південна і Середня Європа.

Поширення в Україні: V-54,56.

Екологія: Вид, який надає перевагу лісам і, найчастіше, населяє підстилку, гниючу деревину і мохи, трапляється під корою дерев і під камінням, а також у гніздах гризунів. У горах проникає на полонини. Рідкісний.

Література: Stach, 1951; Nosek, Vysotskaya, 1973.

Deutonura czarnohorensis Deharveng, 1982
Загальне поширення: Східні Карпати (Україна).
Поширення в Україні: V-52,54,56.
Екологія: Східно-карпатський ендемік, який населяє, переважно, підстилку і мох лісів. Рідкісний у місцях поширення.
Література: Deharveng, 1982; Капрусь, 1995, 1997, 1998; Kaprus', 1999.

Deutonura plena Stach, 1951
Загальне поширення: Східні Карпати (Україна), Татри і Пєніни (Польща).
Поширення в Україні: V-52,54,56.
Екологія: Карпатський ендемічний вид, який населяє ліси. Живе в підстилці, мохах, гниючій деревині, а також у мікрооселищах під корою дерев. Рідкісний.
Література: Deharveng, 1982; Капрусь, 1995, 1997, 1998; Kaprus', 1999, Smolis, 2002.

Deutonura stachi Gisin, 1952
Загальне поширення: Гори Центральної Європи.
Поширення в Україні: II-8,9,11,17, 20, 23,25; III-32,34; V-51-57.
Екологія і таксономічні зауваження: Надає перевагу карпатським лісам, рідше трапляється у прилеглих до гір рівнинних лісах. Населяє підстилку, мохи, ґрунт і гниючу деревину. Враховуючи його переопис Л. Дехарвенгом (Deharveng, 1982), більшість знахідок на території України потребують верифікації. Присутність його в степовій зоні та центральній частині лісостепу видається сумнівною. Звичайний або рідкісний.
Література: Таращук, 1984, 1995b; Rukavets, Javornitsskij, 1987; Прокопенко, 1988; Капрусь, 1993, 1995, 1997, 2003; Kaprus', 1998, 1999; Бондаренко, 1998a; Бондаренко-Борисова, 2002; Bondarenko-Borisova, Sandul, 2002; Smolis, 2002; Шрубович, 2002b, 2003; Шрубович, Капрусь, 2002; Kaprus', Sterzyńska, 2005.

Deutonura weinerae Deharveng, 1982
Загальне поширення: Східні і Західні Карпати.
Поширення в Україні: V-52,54.
Екологія: Гірсько-карпатський лісовий вид, який населяє підстилку, гниючу деревину і мохи. Рідкісний в районі поширення.
Література: Deharveng, 1982; Капрусь, 1995, 1997, 1998; Kaprus', 1999; Шрубович, 2002b, 2003; Smolis, 2002.

Рід ***Endonura*** Cassagnau, 1979

Endonura incolorata (Stach, 1951)
Syn.: *Biloba incolorata* Stach, 1951
Загальне поширення: Східні і Західні Карпати (Україна, Польща, Словаччина).
Поширення в Україні: V-54-57.
Екологія: Ендемічний східно-західно-карпатський вид, який живе в лісах (підстилка. мохи, трухлява деревина, мікрооселища в корі дерев, гнізда гризунів). Рідкісний.

Література: Stach, 1951; Nosek, Vysotskaya, 1973; Капрусь, 1995, 1997, 1998; Smolis, 2002.

Endonura lusatica (Dunger, 1966)

Загальне поширення: Середня Європа (Східна Німеччина, Польща, Україна).

Поширення в Україні: II-8,9,11,17,20; III-31,32,34,35.

Екологія: Гігрофільний вид, що живе в байрачних і заплавних лісах, а також на заплавних і заболочених луках. Найчастіше його знаходили в степовій зоні. Рідко трапляється в сухих біотопах. Рідкісний у більшості оселищ. У літературі помилково відмічений як *Endonura tetrophthalma* (Stach, 1966).

Література: Капрусь, 1990, 2004; Kaprus', 1998, 2003, 2004; Бондаренко, 1998а; Бондаренко-Борисова, 2002; Bondarenko-Borisova, Sandul, 2002; Старостенко, 2002, 2004; Старостенко, Усова, 2001; Старостенко, Таращук, 2003; Smolis, 2002; Аноприенко, 2003.

Endonura quadriseta Cassagnau, Peja, 1979

Загальне поширення: Південно-Східна Європа (Греція, Туреччина, Крим).

Поширення в Україні: IV-49.

Екологія: Вид, який живе в лісах та лучно-степових фітоценозах кримської яйли. Населяє підстилку і верхній шар ґрунту. Рідкісний.

Література: Smolis et al., 2006 (у друці).

Endonura taurica (Stach, 1951)

Загальне поширення: Кримський гірський ендемік.

Поширення в Україні: IV-49.

Екологія: Вид, який живе в лісах та лучно-степових екосистемах кримської яйли. Населяє підстилку, мохи, лишайники і верхній шар ґрунту, а також трапляється під корою дерев і під камінням. Детальне дослідження матеріалу цього виду з Криму дозволило виявити два нових для науки види *Endonura gracilirostris* та *Endonura dentifera* (Smolis et al., 2006; у друці).

Література: Stach, 1951; Капрусь та ін., 2005, Smolis et al., 2006 (в друку).

Рід ***Bilobella*** Caroli, 1912

(?) *Bilobella aurantiaca* Caroli, 1910 (фото 2)

Загальне поширення: Південна і Центральна Європа.

Поширення в Україні: V-54,55,56.

Екологія і таксономічні зауваження: Виявлений, переважно, в лісах (підстилка, ґрунт, мохи, гниюча деревина, нори гризунів). Рідкісний. Морфологічний аналіз українського матеріалу показав, що в Карпатах живе вид, дуже близький до *Bilobella massoudi* Cassagnau, 1968, який описаний із території колишньої Югославії. *Bilobella aurantiaca*, наведений у літературі, не знайдений. Для достовірного виявлення видової належності матеріалу з Карпат необхідне вивчення типового матеріалу *Bilobella massoudi*.

Література: Kseneman, 1938; Stach, 1951; Nosek, Vysotskaya, 1973; Капрусь, 1995, 1997.

Рід ***Thaumanura*** Börner, 1932

Thaumanura carolii (Stach, 1920)

Syn.: *Achorutes oniscoides* Latzel, 1917

Загальне поширення: Гори Середньої і Південної Європи.

Поширення в Україні: II-8,9,11,17; V-51-57.

Екологія: Лісовий вид, який живе в підстилці, мохах, під корою дерев, у трухлявій деревині, гніздах гризунів та, навіть, у печерах. Зрідка трапляється на субальпійських луках і в урбосередовищі. Звичайний у трухлявій деревині та під корою дерев і рідкісний в інших оселищах.

Література: Kseneman, 1938; Stach, 1951; Nosek, Vysotskaya, 1973; Таращук, 1995b; Капрусь, 1993, 1995, 1997, 2000, 2003; Kaprus', 1998, 1999; Kaprus', Sterzyńska, 2005; Шрубович, 2001d, 1999a, 2002a, 2002b, 2005; Shrubovych, 2002.

Надродина **ONYCHIUROIDEA** sensu D'Haese, 2002
Родина **ONYCHIURIDAE** Börner, 1909

Рід ***Tetrodontophora*** Reuter, 1882

Tetrodontophora bielanensis (Waga, 1842) (фото 6)

Загальне поширення: Центральноєвропейський (циркумпанонійський) вид.

Поширення в Україні: I-6; II-8,9,11,17; V-51-57.

Екологія: Вид, який населяє переважно вологі ліси. Живе в підстилці, верхньому шарі ґрунту, трухлявій деревині, лишайниках, вологих мохах, а також на грибах. Відмічений у норах гризунів і на трупах тварин. У місцях знаходження був звичайним або масовим.

Література: Schille, 1912; Kseneman, 1938; Stach, 1954; Nosek, Vysotskaya, 1973; Мельник, Бережний, Івахів, 1981; Мельник, Івахів, 1981; Rukavets, Javornitsskij, 1987; Климовская, Рукавец, 1988; Капрусь, 1990, 1995, 1993, 1997, 1998, 2000, 2003; Kaprus', 1998, 1999; Kaprus', Sterzyńska, 2005; Таращук, 1995b; Шрубович, 1999a, 2002b, 2001d, 2002a, 2006; Shrubovych, 2002.

Рід ***Kalaphorura*** Absolon, 1901

Kalaphorura carpenteri (Stach, 1919)

Загальне поширення: Гори Центральної Європи (Польща, Словаччина, Україна).

Поширення в Україні: V-57.

Екологія: Виявлений лише в підстилці біля гниючого пенька в дубняку. Рідкісний.

Література: Kaprus' et al., 2004.

Kalaphorura paradoxa (Schäffer, 1900) (фото 8)

Загальне поширення: Німеччина, Австрія, Швейцарія, Франція, Угорщина, Польща, Україна.

Поширення в Україні: II- 9; IV-49; V-52,54,55,56.

Екологія: Населяє лісову підстилку, верхній шар грунту, мохи, лишайники, трухляву деревину, а також трапляється під камінням, у норах дрібних гризунів і печерах. Переважно рідкісний, а в деяких печерах – масовий вид.

Література: Stach, 1954; Nosek, Vysotskaya, 1973; Kaprus', 1999; Капрусь. 2003; Капрусь та ін., 2005; Шрубович, 2002b, 2003.

Kalaphorura tuberculata (Moniez, 1891)

Загальне поширення: Південна і Середня Європа (Англія, Іспанія, Португалія, Франція, Італія, Швейцарія, Люксембург, Болгарія, Україна).

Поширення в Україні: : II- 9,17; V-57.

Екологія: Вид, який виявлений у підстилці, грунті та під камінням у рівнинних і гірських лісах. Рідкісний.

Література: Kseneman, 1938; Stach, 1954; Капрусь, 1993, 1995, 1997; Таращук, 1995b.

Рід ***Hymenaphorura*** Bagnall, 1949

Hymenaphorura dentifera (Stach, 1934)

Syn.: *Hymenaphorura creatricis* Pomorski, 1990

Загальне поширення: Центральна Європа (гори Судети і Карпати).

Поширення в Україні: V-52,54,55,57.

Екологія: Населяє переважно ґрунт, підстилку, мохи та гнилу деревину в лісових екосистемах. Звичайний або рідкісний.

Література: Капрусь, 1995, 1997, 2004; Kaprus', 1999; Kaprus', Sterzyńska, 2005; Pomorski, 2000; Шрубович, 2002b, 2003.

Hymenaphorura liberta Pomorski, 1990

Загальне поширення: Кримські гори.

Поширення в Україні: IV-49.

Екологія: Відомий лише з типового оселища (підстилка і гумус у буковому лісі, близько 1000 м н.р.м.). Можливо, ендемічний для Кримських гір вид. Рідкісний.

Література: Pomorski, 1990; Капрусь та ін., 2005.

Hymenaphorura polonica Pomorski, 1990

Загальне поширення: Гірські регіони Середньої Європи (Альпи, Карпати, Судети), а також Скандинавський півострів.

Поширення в Україні: II-8; V-52-56.

Екологія: Населяє переважно грунтово-підстилковий ярус вологих лісів. Інколи проникає в урбосередовище. Рідкісний.

Література: Капрусь, 1995, 1997, 2003; Kaprus', 1998, 1999; Kaprus'. Sterzyńska, 2005; Pomorski, 1990; Шрубович, 2002a, 2005; Shrubovych, 2002.

Hymenaphorura valdegranulata (Stach, 1954)

Загальне поширення: Гори Центральної Європи (Східні Карпати та Альпи).

Поширення в Україні: V-52, 54,55.

Екологія: Карпатський вид, який населяє грунт і лісову підстилку. Рідше трапляється на луках під камінням. Рідкісний.

Література: Stach, 1954; Капрусь, 1995, 1997, 1998; Kaprus', 1999; Pomorski, 2000; Шрубович, Капрусь, 2002.

Рід ***Heteraphorura*** Bagnall, 1948

Heteraphorura carpatica (Stach, 1954)

Загальне поширення: Карпати (Україна, Польща, Словаччина).

Поширення в Україні: II-9,11; V-52-57.

Екологія: Населяє переважно гірські ліси. Рідко трапляється в прилеглих до Карпат рівнинних лісах. Живе в підстилці, мохах, ґрунті, під камінням. Звичайний або масовий.

Література: Kseneman, 1938; Stach, 1954; Таращук, 1995b; Капрусь, 1993, 1995, 1997, 1998, 2003; Kaprus', 1999; Шрубович, 2002b; Шрубович, Капрусь, 2002; Kaprus', Sterzyńska, 2005.

Heteraphorura variotuberculata (Stach, 1934)

Загальне поширення: Гори Південної і Центральної Європи (Польща, Словаччина, Україна, колишня Югославія).

Поширення в Україні: V-54-57.

Екологія: Лісовий вид, який населяє підстилку, мохи і верхній шар ґрунту. Звичайний або масовий.

Література: Kaprus' et al., 2004.

Рід ***Archaphorura*** Bagnall, 1949

Archaphorura serratotuberculata (Stach, 1933)

Загальне поширення: Середня і Північна Європа.

Поширення в Україні: V-51,54,55.

Екологія: Населяє ліси і луки (підстилка, гумусовий шар грунту). Рідкісний.

Література: Kseneman, 1938; Stach, 1954; Капрусь, 1997; Kaprus' et al., 2002.

Рід ***Oligaphorura*** Bagnall, 1949

Oligaphorura schoetti (Lie-Petersen, 1896)

Загальне поширення: Палеарктика.

Поширення в Україні: V-54.

Екологія: Відомий лише з печери в Карпатах. Рідкісний.

Література: Kaprus', Weiner, Pomorski, 2002.

Рід ***Micraphorura*** Bagnall, 1949

Micraphorura absoloni (Börner, 1901)

Syn.: *Onychiurus affinis* Ågren, 1903

Загальне поширення: Голарктика.

Поширення в Україні: I-1,2,3.6; II-7,8,9,17,25; III-31; V-51,54,55.

Екологія: Еврибіонтний вид, який населяє лісові, лучні, степові та урбанізовані екосистеми. Виявлений у підстилці, ґрунті, гниючій деревині, мохах, лишайниках і норах гризунів. Звичайний у більшості оселищ і масовий у лісових мохах.

Література: Stach, 1954; Nosek, Vysotskaya, 1973; Прокопенко, 1987, 1988; Капрусь, 1995; Таращук, 1995b; Таращук, Безкровна, 2000a; Капрусь, 1997, 2000; 2003; Козловський, Капрусь, Рот, 2000; Kaprus', 1998, 1999; Kaprus', Weiner, Pomorski, 2002; Kaprus', Sterzynska, 2005; Шрубович, 1998, 1999a, 2001d, 2002a, 2002b, 2003, 2005; Shrubovych, 2002; Старостенко, 2004.

Micraphorura chatyrdagi Kaprus', Weiner & Pomorski, 2002
Загальне поширення: Крим.
Поширення в Україні: IV-49.
Екологія: Відомий лише з типового оселища (гора Чатир-Даг, печера „Бездонка", кусок гниючої деревини). Рідкісний.
Література: Kaprus' et al., 2002; Капрусь та ін., 2005.

Micraphorura daii Pomorski, Skarzynski & Kaprus', 1998
Загальне поширення: Крим.
Поширення в Україні: IV-49.
Екологія: Відомий з гірських лісів і лучно-степової яйли. Живе в ґрунті. Рідкісний.
Література: Pomorski et al., 1998a; Kaprus' et al., 2002; Капрусь та ін., 2005.

Micraphorura eremia Kaprus', Weiner & Pomorski, 2002
Загальне поширення: Україна (Поділля).
Поширення в Україні: II-9.
Екологія: Відомий лише з типового оселища (Подільські Товтри, мох і вологий ґрунт у листяному лісі).
Література: Kaprus' et al., 2002.

Micraphorura irinae Thibaud & Taraschuk, 1997
Загальне поширення: Південна Україна.
Поширення в Україні: III-28.
Екологія: Відомий лише з типового оселища (пішаний грунт у сосновому лісі). Рідкісний.
Література: Thibaud, Tarashchuk, 1997.

Micraphorura pieniensis Weiner, 1988
Загальне поширення: Карпати (Польща, Україна).
Поширення в Україні: V-52.
Екологія: Виявлений у ґрунті на березі гірської річки. Рідкісний.
Література: Kaprus' et al., 2002.

Micraphorura steposa Kaprus', Weiner & Pomorski, 2002
Загальне поширення: Південна Україна.
Поширення в Україні: III-31.
Екологія: Відомий лише з типового оселища (грунт на ділянці заповідного степу). Рідкісний.
Література: Kaprus' et al., 2002; Старостенко, 2004.

Micraphorura uralica (Khanislamova, 1986)
Загальне поширення: Східна Європа (Башкиртостан, Україна, Молдова).
Поширення в Україні: II-9,10,11; III-34.
Екологія: Вид, який преферує сухі плакорні і байрачні ліси, лучно-степові та степові екосистеми. Живе в ґрунті і підстилці. Виявлений також у подільській печері. Рідкісний або звичайний.

Література: Kaprus', Weiner, 1994; Капрусь, 2000, 2003, 2004; Kaprus', Weiner, Pomorski, 2002; Бондаренко-Борисова, 2002; Bondarenko-Borisova, Sandul, 2002.

Рід ***Supraphorura*** Stach, 1954

Supraphorura furcifera (Börner, 1901)

Загальне поширення: Палеарктика.

Поширення в Україні: III-34.

Екологія: Відомий лише з підстилки і грунту байрачних лісів. Переважно рідкісний.

Література: Бондаренко, 1998a, 1998b; Бондаренко-Борисова, Усова, 2001; Бондаренко-Борисова, 2002; Bondarenko-Borisova, Sandul, 2002.

Рід ***Protaphorura*** Absolon, 1901 (фото 4,7)

Protaphorura ajudagi Pomorski, Skarzynski & Kaprus', 1998

Загальне поширення: Крим.

Поширення в Україні: IV-49.

Екологія: Населяє підстилку і грунт гірських лісів. Звичайний або масовий вид.

Література: Pomorski et al., 1998a; Шрубович, 2003; Капрусь та ін., 2005.

Protaphorura armata (Tullberg, 1869) (фото 4)

Загальне поширення: Космополіт.

Поширення в Україні: I-1-3,6; II-7-11,14,17,25; III-a,31,34; IV-50; V-51-57.

Екологія: Еврибіонтний вид, який населяє різноманітні лісові та відкриті екосистеми (хвойні і листяні ліси, степ та луки, заплави річок). Живе в грунті, підстилці, трухлявій деревині, мохах, лишайниках, норах гризунів і, навіть, печерах. Виявлений також в урбо- і техногенних ландшафтах. Звичайний або масовий.

Література: Щербаков, 1898; Скориков, 1899; Bojarska, 1933; Stach, 1954; Nosek, Vysotskaya, 1973; Климовская, 1980, 1985, 1989; Шапошникова, 1984; Rukavets, Javornitsskij, 1987; Климовская, Рукавец, 1988; Таращук, 1984; 1987a, 1995a, 1995b, 1996; Тимошенко, 1995; Прокопенко, 1987, 1988; Капрусь, 1990, 1995, 1997, 2000, 2003, 2004; Kaprus', 1998, 1999; Козловський, Капрусь, Рот, 2000; Капрусь та ін., 2005; Kaprus', Sterzyńska, 2005; Старостенко, Усова, 1997; Бондаренко, 1998a; Бондаренко-Борисова, Усова, 2001; Бондаренко-Борисова, 2002; Bondarenko-Borisova, Sandul, 2002; Шрубович, 1998, 1999a, 2000, 2001a, 2001c, 2001d, 2002a, 2002b, 2003, 2005, 2006; Shrubovych, 2002; Старостенко, 2002, 2004.

Protaphorura aurantiaca (Ridley, 1880)

Загальне поширення: Середня Європа.

Поширення в Україні: I-8,9,11; III-31,32,34; V-51-57.

Екологія: Населяє листяні та хвойні ліси, в т.ч. байрачні, а також лучно-степові і степові екосистеми. Живе в підстилці і грунті. У степу інколи може бути масовим. Рідкісний або звичайний.

Література: Капрусь, 1993, 1997, 2000, 2003, 2004; Kaprus', 1998, 1999; Козловський, Капрусь, Рот, 2000; Шрубович, 1999a, 2002b, 2006; Старостенко, 1999, 2002, 2004; Старостенко, Усова, 2001; Старостенко, Таращук, 2003; Бондаренко-

Борисова, Усова, 2001; Бондаренко-Борисова, 2002; Bondarenko-Borisova, Sandul, 2002.

Protaphorura campata (Gisin, 1952)

Загальне поширення: Палеарктика.

Поширення в Україні: I-3; II-8-11,14; III-31,32,34,35; IV-49; V-51,52,56.

Екологія і таксономічні зауваження: Вид, який преферує грунтово-підстилковий ярус екосистем відкритого ландшафту, рідше – грунт різноманітних сухих лісів. Проникає в урбосередовище. Звичайний або рідкісний вид. У степу і на луках може бути масовим. Останні морфологічні дослідження матеріалу цього виду з території України, які проведені нами, показують, що в степовій зоні і Криму живе близький до *P. campata* вид, який є новим для науки і буде описаний.

Література: Kaprus', 1998, 1999; Капрусь, 2000, 2003, 2004; Козловський, Капрусь, Рот, 2000; Капрусь та ін., 2005; Kaprus', Sterzyńska, 2005; Шрубович, 1999а, 2002а, 2005, 2006; Shrubovych, 2002; Старостенко, 1999, 2002, 2004; Старостенко, Усова, 2001; Старостенко, Таращук, 2003; Бондаренко-Борисова, 2002; Bondarenko-Borisova, Sandul, 2002.

Protaphorura cancellata (Gisin, 1956)

Загальне поширення: Європа.

Поширення в Україні: I-3; II-8,17; III-29-32,34,35.

Екологія: Трапляється в листяних та хвойних лісах, а також у лучно-степових фітоценозах. Населяє підстилку і грунт. Рідкісний.

Література: Второв, 1988; Таращук, 1995b, 1996; Таращук, Безкровна, 2000а; Старостенко, Усова, 1997; Бондаренко, 1998а,б; Козловський, Капрусь, Рот, 2000; Старостенко, 2002, 2004; Старостенко, Таращук, 2003.

Protaphorura fimata (Gisin, 1952)

Загальне поширення: Європа.

Поширення в Україні: II-14,17; III-34,32.

Екологія: Виявлений у підстилці і грунті байрачних лісів та степових фітоценозів. Трапляється також у гніздах дрібних ссавців і піщаних субстратах на берегах річок та морів. Рідкісний.

Література: Мартынова, Скляр, 1973; Thibaud, Tarashchuk, 1997; Бондаренко, 1998a, 1998b; Старостенко, 2004.

Protaphorura gisini (Haybach, 1960)

Загальне поширення: Європа.

Поширення в Україні: I-3.

Екологія: Виявлений лише в грунті агроценозів. Рідкісний.

Література: Таращук, Малиенко, 1992; Tarashchuk, Maliyenko, 1992.

Protaphorura glebata (Gisin, 1952)

Загальне поширення: Європа.

Поширення в Україні: I-3; II-17; III-29.

Екологія: Населяє грунт і підстилку лісів та біотопи відкритого ландшафту, в т.ч. сільгоспугіддя. Знайдений у скверах і парковій зоні міста. Рідкісний.

Література: Таращук, 1987a, 1995b, 1996; Таращук, Малиенко, 1992; Tarashchuk, Maliyenko, 1992; Таращук, Безкровна, 2000a; Безкровна, 2002; Таращук, Горбань, 2006.

(?) ***Protaphorura illaborata*** (Gisin, 1956)
Загальне поширення: Європа.
Поширення в Україні: III-в.
Екологія: Виявлений лише в грунті і підстилці байрачних дібров. Рідкісний.
Література: Бондаренко, 1998b.

Protaphorura meridiata (Gisin, 1952)
Загальне поширення: Європа.
Поширення в Україні: II-17; III-32,34.
Екологія: Згідно літературних даних, відомий із листяних та хвойних лісів, лучно-степових і степових екосистем. Населяє підстилку і грунт. Рідкісний.

Література: Таращук, 1987a, 1995b; Бондаренко, 1998b; Бондаренко-Борисова, Усова, 2001; Бондаренко-Борисова, 2002; Bondarenko-Borisova, Sandul, 2002; Старостенко, 1999; Старостенко, Усова, 2001; Старостенко, Таращук, 2003.

(?) ***Protaphorura octopunctata*** (Tullberg, 1876)
Загальне поширення: Палеарктика.
Поширення в Україні: II-6,9,17,25; III-32,34; V-52,54,55,56.
Екологія і таксономічні зауваження: Населяє різноманітні лісові та відкриті біотопи (листяні та хвойні ліси, остепнені луки, заплавні фітоценози, відвали буровугільних шахт). Живе в грунті, підстилці та гніздах дрібних ссавців. Рідкісний, інколи звичайний.

Опрацювання типового матеріалу *Protaphorura octopunctata* (Tullberg, 1876) та *Protaphorura quadriocellata* (Gisin 1947) дозволяє стверджувати, що на території України жоден з наведених видів не присутній. Усі повідомлення про знахідки цих видів слід віднести до *Protaphorura serbica* (Loksa, Bogojevic, 1967), що населяє переважно степ і лісостеп, *Protaphorura saltuaria* sp. nov. і *Protaphorura gemella* sp. nov., які трапляються лише в карпатських лісах (Pomorski, Kaprus', у друці).

Література: Kseneman, 1938; Stach, 1954; Мартынова, Скляр, 1973; Прокопенко, 1987, 1988; Таращук, 1987a, 1995b, 1996; Таращук, Безкровна, 2000a; Капрусь, 1997; Старостенко, Усова, 1997; Бондаренко, 1998a, 1998b; Бондаренко-Борисова, 2002; Bondarenko-Borisova, Sandul, 2002; Старостенко, 2004.

Protaphorura pannonica (Haybach, 1960)
Загальне поширення: Європа.
Поширення в Україні: II-8; III-31.
Екологія: Виявлений у лісах, степових і лучних біоценозах. Рідкісний.
Література: Шрубович, 2001d, 2002a, 2002b, 2003, 2005, 2006; Shrubovych, 2002; Старостенко, 2004.

Protaphorura procampata (Gisin, 1956)

Загальне поширення: Європа.

Поширення в Україні: II-8,17; III-32; V-52,54.

Екологія: Населяє як ліси, так і фітоценози відкритого ландшафту. Виявлений у лісовій підстилці, гумусовому шарі грунту, а також гніздах дрібних ссавців. Рідкісний або звичайний.

Література: Мартынова, Скляр, 1973; Таращук, 1987a; Капрусь, 1990, 1995; Таращук, 1994, 1995b, 1996; Старостенко, Усова, 1997; Бондаренко, 1998b.

Protaphorura prolata (Gisin, 1956)

Загальне поширення: Європа.

Поширення в Україні: II-17.

Екологія: Виявлений у лісах і на луках (підстилка, грунт). Рідкісний.

Література: Таращук, 1995a, 1995b, 1996.

Protaphorura pseudocellata (Naglitsh, 1962)

Загальне поширення: Середня Європа.

Поширення в Україні: I-3,6; II-7,8,9,11,17; V-51,52,55.

Екологія: Населяє листяні та хвойні ліси, а також лучно-степові фітоценози. Живе в підстилці і грунті. Рідкісний.

Література: Таращук, 1987a, 1995b; Капрусь, 1995; 1997, 2000, 2003; Kaprus', 1998; Козловський, Капрусь, Рот, 2000; Шрубович, 1998, 1999a, 2005.

Protaphorura serbica (Loksa et Bogojevic, 1967)

Загальне поширення: Центральна і Південно-Східна Європа, включаючи Кавказ, Середню Азію, Південний Сибір.

Поширення в Україні: II-8,9,10,11; III-29,31,32,34,35, IV-49.

Екологія: Вид, який преферує відкриті аридні біоценози (остепнені луки, степ, агро та урбоценози), інколи проникає в сухі ліси. Звичайний вид у більшості оселищ. У степу інколи масовий.

Література: Старостенко, 1999, 2002, 2004; Старостенко, Усова, 2001; Старостенко, Таращук, 2003; Капрусь, 2000, 2003, 2004; Капрусь і др., 2005; Козловський, Капрусь, Рот, 2000; Бондаренко-Борисова, 2002; Bondarenko-Borisova, Sandul, 2002; Аноприенко, 2003; Шрубович, 2006; Таращук, Горбань, 2006.

Protaphorura subarmata (Gisin, 1957)

Загальне поширення: Європа.

Поширення в Україні: I-1,6; II-7-11; V-51-57.

Екологія: Еврибіонтний вид, який населяє різноманітні природні та антропогенні біотопи від сухих лук до вологих лісів. Виявлений навіть високо в горах на полонинах. Живе в ґрунті, підстилці, трухлявій деревині, мохах, лишайниках, норах гризунів і печерах. Трапляється частіше, ніж *Protaphorura armata*. Звичайний або масовий вид у місцях поширення.

Література: Nosek, Vysotskaya, 1973; Капрусь, 1990, 1993, 1995, 2003, 2004; Kaprus', Sterzyńska, 2005; Шрубович, 1999a, 2001a, 2002a, 2005, 2006; Shrubovych, 2002.

Protaphorura subuliginata (Gisin, 1956)

Загальне поширення: Європа.

Поширення в Україні: II-8,9; V-51,52,53.

Екологія: Виявлений у ґрунті в лісах і на луках, а також у печерах. Звичайний у місцях поширення.

Література: Капрусь, 1995, 2003, Kaprus', 1998, 1999; Козловський, Капрусь, Рот, 2000; Kaprus', Sterzyńska, 2005; Шрубович, 1999a; 2001d, 2002a, 2002b.

Protaphorura tricampata Gisin, 1956

Загальне поширення: Європа.

Поширення в Україні: III-31.

Екологія: Виявлений лише в грунті степових екосистем. Звичайний.

Література: Старостенко, Усова, 1997; Старостенко, 2004.

Рід ***Thalassaphorura*** Bagnall, 1949

Thalassaphorura encarpata (Denis, 1931)

Загальне поширення: Космополіт.

Поширення в Україні: II-8,9; IV-49.

Екологія: Надає перевагу відкритим біотопам, у т.ч. антропогенного походження. Виявлений у ґрунті, під камінням, а також у квіткових горщиках та оранжереях ботсаду.

Література: Шрубович, 2001a, 2002a; Shrubovych, 2002; Капрусь та ін., 2005.

Thalassaphorura tovtrensis (Kaprus' et Weiner, 1994)

Загальне поширення: Східна Європа (Україна, Росія).

Поширення в Україні: II-9; III-34.

Екологія: Населяє степ і лісостеп. Живе в ґрунті. Звичайний або масовий вид.

Література: Kaprus', Weiner, 1994; Капрусь, 2000, 2003; Старостенко, Таращук, 2003; Старостенко, 2004.

Рід ***Tantulonychiurus*** Pomorski, 1996

Tantulonychiurus volinensis (Szeptycki. 1964)

Загальне поширення: Європа (Польща, Україна), Південний Сибір.

Поширення в Україні: II-9.

Екологія: Виявлений у ґрунті на остепненій луці. Рідкісний.

Література: Kaprus' et al., 2004.

Рід ***Agraphorura*** Pomorski, 1998

Agraphorura naglitshi (Gisin, 1960)

Загальне поширення: Середня Європа.

Поширення в Україні: II-8.

Екологія: Надає перевагу оселищам антропогенного походження на слабкозернистих піщаних ґрунтах (поля, сади). Відомий з єдиного місцезнаходження у Львові (рештки гумусного ґрунту в підвалі).

Література: Шрубович, 2001a, 2002a; Shrubovych, 2002; Капрусь, 2003.

Рід ***Onychiurus*** Gervais, 1841

Onychiurus ambulans (Linnaeus, 1758) sensu Stach, 1934

Загальне поширення: Європа.

Поширення в Україні: II-8,9,11,17,25 в; V-52.

Екологія: Населяє лісові і лісостепові фітоценози, печери, а також урбобіотопи. Виявлений у підстилці та верхньому шарі грунту. Поблизу житла людини трапляється переважно в парках, садах і підвалах, де часто є масовим. В інших оселищах звичайний вид.

Література: Щербаков, 1898; Кельштейн, 1930; Таращук, 1995b; Kaprus', 1998; Капрусь, 2003; Шрубович, 2002а; Shrubovych, 2002.

Onychiurus rectospinatus Stach, 1922

Загальне поширення: Європа.

Поширення в Україні: II-8.

Екологія: Виявлений лише в урбанізованому середовищі (парках, садах, підвальних приміщеннях житлових будинків). Звичайний вид.

Література: Шрубович, 2001а, 2002а, 2006; Shrubovych, 2002.

Рід ***Deuteraphorura*** Absolon, 1901

Deuteraphorura cebennaria (Gisin, 1956)

Загальне поширення: Європа.

Поширення в Україні: II-8; IV-49.

Екологія: Виявлений лише в ґрунті урбанізованого середовища (сади, лісопарки і парки).

Література: Шрубович, 2002а, 2006; Shrubovych, 2002; Капрусь, 2004, Капрусь та ін., 2005.

(?) ***Deuteraphorura fimetaria*** (Linnaeus, 1766) sensu Stach, 1934.

Загальне поширення: Європа.

Поширення в Україні: II-8; V-54,55.

Екологія: Відмічений у широколистяних лісах, печерах і людських оселях. Населяє підстилку, ґрунт, гниючу деревину, а також нори гризунів. Рідкісний, іноді звичайний вид.

Література: Kseneman, 1938; Stach, 1954; Nosek, Vysotskaya, 1973; Капрусь, 1997, 2003.

Deuteraphorura nervosa (Stach, 1954)

Загальне поширення: Україна, Швеція, Норвегія і Фінляндія.

Поширення в Україні: V-54.

Екологія: Виявлений у підстилці та під корою дерев у гірських смерекових лісах. У підстилці – рідкісний, під корою дерев – звичайний.

Література: Stach, 1954; Капрусь, 1995.

Deuteraphorura silesiaca (Dunger, 1977)

Загальне поширення: Західна Європа.

Поширення в Україні: II-8.

Екологія: Виявлений лише в урбоекосистемах м. Львова. Рідкісний.
Література: Шрубович, 2002a; Shrubovych, 2002.

Deuteraphorura silvaria (Gisin, 1952)
Загальне поширення: Європа.
Поширення в Україні: II-8,9.
Екологія: Виявлений лише в урбосередовищі (парки, газони, квітники, "вікна" в асфальті) та печерах. Рідкісний.
Література: Kaprus', 1998; Капрусь, 2000; Шрубович, 1998, 2002a; Shrubovych, 2002.

Deuteraphorura variabilis (Stach, 1954)
Загальне поширення: Центральна Європа.
Поширення в Україні: I-1,2; II-9.
Екологія: Відомий переважно із синантропного середовища та печер. Рідкісний.
Література: Stach, 1954; Капрусь, 2003.

Рід ***Orthonychiurus*** Stach, 1954

Orthonychiurus rectopapillatus (Stach, 1933)
Syn.: *Onychiurus pavlovskyi* Nosek, Vysotskaya, 1963
Загальне поширення: Східнокарпатський субендемік.
Поширення в Україні: I-1; II-8,9,11,17; V-52-57.
Екологія: Населяє лісові екосистеми, в тому числі й урбанізовані. Живе в ґрунті, підстилці і під корою дерев. Відмічений також у печерах. Рідкісний або звичайний вид. Під корою широколистяних дерев часто є масовим.
Література: Stach, 1954; Носек. Высоцкая, 1963; Капрусь, 1993, 1995, 1997, 1998, 2000, 2003; Kaprus', 1998. 1999; Kaprus', Sterzyńska, 2005, Шрубович. 1999a. 2002a, 2002b, 2003, 2006; Shrubovych, 2002.

Рід ***Deharvengiurus*** Weiner. 1996

Deharvengiurus denisi (Stach, 1934)
Загальне поширення: Центральна Європа.
Поширення в Україні: V-52,54,55.
Екологія: Населяє підстилку і грунт листяних та хвойних лісів. Рідкісний.
Література: Капрусь, 1995, 1997, 1998: Kaprus', 1999; Шрубович, 2002b, 2003.

Рід ***Onychiuroides*** Bagnal, 1948

(?) ***Onychiuroides bureschi*** (Handschin, 1928)
Загальне поширення: Балканські гори (Болгарія).
Поширення в Україні: V-54.
Екологія і таксономічні зауваження: Вид, відмічений Я. Стахом (Stach, 1954) у гірських ялинових лісах у Чорногорі і з того часу не відмічався. На основі таксономічних досліджень матеріалів Я. Стаха, проведених Я.Р. Поморським (Pomorski, 2006) , з'ясовано, що у Чорногорі живе інший, ймовірно, новий для науки вид. Його опис – завдання майбутнього.

Література: Stach, 1954.

Onychiuroides granulosus (Stach, 1929)

Загальне поширення: Австрія, Чеська Республіка, Німеччина, Угорщина, Польща, Словаччина, Україна.

Поширення в Україні: V-54,55.

Екологія: Виявлений лише в підстилці і грунті букових лісів. Рідкісний.

Література: Kseneman, 1938; Капрусь, 1997.

(?) ***Onychiuroides longisetosus*** Stach, 1954

Загальне поширення: Україна.

Поширення в Україні: V-54.

Екологія і таксономічні зауваження: Вид, який описаний з гірських лісів Чорногори Я. Стахом. Сучасними дослідженнями з Чорногори не виявлений. Типовий матеріал цього виду не існує, оригінальний опис свідчить про те, що голотип міг бути аномальним і тому Я.Р. Поморський (Pomorski, 2006) вважає його „species inquirenda".

Література: Stach, 1954; Nosek, Vysotskaya, 1973.

(?) ***Onychiuroides paucituberculatus*** (Stach, 1934)

Загальне поширення: Словенія.

Поширення в Україні: I-3; II-17.

Екологія і таксономічні зауваження: Виявлений лише в сільгоспугіддях. Рідкісний. Присутність його в Україні, виходячи з останньої ревізії роду *Onychiuroides* (Pomorski, 2006), видається сумнівною.

Література: Таращук, 1995b; Таращук, Малиенко, 1992; Tarashchuk, Maliyenko, 1992.

Родина **TULLBERGIIDAE** Bagnall, 1935

Рід ***Doutnacia*** Rusek, 1974

Doutnacia xerophila Rusek, 1974

Загальне поширення: Європа.

Поширення в Україні: II-14,17; III-29,30,34,37; IV-49.

Екологія: Преферує річкову та морську піщану супраліторалъ, рідше трапляється в байрачних лісах, степу, а також урбосередовищі. Рідкісний або звичайний.

Література: Thibaud, Taraschuk, 1997; Бондаренко-Борисова, 2002; Bondarenko-Borisova, Sandul, 2002; Старостенко, 2002, 2004; Старостенко, Таращук, 2003; Аноприенко, 2003; Капрусь та ін., 2005; Таращук, Горбань, 2006.

Рід ***Karlstejnia*** Rusek, 1974

Karlstejnia norvegica Fjellberg, 1974

Загальне поширення: Північна і Середня Європа.

Поширення в Україні: II-8.

Екологія: Відмічений лише в грунті широколистяних лісів. Рідкісний.

Література: Шрубович, 2005.

Karlstejnia rusekiana Weiner, 1983
Загальне поширення: Центральна Європа.
Поширення в Україні: II-8.
Екологія: Виявлений лише в ґрунті вологого типу лісу. Рідкісний.
Література: Капрусь, 2003.

Рід ***Mesaphorura*** Bagnall, 1936

Mesaphorura critica Ellis, 1976
Загальне поширення: Палеарктика.
Поширення в Україні: II-8,9,14,17; III-31,32,34,37; IV-49.
Екологія: Преферує біотопи відкритого ландшафту: лучні, лучно-степові, степові, прибережні і заплавні. Трапляється також у байрачних і штучних лісах. В урбосередовищі його знаходили в парках, на газонах, у вікнах асфальту, підвалах і, навіть, у квіткових горщиках. Виявлений у підстилці, верхніх шарах грунту, а також органічних субстратах антропогенного походження. Звичайний вид у більшості оселищ, у степу може бути масовим.
Література: Thibaud, Tarashchuk, 1997; Шрубович, 1998, 1999b, 2001a, 2002a, 2005, 2006; Shrubovych, 2002; Старостенко, 1999, 2002, 2004; Старостенко, Усова, 2001; Старостенко, Таращук, 2003; Капрусь, 2000, 2003, 2004; Козловський, Капрусь, Рот, 2000; Капрусь та ін., 2005; Бондаренко-Борисова, 2002; Bondarenko-Borisova, Sandul, 2002; Аноприенко, 2003.

Mesaphorura delamarei Weiner, 1991
Загальне поширення: Центральна Європа.
Поширення в Україні: II-14,17; III-32.
Екологія: Виявлений лише в річковій та морській пішаній супраліторалі. Рідкісний.
Література: Thibaud, Tarashchuk, 1997.

Mesaphorura florae Simon, Ruiz, Martin & Luciáñez, 1994
Загальне поширення: Південна Європа.
Поширення в Україні: II-14,17.
Екологія: Населяє річкову і морську піщану супралітораль. Рідкісний.
Література: Thibaud, Tarashchuk, 1997.

Mesaphorura hygrophila (Rusek, 1971)
Загальне поширення: Європа.
Поширення в Україні: I-3; II-8, 17.
Екологія: Населяє як біотопи відкритого ландшафту, так і ліси. Відмічений також у сільгоспугіддях. Живе в підстилці та верхніх шарах грунту. Рідкісний.
Література: Таращук, 1987a, 1995b, 1996; Таращук, Малиенко, 1992; Tarashchuk, Maliyenko,1992; Шрубович, 2001d, 2002a.

Mesaphorura hylophila Rusek, 1982
Загальне поширення: Європа.
Поширення в Україні: II-8,9,14,17; III-34; V-51,52.

Екологія: Виявлений у грунті різноманітних лісових, лучно-степових і прибережних біотопів. Рідкісний.

Література: Капрусь, 1995, 2000; Kaprus', 1999; Козловський, Капрусь, Рот, 2000; Thibaud, Tarashchuk, 1997; Шрубович, 2001d, 2002a, 2005; Бондаренко-Борисова, 2002; Bondarenko-Borisova, Sandul, 2002; Аноприенко, 2003.

Mesaphorura italica Rusek, 1971

Загальне поширення: Палеарктика.

Поширення в Україні: II-8,9,14,17; III-32,34; V-51,52.

Екологія: Заселяє широкий спектр лісових і степових екосистем, а також піщану річкову супралітораль. Виявлений у підстилці, грунті, а також наносах детриту на березі водойм. Рідкісний.

Література: Капрусь, 1995, 1997, 2003, 2004; Kaprus', 1998, 1999, 2002; Thibaud, Tarashchuk, 1997; Старостенко, Усова, 2001; Старостенко, 2002, 2004; Бондаренко-Борисова, 2002; Bondarenko-Borisova, Sandul, 2002; Шрубович, 2002b.

Mesaphorura jarmilae Rusek, 1982

Загальне поширення: Європа.

Поширення в Україні: II-9; V-49.

Екологія: Виявлений у ґрунті лучно-степових біоценозів, а також у підстилці кримських гірських лісів та яйлинських фітоценозів. Рідкісний.

Література: Капрусь, 2000; Капрусь та ін., 2005.

Mesaphorura krausbaueri (Börner, 1901)

Загальне поширення: Палеарктика.

Поширення в Україні: I-3; II-8,9,16,17,25; III-29,32,34; IV-49; V-52,54-56.

Екологія: Заселяє різноманітні біотопи, зокрема плакорні, байрачні та заплавні ліси, штучні лісонасадження, степові, лучно-степові та лучні екосистеми, а також ріллю та урбосередовище. Виявлений у підстилці, грунті і норах гризунів. Звичайний у місцях знаходження. Більшість знахідок цього виду вимагають підтвердження в зв'язку з описом цілої низки близьких видів, починаючи з 70-х років XX ст.

Література: Kseneman, 1938; Stach, 1954; Nosek, Vysotskaya, 1973; Климовська, 1986, 1989; Климоская, Рукавец, 1988; Rukavets, Javornitsskij, 1987; Таращук, 1987a, 1987b, 1995a, 1995b, 1996; Таращук, Малиенко, 1992; Tarashchuk, Maliyenko, 1992; Прокопенко, 1987; Второв, 1988; Капрусь, 1990, 1997, 2003; Kaprus', 1998; Бондаренко-Борисова, 2002; Bondarenko-Borisova, Sandul, 2002; Шрубович, 2002a; Shrubovych, 2002; Аноприенко, 2003; Таращук, Горбань, 2006.

Mesaphorura macrochaeta Rusek, 1976

Загальне поширення: Космополіт.

Поширення в Україні: I-2,3; II-8-11,14,16,17; III-31,34,37,38; IV-49; V-51,52,54-56.

Екологія: Еврибіонтний вид, який надає перевагу відкритим оселищам (остепнені луки і степ, заплавні луки та сільгоспугіддя), техно- та урбоценозам. Рідше трапляється в лісах і печерах. Звичайний або навіть масовий у місцях поширення.

Література: Капрусь, 1995, 2000, 2003, 2004; Kaprus', 1998, 1999; Козловський, Капрусь, Рот, 2000; Капрусь та ін., 2005; Тимошенко, 1995; Старостенко, Усова, 1997; Thibaud, Tarashchuk, 1997; Шрубович, 1998, 1999a, 1999b, 2001a, 2001c, 2001d, 2002a, 2002b, 2005, 2006; Shrubovych, 2002; Таращук, Безкровна, 2000a; Безкровна, 2002; Бондаренко-Борисова, 2002; Bondarenko-Borisova, Sandul, 2002; Старостенко, 2002, 2004; Аноприенко, 2003.

Mesaphorura sylvatica Rusek, 1971

Загальне поширення: Голарктика.

Поширення в Україні: I-3,6; II-8,9,14,17; III-34; IV-49; V- 52,54-56.

Екологія: Еврибіонтний вид, який виявлений у широколистяних і хвойних лісах, штучних лісонасадженнях, степових і лучно-степових екосистемах, заплавних та альпійських луках, річковій супраліторалі, а також сільгоспугіддях. Населяє підстилку, грунт, берегові наноси детриту. Звичайний у місцях поширення.

Література Таращук, 1987a, 1995b, 1996; Таращук, Малиенко, 1992; Tarashchuk, Maliyenko, 1992; Thibaud, Tarashchuk, 1997; Таращук, Безкровна, 2000a; Kaprus', 1998; Капрусь, 2003; Капрусь та ін., 2005; Kaprus', Sterzyńska, 2005; Шрубович, 2001d, 2002a, 2002b, 2005, 2006; Бондаренко-Борисова, 2002; Bondarenko-Borisova, Sandul, 2002; Аноприенко, 2003.

Mesaphorura tenuisensillata Rusek, 1974

Загальне поширення: Палеарктика.

Поширення в Україні: II-8; IV-49; V-52,54-56.

Екологія: Вид широкої екологічної амплітуди, який населяє різні оселища від морського узбережжя до лісів, рівнинних і гірських лук. Виявлений у підстилці і ґрунті. Звичайний у місцях оселення.

Література: Капрусь, 1995, 1997, 2003; Kaprus', 1999; Капрусь та ін., 2005; Kaprus', Sterzyńska, 2005; Шрубович, 2005, 2006.

Mesaphorura yosii (Rusek, 1967)

Загальне поширення: Космополіт.

Поширення в Україні: II-8,9; III-34; V- 52,54,56.

Екологія: Населяє широкий спектр біотопів від сухих до вологих (широколистяні та хвойні ліси, остепнені луки, степ, техногенні ландшафти). Звичайний або масовий вид.

Література: Капрусь, 1995, 2003, 2004; Kaprus', 1999; Тимошенко, 1995; Бондаренко, 1998b; Шрубович, 2001d, 2002a, 2002b, 2003, 2005.

Рід ***Marcuzziella*** Rusek, 1974

(?) *Marcuzziella tripartita* Rusek, 1975

Загальне поширення: Італія, Україна.

Поширення в Україні: III-34.

Екологія і таксономічні зауваження: Виявлений у підстилці байрачних лісів. Рідкісний. Порівняльне вивчення морфології цього виду дозволяє нам стверджувати, що він є новим для науки і повинен бути описаний.

Література: Kaprus' et. al., 2004.

Рід ***Metaphorura*** Bagnall, 1936

Metaphorura affinis (Börner, 1902)

Syn.: *Tullbergia bipartita* Handscin, 1920

Загальне поширення: Європа, за виключенням крайніх північних районів.

Поширення в Україні: II-8-10,17,25; III-29,31,32,34,35; IV-49; V-51,52.

Екологія і таксономічні зауваження: Населяє різноманітні біотопи відкритого ландшафту (післялісові, заплавні та остепнені луки, пасовища, степ), а також різні варіанти лісів (найчастіше сухі). Інколи проникає в урбосередовище та нори гризунів. Живе в підстилці і верхніх шарах ґрунту. Є масовим на луках, звичайним у сухих лісах та рідкісним в інших оселищах. У зв'язку з описом близького виду *Metaphorura denisi* (Simon Benito, 1985), його знахідки в південній частині України потребують верифікації.

Література: Stach, 1954; Nosek, Vysotskaya, 1973; Таращук, 1987a, 1995a, 1995b; Второв, 1988; Прокопенко, 1988; Старостенко, Усова, 1997; Старостенко, 2004; Kaprus', 1998, 2000, 2003; Капрусь, 2004; Козловський, Капрусь, Рот, 2000; Капрусь та ін., 2005; Бондаренко, 1998a, 1998b; Бондаренко-Борисова, Усова, 2001; Бондаренко-Борисова, 2002; Bondarenko-Borisova, Sandul, 2002; Шрубович, 1998, 1999a, 2001a, 2001c, 2002a, 2006; Shrubovych, 2002; Аноприенко, 2003; Таращук, Горбань, 2006.

Metaphorura denisi (Simon Benito, 1985)

Загальне поширення: Південна Європа.

Поширення в Україні: III-32,34.

Екологія: Ксерорезистентний вид, який виявлений лише в степовій зоні України. Населяє ґрунт і рослинний детрит. Рідкісний у місцях поширення.

Література: Капрусь и др., 2004.

Metaphorura orestia Pomorski, Skarżyński & Kaprus', 1998

Загальне поширення: Крим.

Поширення в Україні: IV-49.

Екологія: Виявлений лише в типовому оселищі (яйлинські лучно-степові фітоценози). Рідкісний.

Література: Pomorski, Skarzynski, Kaprus', 1998b; Капрусь та ін., 2005.

Рід ***Paratullbergia*** Womersley, 1930

Paratullbergia callipygos (Börner, 1902)

Загальне поширення: Голарктика, окрім крайньої півночі.

Поширення в Україні: II-8,17; III-29,31.

Екологія: Населяє підстилку і грунт лісових та степових біоценозів. Інколи проникає в урбосередовище. Рідкісний.

Література: Таращук,1987a, 1995b; Старостенко, Усова, 1997; Шрубович, 1998, 1999a, 2002a; Shrubovych, 2002; Капрусь, 2003 Таращук; Горбань, 2006.

Paratullbergia macdougalli Bagnall, 1936

Загальне поширення: Європа.

Поширення в Україні: III-31.

Екологія: Виявлений у грунті на ділянці кам'янистого степу. Рідкісний.
Література: Старостенко, Усова, 1997.

Рід ***Neonaphorura*** Bagnall, 1935

Neonaphorura adulta (Gisin, 1944)
Загальне поширення: Європа.
Поширення в Україні: II-8,б; III-29,32,34.
Екологія: Виявлений у байрачних лісах, міському сквері і степу. Населяє підстилку і верхній шар грунту. Рідкісний у місцях поширення.
Література: Второв, 1988; Таращук, 1995b; Бондаренко, 1998a; Бондаренко-Борисова, 2002; Bondarenko-Borisova, Sandul, 2002; Kaprus', 1998; Капрусь, 2003; Шрубович, 2002a; Shrubovych, 2002; Старостенко, 2002, 2004; Старостенко, Таращук, 2003.

Neonaphorura duboscqui (Denis, 1932)
Загальне поширення: Південна і Середня Європа.
Поширення в Україні: III-34.
Екологія: Виявлений лише в ґрунті байрачного лісу. Рідкісний.
Література: Бондаренко-Борисова, Усова, 2001.

Рід ***Scaphaphorura*** Petersen, 1965

Scaphaphorura arenaria Petersen, 1965
Загальне поширення: Європа.
Поширення в Україні: III-32; IV-49.
Екологія: Літоральний вид, який виявлений у щебенисто-піщаному субстраті на узбережжі Чорного й Азовського морів. Звичайний або масовий.
Література: Thibaud, Tarashchuk, 1997; Капрусь та ін., 2005.

Рід ***Stenaphorurella*** Lucianes et Simon, 1992

Stenaphorurella quadrispina (Börner, 1901)
Загальне поширення: Палеарктика, Австралія та Південна Америка.
Поширення в Україні: I-3; II-8,б; III-29,31,32,34; IV-49; V-51,52,57.
Екологія: Населяє сухі варіанти лісів та різноманітні біотопи відкритого ландшафту (степи, лучні степи, заплавні луки, кримська яйла). Відмічений в урбосередовищі. Трапляється в підстилці, грунті, а також норах гризунів. Звичайний у місцях знаходження.
Література: Лебединський, 1904; Stach, 1954; Nosek, Vysotskaya, 1973; Таращук, 1987a, 1995a, 1995b, 1996: Таращук, Малиенко, 1992; Tarashchuk, Maliyenko, 1992; Второв, 1988: Старостенко, Усова, 1997; Старостенко, 2002, 2004; Бондаренко, 1998a; Бондаренко-Борисова, Усова, 2001; Бондаренко-Борисова, 2002; Bondarenko-Borisova, Sandul, 2002; Шрубович, 1998, 1999a, 2002a, 2006; Kaprus', 1998; Капрусь, 2003; Козловський, Капрусь, Рот, 2000; Капрусь та ін., 2005; Таращук, Горбань, 2006.

Ряд
ENTOMOBRYOMORPHA Börner, 1913 sensu stricto D'Haese, 2002

Надродина **ISOTOMOIDEA** Szeptycki, 1979
Родина **ISOTOMIDAE** Schäffer, 1896

Рід ***Uzelia*** Absolon, 1901

Uzelia setifera Absolon, 1901

Загальне поширення: Гори Центральної і Південної Європи.

Поширення в Україні: IV-50.

Екологія: Виявлений лише в сухих мохах і лишайниках у кам'янистому степу. Рідкісний або звичайний.

Література: Potapow, 2001; Капрусь та ін., 2005.

Рід ***Jesenikia*** Rusek, 1997

Jesenikia filiformis Rusek, 1997

Загальне поширення: Центральна Європа (Чеська Республіка, Болгарія, Україна).

Поширення в Україні: III-34.

Екологія: Виявлений у підстилці і грунті байрачних лісів. Рідкісний.

Література: Бондаренко-Борисова, Усова, 2001; Бондаренко-Борисова, 2002; Bondarenko-Borisova, Sandul, 2002.

Рід ***Tetracantella*** Schött, 1891

Tetracantella brevifurca Stach, 1929

Загальне поширення: Центральна Європа (Карпати і Судети).

Поширення в Україні: V-54-56.

Екологія: Населяє гірські ліси й полонини. Трапляється в мохах і норах гризунів. Рідкісний.

Література: Nosek, Vysotskaya, 1973; Потапов, Капрусь, 1993.

Tetracantella fjellbergi Deharveng, 1987

Загальне поширення: Північна і Середня Європа (від Норвегії до України).

Поширення в Україні: V-52-56.

Екологія: Бріофільний гірський вид, який живе в хвойних та мішаних лісах, а також на полонинах. Масовий вид у мохах і звичайний або рідкісний у лісовій підстилці.

Література: Потапов, Капрусь, 1993; Капрусь, 1995; Kaprus', 1999.

Tetracantella ksenemani Nosek, 1964

Загальне поширення: Східні Карпати (Україна і Словаччина).

Поширення в Україні: V-54,55,56.

Екологія: Населяє ліси й полонини. Виявлений у підстилці, мохах і норах гризунів. Звичайний або рідкісний.

Література: Nosek, Vysotskaya, 1973; Потапов, Капрусь, 1993; Капрусь, 1995.

Tetracantella montana Stach, 1947

Syn.: *Tetracantella bescidica* Potapov et Kaprus'. 1993

Загальне поширення: Східні Карпати (Польща, Україна).

Поширення в Україні: II-6; V-52-56.

Екологія і таксономічні зауваження: Населяє переважно листяні та хвойні ліси. Живе в мохах, підстилці й верхньому шарі грунту. В мохах іноді масовий, в інших оселищах звичайний або рідкісний. Недавно встановлено, що *Tetracantella bescidica* Potapov et Kaprus', 1993 є молодшим синонімом *Tetracantella montana* (Smolis, Skarżyński, 2006).

Література: Stach, 1947; Nosek, Vysotskaya, 1973; Капрусь, 1993, 1995, 2002; Потапов, Капрусь, 1993; Kaprus', 1999; Kaprus', Sterzyńska, 2005; Шрубович, 2002b.

Tetracantella pilosa Schött, 1891

Загальне поширення: Європа, Ліван.

Поширення в Україні: V-52,54,55.

Екологія: Виявлений у листяних та хвойних лісах (мохи, підстилка і ґрунт). Рідкісний.

Література: Kseneman, 1938; Потапов, Капрусь, 1993; Капрусь, 1995, 1997; Kaprus', 1999.

Tetracanthella proxima Steiner, 1955

Загальне поширення: Південна Європа (від Португалії до Криму), Мароко.

Поширення в Україні: IV-49.

Екологія: Виявлений лише в підстилці соснових лісів та ґрунті яйлинських лучно-степових екосистем. Звичайний або рідкісний.

Література: Потапов, Кучиев, 1993; Капрусь та ін., 2005.

Рід ***Paranurophorus*** Denis, 1929

Paranurophorus simplex Denis, 1929

Загальне поширення: Аборигенний вид південнокитайської фауни, який відомий у Європі лише в ботанічних садах і горщиках із домашніми рослинами.

Поширення в Україні: II-8.

Екологія: В Україні пов'язаний із синантропним середовищем і не виявлений у складі природної фауни. Масовий вид у ґрунтовому субстраті оранжерей ботанічного саду м. Львова та рідкісний у гниючій органіці старого міського підвалу.

Література: Шрубович, 2001a, 2002a; Shrubovych, 2002; Капрусь, 2003; Potapov, Lobkova L, Shrubovych, 2005.

Рід ***Anurophorus*** Nicolet, 1842

Anurophorus cuspidatus Stach, 1919

Загальне поширення: Центральна Європа і Балканський півострів.

Поширення в Україні: V-55,56.

Екологія: Виявлений лише в букових лісах (підстилка, мох, грунт). Рідкісний.

Література: Капрусь, 1995, 1997.

Anurophorus laricis Nicolet, 1842

Загальне поширення: Європа.

Поширення в Україні: I-1,3; II-8,10,17,б; III-34; V-52,54,55.

Екологія: Населяє різноманітні лісові угруповання як у горах, так і на рівнині (листяні, хвойні, змішані). Живе в підстилці, ґрунті, гниючій деревині, мохах, лишайниках, а також гніздах гризунів. Звичайний у мохах і рідкісний у інших оселищах вид.

Література: Schille, 1912; Stach, 1947; Nosek, Vysotskaya, 1973; Капрусь, 1995, 2003; Kaprus', 1999; Таращук, 1995a, 1995b; Бондаренко, 1998b; Бондаренко-Борисова, 2002; Bondarenko-Borisova, Sandul, 2002.

Anurophorus septentrionalis Palissa, 1966

Загальне поширення: Східна Європа (скандинавські і прибалтійські країни, Польща, Чехія, Білорусь, Україна, північ європейської частини Росії).

Поширення в Україні: I-1, 6; II-7,8,б; V-52.

Екологія: Вид, який населяє мох і підстилку хвойних та мішаних лісів. Звичайний або рідкісний вид у більшості місць поширення. У мохах може бути навіть масовим.

Література: Капрусь, 1995, 2003; Kaprus', 1998, 1999.

Рід ***Pseudanurophorus*** Stach, 1922

Pseudanurophorus binoculatus Kseneman, 1935

Загальне поширення: Палеарктика.

Поширення в Україні: II-8,б; V- 52-56.

Екологія: Лісовий вид, який трапляється в грунті і підстилці. Переважно, рідкісний.

Література: Kseneman, 1938; Капрусь, 1993, 1995, 1997; Kaprus', 1999; Kaprus', Sterzyńska, 2005; Шрубович, 2002b, 2005.

Pseudanurophorus octoculatus Martynova, 1971

Загальне поширення: Східноєвропейський степовий вид (Україна і Росія).

Поширення в Україні: II-9,б; III-31,32,34,35.

Екологія: Населяє степові та лучно-степові екосистеми (верхній шар ґрунту і гниючу органіку на його поверхні, гнізда дрібних ссавців). Звичайний або рідкісний.

Література: Мартынова, Скляр, 1973; Старостенко, 1999, 2004; Старостенко, Усова, 2001; Старостенко, Таращук, 2003; Капрусь, 2000, 2003.

Pseudanurophorus quadrioculatus Törne, 1955

Загальне поширення: Центральна Європа (Австрія, Україна).

Поширення в Україні: III-29,34.

Екологія: Виявлений у підстилці і грунті байрачної діброви, а також урбосередовищі. Рідкісний.

Література: Бондаренко-Борисова, 2002; Bondarenko-Borisova, Sandul, 2002; Таращук, Горбань, 2006.

Рід ***Folsomides*** Stach, 1922

Folsomides angularis (Axelson, 1905)

Загальне поширення: Голарктика.

Поширення в Україні: ІІ-9,17,б; ІІІ-31,34; IV-50.

Екологія: Ксеротермний вид, який виявлений у степу і лісостепу. Зустрічається також на морському узбережжі і на відвалах кам'яновугільних шахт. Звичайний або рідкісний.

Література: Тимошенко, 1995; Таращук, 1995b, 1996; Капрусь, 2000; Капрусь та ін., 2005; Старостено, 2004.

Folsomides marchicus (Frenzel, 1941)

Загальне поширення: Південна та Центральна Європа, Ізраїль.

Поширення в Україні: ІІ-8,10,б; ІІІ-34.

Екологія: Надає перевагу відкритим ксеротермним оселищам, що зв'язані із виходами вапняку. Виявлений у ґрунтових пробах, відібраних на остепнених ксеротермних луках і відвалах вугільних шахт, а також у піщаних кар'єрах. Звичайний вид.

Література: Тимошенко, 1995; Шрубович, 2002a; Shrubovych, 2002; Капрусь, 2003.

Folsomides parvulus Stach, 1922

Загальне поширення: Космополіт.

Поширення в Україні: І-6; ІІ-8,9,17,б; ІІІ-29,31,32,35,44; IV-50; V-52-56.

Екологія: Ксерофільний і псамофільний вид, який преферує відкриті біотопи. Проникає також у приморські чагарникові угруповання і сухі варіанти лісів (сосняки, дубняки, грабняки). Виявлений у штучних лісонасадженнях, урбоекосистемах та на рекультивованих відвалах буровугільних і кам'яновугільних шахт. Живе в підстилці, грунті і гніздах дрібних ссавців. Звичайний вид.

Література: Stach, 1947; Мартынова, 1971; Мартынова, Скляр, 1973; Тимошенко, 1995; Таращук, 1995b; Таращук, Безкровна, 2000a; Kaprus', 1998; Капрусь, 2000, 2003, 2004; Капрусь та ін., 2005; Шрубович, 1999a, 2002a, 2006; Shrubovych, 2002; Старостенко, Усова, 2001; Старостенко, Таращук, 2003; Старостено, 2004; Бондаренко-Борисова, 2002; Bondarenko-Borisova, Sandul, 2002; Аноприенко, 2003 Таращук, Горбань, 2006.

Folsomides portucalensis Gama, 1961

Загальне поширення: Південна Європа (від Португалії до Кавказу), Південний Сибір і Північна Африка.

Поширення в Україні: ІІ-9; ІІІ-34,44.

Екологія: Степовий вид, який зрідка заходить у лісостеп на остепнені луки. Звичайний або рідкісний.

Література: Старостенко, 2002, 2004; Kaprus' et al., 2004; Капрусь та ін., 2005.

Рід **Subisotoma** Stach, 1947

Subisotoma pusilla (Schäffer, 1900)

Загальне поширення: Західна Європа (Франція, Німеччина, Італія, Польща, Чеська Республіка, Словаччина, Угорщина, Україна).

Поширення в Україні: V-51.

Екологія: Виявлений лише в моху на дереві заплавного дубняка. Звичайний.

Література: Kaprus' et al., 2004

(?) ***Subisotoma variabilis*** (Gisin, 1949)

Загальне поширення: Альпи і Карпати (Австрія, Швейцарія, Франція, Словаччина, Польща, Україна).

Поширення в Україні: III-32.

Екологія: Альпійський вид, відмічений на піщаному пляжі Азовського моря. Рідкісний. Ця знахідка видається нам сумнівною і, можливо, належить іншому виду.

Література: Прокопенко, 1987 (як *Folsomides variabilis*).

Рід ***Scutisotoma*** Bagnall,1949

Scutisotoma karadagi Potapov, Babenko et Fjellberg, 2006

Загальне поширення: Крим, Кавказ, Ірак.

Поширення в Україні: IV-49.

Екологія: Виявлений лише в типовому оселищі (стрімка зволожена скеля на чорноморському узбережжі із струмком). Рідкісний.

Література: Potaapov et al, 2006.

Рід ***Strenzketoma*** Potapov,
Babenko et Fjellberg, 2006

Strenzketoma buddenbrocki (Strenzke, 1954)

Загальне поширення: Узбережжя Північної Атлантики, Балтійського, Чорного й Азовського морів.

Поширення в Україні: IV-45.

Екологія: Виявлений лише у вологому піску на чорноморському узбережжі. Рідкісний.

Література: Potapov et al, 2006.

Рід ***Isotomodes*** Linnaniemi, 1907

Isotomodes armatus Naglitch, 1962

Загальне поширення: Європа.

Поширення в Україні: II-17.

Екологія: Виявлений у піску річкової супраліторалі. Рідкісний.

Література: Thibaud, Tarashchuk, 1997.

Isotomodes productus (Axelson, 1906)

Загальне поширення: Космополіт.

Поширення в Україні: I-6; II-8-10,14,16,17,б; III-29,31,32,34,35,44; IV-50; V-51,56.

Екологія: Ксерорезистентний вид, який населяє переважно сухі біотопи відкритого ландшафту (різнотравні степи, остепнені та навколоводні луки), а також

приморські чагарникові екосистеми. Рідше проникає в ліси. Виявлений на техногенних відвалах, а також в урбосередовищі. Переважно, рідкісний вид.

Література: Stach, 1947; Таращук, 1987a, 1995a, 1995b; Thibaud, Taraschuk, 1997; Таращук, Безкровна, 2000a; Тимошенко, 1995; Старостенко, Усова, 1997, 2001; Старостенко, Таращук, 2003; Старостено, 2004; Kaprus', 1998; Капрусь, 2000, 2003, 2004; Козловський, Капрусь, Рот, 2000; Капрусь та ін., 2005; Шрубович, 1998, 1999b, 2002a, 2006; Shrubovych, 2002; Таращук, Горбань, 2006.

Isotomodes sexetosus provincialis Poinsot, 1966

Загальне поширення: Південна Франція, Італія, Греція.

Поширення в Україні: III-45.

Екологія: Виявлений лише на морському узбережжі в ґрунті і гниючих водоросдях. Рідкісний.

Література: Капрусь та ін., 2005.

Рід ***Folsomia*** Willem. 1902

Folsomia albens Kaprus' & Potapov, 1999

Загальне поширення: Східні Карпати (Україна, Польща).

Поширення в Україні: V-52, 53.

Екологія: Виявлений у ґрунті, моху та підстилці смерекових і букових лісів.

Література: Kaprus', Potapov, 1999; Kaprus', 1999; Капрусь, 2002; Kaprus', Sterzyńska. 2005; Шрубович, 2002b, 2003.

Folsomia alpina Kseneman, 1936

Загальне поширення: Гори Середньої і Південно-Східної Європи (Альпи, Карпати, Північний Кавказ).

Поширення в Україні: V-52,54,55,56.

Екологія: Високогірний лісовий і альпійський вид, який населяє мохи, підстилку і нори гризунів. Звичайний або рідкісний.

Література: Nosek, Vysotskaya, 1973; Капрусь, 1993, 1995.

Folsomia candida Willem, 1902 (фото 14)

Загальне поширення: Космополіт.

Поширення в Україні: I-1,3; II-8,6, III-34,44; IV-50; V-51,52,54.

Екологія: Термофільний, рудеральний і троглофільний вид. Населяє різноманітні лісові та відкриті ландшафти, печери, гнізда гризунів і наносну органіку на морському узбережжі. Інколи трапляється в оранжереях ботсаду та квіткових горщиках. У місцях знаходження звичайний.

Література: Stach, 1947; Nosek, Vysotskaya, 1973; Мельник, Бережний, Івахів, 1981; Rukavets, Javornitsskij, 1987; Бондаренко, Старостенко, Таращук, 1997; Бондаренко, 1998b; Бондаренко-Борисова, 2002; Bondarenko-Borisova, Sandul, 2002; Таращук, Безкровна, 2000a; Безкровна, 2002; Kaprus', 1998; Козловський, Капрусь, Рот, 2000; Капрусь, 2003; Капрусь та ін., 2005; Шрубович, 1999a, 1999b, 2001a, 2002a, 2006; Shrubovych, 2002.

(?) *Folsomia diplophthalma* (Axelson, 1902)

Загальне поширення: Північно-палеарктичний вид.

Поширення в Україні: II-14,17; V-52,54-56.

Екологія: Гігрофільний вид, що виявлений у підстилці і грунті листяних та хвойних лісів. Рідкісний. Усі знахідки його в Україні потребують верифікації.

Література: Kseneman, 1938; Stach, 1947; Nosek, Vysotskaya, 1973; Мельник, Івахів, 1981; Таращук, 1984, 1995b; Капрусь, 1997.

Folsomia dovrensis Fjellberg, 1876

Загальне поширення: Норвегія, Фінляндія, Чеська Республіка , Україна.

Поширення в Україні: I-3; II-17.

Екологія: Виявлений у грунті сухих дубових лісів та в сільгоспугіддях. Рідкісний.

Література: Таращук, 1987a, 1995b, 1996: Таращук, Малиенко, 1992; Tarashchuk, Maliyenko, 1992.

Folsomia fimetaria (Linne, 1758)

Загальне поширення: Голарктика.

Поширення в Україні: I-1,3,6; II-8,9,14,17,25,б; III-32,34; V-52-56.

Екологія: Нітрофільний і рудеральний вид, що населяє різноманітні лісові та відкриті ландшафти (хвойні та листяні ліси на плакорі, байрачні ліси, міські сквери, остепнені луки, навколоводні біотопи), а також печери. Живе в грунті, підстилці, трухлявій деревині, мохах, лишайниках, норах гризунів і під камінням. Трапляється також у оранжереях ботсадів, сільських підвалах і квіткових горщиках. Звичайний або масовий.

Література: Щербаков, 1898; Кельштейн, 1930; Stach, 1947; Nosek, Vysotskaya, 1973; Прокопенко, 1987, 1988; Таращук, Малиенко, 1992; Tarashchuk, Maliyenko, 1992; Таращук, 1995a, 1995b; Таращук, Безкровна, 2000a; Бондаренко, 1998a; Бондаренко-Борисова, 2002; Bondarenko-Borisova, Sandul, 2002; Kaprus', 1998, 1999; Капрусь, 2000, 2003; Шрубович, 1998, 1999a, 2001a, 2002a, 2006; Shrubovych, 2002.

Folsomia fimetarioides (Axelson, 1903)

Загальне поширення: Північна та Середня Європа

Поширення в Україні: I-3; II-8,14,16,17,б; V-51-56.

Екологія: Лісовий мезофільний вид, який рідко проникає на луки та сільгоспугіддя. У м. Львові виявлений у квіткових горщиках. Масовий або звичайний у лісах та рідкісний в інших оселищах.

Література: Таращук, Малиенко, 1992; Tarashchuk, Maliyenko, 1992; Таращук, 1995a, 1995b, 1996; Капрусь, 1995, 2003; Kaprus', 1998, 1999; Козловський, Капрусь, Рот, 2000; Шрубович, 2001a, 2002a; Shrubovych, 2002.

Folsomia inoculata Stach, 1947

Загальне поширення: Гірські райони Палеарктики.

Поширення в Україні: I-3; II-8,14,17,б; III-34; V-52-56.

Екологія: Вид, що надає перевагу лісовим ґрунтам. Рідко трапляється на альпійських і низинних луках та ріллі. Окрім ґрунту і підстилки, трапляється в трухлявій деревині та норах гризунів. Рідкісний.

Література: Stach, 1947; Nosek, Vysotskaya, 1973; Мельник, Бережний, Івахів, 1981; Мельник, Івахів, 1981; Капрусь, 1993, 1995, 1997, 2003; Kaprus', 1998, 1999; Kaprus', Sterzyńska, 2005; Таращук, Малиенко, 1992; Tarashchuk, Maliyenko, 1992; Таращук, 1995b; Бондаренко, 1998a; Шрубович, 2002b, 2005, 2006.

Folsomia ksenemani Stach, 1947
Загальне поширення: Європа (окрім північних районів).
Поширення в Україні: V-54,55.
Екологія: Лісовий вид, який населяє підстилку, мохи і нори гризунів. Звичайний.
Література: Nosek, Vysotskaya, 1973, Капрусь, 1995, 1997 (цит. за Potapow, 2001).

Folsomia lawrensei Rusek, 1984
Загальне поширення: Європа.
Поширення в Україні: II-8; V-52,53.
Екологія: Виявлений у широколистяних лісах, на заплавних луках і пасовищах. Рідкісний.
Література: Капрусь, 1995, 1997, 2003; Kaprus', 1998; Шрубович, 1999a, 2005.

Folsomia manolachei Bagnal, 1939 sensu Deharveng, 1982
Syn.: *Folsomia nana* Gisin, 1957
Загальне поширення: Голарктика.
Поширення в Україні: I-1-3,6; II-7-11,14,17; III-32,34,38; IV-49; V-51-57.
Екологія: Еврибіонтний вид, що населяє різноманітні лісові та відкриті ландшафти: хвойні та листяні ліси, остепнені луки, степ, заплавні та антропізовані біотопи. Живе в грунті, підстилці, трухлявій деревині, мохах, лишайниках, піщаних субстратах на берегах річок. Масовий або звичайний вид у більшості біотопів. Іноді досягає до 60% від загальної чисельності ногохвісток у ґрунтових пробах.
Література: Nosek, Vysotskaja, 1973; Капрусь, 1990, 1993, 1995, 1997, 2000, 2004; Kaprus', 1998, 1999; Козловський, Капрусь, Рот, 2000; Капрусь та ін., 2005; Kaprus', Sterzyńska, 2005; Thibaud, Tarashchuk, 1997; Таращук, Безкровна, 2000a; Таращук, 2003; Безкровна, 2002; Бондаренко, 1998b, 1999a; Бондаренко-Борисова, Усова, 2001; Бондаренко-Борисова, 2002; Bondarenko-Borisova, Sandul, 2002; Шрубович, 1998, 1999a, 2000, 2001a, 2001c, 2001d, 2002a, 2002b, 2003, 2005, 2006; Shrubovych, 2000, 2002; Старостенко, 2002, 2004; Старостенко, Капрусь, 2003; Аноприенко, 2003.

Folsomia martynovae Martynova, 1973 sensu Potapov, 2001
Syn.: *Folsomia duodecimoculata* Martynova, 1973
Загальне поширення: Абхазія, Україна, Румунія.
Поширення в Україні: II-8; V-52.
Екологія: Кортицикольний вид, який населяє широколистяні ліси. Звичайний або масовий.
Література: Капрусь, 1995, 2003; Kaprus', 1997b, 1998, 1999; Шрубович, 1999a, 2005.

Folsomia penicula Bagnal, 1939
Syn.: *Folsomia multiseta* Stach, 1947
Загальне поширення: Західна частина Палеарктики (від Британських островів до Азербайджану) окрім північних районів, а також Північна Америка.
Поширення в Україні: I-1,б; II-8,9,11,14,17,б; IV-49; V-52-56.
Екологія: Лісовий мезофільний вид, що населяє рівнинні і гірські ліси (широколистяні, хвойні, мішані), міські лісопарки, сади, газони, оранжереї, печери, остепнені та заплавні луки. Живе в грунті, підстилці, трухлявій деревині, мохах, лишайниках, під камінням і в норах гризунів. Масовий або звичайний вид у більшості оселищ.
Література: Stach, 1947; Nosek, Vysotskaya, 1973; Шапошникова, 1984; Rukavets, Javornitsskij, 1987; Климовская, Рукавец, 1988; Капрусь, 1990, 1993, 1995, 1997, 2000, 2003, 2004; Kaprus', 1998, 1999; Капрусь та ін., 2005; Kaprus', Sterzyńska, 2005; Таращук, 1995b; Шрубович, 1998, 1999a, 2000, 2001a, 2001c, 2002a, 2002b, 2003, 2006; Shrubovych, 2002.

Folsomia quadrioculata (Tullberg, 1871)
Загальне поширення: Голарктика.
Поширення в Україні: I-2,3,б; II-7-9,14,17,25,б; III-29,31,32,34,35, IV-49; V-51-56.
Екологія: Еврибіонтний вид, що населяє різноманітні лісові та відкриті ландшафти (хвойні та листяні ліси, міські лісопарки, остепнені луки, заплавні біоценози, яйлинські лучно-степові фітоценози). Живе в грунті, підстилці, трухлявій деревині, мохах, лишайниках і норах гризунів. Масовий або звичайний вид.
Література: Скориков, 1879; Щербаков, 1898; Stscherbakow, 1898; Кельштейн, 1930; Kseneman, 1938; Stach, 1947; Мартынова, Скляр, 1973; Nosek, Vysotskaya, 1973; Мельник, Бережний, Івахів, 1981; Мельник, Івахів, 1981; Шапошникова, 1984; Таращук, 1984, 1987a, 1987b, 1995a, 1995b; Rukavets, Javornitskij, 1987; Климовская, Рукавец, 1988; Прокопенко, 1987, 1988; Второв, 1988; Капрусь, 1990, 1993, 1995, 1997, 2000, 2003; Kaprus', 1998, 1999; Козловський, Капрусь, Рот, 2000; Капрусь та ін., 2005; Kaprus', Sterzyńska, 2005; Старостенко, Усова, 1997; Старостенко, 2002, 2004; Старостенко, Таращук, 2003; Бондаренко, 1998a; Бондаренко-Борисова, 2002; Bondarenko-Borisova, Sandul, 2002; Шрубович, 1999a, 2002a, 2003, 2006; Shrubovych, 2002.

Folsomia sensibilis Kseneman, 1936
Загальне поширення: Європейський борео-монтанний вид.
Поширення в Україні: II-б; III-32; V-52-56.
Екологія: Населяє холодні гірські ліси і рідко – альпійські луки. Трапляється у підстилці, грунті та норах гризунів. Його знахідка на піщаному березі Азовського моря, очевидно, помилкова і потребує верифікації. Рідкісний або звичайний.
Література: Kseneman, 1938; Nosek, Vysotskaya, 1973; Капрусь, 1995, 1997; Kaprus', 1999; Kaprus', Sterzyńska, 2005; Thibaud, Tarashchuk, 1997; Шрубович, 2002b, 2003.

Folsomia sexoculata (Tullberg, 1871)
Загальне поширення: Північне узбережжя Європи і Західної Азії.

Поширення в Україні: II-14,17; III-34.

Екологія: Літоральний вид, який відмічений у заплавних широколистяних лісах. Рідкісний. Його знахідки в Україні потребують підтвердження.

Література: Таращук, 1984, 1995b, 1996; Бондаренко, 1998a.

Folsomia similis Bagnall, 1939

Загальне поширення: Голарктика.

Поширення в Україні: II-8,14,17, III-34; V-57.

Екологія: Вид, який преферує рудеральні міські екосистеми. Виявлений у лісах, на заплавних луках, а також в урбоекосистемах (підстилка, грунт). Проникає в оранжереї ботсадів і міські підвали. Звичайний.

Література: Таращук, 1979, 1984, 1995a, 1995b, 1996; Прокопенко, 1987; Шрубович, 2001a, 2002a; Shrubovych, 2002.

Folsomia spinosa Kseneman, 1936

Syn.: *Folsomia montigena* Stach, 1946

Загальне поширення: Європа.

Поширення в Україні: IV-49; V-54,55.

Екологія: Гірсько-лісовий вид, який виявлений у мохах, підстилці і верхньому шарі грунту. Рідкісний.

Література: Stach, 1946, 1947; Nosek, Vysotskaya, 1973, Капрусь і ін., 2005.

Folsomia strenzkei Nosek, 1963

Загальне поширення: Центральна Європа (Татри, Східні Карпати).

Поширення в Україні: II-8; V-54,55.

Екологія: Населяє лісові біотопи і міські лісопарки. Виявлений у підстилці, грунті і норах гризунів. Рідкісний.

Література: Nosek, Vysotskaya, 1973; Kaprus', 1998; Капрусь, 2003; Shrubovych, 2002; Шрубович, 2002a.

Folsomia volgensis Martynova, 1967

Загальне поширення: Південно-Східна Європа (Росія, Україна), Північний Казахстан, Південно-Західний Сибір.

Поширення в Україні: II-14,17,25; III-29,32,34,35.

Екологія: Лісостеповий вид, який надає перевагу сухим лісам (підстилка, грунт). Звичайний або рідкісний.

Література: Таращук, 1979, 1984, 1995b, 1996; Второв, 1988; Бондаренко, 1998a, 1998b; Бондаренко-Борисова, 2002; Bondarenko-Borisova, Sandul, 2002; Старостенко, Таращук, 2003; Аноприенко, 2003; Старостено, 2004.

Рід ***Pseudofolsomia*** Martynova, 1967

Pseudofolsomia acanthella Martynova, 1967

Загальне поширення: Східна Європа (Росія Україна).

Поширення в Україні: III-29,32.

Екологія: Глибокогрунтовий вид, який виявлений лише в чорноземі під байрачними лісами на глибині 20-60 см. Рідкісний.

Література: Второв, 1988; Таращук, 1995b; Бондаренко, 1998a; Бондаренко-Борисова, 2002; Bondarenko-Borisova, Sandul, 2002.

Рід ***Folsomina*** Denis, 1931

Folsomina onychiurina (Denis, 1931)

Загальне поширення: Пантропічний вид, який також відомий з окремих регіонів Палеарктики (Японія, Китай, Непал, Південна і Середня Європа). Можливо, є інтродукованим для Європи видом.

Поширення в Україні: III-32,40; IV-50.

Екологія: Виявлений лише на узбережжі Чорного й Азовського морів. Живе в гниючих водоростях на щебенисто-піщаному субстраті. Звичайний або рідкісний.

Література: Прокопенко, 1987; Thibaud, Tarashchuk, 1997; Капрусь та ін., 2005.

Рід ***Proisotoma*** Börner, 1901

Proisotoma armeriae Fjellberg, 1976

Загальне поширення: Північна та Центральна Європа.

Поширення в Україні: I-1; II-8,9.

Екологія: Населяє листяні та мішані ліси, а також заплавні луки. Живе в підстилці, моху і ґрунті. Звичайний на вологих луках і рідкісний у лісах.

Література: Капрусь, 1990, 2003; Kaprus', 1998.

Proisotoma brevidens Stach, 1947

Загальне поширення: Центральна Європа (Австрія, Німеччина, Північна Італія, Угорщина, Польща, Словаччина, Західна Україна, Литва).

Поширення в Україні: II-8; V-54.

Екологія: Виявлений лише у ялиновому і дубовому лісах (мох, під корою гниючих дерев). Звичайний.

Література: Stach, 1947; Kaprus' et al. 2004.

Proisotoma minima (Absolon, 1901)

Загальне поширення: Голарктика, а також Перу і Ямайка.

Поширення в Україні: I-3; II-8,9,14,17,б,в; III-29,38; V-52-57.

Екологія: Еврибіонтний вид, який преферує гниючі органічні субстрати. Виявлений у лісових та лучно-степових екосистемах, у заплавах річок і на узбережжі моря, в ріллі та міських парках і лісопарках. Живе в підстилці, гумусовому шарі ґрунту, норах гризунів. Звичайний або рідкісний вид.

Література: Nosek, Vysotskaya, 1973; Таращук, 1987a, 1995b, 1996; Таращук, Малиенко, 1992; Tarashchuk, Maliyenko, 1992; Thibaud, Tarashchuk, 1997; Капрусь, 1990, 2000, 2003; Kaprus', 1998; Шрубович, 1999b, 2001d, 2002a, 2002b, 2005, 2006; Shrubovych, 2002 Таращук; Горбань, 2006.

Proisotoma minuta (Tullberg, 1871)

Загальне поширення: Космополіт.

Поширення в Україні: I-1,3,6; II-8,9,14,17,б; III-29,32, 34; IV-50; V-52,54,56.

Екологія: Термофільний, компостний і рудеральний вид, який населяє широколистяні та хвойні ліси, міські сквери, газони й підвали, заплави річок, лучно-степові біотопи, кам'янистий степ і ріллю. Зустрічається в підстилці, багатому на гумус грунті, лишайниках і моху, а також норах гризунів. Звичайний або масовий.

Література: Щербаков, 1898; Stach, 1947; Мартынова, Скляр, 1973; Nosek, Vysotskaya, 1973; Мельник, Івахів, 1981; Прокопенко, 1987; Таращук, Малиенко, 1992.; Tarashchuk, Maliyenko, 1992; Таращук, 1995b, 1996; Капрусь, 1995, 2003, 2004; Kaprus', 1998, 1999; Капрусь та ін., 2005; Шрубович, 1998, 1999a, 1999b, 2001a, 2001c, 2002a, 2006; Shrubovych, 2002; Бондаренко-Борисова, 2002; Bondarenko-Borisova, Sandul, 2002; Старостено, 2004 Таращук; Горбань, 2006.

Proisotoma papillosa Stach in Drenowski, 1937

Загальне поширення: Болгарія, Україна.

Поширення в Україні: III-29.

Екологія: Виявлений у парковій зоні міста. Рідкісний.

Література: Таращук, Горбань, 2006.

(?) ***Proisotoma subarctica*** Gisin, 1950

Загальне поширення: Північні райони Європи та Азії.

Поширення в Україні: III-29.

Екологія: Арктичний вид, який виявлений у моховій подушці на кам'яних відслоненнях, що на території міського парку. Рідкісний. Знахідка потребує підтвердження.

Література: Таращук, Горбань, 2006.

Proisotoma subminuta Denis, 1931

Загальне поширення: Відмічався з різних районів Палеарктики (Середня Європа, Сибір, Корея, Японія), а також Коста-Ріки.

Поширення в Україні: I-3; II-14,17,б; III-31,38.

Екологія: Преферує біотопи відкритого ландшафту, зокрема сільгоспугіддя, луки й морську супраліторoccaль. Рідкісний.

Література: Таращук, Малиенко, 1992; Tarashchuk, Maliyenko, 1992; Таращук, 1995b; Thibaud, Tarashchuk, 1997; Старостено, 2004.

Proisotoma tenella (Reuter, 1895)

Загальне поширення: Палеарктика, де, можливо, є інтродукованим, Північна і Південна Америка, а також Австралія.

Поширення в Україні: V-54.

Екологія: Виявлений лише в підстилці ялинового лісу. Рідкісний. Його знахідка в Карпатах потребує підтвердження.

Література: Мельник, Івахів, 1981.

Рід ***Appendisotoma*** Stach, 1947

(?) ***Appendisotoma abiskoensis*** (Ågrell, 1939)

Загальне поширення: Північна і Північно-Західна Європа.

Поширення в Україні: III-31.

Екологія: Гігрофільний і бріофільний вид, що виявлений лише ґрунтовими пастками на ділянці заповідного степу. Рідкісний. Його знахідка в степу потребує підтвердження.

Література: Старостенко, 1998.

Appendisotoma franzi (Haybach, 1962)

Загальне поширення: Центральна Європа (Австрія, Угорщина, Україна).

Поширення в Україні: III-31,32.

Екологія: Виявлений у ґрунті і гніздах дрібних ссавців у степу. Звичайний або рідкісний.

Література: Мартынова, Скляр, 1973; Старостено, 2004.

Appendisotoma montana Martynova, 1969

Загальне поширення: Киргизстан, Україна.

Поширення в Україні: III-32.

Екологія: Виявлений у ґрунті і гніздах дрібних ссавців у степу. Рідкісний.

Література: Мартынова, Скляр, 1973; Старостено, 2004.

Рід ***Ballistura*** Börner, 1906

Ballistura schoetti (Dalla Törre, 1895)

Загальне поширення: Космополіт.

Поширення в Україні: II-16,17.

Екологія: Галофільний вид, знайдений у лісах і заплавних екосистемах. Рідкісний.

Література: Таращук, 1995b.

Ballistura tuberculata (Stach, 1947)

Загальне поширення: Середня Європа (Австрія, Польща, Україна, Росія) і Північна Америка.

Поширення в Україні: I-1.

Екологія: Виявлений у підстилці мішаних лісів. Рідкісний.

Література: Stach, 1947; Капрусь, 2003.

Рід ***Coloburella*** Latzel, 1918

Coloburella vandeli Cassagnau & Delamare, 1951

Загальне поширення: Південна Європа (Південь Франції та України).

Поширення в Україні: III-29.

Екологія: Зафіксований лише в парковій зоні міста. Рідкісний.

Література: Таращук, Горбань, 2006.

Рід ***Pachyotoma*** Bagnall, 1949

Pachyotoma crassicauda (Tullberg, 1871)

Загальне поширення: Європа, Арктика, Сибір.

Поширення в Україні: I-6; III-29; V-52,54,55.

Екологія: Нейстонний вид, який зареєстрований у мокрих мохах на торфовищі або поблизу річок. Його знаходили також в урбосередовищі. Рідкісний.

Література: Stach, 1947; Капрусь, 1995, 1997, 2003 Таращук; Горбань, 2006.

Pachyotoma granulata (Stach, 1947)

Загальне поширення: Східні Карпати (Україна, Румунія), Угорщина.

Поширення в Україні: V-54-56.

Екологія: Виявлений у мохах, лишайниках і підстилці букових та смерекових лісів. У мохах звичайний, а у підстилці рідкісний вид.

Література: Stach, 1947; Капрусь, 1995, 1997, 1998.

Pachyotoma recta (Stach, 1929)

Загальне поширення: Гори Центральної і Південної Європи.

Поширення в Україні: V-54-56.

Екологія: Виявлений у вологих мохах, що ростуть у гірських лісах. Рідкісний.

Література: Potapow, 2001.

Рід ***Hydroisotoma*** Stach, 1947

Hydroisotoma schaefferi (Krausbauer, 1898)

Загальне поширення: Європа (від Іспанії до Грузії) і Північна Америка.

Поширення в Україні: II-9,б; V-52-56.

Екологія: Нейстонний вид, який населяє мокрий мох біля гірських потоків. Звичайний або масовий у місцях знаходження.

Література: Stach, 1947; Таращук, 1995b; Капрусь, 1995, 1997, 2003.

Рід ***Archisotoma*** Linnaniemi, 1912

Archisotoma intersticialis (Delamare, 1954)

Загальне поширення: Західна частина Палеарктики (узбережжя Середземного, Чорного і Північного морів), Неарктика (Куба, Багамські острови), Північна Америка (узбережжя Тихого океану).

Поширення в Україні: III-32,45; IV-50.

Екологія: Літоральний псаммофільний вид, що населяє морську супраліторaль. Звичайний або рідкісний.

Література: Thibaud, Tarashchuk, 1997; Капрусь та ін., 2005.

Рід ***Cryptopygus*** Willem, 1901

Cryptopygus bipunctatus (Axelson, 1903)

Загальне поширення: Європа, Мароко, Північна Америка.

Поширення в Україні: I-3,6; II-8-10,14,17; III-29,32; V-51,52,55.

Екологія: Ксеротермний, рудеральний вид, що преферує відкиті біотопи. Виявлений у сухих варіантах широколистяних і мішаних лісів, на післялісових та остепнених луках, у степу, заплавах річок, а також морській супраліторалі. Населяє урбогенні і техногенні ландшафти. Звичайний або масовий.

Література: Kseneman, 1938; Таращук, 1984, 1987a, 1995a, 1995b, 1996; Thibaud, Tarashchuk, 1997; Rukavets, Javornitskij, 1987; Капрусь, 1997, 1998, 2003, 2004; Козловський, Капрусь, Рот, 2000; Шрубович, 1999a, 2001a, 2002a, 2005, 2006; Shrubovych, 2002; Таращук, Горбань, 2006.

Cryptopygus exilis Gisin, 1960

Загальне поширення: Поодинокі знахідки у Середній і Північній Європі (Німеччина, Україна, Росія, Скандинавські країни), а також Північній Америці.

Поширення в Україні: I-3; II-14,17.

Екологія: Відмічений у підстилці і грунті широколистяних лісів, на остепнених луках і ріллі. Рідкісний.

Література: Таращук, Малиенко, 1992; Tarashchuk, Maliyenko, 1992; Таращук, 1995b.

Cryptopygus orientalis Stach, 1947

Загальне поширення: Південно-Східна Франція, Україна, Казахстан, Південний Сибір.

Поширення в Україні: I-6; II-8,14,17, III-32,34,37,44; IV-50; V-52-57.

Екологія: Ксеротермний вид, що живе в підстилці і грунті сухих лісів, степових, лучно-степових й урбанізованих біоценозів, в морській супраліторальній зоні, а також у гніздах дрібних ссавців. Звичайний.

Література: Stach, 1947; Мартынова, Скляр. 1973; Мельник, Бережний, Івахів, 1981; Мельник, Івахів, 1981; Прокопенко, 1987; Таращук, 1995a, 1995b; Thibaud, Taraschuk, 1997; Шрубович, 1998, 2001b, 2002a, 2006; Shrubovych, 2002; Капрусь, 2003; Капрусь та ін., 2005; Старостено, 2004.

Cryptopygus ponticus (Stach, 1947)

Загальне поширення: Центральна і Південна Європа, включаючи Грузію, Киргизія, Афганістан, Ліван, Ізраїль, Мароко.

Поширення в Україні: III-32.

Екологія: Ксеротермний, рудеральний вид, який виявлений лише в морській супраліторалі. Рідкісний.

Література: Thibaud, Tarashchuk, 1997.

Cryptopygus posteroculatus (Stach, 1947)

Загальне поширення: Центральна Європа (Польща, Україна).

Поширення в Україні: II-14,17.

Екологія: Знайдений лише в підстилці і грунті сухих широколистяних лісів та на остепнених луках. Рідкісний.

Література: Таращук, 1984, 1987a, 1995b, 1996.

Cryptopygus thermophilus (Axelson, 1900)

Загальне поширення: Космополіт.

Поширення в Україні: II-8,9,14,17,25; III-a,31,32,34,35,44; IV-50.

Екологія: Термофільний і нітрофільний вид, який відмічали в лучно-степових екосистемах, на заболочених і заплавних луках, у сухих варіантах лісів, урбосередовищі, а також у приморських ксерофітних чагарникових біоценозах. Живе в підстилці, грунті та гніздах дрібних ссавців. Звичайний вид.

Література: Мартынова, Скляр, 1973; Прокопенко, 1987; Таращук, 1995a, 1995b; Старостенко, Усова, 1997, 2001; Старостенко, 1999, 2002, 2004; Старостенко, Таращук, 2003; Бондаренко, 1998a; Бондаренко-Борисова, 2002; Bondarenko-Borisova,

Sandul, 2002; Shrubovych, 2002; Шрубович, 2002a, 2006; Капрусь, 2004; Капрусь та ін., 2005.

Рід ***Isotomiella*** Bagnall, 1939

Isotomiella minor (Schäffer, 1895)

Загальне поширення: Космополіт.

Поширення в Україні: I-1,3,6; II-7-11,14,17,25,б; III-29,31,32,34,35; IV-49; V-51-57.

Екологія: Еврибіонтний підстилково-ґрунтовий вид, який преферує лісові екосистеми. Відмічався також на різноманітних луках, у степу, в урбо- і техногенному середовищі. У лісах є масовим видом колембол, в інших оселищах – звичайним і, навіть, рідкісним.

Література: Щербаков, 1898; Stscherbakow, 1898, 1899; Кельштейн, 1930; Kseneman, 1938; Stach, 1947; Мартынова, Скляр, 1973; Nosek, Vysotskaya, 1973; Мельник, Івахів, 1981; Rukavets, Javornitskij, 1987; Таращук, 1987a, 1987b, 1995a, 1995b; Таращук, Безкровна, 2000a; Прокопенко, 1987, 1988; Второв, 1988; Климовская, Рукавец, 1988; Капрусь, 1990, 1993, 1995, 1997, 2000, 2003, 2004; Kaprus', 1998, 1999; Козловський, Капрусь, Рот, 2000; Капрусь та ін., 2005; Kaprus', Sterzyńska, 2005; Старостенко, Усова, 1997, 2001; Старостенко, 1999, 2002, 2004; Старостенко, Таращук, 2003; Бондаренко, 1998a, 1998b; Бондаренко-Борисова, Усова, 2001; Бондаренко-Борисова, 2002; Bondarenko-Borisova, Sandul, 2002; Шрубович, 1998, 1999a, 1999b, 2000, 2001a, 2001c, 2001d, 2002a, 2002b, 2003, 2005, 2006; Shrubovych, 2002; Безкровна, 2002; Аноприенко, 2003 Таращук; Горбань, 2006.

Рід ***Pseudisotoma*** Handschin, 1924

Pseudisotoma monochaeta (Kos, 1942)

Загальне поширення: Гори Європи і Японія.

Поширення в Україні: V-54-56.

Екологія: Гірськолісовий вид, що виявлений у хвойних лісах. Живе в підстилці, мохах, гниючій деревині, грунті, під камінням, а також у норах гризунів. Рідкісний.

Література: Stach, 1947; Nosek, Vysotskaya, 1973; Капрусь, 1995.

Pseudisotoma sensibilis (Tullberg, 1876)

Загальне поширення: Майже вся територія Палеарктики і, локально, у тропіках.

Поширення в Україні: II-б;17, III-32; IV-49; V-53-56.

Екологія: На основі досліджень європейських популяцій цей вид можна вважати кортицикольним і бріофільним. Виявлений у мохах, підстилці і під корою дерев у рівнинних та гірських лісах, а також у степу в норах дрібних ссавців. У мохах є масовим, в інших оселищах – звичайний або рідкісний.

Література: Kseneman, 1938; Stach, 1947; Nosek, Vysotskaya, 1973; Мартынова, Скляр, 1973; Капрусь, 1995, 1997, 2002; Kaprus', 1999; Kaprus', Sterzyńska, 2005; Таращук, 1995b; Шрубович, 2002b; Старостено, 2004.

Рід ***Vertagopus*** Börner, 1906

Vertagopus arboreus (Linnaeus, 1758)

Загальне поширення: Європа, Ліван, Японія, Далекий Схід Росії, Північна і Південна Америка. Багато знахідок потребують верифікації.

Поширення в Україні: IV-49;V-52,54,55.

Екологія: Кортицикольний вид, який відмічався лише в гірських лісах (підстилка, мохи, гниюча деревина, нори гризунів). Рідкісний.

Література: Nosek, Vysotskaya, 1973; Капрусь, 1995, 1997; Капрусь та ін., 2005.

Vertagopus cinereus (Nicolet, 1841)

Загальне поширення: Європа, Азіатська частина Росії.

Поширення в Україні: I-1-3; II-8,9,17,25,б; III-32,34; V-53-56.

Екологія: Кортицикольний лісовий вид, що відмічався в горах і на рівнині. Проникає в урбосередовище у лісопарки. Звичайний або масовий.

Література: Фадеев, 1929; Stach, 1947; Nosek, Vysotskaya, 1973; Таращук, 1995b; Капрусь, 1995, 1997, 2000, 2002, 2003; Kaprus', 1998, 1999; Бондаренко, 1998b; Бондаренко-Борисова, 2002; Bondarenko-Borisova, Sandul, 2002; Шрубович, 1999а, 2002а, 2005; Shrubovych, 2002.

Vertagopus westerlundi (Reuter, 1897)

Загальне поширення: Європа, Сибір.

Поширення в Україні: I-1; II-8,б; V-53-56.

Екологія: Бореомонтанний бріофільний вид, який зустрічається в лісах (підстилка, мохи, гниюча деревина, лишайники, нори гризунів). Звичайний або масовий.

Література: Kseneman, 1938; Stach, 1947; Nosek, Vysotskaya, 1973; Капрусь, 1993, 1995, 1997, 2003; Kaprus', 1998, 1999.

Рід ***Parisotoma*** Bagnall, 1940

Parisotoma notabilis (Schäffer, 1896)

Загальне поширення: Космополіт.

Поширення в Україні: I-1,2,3,6; II-7-11,14,17,25; III-29,31,32,34,35,44; IV-49; V-51-57.

Екологія: Еврибіонтний вид, який населяє різноманітні лісові та відкриті біоценози (природні листяні, мішані і хвойні ліси як на рівнині, так і в горах, штучні лісонасадження, урбо- і техногенні едафотопи, степові та лучно-степові фітоценози, заплавні луки, сільгоспугіддя, а також морську супраліторaль). Живе в підстилці та грунті, у гниючій деревині, мохах, лишайниках, під корою дерев, у квіткових горщиках, міських і сільських підвалах, оранжереях ботсадів, печерах і гніздах гризунів. Він є одним із домінуючих видів у лісових та лучних біотопах. В інших оселищах може бути звичайним або, навіть, рідкісним.

Література: Щербаков, 1898; Stscherbakow, 1898; Кельштейн, 1930; Kseneman, 1938; Stach, 1947; Мартынова, Скляр, 1973; Nosek, Vysotskaya, 1973; Мельник, Івахів, 1981; Шапошникова, 1984; Таращук, 1984, 1987a, 1987b, 1995a, 1995b; Таращук, Малиенко, 1992; Tarashchuk, Maliyenko, 1992; Таращук, Безкровна, 2000а; Rukavets, Javornitsskij, 1987; Климовская, Рукавец, 1988; Прокопенко, 1987, 1988; Второв, 1988; Капрусь, 1990, 1993, 1995, 1997, 2000, 2003, 2004; Kaprus', 1998, 1999; Козловський, Капрусь, Рот, 2000; Капрусь та ін., 2005; Тимошенко, 1995; Бондаренко, Старостенко, Таращук, 1997; Бондаренко, 1998а, 1998b, 1999а; Бондаренко-Борисова, Усова, 2001; Бондаренко-Борисова, 2002; Bondarenko-Borisova, Sandul, 2002; Старостенко, Усова,

1997, 2001; Старостенко, 1999, 2002; 2004; Старостенко, Таращук, 2003; Шрубович. 1998, 1999a, 1999b, 2000, 2001a, 2001b, 2001c, 2001d, 2002a, 2003, 2005, 2006; Shrubovych, 2000, 2002; Безкровна, 2002; Аноприенко, 2003 Таращук; Горбань, 2006.

Рід ***Desoria*** Nicolet in Desor, 1841

Desoria blekeni (Leinaas, 1993)

Загальне поширення: Норвегія, Фінляндія, Росія (Московська обл.), Західна Україна.

Поширення в Україні: II-8; V-52,54.

Екологія: Виявлений у моху та підстилці широколистяних і мішаних лісів. Рідкісний або звичайний.

Література: Капрусь, 1995; Kaprus', 1999; Шрубович, 2001d, 2002a, 2002b, 2005, Potapow, 2001.

Desoria blufusata Fjellberg, 1978

Загальне поширення: Скандинавські країни, Західна Україна, Росія (північ і центр європейської частини, Чукотка), Північна Америка (Аляска, Канада).

Поширення в Україні: V-52, 54,55.

Екологія: Гігро-мезофільний вид, який населяє гірсько-карпатські широколистяні та хвойні ліси. Рідкісний або звичайний.

Література: Капрусь, 1995, 1997.

Desoria divergens (Axelson, 1900)

Syn.: *Isotoma violacea* var. *divergens* Axelson, 1900

Загальне поширення: Скандинавські країни, Німеччина, Західна Україна, Північно-Західна Росія.

Поширення в Україні: II-9; IV-49; V-52-54.

Екологія: Зустрічається в підстилці гірських лісів. Рідкісний або звичайний.

Література: Stach, 1947; Капрусь, 1995, 2000; Капрусь та ін., 2005; Шрубович, 2003.

Desoria fennica (Reuter, 1895)

Загальне поширення: Голарктика (у південній частині, переважно, в горах).

Поширення в Україні: II-17; III-32; V-54-56.

Екологія: Виявлений у лісах, часто біля холодних водотоків та у вологих мохах і гніздах гризунів. Рідкісний або звичайний.

Література: Nosek, Vysotskaya, 1973; Мартынова, Скляр, 1973; Таращук, 1984, 1995b; Старостено, 2004.

Desoria germanica (Hüther & Winter, 1961)

Загальне поширення: Середня Європа (від Великобританії до України).

Поширення в Україні: III-32.

Екологія: Виявлений лише на ділянках природного степу. Рідкісний.

Література: Старостено, 2004.

Desoria hiemalis Schött, 1893

Загальне поширення: Багато знахідок у Північній та Середній Європі, а також Сербія та Словенія.

Поширення в Україні: I-1; II-8; V-52-56.

Екологія: Мезофільний лісовий вид, який населяє підстилку, грунт і мохи. Звичайний або рідкісний.

Література: Stach, 1947; Капрусь, 1990, 1995, 2003; Kaprus', 1998; Kaprus', Sterzyńska, 2005.

(?)***Desoria intermedia*** (Schött, 1902)

Загальне поширення: Північна і Центральна Європа.

Поширення в Україні: V-54,55,56.

Екологія: Виявлений у гірсько-карпатських лісах. Живе в підстилці, вологих мохах, а також у гніздах гризунів. Рідкісний. В останньому монографічному зведенні родини Isotomidae (Potapow, 2001) вказаний як „незрозумілий вид".

Література: Nosek, Vysotskaya, 1973.

Desoria neglecta Schäffer, 1900

Syn.: *Isotoma olivacea* var. *neglecta* Schaffer, 1900

Загальне поширення: Голарктика.

Поширення в Україні: II-9,б; III-32; V-52-56.

Екологія: Гігро-мезофільний вид, знайдений у смерекових і грабових лісах, а також на ділянках заповідного степу. Рідкісний в лісах і масовий у степу.

Література: Kseneman, 1938; Капрусь, 1995, 1997, 2003; Старостенко, Усова, 2001.

Desoria nivalis (Carl, 1910)

Syn.: *Isotoma pseudomaritima* Stach, 1947

Загальне поширення: Гори Європи (Альпи і Карпати).

Поширення в Україні: V-54-55.

Екологія: Холодолюбивий вид, який найчастіше трапляється поблизу снігових полів, у мокрому моху, а також високо в горах у гніздах гризунів. Рідше проникає у верхню межу лісу. Рідкісний або звичайний.

Література: Stach, 1947; Nosek, Vysotskaya, 1973.

Desoria nivea (Schäffer, 1896)

Syn.: *Isotoma albella* auct.

Загальне поширення: Європа.

Поширення в Україні: I-1,3; II-8,9,14,17; IV-49; V-52-56.

Екологія: Кортицикольний вид, що населяє широколистяні і хвойні ліси. Найчастіше його знаходили під корою гниючих дерев і на грибах, рідше – у підстилці. Масовий під корою дерев і звичайний або рідкісний в інших оселищах.

Література: Kseneman, 1938; Stach, 1947; Таращук, 1995b; Капрусь, 1997, 2000, 2002, 2003; Kaprus', 1998; Капрусь та ін., 2005; Kaprus', Sterzyńska, 2005.

Desoria olivacea (Tullberg, 1871)

Загальне поширення: Можливо, вся Голарктика.

Поширення в Україні: I-3; II-9,14,17,б; III-32; V-51-56.

Екологія: Гігро-мезофільний лісовий вид, який преферує підстилку, вологі мохи і нори гризунів. Звичайний або рідкісний у місцях знаходження.

Література: Щербаков, 1898; Schille, 1912; Stach, 1947; Мартынова, Скляр, 1973; Nosek, Vysotskaya, 1973; Таращук, 1984, 1995b, 1996; Капрусь, 2003; Старостено, 2004.

Desoria propinqua Axelson, 1902

Syn.: *Spinisotoma pectinata* Stach, 1926.

Загальне поширення: Голарктика.

Поширення в Україні: I-6; II-9,17,б; III-32, IV-49; V-52-55.

Екологія: Еврибіонтний вид, що виявлений у різноманітних лісах, на луках, в урбосередовищі, лучно-степових і степових фітоценозах та на кримській яйлі. Рідкісний або звичайний.

Література: Фадеев, 1929; Stach, 1947; Мартынова, Скляр, 1973; Nosek, Vysotskaya, 1973; Таращук, 1984, 1995b; Капрусь, 1995, 1997, 2003; Капрусь та ін., 2005; Kaprus', Sterzyńska, 2005; Старостенко, Усова, 2001; Старостенко, Таращук, 2003; Старостено, 2004; Шрубович, 2001a, 2002a; Shrubovych, 2002.

Desoria ruseki Fjellberg, 1979

Загальне поширення: Північна і Середня Європа, Монголія.

Поширення в Україні: II-9; III-31; V-52.

Екологія: Гігрофільний вид, який виявлений у моху та підстилці лісів, а також у степу. Рідкісний або звичайний.

Література: Капрусь, 1995, 2000; Старостено, 2004.

Desoria tigrina (Nicolet, 1842)

Загальне поширення: Ймовірно, космополітний вид.

Поширення в Україні: I-3,6; II-8,9,11,14,б; III-32,34; V-52,53,55,56.

Екологія: Синантропний нітрофільний вид, який надає перевагу компостним субстратам. Рідше трапляється в природних екосистемах. Масовий у антропогенному середовищі і рідкісний у природних біотопах.

Література: Щербаков, 1898; Фадеев, 1929; Rukavets, Javornitskij, 1987; Капрусь, 1990, 1993, 1995, 1997, 2000, 2003, 2004; Kaprus', 1998, 1999; Kaprus', Sterzyńska, 2005; Старостенко, Усова, 1997; Бондаренко, 1998b; Бондаренко-Борисова, 2002; Bondarenko-Borisova, Sandul, 2002; Шрубович, 1998, 1999a, 2001a, 2002a, 2002b, 2006; Shrubovych, 2002.

Desoria trispinata (Mac Gillivray, 1896)

Загальне поширення: Космополіт.

Поширення в Україні: II-9; V-52.

Екологія: Вид, який преферує багаті органікою субстрати. Виявлений у підстилці і моху поблизу річок. Рідкісний.

Література: Kaprus' et al., 2004; Шрубович, 2006.

Desoria violacea Tullberg, 1876

Загальне поширення: Бореомонтанний європейський вид, який також знаходили в Монголії і на Таймирі (Росія).

Поширення в Україні: I-3; II-8,9,14,17,б; IV-49; V-52-56.

Екологія: Населяє різноманітні лісові фітоценози як на рівнині, так і в горах. Рідко трапляється на остепнених луках та в урбосередовищі. Живе в підстилці, грунті і норах гризунів. Звичайний або рідкісний у місцях поширення.

Література: Щербаков, 1898; Stach, 1947; Nosek, Vysotskaya, 1973; Таращук, 1987a, 1995b; Таращук, Безкровна, 2000a; Капрусь, 1995, 1997, 2000; Kaprus', 1998; Капрусь та ін., 2005; Kaprus', Sterzyńska, 2005; Безкровна, 2002; Шрубович, 2002a, 2006; Shrubovych, 2002.

Рід ***Isotoma*** Bourlet, 1839

Syn.: ?*Tetracanthura* Martynova, 1971

Isotoma anglicana Lubbock, (1873) sensu Yosii, 1963

Загальне поширення: Можливо, уся Палеарктика.

Поширення в Україні: II-8-11,б; III-29,31,32,34; IV-49; V-52,57.

Екологія: Евритопний вид, який преферує сухі відкриті біотопи. Виявлений у різних варіантах лісів (уникає гірських), урбосередовищі, степових та лучно-степових біоценозах, а також на ріллі. Живе в підстилці, ґрунті, а також серед трав'яної рослинності. Масовий у відкритих біотопах, урботопах і рідкісний у лісах.

Література: Kaprus', 1998; Капрусь, 2000, 2003, 2004; Старостенко, 1998, 1999; Старостенко, Усова, 2001; Старостенко, Таращук, 2003; Бондаренко, 1998a, 1998b; Бондаренко-Борисова, 2002; Bondarenko-Borisova, Sandul, 2002; Шрубович, 1998, 1999a, 1999b, 2001c, 2002a; Shrubovych, 2000, 2002; Капрусь та ін., 2005; Таращук, Горбань, 2006.

Isotoma riparia (Nicolet, 1842)

Загальне поширення: Європа, Сибір, Північна Америка.

Поширення в Україні: Не вказано.

Екологія: Гідрофільний вид, що трапляється поблизу води. Звичайний.

Література: Potapow, 2001.

Isotoma viridis Bourlet, 1895

Загальне поширення: Голарктика.

Поширення в Україні: I-1,3,6; II-7-10,14,17,25; III-29,31,32,34,а; V-51,52,54,55.

Екологія: Евритопний гігро-мезофільний вид, який преферує відкриті оселища, часто антропогенного походження. Населяє різноманітні ліси, луки, степ, сільгоспугіддя, техногенні та урбогенні едафотопи. Виявлений у підстилці, ґрунті, вологих мохах, на трав'янистих рослинах і в норах гризунів. Звичайний.

Література: Скориков, 1879; Щербаков, 1898 (var. *riparia* Nicolet, 1841); Stscherbakow, 1898; Schille, 1912; Фадеев, 1929; Stach, 1947; Nosek, Vysotskaya, 1973; Мартынова, Скляр, 1973; Шапошнікова, 1984; Таращук, 1984, 1987a, 1995a, 1995b (var. *riparia* Nicolet, 1841), 1996; Таращук, Малиенко, 1992; Tarashchuk, Maliyenko, 1992; Таращук, Безкровна, 2000a; Rukavets, Javornitsskij, 1987; Прокопенко, 1987, 1988; Климовская, Рукавец, 1988; Капрусь, 1990, 1995, 2003; Kaprus', 1998, 1999;

Козловський, Капрусь, Рот, 2000; Тимошенко, 1995; Старостенко, Усова, 1997; Бондаренко, 1998a; Бондаренко-Борисова, 2002; Bondarenko-Borisova, Sandul, 2002; Шрубович, 1998, 1999a, 2001b, 2002a, 2006; Shrubovych, 2002; Старостено, 2004; Таращук, Горбань, 2006.

(?) Рід ***Metisotoma*** Maynard, 1951

(?) ***Metisonoma grandiceps*** (Reuter, 1891)

Загальне поширення: Північ азіатської частини Росії.

Поширення в Україні: I-3; II-14.

Екологія: Виявлений у лісах і на заплавних луках. Рідкісний. Знахідка цього виду в Україні, скоріш за все, є помилковою і потребує підтвердження.

Література: Щербаков, 1898; Таращук, 1995b.

Рід ***Halisotoma*** Bagnall, 1949

Halisotoma maritima Tullberg, 1871

Загальне поширення: Атлантичне, Балтійське, Чорноморське і Середземноморське узбережжя Європи, Тихоокеанське узбережжя Азії.

Поширення в Україні: IV-50.

Екологія: Літоральний морський вид. Виявлений у гниючих водоростях на узбережжі Чорного моря. Звичайний.

Література: Капрусь та ін., 2005.

Рід ***Marisotoma*** Fjellberg, 1997

Marisotoma tenuicornis (Axelson, 1903)

Загальне поширення: Великобританія, Німеччина, Норвегія, Фінляндія, Західна Україна, Північно-Західна Росія, колишня Югославія.

Поширення в Україні: V-55.

Екологія: Сфагнофільний і дуже рідкісний вид, який виявлений у підстилці гірських ялинових лісів. Знахідка цього виду в Україні потребує підтвердження.

Література: Kseneman, 1938.

Рід ***Isotomurus*** Börner, 1903

Isotomurus alticolus (Carl, 1946)

Загальне поширення: Гори Європи (Альпи, Карпати, Кавказ).

Поширення в Україні: V-52-55.

Екологія: Гігрофільний холодолюбивий вид, який заселяє мокрий мох поблизу гірських струмків. Звичайний.

Література: Stach, 1946, 1947; Мельник, Бережний, Іваxів, 1981; Мельник, Іваxів, 1981; Капрусь, 1995, 1997.

(?) ***Isotomurus antennalis*** Bagnall, 1940

Загальне поширення: Західна Європа, Аргентина.

Поширення в Україні: II-17.

Екологія: Виявлений у підстилці широколистяних лісів. Рідкісний. Його знахідка в Україні є маломовірною і потребує підтвердження.

Література: Таращук, 1995b.

(?) *Isotomurus balteatus* (Reuter, 1876)

Загальне поширення: Відмічався в різних точках Європи, а також Кореї і Таджикистані.

Поширення в Україні: I-3; II-14.

Екологія: Гігрофільний вид, який поодиноко виявлений у мокрих оселищах у лісових біотопів. Рідкісний. Його знаходження в Україні потребує підтвердження.

Література: Щербаков, 1898; Таращук, 1995b.

(?) *Isotomurus fucicolus* (Schött, 1893)

Syn.: *Isotoma palustris* var. *fucicola* Reuter

Загальне поширення: Західна Європа.

Поширення в Україні: I-3; II-8,14; V-51.

Екологія: Населяє перезволожені лісові та лучні угруповання, переважно на узбережжі водойм. Рідкісний. Знаходження виду в Україні потребує підтвердження.

Література: Щербаков, 1898; Stscherbakow, 1898; Schille, 1912; Капрусь, 1990; Таращук, 1995b.

Isotomurus palliceps (Uzel, 1891).

Загальне поширення: Центральна Європа (переважно, гори).

Поширення в Україні: III-34; V-54-56.

Екологія: Гігрофільний вид, який населяє, переважно, альпійські луки і гірсько-карпатські ліси, рідко заплавні ліси в степу (інформація із степу потребує підтвердження). Живе у вологому моху на березі струмків. Рідкісний.

Література: Stach, 1947; Nosek, Vysotskaya, 1973; Мельник, Івахів, 1981; Старостенко, 2004.

Isotomurus palustris (Müller, 1776)

Загальне поширення: Космополіт.

Поширення в Україні: I-1-3,б; II-8,9,14,17,25,б,в; III-31,в; V-51,52.

Екологія: Гігрофільний вид, який зустрічається в різноманітних навколоводних біотопах (заплавних лісах, заплавних та заболочених луках). Рідше трапляється у вологих варіантах лісів і лук. Інколи його можна побачити на поверхні стоячих водойм та у норах гризунів. Він відмічався також у оранжереях ботсаду. Масовий або звичайний вид у мокрих оселищах та рідкісний у вологих.

Література: Скориков, 1879; Щербаков, 1898; Stscherbakow, 1898; Schille, 1912; Фадеев, 1929; Stach, 1947; Nosek, Vysotskaya, 1973; Капрусь, 1990, 1995, 2003; Таращук, 1995a, 1995b; Kaprus', 1998, 1999; Шрубович, 1998, 1999a, 2001a, 2002a, 2006; Козловський, Капрусь, Рот, 2000; Старостено, 2004.

Isotomurus plumosus Bagnall, 1940

Syn.: *Isotomurus palustroides subciliatus* Stach, 1947

Загальне поширення: Європа.

Поширення в Україні: II-8,9,17,б; V-52-56.

Екологія: Гігрофільний вид, який населяє навколоводні біотопи, переважно, лісові. Преферує мокрий мох і підстилку вздовж струмків і річок. Рідкісний або звичайний.

Література: Stach, 1947; Капрусь, 1995, 1997, 2000, 2003, 2004; Таращук, 1995b; Kaprus, 1998.

Isotomurus stepposus Potapov, Starostenko, 2002

Загальне поширення: Східна Україна.

Поширення в Україні: III-31.

Екологія: Ксерорезистентний вид, який відомий лише з типового оселища (ділянка природного степу у Природному заповіднику "Кам'яні могили").

Література: Potapov, Starostenko, 2002; Старостено, 2004.

Isotomurus stuxbergi (Tullberg, 1876)

Syn.: *Isotomurus ciliatus* Stach, 1947

Загальне поширення: Північна і Середня Європа, Південний Урал, Південно-Західний Сибір, Таймир.

Поширення в Україні: I-1; II-14,17,б,в; III-34; V-54.

Екологія: Нейстонний вид, що трапляється, переважно, на поверхні водойм та поблизу них. Виявлений у мокрому моху в заплавних лісах та на заболочених луках. Звичайний або рідкісний.

Література: Stach, 1947; Мельник, Бережний, Івахів, 1981; Мельник, Івахів, 1981; Прокопенко, 1987; Таращук, 1995a, 1995b.

Надродина **TOMOCEROIDEA** Szeptycki, 1979

Родина **ONCOPODURIDAE** Carl & Lebedinsky, 1905

Рід ***Oncopodura*** Carl & Lebedinsky, 1905

Oncopodura crassicornis Schoebotham, 1911

Загальне поширення: Європейська (окрім крайньої Півночі), Середземноморська і Східно-Азійська області Палеарктики.

Поширення в Україні: II-9; V-52,53,55,56.

Екологія: Виявлений на остепнених луках, у лісах, печерах. Живе в ґрунті і підстилці. Звичайний або рідкісний.

Література: Bojarska, 1933; Nosek, Vysotskaya, 1973; Капрусь, 1995, 1997, 2000, 2003, 2004; Kaprus', Sterzyńska, 2005; Варгович, 2004.

Oncopodura hamata Carl & Lebedinsky, 1905

Загальне поширення: Україна (Крим).

Поширення в Україні: IV-49.

Екологія: Троглобіонт, який виявлений у кількох печерах. Рідкісний.

Література: Carl, Lebedinsky, 1905; Варгович, 2004.

13 – *Allacma fusca;*
14 – *Folsomia candida*;
15 – *Orchesella cincta*;
16 – *Dicyrtomina minuta*;
17 – *Lepidocyrtus sp.*;
18 – *Orchesella bifasciata*;
19 – *Dicyrtomina ornata*;
20 – *Orchesella alticola*;
21 – *Orchesella flavescens*;
22 – *Bourletiella hortensis*;
23 – *Entomobrya nicoleti*;
24 – *Tomocerus vulgaris.*

Автори фотографій: S. Hopkin (фото 14, 19, 20), K. Hall (фото 13, 16, 17, 21, 22, 23), J. Gubernator (фото 18, 24), M. Vuijlsteke (фото 15).

Родина **TOMOCERIDAE** Schäffer, 1896

Рід *Tomocerus* Nicolet, 1842

Tomocerus minor (Lubbock, 1862)

Syn.: *Tomocerus tridentiferus* Tullberg, 1872

Загальне поширення: Уся Голарктика, Карибська область неотропіків і Нова Зеландія.

Поширення в Україні: I-1,6; II-7-10,б; IV-49; V-51-56.

Екологія: Мезогігрофільний лісовий вид, відмічений у підстилці і моху, під камінням, на стовбурах дерев і грибах. Рідко трапляється на післялісових і заплавних луках, а також у печерах. Трапляється досить часто в міських парках та лісопарках. Звичайний у лісах і рідкісний у відкритих біотопах.

Література: Schille, 1912; Kseneman, 1938; Мартынова, 1969; Nosek. Vysotskaya, 1973; Мельник, Бережний, Івахів, 1981; Мельник, Івахів, 1981; Шапошникова, 1984, 1987; Rukavets, Javornitsskij, 1987; Климовская, Рукавець, 1988; Капрусь, 1990, 1995, 1997, 2000, 2003, 2004; Kaprus', 1998, 1999; Kaprus', Sterzyńska, 2005; Шрубович, 1998, 1999a, 2001d, 2002a, 2002b, 2005, 2006; Козловський, Капрусь. Рот, 2000; Shrubovych, 2002; Капрусь та ін., 2005, Варгович, 2004.

Tomocerus minutus (Tullberg, 1876)

Загальне поширення: Борео-монтанний вид, відомий з Європи, Сибіру і Середньої Азії.

Поширення в Україні: I-1,3,6; II-8,9,11,14,17,25,б,в; III-32,а, IV-49; V-51-56.

Екологія: Мезо-гігрофільний лісовий вид, який проникає в урбосередовище разом з неморальними лісами. Живе в підстилці, моху, на стовбурах дерев і грибах, у норах дрібних гризунів, а також печерах. Інформація про його знахідку в степу вимагає підтвердження.

Література: Лебединский, 1904; Кельштейн, 1930; Kseneman, 1938; Stach, 1963; Мартынова, 1969; Nosek, Vysotskaya, 1973; Мельник, Бережний, Івахів, 1981; Мельник, Івахів, 1981; Rukavets, Javornitskij, 1987; Капрусь, 1993, 1995, 1997, 2000, 2003, 2004; Таращук, 1995b; Kaprus', 1998, 1999; Kaprus', Sterzyńska, 2005; Шрубович, 1998, 1999a, 2002a, 2002b, 2003; Козловський, Капрусь, Рот, 2000; Shrubovych, 2002; Капрусь та ін., 2005; Старостено, 2004. Варгович, 2004.

Tomocerus vulgaris (Tullberg, 1871) (фото 24)

Загальне поширення: Голарктика і Східна Австралія.

Поширення в Україні: I-1,3,6; II-7-10,14,17,25,б,в; III-29,32,34,а; IV-49, IV-50; V-52,54-56.

Екологія: Еврибіонтний мезофільний вид, який преферує ліси і рідше трапляється на луках та в степу. Зустрічається в підстилці, моху, на гниючих пеньках, грибах і трав'яних рослинах. Його знаходили в парках, садах, оранжереях ботсадів і норах дрібних ссавців. Звичайний або рідкісний у місцях поширення.

Література: Щербаков, 1898; Schille, 1912; Кельштейн, 1930; Kseneman, 1938; Stach, 1963; Nosek, Vysotskaya, 1973; Rukavets, Javornitskij, 1987; Второв, 1988; Прокопенко, 1987, 1988; Мельник, Івахів. 1981; Таращук, 1987a, 1995a, 1995b, 1996; Капрусь, 1997, 2000, 2003. 2004; Бондаренко, Старостенко, Таращук, 1997;

Бондаренко, 1998а, 1999а; Kaprus', 1998; Шрубович, 1998, 1999а, 2001а, 2002а, 2006; Таращук, Безкровна, 2000; Shrubovych, 2002; Бондаренко-Борисова, 2002; Bondarenko-Borisova, Sandul, 2002; Безкровна, Балан, Дроздовська, 2002; Старостенко, 2002, 2004; Старостенко, Таращук, 2003; Капрусь та ін., 2005.

Рід ***Plutomurus*** Yosii, 1956

Plutomurus carpaticus Rusek et Weiner, 1978

Загальне поширення: Центральна Європа (Карпати і прилеглі території).

Поширення в Україні: II-8; V-52-57.

Екологія: Гігро-мезофільний лісовий вид, який живе в підстилці, моху, на стовбурах дерев і грибах. Рідко трапляється на полонинах, післялісових луках і в печерах.

Література: Капрусь, 1995, 1997, 1998, 2003; Kaprus', 1998, 1999; Kaprus', Sterzyńska, 2005; Шрубович, 1999а, 2002b, 2003, Варгович, 2004.

Рід ***Pogonognathellus*** Paclt, 1944

Pogonognathellus flavescens (Tullberg, 1871)

Загальне поширення: Голарктика.

Поширення в Україні: I-1,3,6; II-7-9,14,17,в; III-а; IV-49; V-51-56.

Екологія: Лісовий мезо-гігрофільний вид, який рідко трапляється у відкритих біотопах. Живе в підстилці, моху, на грибах, під корою дерев, у норах дрібних ссавців і печерах. Відмічався в міських лісопарках, садах і підвалах. Звичайний або масовий у місцях поширення.

Література: Щербаков, 1898; Stscherbakow, 1898; Лебединський, 1904; Schille, 1912; Kseneman, 1938; Nosek, Vysotskaya, 1973; Мельник, Бережний, Івахів, 1981; Мельник, Івахів, 1981; Таращук, 1984, 1987а, 1995b, 1996; Капрусь, 1990, 1995, 1997, 2000, 2003, 2004; Kaprus', 1998, 1999; Kaprus', Sterzyńska, 2005; Шрубович, 1998, 1999а, 2001а, 2001d, 2002а, 2002b, 2005, 2006; Козловський, Капрусь, Рот. 2000; Таращук, Безкровна, 2000; Shrubovych, 2002; Безкровна, Балан, Дроздовська. 2002, Варгович, 2004.

Pogonognathellus longicornis (Müller, 1776)

Загальне поширення: Голарктика (переважно, північна частина).

Поширення в Україні: I-1,6; II-7,14,17; V-51-55.

Екологія: Лісовий мезо-гігрофільний вид, який заселяє практично усі надземні оселища і нори гризунів. Рідкісний або звичайний.

Література: Kseneman, 1938; Nosek, Vysotskaya, 1973; Мельник, Бережний, Івахів, 1981; Мельник, Івахів, 1981; Таращук, 1984, 1995b; Капрусь, 1995, 1997, 2003; Kaprus', 1998, 1999; Козловський, Капрусь, Рот. 2000; Безкровна, Балан, Дроздовська, 2002.

Надродина **ENTOMOBRYOIDEA** Womersley, 1934 sensu Szeptycki, 1979
Родина **ENTOMOBRYIDAE** Schött, 1891

Рід ***Orchesella*** Templeton, 1835

Orchesella albofasciata Stach, 1960

Загальне поширення: Центральна Європа (Україна, Польща, Румунія).

Поширення в Україні: II-8-10,б; III-29.

Екологія: Ксерорезистентний вид, який виявлений у сухих лісах, на скелях каньйону р. Дністер, а також на остепнених луках. Зареєстрований в урбосередовищі. Трапляється у підстилці, щілинах скелястих порід і на трав'яних рослинах. Звичайний або рідкісний.

Література: Stach, 1960; Таращук, 1995b; Капрусь, 2000, 2003, 2004; Таращук, Горбань, 2006.

Orchesella alticola Uzel, 1980 (фото 20)

Загальне поширення: Альпи (Швейцарія, Австрія, Італія), Карпати (Чеська Республіка, Польща, Україна, Румунія), а також Німеччина, Болгарія, Іспанія. Ірландія.

Поширення в Україні: V-52-56.

Екологія: Монтанний наскельний вид, який живе в мохах, лишайниках, норах гризунів, а також щілинах гірської породи. Рідкісний або звичайний.

Література: Nosek, Vysotskaya, 1973; Мельник, Бережний, Іваxів, 1981; Мельник, Іваxів, 1981; Капрусь, 1995.

Orchesella angustistrigata Stach, 1960

Загальне поширення: Гори Центральної Європи (Татри, Східні Карпати і Східні Альпи).

Поширення в Україні: V-54.

Екологія: Виявлений у ялиновому лісі (підстилка, під камінням і в щілинах гірської породи). Рідкісний.

Література: Stach, 1960; Nosek, Vysotskaya, 1973; Мельник, Іваxів, 1981.

Orchesella bifasciata Nicolet, 1842 (фото 18)

Syn.: *Orchesella bifasciata* f. *multifasciata* Uzel, 1891

Загальне поширення: Європа, Північна Америка.

Поширення в Україні: I-1; II-8-14,17; III-31; V-51-56.

Екологія: Виявлений, переважно, в лісах, а також у степу, на остепнених луках та в урбосередовищі. Живе в мохах, підстилці, гниючій деревині, під камінням. Звичайний. Знахідка в степу видається сумнівною.

Література: Kseneman, 1938; Stach, 1960; Nosek, Vysotskaya, 1973; Мельник, Іваxів, 1981; Капрусь, 1995, 1997, 2000, 2003; Таращук, 1995a, 1995b; Старостенко, Усова, 1997; Kaprus', 1998, 1999; Kaprus', Sterzyńska, 2005; Шрубович, 1998, 1999a, 2002a, 2006; Козловський, Капрусь, Рот, 2000; Shrubovych, 2002.

Orchesella cincta (Linnaeus, 1758) (фото 15)

Syn.: *Orchesella cincta* var. *taurica* Skorikow, 1899

Orchesella cincta f. *vaga* (Linnaeus, 1767)
Orchesella cincta var. *argyrotoxa* Latzel, 1917
Orchesella cincta f. *rufa* Stscherbakow, 1898
Загальне поширення: Європа, Північна Америка, Азербайджан.
Поширення в Україні: I-1,3; II-8,9,14,17,25; III-32,34; V-52-57.
Екологія: Населяє рівнинні та гірські ліси, парки, сади, техногенні ландшафти, а також післялісові луки. Зустрічається в підстилці, гниючій деревині, на грибах, трав'яних рослинах, під камінням і в норах гризунів. Звичайний у місцях знаходження.
Література: Щербаков, 1898; Кельштейн, 1930; Stach, 1960; Nosek, Vysotskaya, 1973; Мельник, Бережний, Івахів, 1981; Прокопенко, 1987, 1988; Таращук, 1987a, 1995b, 1996; Тимошенко, 1995; Kaprus', 1998; Бондаренко, 1998a, 1998b; Шрубович, 1998, 1999a, 2001d, 2002a, 2005, 2006; Таращук, Безкровна, 2000a; Бондаренко-Борисова, 2002; Bondarenko-Borisova, Sandul, 2002; Shrubovych, 2002; Капрусь, 2003.

Orchesella disjuncta Stach, 1960
Загальне поширення: Східні Карпати (Україна, Польща).
Поширення в Україні: V-53,54.
Екологія: Виявлений у хвойних і змішаних лісах. Живе в мохах і підстилці, на трав'яних рослинах і грибах, а також під камінням. Звичайний або масовий вид.
Література: Stach, 1960; Капрусь, 1995, 1997, 1998, 2002; Kaprus', Sterzyńska, 2004.

Orchesella flavescens (Bourlet, 1839) (фото 21)
Syn.: *Orchesella flavescens* var. *melanocephala* (Nicolet, 1842)
Orchesella flavescens var. *pallida* (Tullberg, 1872)
Orchesella flavescens f. *principalis* Stach, 1960
Orchesella flavescens var. *triangulimaculata* Stach, 1960
Orchesella flavescens f. *lateralis* Stach, 1960
Загальне поширення: Голарктика.
Поширення в Україні: I-1,3,6; II-8-10,14,17,25,б,в; V-51-56.
Екологія: Вид, який населяє освітлені ліси, узлісся та післялісові луки. Його можна зустріти в підстилці, на трав'яній рослинності, на стовбурах дерев і грибах. Звичайний або масовий.
Література: Щербаков, 1898; Schille, 1912; Stach, 1929; Кельштейн, 1930; Kseneman, 1938; Stach, 1960; Nosek, Vysotskaya, 1973; Таращук, 1984, 1987a, 1995a, 1995b, 1996, 1997; Капрусь, 1995, 2000, 2003, 2004; Бондаренко, Старостенко, Таращук, 1997; Kaprus', 1998, 1999; Шрубович, 1999a, 2001d, 2002a, 2002b, 2006; Козловський, Капрусь, Рот, 2000; Таращук, Безкровна, 2000a; Безкровна, 2002; Shrubovych, 2002.

Orchesella maculosa Ionesco, 1915
Загальне поширення: Україна і Румунія (Східні Карпати, Західне Поділля).
Поширення в Україні: II-9,б; V-52-56.

Екологія: Надає перевагу затіненим біотопам (чагарники, густий травостій на остепнених луках, узлісся). Виявлений на скелях, під камінням, на трав'яній рослинності і біля снігових полів. Звичайний вид у місцях поширення.

Література: Stach, 1960; Таращук, 1995b; Капрусь, 2003, 2004.

Orchesella multifasciata Stscherbakow, 1898

Syn.: *Orchesella multifasciata* f. *incompleta* Stach, 1960

Orchesella multifasciata f. *obscura* Stach, 1960

Загальне поширення: Центральна та Східна Європа.

Поширення в Україні: Ш-1,3; II-8-11,14,17,25; III-29,32,34,а.

Екологія: Ксерорезистентний вид, який населяє різноманітні варіанти сухих лісів, остепнені луки і степ. Відмічений у підстилці, на трав'яній рослинності, у мохах і норах дрібних ссавців. Звичайний або масовий вид у місцях знаходження.

Література: Щербаков, 1898; Кельштейн, 1930; Stach, 1960; Nosek, Vysotskaya, 1973; Таращук, 1984, 1995a, 1995b, 1996; Прокопенко, 1987, 1988; Второв, 1988; Бондаренко, 1998a, 1998b; Бондаренко, Старостенко, Таращук, 1997; Таращук, Безкровна, 2000a; Капрусь, 2000, 2003, 2004; Безкровна, 2002; Bondarenko-Borisova, Sandul, 2002; Аноприенко, 2003.

Orchesella orientalis Stach, 1960

Загальне поширення: Україна (Поділля).

Поширення в Україні: II-9,б.

Екологія: Ксерорезистентний вид, який преферує остепнені луки та ксерофітні чагарники. Звичайний у місцях поширення. Живе на рослинах, під камінням і в щілинах ґрунту.

Література: Stach, 1960; Таращук, 1995b; Капрусь, 2003.

Orchesella pseudobifasciata Stach, 1960

Загальне поширення: Центральна Європа (Україна, Польща).

Поширення в Україні: I-1,3,6; II-7-9,11,14,17,25,б; III-32,34; V-52-57.

Екологія: Бріофільний вид, який виявлений у різних лісових екосистемах, парках і садах. Звичайний або масовий у мохах і рідкісний у підстилці та під камінням.

Література: Stach, 1960; Прокопенко, 1988; Капрусь, 1995, 1997, 2000, 2003, 2004; Таращук, 1995b; Бондаренко, 1998a; Kaprus', 1998; Kaprus', Sterzyńska, 2005; Шрубович, 1999a, 2002a, 2005; Шрубович, Капрусь, 2002; Бондаренко-Борисова, 2002; Bondarenko-Borisova, Sandul, 2002; Shrubovych, 2002.

Orchesella pulchra Stscherbakow, 1898

Syn.: *Orchesella rufescens* var. *pulchra* Stscherbakow, 1898

Загальне поширення: Україна, Угорщина.

Поширення в Україні: I-3; II-14,17; V-54.

Екологія: Екологічні особливості виду мало вивчені. Відомо, що його знаходили в підстилці листяних та мішаних лісів. Рідкісний.

Література: Щербаков, 1898; Stach, 1960; Таращук, 1995b.

(?) *Orchesella rufescens* Lubbock, 1862
Syn.: *Orchesella rufescens* var. *silvestris* Skorikow, 1899
Orchesella rufescens var. *intermedia* Skorikow, 1899
Загальне поширення: Україна.
Поширення в Україні: II-25.
Екологія: Особливості екології не вивчені. Вид не відмічався за останні 100 років.
Література: Скориков, 1899.

Orchesella spectabilis Tullberg, 1871
Syn.: *Orchesella rufescens* var. *spectabilis* Tullberg 1871
Orchesella flavescens f. *spectabilis* Tullberg, 1871
Загальне поширення: Європа.
Поширення в Україні: I-6; II-7-11,14,17,25; V-51-56.
Екологія: Зустрічається, переважно, на остепнених луках, у розріджених лісах, на лісових галявинах та вирубках. Його знаходили в травостої, підстилці, моху, на грибах і в гніздах дрібних ссавців. Звичайний вид.
Література: Щербаков, 1898; Schille, 1912; Stach, 1960; Nosek, Vysotskaya, 1973; Мельник, Івахів, 1981; Таращук, 1987a, 1995b, 1996; Kaprus', 1998; Шрубович, 1999a, 2002a; Козловський, Капрусь, Рот, 2000; Капрусь, 2000, 2003; Kaprus', Sterzyńska, 2005; Shrubovych, 2002.

Orchesella sphagneticola Stach, 1960
Загальне поширення: Польща, Україна, Литва.
Поширення в Україні: I-1,2,3; II-7,8,14,6; V-52-56.
Екологія: Сфагнофільний вид, що преферує мокрі біотопи (торфовища, заболочені луки, заплавні ліси). Живе в моху і травостої. Присутність виду в Карпатах є сумнівною. Звичайний або масовий у місцях поширення.
Література: Stach, 1960; Мельник, Івахів, 1981; Таращук, 1987a, 1995b, 1996; Капрусь, 1990, 2003; Kaprus', 1998.

Orchesella subnigra Stach, 1960
Syn.: *Orchesella subnigra* var. *obscura* Stach, 1960
Загальне поширення: Україна (Донбас), Росія (Кубань).
Поширення в Україні: III-34.
Екологія: Екологічні особливості виду не досліджені. Рідкісний.
Література: Stach, 1960; Таращук, 1995b.

Orchesella taurica Stach, 1960
Загальне поширення: Південна та Східна Україна включно з Кримом, Росія (Кубань).
Поширення в Україні: II-25; III-29,31,32,34,35,44; IV-49,50.
Екологія: Ксерорезистентний вид, який населяє різноманітні лісові, лучні і степові фітоценози. Живе в підстилці, травостої, під камінням, у норах дрібних ссавців та рештках органіки на морському узбережжі. Звичайний або масовий.

Література: Stach, 1960; Мартынова, Скляр, 1973; Прокопенко, 1987; Второв, 1988; Таращук, 1995b; Старостенко, 1998, 1999, 2002, 2004; Бондаренко, 1998b, 1999a; Бондаренко-Борисова, Усова, 2001; Старостенко, Усова, 2001; Бондаренко-Борисова, 2002; Bondarenko-Borisova, Sandul, 2002; Старостенко, Таращук, 2003; Аноприенко, 2003; Капрусь та ін., 2005.

Orchesella viridilutea Stach, 1937

Загальне поширення: Гори Центральної Європи (Татри, Східні Карпати, Східні Альпи).

Поширення в Україні: V-54-55.

Екологія: Гірський вид, що живе на субальпійських луках, вздовж струмків, під камінням, а також поблизу снігових полів. Рідко заходить у верхню межу лісу. Звичайний.

Література: Kseneman, 1938; Stach, 1960; Nosek, Vysotskaya, 1973; Мельник, Бережний, Івахів, 1981; Мельник, Івахів, 1981; Капрусь, 1995, 1997, 1998.

Orchesella xerothermica Stach, 1960

Загальне поширення: Польща, Україна.

Поширення в Україні: I-1; II-7-10,14,17,б.

Екологія: Вид, який відмічався в освітлених сухих лісах, садах, на узліссях, галявинах й остепнених луках. Найчастіше живе в травостої, сухих мохах і підстилці, а також під камінням. Звичайний.

Література: Stach, 1960; Таращук, 1984, 1987a, 1995b, 1996; Kaprus', 1998; Капрусь, 2000, 2003; Shrubovych, 2002; Шрубович, 2002a.

Рід ***Heteromurus*** Wankel, 1860

Heteromurus major (Moniez, 1889)

Загальне поширення: Середня і Південна Європа, Північна Африка, окремі райони Південної і Центральної Америки.

Поширення в Україні: II-8,9,17,б; III-31,в,44; IV-50; V-51,57.

Екологія: Ксерорезистентний вид, який надає перевагу відкритим біотопам. Виявлений у сухих варіантах лісів, на луках і морському узбережжі, у степу і техногенному середовищі. Населяє підстилку, мохи, гниючу деревину, органічні субстрати на морському узбережжі, а також травостій. Звичайний або рідкісний.

Література: Таращук, 1995b; Бондаренко, 1998a, 1998b; Shrubovych, 2002; Шрубович, 2002a; Капрусь, 2003; Аноприенко, 2003; Капрусь та ін., 2005; Старостено, 2004.

Heteromurus nitidus (Templeton, 1835)

Загальне поширення: Європа, окремі райони Північної і Південної Америки, Нова Зеландія.

Поширення в Україні: II-8,9,14,17,25; III-31,32,34,44; IV-49,50; V-51-57.

Екологія: Синантропний мезофільний вид, який виявлений у лісах і на луках, у степу, урбо- і техногенному середовищі. Населяє, переважно, верхній шар грунту і гниючі органічні рештки на його поверхні. Знайдений також у норах гризунів і печерах. Звичайний.

Література: Щербаков, 1898; Лебединский, 1904; Новиков, 1912; Кельштейн, 1930; Bojarska, 1933; Nosek, Vysotskaya, 1973; Мартынова, Скляр, 1973; Прокопенко, 1987, 1988; Капрусь, 1995, 1997, 2000, 2003, 2004; Таращук, 1995b; Старостенко, Усова, 1997; Бондаренко, 1998a, 1998b, 1999b; Kaprus', 1998, 1999; Kaprus', Sterzyńska, 2005; Шрубович, 1998, 1999a, 1999b, 2001a, 2002a, 2002b, 2006; Козловський, Капрусь, Рот, 2000; Бондаренко-Борисова, 2002; Bondarenko-Borisova, Sandul, 2002; Shrubovych, 2002; Аноприенко, 2003; Капрусь та ін., 2005; Старостено, 2004.

Рід ***Entomobrya*** Rondani, 1861

Entomobrya arborea (Tullberg, 1871)

Загальне поширення: Європа.

Поширення в Україні: I-3; II-8,14,17,б; III-31,32,34; V-52.

Екологія: Кортицикольний вид, який виявлений у лісових, урбанізованих та степових фітоценозах. Живе під корою дерев, рідше в підстилці. Звичайний під корою дерев і рідкісний у підстилці.

Література: Щербаков, 1898; Schille, 1912; Stach, 1963; Таращук, 1995b; Старостенко, Усова, 1997, 2001; Старостенко, 1998, 2004; Бондаренко, 1998b; Kaprus', 1998; Бондаренко-Борисова, 2002; Bondarenko-Borisova, Sandul, 2002; Shrubovych, 2002; Шрубович, 2002a; Капрусь, 2003.

Entomobrya atrocincta Schött, 1896

Загальне поширення: Південна Європа, Північна Африка, окремі регіони Північної і Південної Америки, Західна Австралія і Нова Зеландія.

Поширення в Україні: III-31,32,34,44; IV-49,50.

Екологія: Ксерорезистентний вид, який населяє степову зону і проникає у низькогір'я Криму. Живе у травостої, гниючій органіці на поверхні ґрунту, на камінні і в норах дрібних ссавців. Виявлений також на відвалах вугільних порід. Звичайний або рідкісний.

Література: Мартынова, Скляр, 1973; Тимошенко, 1995; Капрусь та ін., 2005; Старостено, 2004.

Entomobrya corticalis (Nicolet, 1841)

Загальне поширення: Середня і Північна Європа.

Поширення в Україні: I-1,6; II-8, II-9,б,25; III-32,34; V-51-56.

Екологія: Кортицикольний вид, який знаходили під корою дерев, а також у підстилці і моху різних типів лісу. Рідко зустрічається на луках. Звичайний під корою і рідкісний у інших оселищах.

Література: Schille, 1912; Stach, 1963; Прокопенко, 1987, 1988; Капрусь, 1990, 2000, 2003; Таращук, 1995b; Бондаренко, 1998a; Kaprus', 1998; Шрубович, 1999a, 2001d, 2002a, 2002b, 2005; Бондаренко-Борисова, 2002; Bondarenko-Borisova, Sandul, 2002.

Entomobrya handschini Stach, 1922

Загальне поширення: Південні райони Палеарктики (Південно-Східна Європа, Середня Азія, південно-азійська частина Росії, Південна Корея).

Поширення в Україні: II-9,17,25,б; III-29,31,32,34,35; V-57.

Екологія: Ксерорезистентний вид відкритого ландшафту, який населяє остепнені луки, степ, байрачні ліси і сухі чагарники. Виявлений також в урбосередовищі. Живе в травостої, підстилці і гніздах дрібних ссавців. Звичайний у місцях знаходження.

Література: Stach, 1963; Мартынова, Скляр, 1973; Прокопенко, 1987; Таращук, 1987a, 1995a, 1995b, 1996; Бондаренко, 1999a; Старостенко, 1999, 2002, 2004; Старостенко, Усова, 2001; Бондаренко-Борисова, 2002; Bondarenko-Borisova, Sandul, 2002; Старостенко, Таращук, 2003; Капрусь, 2003, 2004; Таращук, Горбань, 2006.

Entomobrya lanuginosa (Nicolet, 1841)

Загальне поширення: Голарктика і Східна Австралія.

Поширення в Україні: I-1,3; II-8,14,17,25,б; III-29,32,34; V-52-56.

Екологія: Вид відкритого ландшафту, який населяє різноманітні луки, сільгоспугіддя, міські парки і сухі ліси. Живе в травостої, підстилці, на грибах, сухій деревині і в гніздах дрібних ссавців. Звичайний у місцях поширення.

Література: Щербаков, 1898; Stscherbakow, 1898; Schille, 1912; Кельштейн, 1930 (var. *maritima* Reuter); Stach, 1963; Nosek, Vysotskaya, 1973; Прокопенко, 1987, 1988; Таращук,1987a, 1995b (var. *maritima* Reuter), 1996; Капрусь, 1990, 2003; Таращук, Малиенко, 1992; Tarashchuk, Maliyenko, 1992; Бондаренко, 1998a; Kaprus', 1998; Бондаренко-Борисова, 2002; Bondarenko-Borisova, Sandul, 2002; Таращук, Горбань, 2006.

Entomobrya marginata (Tullberg, 1871)

Загальне поширення: Голарктика, Південно-Східна Азія, Австралія.

Поширення в Україні: I-1,3,6; II-8-10,14,17,25,б; III-29,32,34; IV-49; V-52-57.

Екологія: Еврибіонтний вид, який виявлений у різноманітних лісових (широколистяних, хвойних, мішаних; заплавних та байрачних), лучних, лучно-степових і степових екосистемах, урбо- і техногенному середовищі, а також сільгоспугіддях. Живе в підстилці, грунті, гниючій деревині, мохах, травостої, під камінням, в норах гризунів і, навіть, печерах. Звичайний у місцях знаходження.

Література: Щербаков, 1898; Кельштейн, 1930; Kseneman, 1938; Stach, 1963; Nosek, Vysotskaya, 1973; Прокопенко, 1987, 1988; Таращук, 1987a, 1995a, 1995b, 1996; Второв, 1988; Таращук, Малиенко, 1992; Tarashchuk, Maliyenko, 1992; Капрусь, 1995, 1997, 2000, 2002, 2003, 2004; Kaprus', 1998; Kaprus', Sterzyńska, 2005; Бондаренко, 1998a, 1998b, 1999a; Шрубович, 1998, 1999a, 2001a, 2002a, 2006; Бондаренко-Борисова, 2002; Bondarenko-Borisova, Sandul, 2002; Shrubovych, 2002; Старостенко, 2002, 2004; Старостенко, Таращук, 2003; Капрусь та ін., 2005; Таращук, Горбань, 2006.

Entomobrya multifasciata (Tullberg, 1871)

Загальне поширення: Голарктика, Південна Африка.

Поширення в Україні: I-1,3; II-8, II-7-10,14,17,25,б; III-29,31,32,34; IV-50; V-56.

Екологія: Ксерорезистентний вид, який населяє як різноманітні лісові фітоценози (листяні, хвойні, в т. ч. заплавні та байрачні; штучні лісонасадження), так і біотопи відкритого ландшафту (степ, остепнені луки, заплавні луки). Поширений також в урбосередовищі. Живе в підстилці, грунті, мохах, гниючій деревині, під

камінням, на трав'янистій рослинності і в гніздах дрібних ссавців. У більшості оселищ звичайний вид. На остепнених луках масовий.

Література: Щербаков, 1898; Schille, 1912; Кельштейн, 1930; Stach, 1963; Nosek, Vysotskaya, 1973; Мартынова, Скляр, 1973; Таращук, 1984, 1995a, 1995b, 1996; Второв, 1988; Прокопенко, 1987, 1988; Бондаренко, 1998a, 1998b, 1999a; Kaprus', 1998; Шрубович, 1998, 2002a; Капрусь, 2000, 2003, 2004; Бондаренко-Борисова, Усова, 2001; Бондаренко-Борисова, 2002; Bondarenko-Borisova, Sandul, 2002; Shrubovych, 2002; Старостенко, 2002, 2004; Старостенко, Таращук, 2003; Аноприенко, 2003; Капрусь та ін., 2005.

Entomobrya muscorum (Nicolet, 1841)

Syn.: *Entomobrya orcheselloides* Schaffer, 1896.

Загальне поширення: Голарктика і Західна Австралія.

Поширення в Україні: I-3; II-7-11,14,17,25,б; III-32,34; V-51-56.

Екологія: Вид, який тяжіє до лісів, де населяє підстилку, травостій і гілки дерев. Зустрічається також на луках в травостої, а у степовій зоні – в байрачних лісах.

Література: Щербаков, 1898; Schille, 1912; Кельштейн, 1930; Stach, 1963; Мельник, Бережний, Івахів, 1981; Прокопенко, 1987, 1988; Таращук, 1987a, 1995a, 1995b, 1996; Капрусь, 1995, 2000, 2003 (f. *albida* Latzel, 1917, f. *elongata* Brook, 1884), 2004; Kaprus', 1998, 1999; Kaprus', Sterzyńska, 2005; Бондаренко, 1998a; Шрубович, 1999a, 2001d, 2002a, 2002b, 2005; Shrubovych, 2002; Бондаренко-Борисова, 2002; Bondarenko-Borisova, Sandul, 2002.

Entomobrya nicoleti (Lubbock, 1868) (фото 23)

Загальне поширення: Європа.

Поширення в Україні: II-14.

Екологія: Преферує вологі оселища, часто трапляється на берегах водойм. Виявлений також у лісовій підстилці. Рідкісний.

Література: Щербаков, 1898; Таращук, 1995b (як *Entomobrya muscorum* f. *nicoleti* (Lubbock, 1868).

Entomobrya nivalis (Linne, 1758)

Загальне поширення: Космополіт.

Поширення в Україні: I-1,3; II-8,9,11,14; II-17,25,б; III-29,31,34; IV-49; V-52-56.

Екологія: Вид, який екологічно зв'язаний з лісами, і його поява у відкритому ландшафті, швидше за все, випадкова та спричинена вітром. Він часто живе на гілках дерев і може видуватися звідти на луки, поля, пасовища та ін. Окрім гілок дерев, цей вид можна зустріти в підстилці, травостої, мохах, лишайниках і норах гризунів. Взимку вид часто спостерігають на снігу, звідки і його назва. Масовий або звичайний.

Література: Щербаков, 1898 (f. *maculata* Schäffer, 1896); Stach, 1929, 1963; Кельштейн, 1930 (var. *pallida* Schäffer, 1896); Kseneman, 1938 (f. *maculata* Schäffer, 1896); Nosek, Vysotskaya, 1973; Мельник, Бережний, Івахів, 1981; Прокопенко, 1988; Таращук, 1995b; Тимошенко, 1995; Капрусь, 1995, 1997, 2000, 2002, 2003; Kaprus', 1998, 1999; Kaprus', Sterzyńska, 2005: Бондаренко, 1998a, 1998b; Бондаренко-

Борисова, 2002; Bondarenko-Borisova, Sandul, 2002; Shrubovych, 2002; Старостенко, 2002, 2004; Шрубович, 2002а; Капрусь та ін., 2005; Таращук, Горбань, 2006.

Entomobrya puncteola Usel, 1891

Syn.: *Entomobrya dorsalis* Usel, 1891

Загальне поширення: Центральна і Південно-Східна Європа, Башкирія.

Поширення в Україні: II-8,9,14,25; III-34; V-51-56.

Екологія: Ксерорезистентний вид, який трапляється на гілках дерев і чагарників, у підстилці сухих варіантів лісів, у травостої лучностепових екосистем. Виявлений також у міському саду. Рідкісний або звичайний.

Література: Schille, 1912; Stach, 1963; Nosek, Vysotskaya, 1973; Мельник, Івахів, 1981; Прокопенко, 1988; Бондаренко, 1998а; Kaprus', 1998; Капрусь, 2004; Бондаренко-Борисова, 2002; Bondarenko-Borisova, Sandul, 2002; Шрубович, 2002а; Shrubovych, 2002.

Entomobrya quinquelineata Börner, 1901

Загальне поширення: Середня та Південна Європа, Алжир.

Поширення в Україні: I-1,3; II-7-11,14,17,б; V-51-56.

Екологія: Населяє різноманітні лісові і лучностепові фітоценози. Надає перевагу сухим оселищам. Живе в підстилці, мохах і на трав'яних рослинах. На Волинській височині виявлена форма *bilineata* Stach, 1963. Рідкісний або звичайний.

Література: Schille, 1912; Stach, 1963; Таращук, 1984, 1987а, 1995а, 1995b, 1996; Kaprus', 1998; Капрусь, 2000, 2003; Shrubovych, 2002; Шрубович, 2002а.

Entomobrya spectabilis Reuter, 1890

Загальне поширення: Північна і Середня Європа, Північна Америка.

Поширення в Україні: II-8.

Екологія: Вид, який тяжіє до синантропного середовища. Виявлений в оранжереї ботанічного саду. Звичайний.

Література: Kaprus' et al., 2004.

Entomobrya superba Reuter, 1876

Syn.: *Calistella reinhardi* Skorikov, 1899

Загальне поширення: Центральна і Північна Європа.

Поширення в Україні: I-1,3; II-9,11,14,17,25,в; IV-49; V-51-56.

Екологія: Вологолюбивий вид, що виявлений у підстилці, під камінням, і в травостої лісових та лучних екосистем. Рідкісний або звичайний.

Література: Скориков, 1899; Schille, 1912; Кельштейн, 1930; Stach, 1963; Таращук, 1995b; Капрусь, 2000, 2003, 2004.

Entomobrya violaceolineata Stach, 1963

Загальне поширення: Середня і Південна Європа.

Поширення в Україні: II-9,14; V-53,54.

Екологія: Виявлений у лісах і на остепнених луках. Його знаходили в підстилці і під камінням. Рідкісний або звичайний.

Література: Stach, 1963; Таращук, 1995b; Шрубович, Капрусь, 2002: Капрусь, 2003.

Рід ***Entomobryoides*** Maynard, 1951

Entomobryoides myrmecophilus (Reuter, 1876)

Syn.: *Entomobrya myrmecophila* Reuter, 1886

Загальне поширення: Європа, Північна Африка.

Поширення в Україні: II-8,9,14,17,25; III-31,32,34; V-51.

Екологія: Мірмекофільний вид, який населяє сухі варіанти лісів (переважно ті ділянки, які межують із луками), кам'янисті річкові долини і степ. Живе під камінням, у ґрунті, гніздах дрібних ссавців, а також у мурашниках. Масовий у мурашниках і рідкісний в інших оселищах.

Література: Schille, 1912; Stach, 1963; Мартынова, Скляр, 1973; Таращук, 1984, 1995b; Прокопенко, 1988; Бондаренко, 1998а; Бондаренко-Борисова, 2002; Bondarenko-Borisova, Sandul, 2002; Старостенко, 2002, 2004; Старостенко, Таращук, 2003; Капрусь, 2003.

Рід ***Sinella*** Brook, 1882

Sinella coeca (Schött, 1896)

Загальне поширення: Середня та Північна Європа.

Поширення в Україні: II-8,6.

Екологія: Синантропний вид, який виявлений у саду під гниючою деревиною, в горщиках з кімнатними рослинами та на міських газонах. Масовий.

Література: Kaprus', 1998; Шрубович, 2001a, 2002a; Shrubovych, 2002; Капрусь, 2003.

Sinella curviseta Brook, 1882

Загальне поширення: Європа, Північна Америка, Південно-Східна Азія.

Поширення в Україні: II-25.

Екологія: Вид, який тяжіє до синантропного середовища. Виявлений у ґрунті на ділянці степу. Рідкісний.

Література: Таращук, 1995b.

(?) ***Sinella humicola*** Brown, 1926

Загальне поширення: Північна Африка, Близький Схід, Україна.

Поширення в Україні: III-29.

Екологія: Відмічений у парковій зоні міста. Рідкісний. Знахідка в Україні потребує верифікації.

Література: Таращук, Горбань, 2006.

Рід ***Willowsia*** Shoebotham, 1917

Willowsia buski (Lubbock, 1869)

Syn.: *Sira buski* Lubbock, 1870.

Загальне поширення: Голарктика, окремі райони Латинської Америки і Південно-Східної Азії, Антарктика.

Поширення в Україні: I-1,3; II-8,14,17,25; III-32,34; IV-49; V-51-56.

Екологія: Кортицикольний вид, який тяжіє до синантропного середовища (оселі людей, техно- й урбобіотопи, сільгоспугіддя). Виявлений також у природних екосистемах (різноманітні ліси, луки і степ). Живе в підстилці, травостої, мохах, під корою дерев, а також у норах дрібних ссавців. Звичайний або масовий.

Література: Щербаков, 1898; Stscherbacow, 1898; Schille, 1912; Кельштейн, 1930; Nosek, Vysotskaya, 1973; Мельник, Бережний, Івахів, 1981; Таращук, 1984, 1995a, 1995b, 1996; Прокопенко, 1987, 1988; Климовская, Рукавець, 1988; Капрусь, 1990, 1995, 2002, 2003; Tarashchuk, Maliyenko, 1992; Kaprus', 1998; Kaprus', Sterzyńska, 2005; Бондаренко, 1998a, 1998b, 1999a; Шрубович, 1998, 1999a, 2001a, 2002a; Козловський, Капрусь, Рот, 2000; Таращук, Безкровна, 2000a; Бондаренко-Борисова, 2002; Bondarenko-Borisova, Sandul, 2002; Shrubovych, 2002; Старостенко, 2002, 2004; Аноприенко, 2003; Капрусь та ін., 2005.

Willowsia nigromaculata (Lubbock, 1873)

Загальне поширення: Голарктика, Південно-Східна Азія.

Поширення в Україні: I-1,3; II-8,9,14,17,25; III- a,29,31,44,в; IV-50; V-52-56.

Екологія: Кортицикольний вид, який населяє сухі варіанти лісів, остепнені луки, степ, урбобіотопи і сільгоспугіддя. Живе в підстилці, мохах, лишайниках, на стовбурах дерев і трав'яних рослинах, у норах гризунів, а також гниючій органіці на морському узбережжі. Рідкісний або звичайний.

Література: Щербаков, 1898; Мартынова, Скляр, 1973; Nosek, Vysotskaya, 1973; Мельник, Бережний, Івахів, 1981; Таращук, 1984, 1995b, 1996; Прокопенко, 1987, 1988; Второв, 1988; Капрусь, 1995, 2003; Старостенко, Усова, 1997; Бондаренко, 1998a, 1998b; Kaprus', 1998, 1999; Шрубович, 1998, 2002a; Козловський, Капрусь, Рот, 2000; Таращук, Безкровна, 2000b; Бондаренко-Борисова, 2002; Bondarenko-Borisova, Sandul, 2002; Shrubovych, 2002; Старостенко, 2002, 2004; Капрусь та ін., 2004.

Willowsia platani Nicolet, 1842

Загальне поширення: Південно-Західна Палеарктика, Південно-Східна Азія.

Поширення в Україні: I-3; II-14,17; IV-49.

Екологія: Кортицикольний вид, який виявлений у лісах Криму (підстилка, травостій) та в сільгоспугіддях. Рідкісний.

Література: Таращук, Малиенко, 1992; Tarashchuk, Maliyenko, 1992; Капрусь та ін., 2005.

Рід ***Lepidocyrtus*** Bourlet, 1839

Підрід ***Lepidocyrtus*** Bourlet, 1839 (фото 17)

Lepidocyrtus curvicollis (Bourlet, 1839)

Загальне поширення: Південна частина Голарктики, Південно-східна Азія.

Поширення в Україні: II-8,9,14,17,25,в; V-52,54-56.

Екологія: Вид, який преферує відкриті, добре зволожені біотопи (післялісові, заболочені й остепнені луки, міські газони і клумби). Інколи трапляється у розріджених лісах, парках, садах і оселях людини. Живе на трав'янистих рослинах, грибах, у підстилці, а також у оранжереях ботсаду та підвалах. Звичайний у більшості оселищ. В саду і підвалі м. Львова зафіксовано його масове розмноження.

Література: Щербаков, 1898; Schille, 1912 (var. *cyaneipes*, Schille, 1908); Kseneman, 1938; Nosek, Vysotskaya, 1973; Таращук, 1984, 1987a, 1995b, 1996; Rukavets, Javornitsskij, 1987; Капрусь, 1997, 2000, 2003, 2004; Kaprus', 1998; Шрубович, 2001a, 2001d, 2002a, 2002b, 2006; Shrubovych, 2002.

Lepidocyrtus instratus Handschin, 1924
Загальне поширення: Європа і Північна Африка.
Поширення в Україні: III-34.
Екологія: Відомий лише з степових біотопів. Рідкісний. Знахідка виду в українському степу потребує підтвердження.
Література: Старостенко, Таращук, 2003.

Lepidocyrtus (Lepidocyrtus) lignorum (Fabricius, 1775)
Загальне поширення: Голарктика і Західна Австралія.
Поширення в Україні: I-1,3,6; II-7-11,14,17,25; III-31,32,34,35; IV-49,50; V-51-57.
Екологія: Еврибіонтний вид, який населяє різноманітні лісові та відкриті ландшафти (плакорні, байрачні та інтразональні ліси, остепнені, післялісові і заплавні луки, степ). Виявлений також в урбанізованому середовищі і в приморських біотопах. Живе в грунті, підстилці, трухлявій деревині, травостої, мохах, лишайниках, норах гризунів, на грибах, а також у гниючих морських водоростях. У більшості оселищ звичайний. На луках може бути масовим.
Література: Nosek, Vysotskaya, 1973; Таращук, 1987a, 1995a, 1995b, 1996; Прокопенко, 1987, 1988; Капрусь, 1990, 1993, 1995, 1997, 2000, 2003, 2004; Бондаренко, 1998a, 1999a; Старостенко, 1998, 1999, 2002, 2004; Kaprus', 1998, 1999; Kaprus', Sterzyńska, 2005; Шрубович, 1998, 1999a, 2001a, 2001d, 2002a, 2002b, 2003, 2005, 2006; Козловський, Капрусь, Рот, 2000; Таращук, Безкровна, 2000a; Старостенко, Усова, 2001; Бондаренко-Борисова, 2002; Bondarenko-Borisova, Sandul, 2002; Shrubovych, 2002; Старостенко, Таращук, 2003; Капрусь та ін., 2005.

Lepidocyrtus nigrescens Szeptycki, 1967
Загальне поширення: Центральна і Південно-Східна Європа.
Поширення в Україні: II-8,9; V-53.
Екологія: Ксерорезистентний вид, який населяє лісові, лучні та деякі урбоекосистеми. Живе в підстилці, грунті, на грибах, а також у травостої. Звичайний або рідкісний.
Література: Kaprus', 1998; Капрусь, 2000, 2003; Kaprus', Sterzyńska, 2005; Shrubovych, 2002; Шрубович, 2002a, 2005, 2006.

Lepidocyrtus paradoxus Usel, 1890
Syn.: *Lepidocyrtus insignis* Reuter, 1895
Загальне поширення: Південно-західна частина Палеарктики, середня частина Неарктики.
Поширення в Україні: II-8-10,14,17,25; III-a,29,32,34; V-53,54,55.
Екологія: Вид, який тяжіє до відкритих оселищ (остепнені і післялісові луки, степ). Трапляється в розріджених лісах, на вирубках, а також в урбанізованому

середовищі. Виявлений на трав'янистій рослинності та у гніздах дрібних ссавців. Звичайний.

Література: Schille, 1912; Nosek, Vysotskaya, 1973; Мартынова, Скляр, 1973; Мельник, Бережний, Івахів, 1981; Мельник, Івахів, 1981; Прокопенко, 1987; Таращук, 1987a, 1995b; Второв, 1988; Бондаренко, 1998a; Kaprus', 1998; Капрусь, 2000, 2003, 2004; Бондаренко-Борисова, 2002; Bondarenko-Borisova, Sandul, 2002; Shrubovych, 2002; Шрубович, 2002a, 2006; Старостено, 2004.

Lepidocyrtus peisonis Traser & Christian, 1992

Загальне поширення: Європа.

Поширення в Україні: V-52.

Екологія: Виявлений лише в підстилці лісів. Звичайний.

Література: Kaprus' et al., 2004.

Lepidocyrtus ruber Schött, 1902

Загальне поширення: Європа.

Поширення в Україні: II-9,25; III-34; V-51-56.

Екологія: Вид, який тяжіє до добре зволожених оселищ, зокрема, узбережжя річок та озер. Виявлений у широколистяних та хвойних лісах, на гірських полонинах та заплавних луках. Населяє підстилку, травостій, нори гризунів та наносну ограніку на березі річок. У прибережних оселищах звичайний, в інших – рідкісний.

Література: Schille, 1912; Nosek, Vysotskaya, 1973; Прокопенко, 1987; Таращук, 1995b; Kaprus' et al. 2004.

Lepidocyrtus violaceus (Geoffroy, 1762)

Загальне поширення: Голарктика.

Поширення в Україні: I-3; II-8,9,14,17,25; III-31,32,34,35; V-52-56.

Екологія: Населяє різноманітні лісові та відкриті ландшафти, в тому числі урбанізовані й техногенні біотопи. Живе на поверхні грунту, в підстилці, трухлявій деревині, мохах, лишайниках, а також норах гризунів. Звичайний вид у відкритих біотопах і штучних лісонасадженнях та рідкісний у зональних лісах.

Література: Мартынова, Скляр, 1973; Прокопенко, 1987; Таращук, 1987a, 1995a, 1995b, 1996; Капрусь, 1990, 1995, 1997, 2000, 2003; Старостенко, Усова, 1997, 2001; Kaprus', 1998; Kaprus', Sterzyńska, 2005; Старостенко, 1998, 1999, 2002, 2004; Бондаренко, 1998b, 1999a; Шрубович, 1998, 1999a, 2001d, 2002a, 2005, 2006; Таращук, Безкровна, 2000a, 2000b; Безкровна, 2002; Бондаренко-Борисова, 2002; Bondarenko-Borisova, Sandul, 2002; Shrubovych, 2002; Старостенко, Таращук, 2003.

Підрід ***Lanocyrtus*** Yoshii & Yayuk, 1989

Lanocyrtus cyaneus Tullberg, 1871

Загальне поширення: Ймовірно, космополіт. Не виявлений у Південній Америці і Центральній Африці.

Поширення в Україні: I-1,3; II-8,9,11,14,17,25; III-31,32,34,35; IV-49; V-51-57.

Екологія: Населяє біотопи відкритого ландшафту, рідше, лісові екосистеми. Виявлений також в урбоанізованому і техногенному середовищі. Живе в грунті,

підстилці, мохах, лишайниках, на гниючій деревині і трав'янистих рослинах, а також у норах гризунів. Звичайний або рідкісний.

Література: Скориков, 1879; Щербаков, 1898; Stscherbakow, 1898; Кельштейн, 1930; Фадеев, 1929; Kseneman, 1938; Nosek, Vysotskaya, 1973; Мартынова, Скляр, 1973; Таращук, 1984, 1995a, 1995b, 1996; Rukavets, Javornitskij, 1987; Прокопенко, 1987, 1988; Климовская, Рукавец, 1988; Капрусь, 1990, 1995, 1997, 2000, 2002, 2003, 2004; Таращук, Малиенко, 1992; Tarashchuk, Maliyenko, 1992; Kaprus', 1998, 1999; Kaprus', Sterzyńska, 2005; Старостенко, 1998, 1999, 2002, 2004; Бондаренко, 1998a, 1998b, 1999a; Козловський, Капрусь, Рот, 2000; Таращук, Безкровна, 2000a, 2000b; Старостенко, Усова, 2001; Шрубович, 2001a, 2001b, 2002a, 2005, 2006; Безкровна, 2002; Бондаренко-Борисова, 2002; Bondarenko-Borisova, Sandul, 2002; Shrubovych, 2002; Капрусь та ін., 2005.

Lanocyrtus lanuginosus (Gmelin, 1788)

Syn.: *Lepidocyrtus albicans* Reuter, 1891

Lepidocyrtus fucatus Uzel, 1891

Lepidocyrtus rivularis Bourlet, 1942

Загальне поширення: Голарктика та окремі райони Африки і Латинської Америки.

Поширення в Україні: I-3,6; II-8,9,10,14,17,25; III-29,31,34; IV-49; V-51-56.

Екологія: Еврибіонтний вид, який населяє різноманітні лісові, лучні і степові біотопи. Виявлений теж в урбанізованому середовищі та в агроценозах. Трапляється в підстилці, мохах, верхньому шарі грунту, на трав'яній рослинності, у гніздах дрібних ссавців. Звичайний або рідкісний.

Література: Скориков, 1879; Щербаков, 1898; Stscherbakow, 1898; Schille, 1912; Кельштейн, 1930; Kseneman, 1938; Nosek, Vysotskaya, 1973; Мельник, Іваxів, 1981; Таращук, 1984, 1987b, 1995a, 1995b, 1996; Шапошникова, 1984; Rukavets, Javornitskij, 1987; Прокопенко, 1987, 1988; Второв, 1988; Климовская, Рукавец, 1988; Капрусь, 1990, 1995, 1997, 2000, 2003, 2004; Таращук, Малиенко, 1992; Tarashchuk, Maliyenko, 1992; Бондаренко, 1998a, 1998b; Kaprus', 1998, 1999; Kaprus', Sterzyńska, 2005; Шрубович, 1998, 1999a, 2001a, 2001c, 2001d, 2002a, 2002b, 2005, 2006; Козловський, Капрусь, Рот, 2000; Таращук, Безкровна, 2000a; Безкровна, 2002; Бондаренко-Борисова, 2002; Bondarenko-Borisova, Sandul, 2002; Shrubovych, 2002; Старостенко, 2002, 2004; Капрусь та ін., 2005; Таращук, Горбань, 2006.

Рід ***Pseudosinella*** Schäffer, 1897

Pseudosinella alba (Packard, 1873)

Загальне поширення: Ймовірно, космополіт, який поки-що не виявлений у Латинській Америці й Австралії.

Поширення в Україні: I-3; II-8-10,14,17,25,6; III-32,34,44; IV-49; V-52-57.

Екологія: Еврибіонтний вид, який преферує відкриті біотопи і сухі варіанти лісів. Виявлений у різноманітних лісових, лучних, степових і приморських чагарникових екосистемах. Відмічений також в урбо-, агро- і техногенному середовищі. Живе в підстилці, грунті, гниючій деревині, а також у норах дрібних ссавців. Звичайний у більшості оселищ вид. Рідкісний у лісах.

Література: Nosek, Vysotskaya, 1973; Прокопенко, 1987, 1988; Таращук, 1987а, 1995а, 1995b, 1996; Таращук, Малиенко, 1992; Tarashchuk, Maliyenko, 1992; Старостенко, Усова, 1997; Kaprus', 1998; Бондаренко, 1998а, 1998b; Шрубович, 1998, 1999а, 2001а, 2002а, 2006; Капрусь, 2000, 2003, 2004; Таращук, Безкровна, 2000b; Бондаренко-Борисова, 2002; Bondarenko-Borisova, Sandul, 2002; Shrubovych, 2002; Старостенко, 2002, 2004; Gama, Busmachiu, 2004; Капрусь та ін., 2005.

Pseudosinella codri Gama, Busmachiu, 2002
Загальне поширення: Центральна Європа (Україна, Молдова).
Поширення в Україні: II-10.
Екологія: Виявлений лише в ґрунті на ділянці остепненої луки. Рідкісний.
Література: Капрусь, 2003 (критичне перевизначення матеріалу Г. Бушмакіу).

(?) ***Pseudosinella decemoculata*** (Guthrie, 1903)
Загальне поширення: Північна Америка.
Поширення в Україні: V-55.
Екологія: Виявлений у підстилці букового лісу. Знахідка виду потребує підтвердження. Рідкісний.
Література: Kseneman, 1938.

Pseudosinella duodecimoculata Bonet, 1931
Syn.: *Pseudosinella duodecimpunctata* Denis, 1931
Загальне поширення: Європа.
Поширення в Україні: II-17; III-35,в.
Екологія: Виявлений у неморальних лісах і степових фітоценозах (підстилка, грунт). Рідкісний або звичайний.
Література: Таращук, 1987а, 1995b; Бондаренко, 1998а; Старостенко, Таращук, 2003; Старостено, 2004.

Pseudosinella fallax Börner, 1903
Загальне поширення: Південна Європа і Північна Африка.
Поширення в Україні: II-9; III-31,32,34,35.
Екологія: Виявлений у степових і лучно-степових біоценозах, а також у байрачних лісах. Живе в ґрунті, підстилці, моху, норах гризунів і травостої. Рідкісний або звичайний.
Література: Мартынова, Скляр, 1973; Старостенко, 1999, 2004; Старостенко, Усова, 2001; Бондаренко-Борисова, 2002; Bondarenko-Borisova, Sandul, 2002; Старостенко, Таращук, 2003.

Pseudosinella horaki Rusek, 1985
Загальне поширення: Європа.
Поширення в Україні: II-9,10; V-52,56.
Екологія і таксономічні зауваження: Політопний лісовий вид, який населяє переважно підстилку і мох. Рідше трапляється на післялісових та остепнених луках. Критичний аналіз матеріалу *Pseudosinella zygophora* (Schille, 1912) з території

Західної України (зібраний і визначений І.Я. Карпусем), який проведений Г. Бушмакіу, показав, що усі особини належать виду *Pseudosinella horaki*.

Література: Kaprus', 1998, 1999; Капрусь, 1993, 1997, 2000, 2003, 2004; Kaprus', Sterzyńska, 2005; Gama, Busmachiu, 2004.

Pseudosinella immaculata (Lie-Pettersen, 1896)

Syn.: *Pseudosinella martelii* Carpenter, 1895.

Загальне поширення: Європа і Північна Африка.

Поширення в Україні: II-9; V-54,55.

Екологія: Виявлений у неморальних лісах і лучностепових екосистемах. Живе в грунті, підстилці, під камінням, у норах гризунів і печерах. Рідкісний.

Література: Kseneman, 1938; Nosek, Vysotskaya, 1973; Мельник, Івахів, 1981; Капрусь, 1995, 1997, 2000.

Pseudosinella imparipunctata Gisin, 1953

Загальне поширення: Південно-Західна частина Палеарктики.

Поширення в Україні: II-10,14,17; III-29,34; IV-49.

Екологія: Ксерорезистентний вид, який населяє остепнені луки, байрачні ліси, штучні лісонасадження, а також урбоценози. Живе в підстилці та грунті. Рідкісний або звичайний.

Література: Таращук, 1987a, 1995b; Бондаренко-Борисова, 2002; Bondarenko-Borisova, Sandul, 2002; Аноприенко, 2003; Капрусь, 2003; Капрусь і др., 2005 (критичне перевизначення матеріалу Г. Бушмакіу); Таращук, Горбань, 2006.

Pseudosinella ksenemani Gisin, 1944

Загальне поширення: Середня Європа.

Поширення в Україні: II-9,10; V-54,55.

Екологія: Виявлений у лісах та на остепнених луках (ґрунт і нори гризунів). Рідкісний. Його знахідка на Поділлі потребує підтвердження.

Література: Nosek, Vysotskaya, 1973; Капрусь, 2003.

Pseudosinella moldavica Gama, Busmachiu, 2002

Загальне поширення: Центральна Європа (Молдова, Україна).

Поширення в Україні: II-10.

Екологія: Виявлений у грунті остепненої луки. Рідкісний.

Література: Gama, Busmachiu, 2004.

Pseudosinella octopunctata Börner, 1901

Загальне поширення: Ймовірно космополіт. Не виявлений у Австралії і Південній Америці.

Поширення в Україні: II-9,10,25; III- a,29,31,32,34,35,38; V-54,55.

Екологія: Вид, який надає перевагу відкритим аридним біотопам. Виявлений у сухих варіантах лісів, на остепнених луках, у степу і сільгоспугіддях, а також в урбо- і техногенному середовищі. Живе в підстилці, грунті, гниючій деревині і норах дрібних ссавців. Інколи піднімається на травостій. У лісах є рідкісним видом, на

остепнених луках і в степу – звичайний. На деяких ділянках степу відмічався навіть як масовий вид.

Література: Кельштейн, 1930; Мартынова, Скляр, 1973; Nosek. Vysotskaya, 1973; Прокопенко, 1987, 1988; Таращук, 1995a, 1995b; Тимошенко, 1995; Старостенко, Усова, 1997, 2001; Бондаренко, 1998a; Старостенко, 1998, 1999, 2002, 2004; Таращук, Безкровна, 2000a; Бондаренко-Борисова, 2002; Bondarenko-Borisova, Sandul, 2002; Старостенко, Таращук, 2003; Капрусь, 2003; Аноприенко, 2003; Gama, Busmachiu, 2004; Таращук, Горбань, 2006.

Pseudosinella sexoculata Schött, 1902

Загальне поширення: Європа, Південна Америка, окремі райони Латинської Америки, Південно-Східної Азії, Австралії, а також Антарктика.

Поширення в Україні: III-29,31,32,34,35; V-52-56.

Екологія: Вид, який преферує відкриті оселища. Виявлений у сухих варіантах лісів, степових екосистемах, урбо- і техногенному середовищі, а також у печерах. Його знаходили в грунті, підстилці, під камінням, а також у норах гризунів. Рідкісний або звичайний.

Література: Мартынова, Скляр, 1973; Nosek, Vysotskaya, 1973; Тимошенко, 1995; Старостенко, Усова, 1997, 2001; Бондаренко, 1998a; Старостенко, 1999, 2002, 2004; Таращук, Безкровна, 2000a, 2000b; Бондаренко-Борисова, 2002; Bondarenko-Borisova, Sandul, 2002; Старостенко, Таращук, 2003; Аноприенко, 2003; Таращук, Горбань, 2006.

(?) *Pseudosinella wachlgreni* (Börner in Voeltzkow, 1907)

Загальне поширення: Європа.

Поширення в Україні: I-3; II-14,17,25,б; III-29,32,34.

Екологія і таксономічні зауваження: Вид, який виявлений у різноманітних природних біотопах від лісових до степових, а також в антропізованому середовищі. Його знаходили в підстилці, грунті, гниючій деревині й травостої. Звичайний або масовий вид у більшості оселищ. Сучасні таксономічні дослідження матеріалу *Pseudosinella*, у тому числі визначеного як *P. wachlgreni*, не підтвердили його присутність в Україні. Усі знахідки цього виду, які вказані в літературі, ймовірно, потрібно віднести до інших видів.

Література: Таращук, 1979, 1984, 1987a, 1995a, 1995b; Прокопенко, 1987; Таращук, Малиенко, 1992; Tarashchuk, Maliyenko, 1992; Бондаренко, 1998b, 1999a; Таращук, Безкровна, 2000a; Бондаренко-Борисова, Усова, 2001; Bondarenko-Borisova, Sandul, 2002; Таращук, Горбань, 2006.

(?) *Pseudosinella zygophora* Schille, 1908

Syn.: *Lepidocyrtus zygophorus* Schille, 1908

Загальне поширення: Європа.

Поширення в Україні: I-1,6; II-7-10,14,17,25; III-32,34,35; IV-49; V-51-56.

Екологія і таксономічні зауваження: Відмічений у різноманітних природних (ліси, луки, степ) та антропізованих біотопах (лісопарки, сквери, штучні лісонасадження). Населяє підстилку, мохи, грунт і нори гризунів. Звичайний або

масовий у лісах та рідкісний у відкритих оселищах. Сучасні таксономічні дослідження матеріалу *P. zygophora* не підтвердили його присутність в Україні.

Література: Nosek, Vysotskaya, 1973; Шапошникова, 1984; Таращук, 1984, 1987a, 1987b; Rukavets, Javornitskij, 1987; Климовская, Рукавец, 1988; Капрусь, 1990, 1995, 1997, 2000, 2003, 2004; Kaprus', 1998, 1999; Kaprus', Sterzyńska, 2005; Шрубович, 1998, 1999a, 2001d, 2002a, 2002b, 2003, 2005, 2006; Козловський, Капрусь, Рот, 2000; Старостенко, Усова, 2001; Shrubovych, 2002; Старостенко, 2002, 2004; Старостенко, Таращук, 2003.

Рід ***Seira*** Lubbock, 1869

Seira domestica (Nicolet, 1841)

Syn.: *Sira elongata* Nicolet, 1841

Загальне поширення: Середня і Південна Європа, західна частина Північної Америки.

Поширення в Україні: II-25; III-31,в,35; V-53,57.

Екологія: Синантропний вид, який рідко трапляється в природних екосистемах (остепнені та заплавні луки, сухі ліси). Живе в підстилці, на трав'яній рослинності і стовбурах дерев. Звичайний у синантропізованому середовищі і рідкісний у природних екосистемах.

Література: Фадеев, 1929; Кельштейн, 1930; Таращук, 1995b; Старостенко, Усова, 1997; Старостенко, 1998, 2004; Старостенко, Таращук, 2003: Kaprus', Sterzyńska, 2005.

Seira squamoornata (Stsherbakow, 1898)

Загальне поширення: Центральна Європа (Польща, Україна, Словаччина) і південь євразійської частини Росії.

Поширення в Україні: I-3; II-9,14,17.

Екологія: Ксерорезистентний вид, який найчастіше знаходили на остепнених луках та в сухих лісах. Живе в щілинах грунту, мохах, підстилці й травостої. Звичайний у місцях поширення.

Література: Щербаков, 1898; Таращук, 1995a, 1995b; Капрусь, 2000, 2003, 2004.

Родина **CYPHODERIDAE** Börner, 1906

Рід ***Cyphoderus*** Nicolet, 1842 (фото 10)

Cyphoderus albinus Nicolet, 1842

Загальне поширення: Європа та Індія. У Східній Європі, ймовірно, належить до південних степових видів.

Поширення в Україні: II-8-14,17,в,25; III-28,29,31,32,34,35; V-52-56.

Екологія: Мірмекофільний вид, який виявлений у лісах, на остепнених, післялісових і заплавних луках, а також у степу. Його знаходили в техно- та урбосередовищі. Живе в ґрунті, під камінням, у гніздах мурашок і дрібних гризунів. У гніздах мурашок є звичайним, в інших оселищах – рідкісним.

Література: Щербаков, 1898; Stscherbakow, 1987a; Кельштейн, 1930; Nosek, Vysotskaya, 1973; Таращук, 1987a, 1995b, 1996; Капрусь, 1990, 2000 (*Cyphoderus*

assimilis), 2003; Старостенко, Усова, 1997, 2001; Kaprus', 1998; Таращук, Безкровна, 2000; Бондаренко-Борисова, 2002; Bondarenko-Borisova, Sandul, 2002; Shrubovych, 2002; Шрубович, 2002a, 2006; Старостенко, 2002, 2004; Старостенко, Таращук, 2003; Таращук, Горбань, 2006.

Cyphoderus bidenticulatus (Parona, 1888)

Загальне поширення: Європа, Східна Азія.

Поширення в Україні: II-9; III-29,34.

Екологія: Виявлений на карпатських полонинах, на остепнених луках і в байрачних лісах. Проникає в урбосередовище на півдні. Живе в грунті, під камінням, у гніздах дрібних ссавців і мурашок. Рідкісний.

Література: Nosek, Vysotskaya, 1973; Бондаренко, 1998b; Бондаренко-Борисова, 2002; Bondarenko-Borisova, Sandul, 2002; Kaprus' et al., 2004; Таращук, Горбань, 2006.

Ряд **NEELIPLEONA** Massoud, 1971

Родина **NEELIDAE** Folsom, 1896

Рід ***Megalothorax*** Willem, 1900

Megalothorax incertus Börner, 1903

Загальне поширення: Південні регіони Європи, Ірак, Північна Америка, Австралія.

Поширення в Україні: II-17; III-34.

Екологія: Ксерорезистентний вид, який виявлений у грунті й підстилці байрачних лісів, печерах, а також у горщиках з кімнатними рослинами. Рідкісний.

Література: Бондаренко, 1998b; Tarashchuk, 2000; Бондаренко-Борисова, 2002; Bondarenko-Borisova, Sandul, 2002, Варгович, 2004.

Megalothorax minimus Willem, 1900

Загальне поширення: Космополіт (окрім Австралії).

Поширення в Україні: I-3,6; II-8-11,14,17,в; III- a,29,34; IV-49; V-51-57.

Екологія: Еврибіонтний вид, який живе в грунті, підстилці, моху, норах гризунів, трухлявій деревині різноманітних лісових, лучних і степових екосистем, а також в урбосередовищі і печерах. Звичайний у місцях поширенння.

Література: Kseneman, 1938; Stach, 1957; Nosek, Vysotskaya, 1973; Таращук, 1984, 1987a, 1995b, 1996; Второв, 1988; Капрусь, 1990, 1995, 1997, 2000, 2003, 2004; Бондаренко, 1998a, 1998b; Kaprus', 1998. 1999; Kaprus', Sterzyńska, 2005; Шрубович, 1999a, 2001a, 2001d, 2002a, 2002b, 2003, 2005, 2006; Козловський, Капрусь, Рот, 2000; Таращук, Безкровна, 2000; Старостенко, 2002, 2004; Безкровна, Балан, Дроздовська, 2002; Бондаренко-Борисова, 2002; Bondarenko-Borisova, Sandul, 2002; Shrubovych, 2002; Аноприенко, 2003; Варгович, 2004; Капрусь та ін., 2005.

Рід ***Neelus*** Folsom 1896

Neelus murinus Folsom, 1896

Загальне поширення: Європа, Північна Америка, Карибський басейн, Північна і Середня Африка, Південна Азія, Південно-Західна Австралія.

Поширення в Україні: II-9; V-51-56.

Екологія: Лісовий мезофільний вид, який населяє підстилку, нори гризунів, мохи і верхній шар ґрунту. Трапляється часто в печерах. Рідкісний у місцях поширення.

Література: Stach, 1957; Nosek, Vysotskaya, 1973; Rukavets, Javornitskij, 1987; Капрусь, 1995, 1997, 2003; Kaprus', 1999; Варгович, 2004.

Рід ***Neelides*** Caroli, 1912

Neelides minutus (Folsom, 1901)

Загальне поширення: Голарктика (крім Сибіру).

Поширення в Україні: I-6; II-8,9,10,11,17; V-52-56.

Екологія: Лісовий еврибіонтний вид, що живе в підстилці, грунті, мохах і норах дрібних ссавців. Виявлений у парках і лісопарках. Рідко трапляється на післялісових і остепнених луках. Звичайний.

Література: Kseneman, 1938; Nosek, Vysotskaya, 1973; Капрусь, 1995, 1997, 2003, 2004; Kaprus', 1998, 1999; Kaprus', Sterzyńska, 2005; Шрубович, 1999a, 2001d, 2002a, 2002b, 2002, 2005, 2006; Безкровна, Балан, Дроздовська, 2002.

Ряд

SYMPHYPLEONA Börner, 1901 sensu Massoud, 1971

Надродина **SMINTHURIDIDOIDEA** Bretfeld, 1994

Родина **MACKENZIELLIDAE** Yosii, 1961

Рід ***Mackenziella*** Hammer, 1953

Mackenziella psocoides Hammer, 1953

Загальне поширення: Голарктика.

Поширення в Україні: III-34.

Екологія: Виявлений лише в моху на відвалах вугільних шахт. Рідкісний.

Література: Тимошенко, 1995.

Родина **SMINTHURIDIDAE**

Börner, 1906 sensu Betsch & Massoud, 1970

Рід ***Sminthurides*** Börner, 1900

Sminthurides aquaticus (Bourlet, 1842)

Загальне поширення: Голарктика.

Поширення в Україні: I-1; II-8,17,б,в; III- а ,31,34; V-52-56.

Екологія: Гідрофільний вид, який виявлений у різних типах екосистем від лісових до степових. Живе на поверхні води, навколоводних і водяних рослинах, а також у мокрих органічних рештках на березі водойм. Масовий або звичайний у місцях поширення.

Література: Щербаков, 1898 (f. *viridula* Reuter, 1890); Фадеев, 1929 (f. *levanderi* Reuter, 1890); Stach, 1956; Таращук, 1995a, 1995b, 1996 (f. *levanderi* Reuter, 1890, f. *viridula* Reuter, 1890); Капрусь, 1995, 1997; Kaprus', 1998; Старостенко, Усова, 1997; Старостено, 20044; Шрубович, 2006.

Sminthurides cruciatus Axelson, 1905 sensu Stach, 1956

Загальне поширення: Середня і Північна Європа (від Великобританії до північноєвропейської частини Росії).

Поширення в Україні: II-9,17.

Екологія: Гідрофільний вид, який живе на поверхні води, водяних і навколоводних рослинах. Рідкісний.

Література: Stach, 1956; Таращук, 1995b; Капрусь, 2003.

Sminthurides malmgreni (Tullberg, 1876)

Загальне поширення: Голаркт.

Поширення в Україні: I-1,3; II-8,9,17,25,в; V-51-56.

Екологія: Гідрофільний вид, що живе на поверхні води, водяних і навколоводних рослинах. Звичайний або масовий у місцях поширення.

Література: Щербаков, 1898, 1901 (f. *elegantula* Reuter, 1883); Stscherbakow, 1898; Stach, 1956; Rukavets, Javornitskij, 1987; Климовская, Рукавец, 1988; Капрусь, 1990, 1995, 1997, 2003, 2004; Таращук, 1995a,b, 1996; Kaprus', 1998; Шрубович, 2006.

Sminthurides parvulus (Krausbauer, 1898)

Загальне поширення: Західна Європа.

Поширення в Україні: II-8.

Екологія: Гідрофільний вид, який виявлений лише в заплавних біотопах на поверхні води і навколоводних рослинах.

Література: Капрусь, 1990, 2003; Kaprus', 1998.

Sminthurides penicillifer (Schäffer, 1896)

Загальне поширення: Франція, Австрія, Німеччина, Фінляндія, Латвія, Польща, Україна, Румунія, північноєвропейська частина Росії.

Поширення в Україні: II-в; III-34.

Екологія: Гідрофільний вид, який знайдений на поверхні водойм. Рідкісний.

Література: Фадеев, 1929 (f. *incompta* Börner, 1901); Таращук, 1995b.

Sminthurides pseudassimilis Stach, 1956

Syn.: *Sminthurides assimilis* (Krausbauer, 1898) sensu Linnaniemii, 1912

Загальне поширення: Норвегія, Данія, Німеччина, Білорусія, Україна, Польща, колишня Югославія.

Поширення в Україні: I-1,6; II-8; V-52,55,56.

Екологія: Гідрофільний вид, який виявлений у навколоводних біотопах. Живе на поверхні води, в мокрих мохах, підстилці і на рослинах. Звичайний.

Література: Stach, 1956; Капрусь, 1990,1993, 1995, 1997, 2003; Kaprus', 1999; Шрубович, 2002b, 2006.

Sminthurides schoetti Axelson, 1903

Загальне поширення: Окремі райони Палеарктики.

Поширення в Україні: I-6; II-8; V-51-56.

Екологія: Гідрофільний вид, який виявлений у навколоводних біотопах. Живе в мокрих мохах, підстилці, грунті, на рослинах. Звичайний.

Література: Rukavets, Javornitskij, 1987; Климовская, Рукавец, 1988; Капрусь, 1990, 1995, 1997, 2003; Kaprus', 1998; Шрубович, 1998, 2002a, 2006; Shrubovych, 2002.

Рід ***Sphaeridia*** Linnaniemi, 1912

Sphaeridia leutrensis Dunger & Bretfeld, 1989

Загальне поширення: Палеарктика.

Поширення в Україні: III-29,31.

Екологія: Виявлений лише в грунті і на рослинах у степових екосистемах. Рідкісний.

Література: Старостенко, Усова, 1997; Старостено, 2004.

Sphaeridia pumilis (Krausbauer, 1898)

Загальне поширення: Голарктика й Австралія.

Поширення в Україні: I-1,3,6; II-7-11,14,17,19,25,в; III-29,31,32,34,35; IV-49; V-52-57.

Екологія: Еврибіонтний вид, який преферує відкриті біотопи. Найчастіше трапляється на травостої в лучних, лучностепових та степових екосистемах. Рідше його знаходили в підстилці, гниючій деревині й моху лісів, оранжереях ботсаду, сільгоспугіддях, урбосередовищі, норах гризунів, печерах та на відвалах вугільних шахт. Масовий вид у відкритих екосистемах і звичайний або рідкісний у інших оселищах.

Література: Щербаков, 1898; Stscherbakow, 1898; Stach, 1956; Таращук, 1984, 1987a, 1995b; Прокопенко, 1987, 1988; Второв, 1988; Капрусь, 1990, 1995, 1997, 2000, 2003, 2004; Таращук, Малиенко, 1992; Tarashchuk, Maliyenko, 1992; Тимошенко, 1995; Старостенко, Усова, 1997, 2001; Бондаренко, 1998a, 1998b, 1999a; Kaprus', 1998, 1999; Kaprus', Sterzyńska, 2005; Шрубович, 1998, 2001a, 2001b, 2001d, 2002a, 2002b, 2005, 2006; Старостенко, 1999, 2002, 2004; Bretfeld, 2000; Козловський, Капрусь, Рот, 2000; Таращук, Безкровна, 2000a; Shrubovych, 2000, 2002; Безкровна, 2002; Безкровна, Балан, Дроздовська, 2002; Бондаренко-Борисова, 2002; Bondarenko-Borisova, Sandul, 2002; Аноприенко, 2003; Старостенко, Таращук, 2003; Капрусь та ін., 2005; Таращук, Горбань, 2006.

Рід ***Stenacidia*** Börner, 1906

Stenacidia violacea violacea (Reuter, 1881)

Syn.: *Sminthurides stachi* Jeannenot, 1955

Загальне поширення: Голарктика.

Поширення в Україні: I-3; II-14,17; V-55.

Екологія: Виявлений лише в лісах (підстилка, мохи і лишайники). Рідкісний.

Література: Мельник, Бережний, Івахів, 1981; Мельник, Івахів, 1981; Таращук, Безкровна, 2000b; Безкровна, Балан, Дроздовська, 2002.

Надродина **KATIANNOIDEA** Bretfeld, 1994
Родина **ARRHOPALITIDAE** Richards, 1968 sensu Bretfeld, 1999

Рід ***Arrhopalites*** Börner, 1906

Arrhopalites acanthophthalmus Gisin, 1958

Загальне поширення: Південно-Західна Європа, Україна (Крим).

Поширення в Україні: IV-49.

Екологія: Виявлений лише в ґрунті під яйлинською лучностеповою рослинністю. Рідкісний.

Література: Капрусь та ін.. 2005.

Arrhopalites bifidus Stach, 1945

Загальне поширення: Середня Європа від Великобританії до України.

Поширення в Україні: II-9.

Екологія: Троглобіонтний вид, який переважно населяє печери, рідше трапляється в ґрунті наземних екосистем. Звичайний.

Література: Bojarska, 1033; Stach, 1956; Капрусь, 2003; Vargovich, 2000, 2003; Варгович, 2004.

Arrhopalites caecus (Tullberg, 1871)

Загальне поширення: Палеарктика. Знахідки в Неарктиці, Австралії і Гаваях потребують підтвердження.

Поширення в Україні: I-3; II-8,14,17,25,в; III- а,29,31,34; V-52-56.

Екологія: Еврибіонтний вид, який преферує синантропне середовище і печери. Виявлений у лісах, степу і сільгоспугіддях, на післялісових луках, у квіткових горщиках та урбобіотопах. Рідкісний або звичайний.

Література: Щербаков, 1898; Кельштейн, 1930; Stach, 1945, 1956; Таращук, 1987а, 1995а, 1995b, 1996; Второв, 1988; Таращук, Малиенко, 1992; Tarashchuk, Maliyenko, 1992; Бондаренко, 1998а; Kaprus', 1998; Козловський, Капрусь, Рот, 2000; Бондаренко-Борисова, 2002; Bondarenko-Borisova, Sandul, 2002; Shrubovych, 2002; Шрубович, 2002а, 2005, 2006; Анoприенко, 2003; Капрусь, 2003; Старостено, 2004.

Arrhopalites carpathicus Vargovich, 1999

Загальне поширення: Східні Карпати (Україна).

Поширення в Україні: V-56.

Екологія: Троглобіонтний вид, який виявлений лише в кількох карпатських печерах. Звичайний.

Література: Vargovich, 1999; Варгович, 2004.

Arrhopalites gisini Nosek, 1960

Загальне поширення: гори Чехії, Словакії, Польщі, України і колишньої Югославії.

Поширення в Україні: V-54-56.

Екологія: Населяє ґрунт і підстилку лісів, а також гнізда дрібних ссавців. Рідкісний.

Література: Nosek, Vysotskaya, 1973.

Arrhopalites kristiani Vargovich, 2005
Загальне поширення: Східні Карпати (Україна).
Поширення в Україні: V-56.
Екологія: Ймовірно, троглобіонтний вид, який відомий із типового оселища (печера „Довгаруня", на поверхні калюжі). Звичайний.
Література: Vargovich, 2005.

Arrhopalites principalis Stach, 1945
Syn. : *Arrhopalites binoculatus* Linnaniemi, 1912
Загальне поширення: Голарктика.
Поширення в Україні: II-8,14,17, III-34; V-52-56.
Екологія: Гігрофільний вид, який населяє заплавні та навколоводні біотопи. Виявлений також у байрачних лісах і гніздах дрібних гризунів. Живе у вологій підстилці, моху і ґрунті. Звичайний.
Література: Kseneman, 1938 (f. *pallida* Linnaniemi, 1912); Stach, 1945, 1956; Nosek, Vysotskaya, 1973; Таращук, 1984, 1995a, 1995b; Капрусь, 1990, 1995, 1997, 2003; Kaprus', 1998, 1999; Безкровна, Балан, Дроздовська, 2002; Bondarenko-Borisova, Sandul, 2002.

Arrhopalites pygmaeus (Wankel, 1860)
Загальне поширення: Голарктика.
Поширення в Україні: II-9.
Екологія: Троглофільний вид, який, окрім печер, трапляється в підстилці, моху і ґрунті лісових та лучних екосистем. Звичайний.
Література: Bojarska, 1933; Капрусь, 2003; Vargovich, 2000, 2003; Варгович, 2004.

Arrhopalites secundarius Gisin, 1958
Загальне поширення: Палеарктика.
Поширення в Україні: I-6; II-8,9; IV-49; V-51-57.
Екологія: Лісовий евритопний вид, який рідко трапляється на післялісових луках та кримській яйлі. Живе у верхньому шарі ґрунту, підстилці і мохах. Звичайний.
Література: Капрусь, 1993, 1995, 1997, 2000, 2003, 2004; Kaprus', 1998, 1999; Kaprus', Sterzyńska, 2005; Шрубович, 1999a, 2002a; Козловський, Капрусь, Рот, 2000; Капрусь та ін., 2005.

Arrhopalites sericus Gisin, 1947
Загальне поширення: Європа і Мароко.
Поширення в Україні: II-9; III-34; IV-49.
Екологія: Троглофільний вид, що живе в лісах, на остепнених луках і в степу (мох, підстилка і ґрунт). Рідкісний.
Література: Капрусь, 2000; Бондаренко-Борисова, 2002; Старостено, 2002a; Старостено, 2004; Капрусь та ін., 2005; Шрубович, 2006.

Arrhopalites spinosus Rusek, 1967
Загальне поширення: Центральна Європа і Фінляндія.

Поширення в Україні: І-6; ІІ-8,9; V-52-56.

Екологія: Лісовий мезофільний вид, який живе в ґрунті, моху і підстилці лісів. Звичайний.

Література: Капрусь, 1993 (як *A. cochlearifer* Gisin, 1947), 1995, 1997, 2003, 2004; Kaprus', 1998, 1999; Kaprus', Sterzyńska, 2005; Шрубович, 1999а.

Arrhopalites terricola Gisin, 1958

Загальне поширення: Європа, окрім крайніх східних і північних районів.

Поширення в Україні: ІІ-8; V-52-56.

Екологія: Вид, який преферує відкриті біотопи. Виявлений також у лісах та урботопах. Звичайний.

Література: Nosek, Vysotskaya, 1973; Капрусь, 1995, 1997, 2003; Kaprus', 1998, 1999; Kaprus', Sterzyńska, 2005; Шрубович, 1999а, 2002а, 2006; Shrubovych, 2002.

Рід ***Gisinianus*** Betsch, 1977

Gisinianus flammeolus (Gisin, 1957)

Загальне поширення: Європа, окрім крайніх північних районів.

Поширення в Україні: ІІ-8,14,17,в; ІІІ-29,34.

Екологія: Вид, який трапляється в лісах, на луках, у степу, а також в урбосередовищі. Живе в підстилці, на трав'янистих рослинах і стовбурах дерев. Рідкісний у місцях поширення.

Література: Таращук, 1987а, 1995b; Бондаренко, 1999а; Шрубович, 1999а, 2002а; Shrubovych, 2002; Бондаренко-Борисова, 2002; Bondarenko-Borisova, Sandul, 2002; Старостенко, 2002, 2004; Аноприенко, 2003; Капрусь, 2003; Таращук, Горбань, 2006..

Рід ***Sminthurinus*** Börner, 1901

Sminthurinus albifrons (Tullberg, 1871)

Загальне поширення: Північно-західна частина Палеарктики.

Поширення в Україні: ІІІ-34.

Екологія: Виявлений лише в підстилці байрачних лісів. Рідкісний.

Література: Бондаренко-Борисова, 2002; Bondarenko-Borisova, Sandul, 2002.

Sminthurinus alpinus alpinus Gisin, 1953

Загальне поширення: Палеарктика.

Поширення в Україні: ІІІ-34,35; IV-49.

Екологія: Виявлений у сухих варіантах лісів, на остепнених луках, у степу, а також в урбосередовищі. Живе в лісовій підстилці, в органічних рештках на поверхні ґрунту і на трав'янистих рослинах. Рідкісний або звичайний.

Література: Бондаренко-Борисова, 2002; Bondarenko-Borisova, Sandul, 2002; Старостенко, 2002, 2004; Аноприенко, 2003; Старостенко, Таращук, 2003; Капрусь та ін., 2005; Шрубович, 2005.

Sminthurinus alpinus bisetosus Ellis, 1976

Загальне поширення: Греція, Південна Україна.

Поширення в Україні: ІІІ-34.

Екологія: Виявлений лише у підстилці байрачних лісів. Рідкісний.

Література: Bondarenko-Borisova, Sandul, 2002.

Sminthurinus aureus (Lubbock, 1862)

Загальне поширення: Палеарктика.

Поширення в Україні: I-6; II-7-10,14,17,25,б; III-31,32,34,35; IV-49; V-52-57.

Екологія: Еврибіонтний вид, який населяє ліси, луки і степ, а також різноманітні антропогенні біотопи. Як правило, уникає дуже сухих оселищ. Живе на рослинах, у лісовій підстилці, моху та гниючих органічних рештках на поверхні грунту. Масовий у відкритих біотопах і звичайний або рідкісний у лісах.

Література: Kseneman, 1938; Stach, 1956; Прокопенко, 1988; Капрусь, 1990, 1995, 1997, 2000, 2003, 2004; Таращук, 1995b; Бондаренко, 1998a, 1998b, 1999a; Kaprus', 1998, 1999; Kaprus', Sterzyńska, 2005; Старостенко, 1998, 1999, 2004; Шрубович, 1998, 1999a, 2001a, 2002a, 2002b, 2005, 2006; Козловський, Капрусь, Рот, 2000; Старостенко, Усова, 2001; Shrubovych, 2002; Бондаренко-Борисова, 2002; Bondarenko-Borisova, Sandul, 2002; Anoприенко, 2003; Старостенко, Таращук, 2003; Капрусь та ін., 2005.

Sminthurinus bimaculatus Axelson, 1902

Загальне поширення: Палеарктика, окрім Японії.

Поширення в Україні: II-9,14,17,25,б,в; III-31,34; V-52-56.

Екологія: Переважно населяє підстилку та рослини в лісових фітоценозах, а також ґрунт остепнених лук і низькорослих чагарничків у степу. Рідкісний.

Література: Kseneman, 1938 (*Sminthurinus aureus* var. *circumfasciata* Stach, 1922); Stach, 1956; Прокопенко, 1987, 1988; Капрусь, 1995, 1997, 2000; Таращук, 1995b; Бондаренко, Старостенко, Таращук, 1997; Старостенко, Усова, 1997; Бондаренко, 1998a; Бондаренко-Борисова, 2002; Bondarenko-Borisova, Sandul, 2002; Старостенко, 2004.

Sminthurinus domesticus Gisin, 1963

Загальне поширення: Західна Європа, Неарктика.

Поширення в Україні: II-8; V-52-56.

Екологія: Синантропний вид, який виявлений у горщиках з кімнатними рослинами, оранжереях ботсаду, а також моху і підстилці лісів. Звичайний.

Література: Капрусь, 1995; Шрубович, 2001a, 2002a; Shrubovych, 2002.

Sminthurinus elegans (Fitch, 1863)

Загальне поширення: Західна частина Палеарктики, Неарктика, а також Гаваї.

Поширення в Україні: II-8,9,14,17,25,б,в; III-34; IV-49; V-52-57.

Екологія: Вид, який преферує відкриті сухі оселища. Виявлений на різноманітних луках, у байрачних лісах, степу, урбо- і техногенних біотопах. Живе в травостої та гниючих органічних рештках на поверхні ґрунту. Звичайний або масовий.

Література: Прокопенко, 1987; Таращук, 1995b; Тимошенко, 1995; Капрусь, 1995, 1997, 2003, 2004; Старостенко, Усова, 1997; Kaprus', 1998, 1999; Kaprus', Sterzyńska, 2005; Шрубович, 1998, 1999a, 2000, 2001a, 2001b, 2001c, 2001d, 2002a,

2002b, 2006; Shrubovych, 2000, 2002; Бондаренко-Борисова, 2002; Bondarenko-Borisova, Sandul, 2002; Капрусь та ін., 2005; Старостенко, 2004.

Sminthurinus gamae Gisin, 1963

Загальне поширення: Португалія, Україна (Крим).

Поширення в Україні: IV-49.

Екологія: Виявлений у підстилці та на рослинах у мішаних лісах. Рідкісний.

Література: Капрусь та ін., 2005.

Sminthurinus gisini Gama, 1965

Syn.: *Sminthurinus carpathicus* Rusek, 1966

Загальне поширення: Південно-Західна і Центральна Європа.

Поширення в Україні: V-52-56.

Екологія: Кортицикольний вид, який населяє гірсько-карпатські ліси. Живе під корою дерев і на стовбурах, а також у моху і підстилці. Звичайний, інколи масовий.

Література: Капрусь, 1995, 2002; Kaprus', 1999; Kaprus', Sterzyńska, 2005.

Sminthurinus igniceps (Reuter, 1881)

Загальне поширення: Західна Європа і Японія.

Поширення в Україні: I-1.

Екологія: Вид, який тяжіє до урбосередовища. Виявлений лише в горщиках з кімнатними рослинами. Звичайний.

Література: Stach, 1956; Капрусь, 2003.

Sminthurinus niger (Lubbock, 1868)

Загальне поширення: Західна частина Палеарктики.

Поширення в Україні: I-3; II-9,11,14,17,25,б,в; III-29,32,34; IV-49; V-55,56.

Екологія: Вид, що преферує гумідні умови середовища. Переважно, виявлений у відкритих оселищах (луки, лучний і справжній степ), окремих варіантах лісів, гніздах дрібних гризунів, а також в урбо- і техногенних ландшафтах. Найчастіше трапляється в травостої. Звичайний або рідкісний.

Література: Щербаков, 1898; Кельштейн, 1930 (як *Sminthurus niger* Lubbock, 1868); Stach, 1956; Nosek, Vysotskaya, 1973; Мартынова, Скляр, 1973; Таращук, 1987a, 1995b, 1996; Прокопенко, 1987, 1988; Тимошенко, 1995; Старостенко, 1998, 2002, 2004; Бондаренко, 1998a, 1998b, 1999a; Капрусь, 2000, 2003; Таращук, Безкровна, 2000b; Шрубович, 2001d, 2002a, 2002b; Shrubovych, 2002; Бондаренко-Борисова, 2002; Bondarenko-Borisova, Sandul, 2002; Таращук, Горбань, 2006.

Sminthurinus trinotatus Axelson, 1905

Загальне поширення: Європа, Японія, Китай.

Поширення в Україні: II-8,14,17,б; III-34.

Екологія: Вид, який тяжіє до синантропного середовища. Зареєстрований лише в горщиках з кімнатними рослинами, оранжереях ботсаду, на міських газонах і в байрачних лісах. Звичайний.

Література: Таращук, 1995; Шрубович, 2001a, 2002a; Shrubovych, 2002; Бондаренко-Борисова, 2002; Bondarenko-Borisova, Sandul, 2002; Капрусь, 2003.

Надродина **DICYRTOMOIDEA** Bretfeld, 1994
Родина **DICYRTOMIDAE** Börner, 1906 sensu Deharveng, 2004

Рід ***Dicyrtoma*** Bourlet, 1842 sensu Börner, 1906

Dicyrtoma fusca (Lubbock, 1873)

Загальне поширення: Палеарктика.

Поширення в Україні: I-1; II-8,9,14,17,25; III-32,34; IV-49; V-51-56.

Екологія: Лісовий мезофільний вид, який виявлений у лісах, на вологих та остепнених луках, а також у садах і парках. Живе в підстилці і моху, на рослинах і стовбурах дерев. Звичайний вид.

Література: Щербаков, 1898; Stscherbakow, 1898; Stach, 1957 (var. *medialis* Stach, 1930); Прокопенко, 1987, 1988; Капрусь, 1990, 1995, 2000, 2003, 2004; Таращук, 1995a, 1995b (f. *silvatica* Tullberg, 1871); Бондаренко, 1998a; Kaprus', 1998, 1999; Kaprus', Sterzyńska, 2005; Шрубович, 1999a, 2002a; Козловський, Капрусь, Рот, 2000; Бондаренко-Борисова, 2002; Bondarenko-Borisova, Sandul, 2002; Shrubovych, 2002; Капрусь та ін., 2005.

Рід ***Dicyrtomina*** Börner, 1903

Dicyrtomina flavosignata (Tullberg, 1871)

Syn. *Dicyrtomina minuta* var. *flavosignata* Stach, 1957

Загальне поширення: Західна Палеарктика.

Поширення в Україні: II-8,9,14,17.

Екологія: Виявлений на рослинах у лісах та міських садах і парках. Рідкісний або звичайний.

Література: Stach, 1957; Таращук, 1995a; Капрусь, 2003.

Dicyrtomina minuta (O. Fabricius, 1783) (фото 16)

Загальне поширення: Голарктика.

Поширення в Україні: I-1,3; II-8,9,14,17.

Екологія: Населяє вологі варіанти лісів, лучностепові біотопи, міські парки і сквери, а також нори гризунів. Звичайний.

Література: Kseneman, 1938 (var. *pulchella* Krausbauer, 1902); Stach, 1957 (f. *principalis* Stach, 1957); Nosek, Vysotskaya, 1973; Капрусь, 1995, 2000, 2003; Kaprus', 1998, 1999; Шрубович, 1999a, 2002a; Shrubovych, 2002.

Dicyrtomina ornata (Nicolet, 1842) sensu Stach, 1957 (фото 19)

Загальне поширення: Західна Палеарктика.

Поширення в Україні: II-8,9; V-53,54,55.

Екологія: Виявлений у освітлених лісах, на узліссях, галявинах і в садах. Звичайний вид.

Література: Stach, 1957; Капрусь, 1995, 1997, 2000, 2003; Kaprus', 1998, 1999; Kaprus', Sterzyńska, 2005; Шрубович, 1999a, 2002a, 2002b; Shrubovych, 2002.

Dicyrtomina signata Stach, 1919

Syn.: *Dicyrtomina minuta* var. *signata* Stach, 1919.

Загальне поширення: Центральна Європа.

Поширення в Україні: II-8; V-52,53.

Екологія: Лісовий мезофільний вид, який виявлений також в урбосередовищі. Живе в підстилці, моху і на гниючих стовбурах дерев. Рідкісний.

Література: Stach, 1957. Капрусь, 2003.

Рід ***Ptenothrix*** Börner, 1906

Ptenothrix atra (Linnaeus, 1758)

Загальне поширення: Неарктика і південно-західна частина Палеарктики.

Поширення в Україні: I-1,3,6; II-7-9,14,17,25; III-32,34; IV-49; V-52-56.

Екологія: Лісовий мезофільний вид, який проникає в степову зону байрачними або заплавними лісами. Живе в підстилці, моху, на камінні, грибах і стовбурах дерев. Звичайний.

Література: Щербаков, 1898; Кельштейн, 1930 (як *Dicyrtoma atra* Ågren, 1903); Stach, 1957; Таращук, 1995b; Капрусь, 1995, 2000, 2003, 2004; Kaprus', 1998, 1999; Бондаренко-Борисова, 2002; Bondarenko-Borisova, Sandul, 2002; Старостенко, 2002, 2004; Капрусь та ін., 2005.

Ptenothrix ciliata Stach, 1957

Загальне поширення: Центральна Європа (Україна, Польща, Словаччина, Чеська Республіка, Німеччина).

Поширення в Україні: I-3; II-8,9,11,14.

Екологія: Лісовий мезофільний вид, який живе в підстилці, під камінням, на грибах і стовбурах дерев. Звичайний або рідкісний.

Література: Stach, 1957; Таращук, 1995b; Kaprus', 1998; Капрусь, 2003.

Ptenothrix leucostigata Stach, 1957

Загальне поширення: Центральна Європа (Польща, Україна, Білорусь, Угорщина).

Поширення в Україні: I-1.

Екологія: Лісовий вид, який виявлений лише в мохах поблизу річки. Рідкісний.

Література: Stach, 1957; Капрусь, 2003.

Ptenothrix reticulata Stach, 1957

Загальне поширення: Україна.

Поширення в Україні: I-1; II-9.

Екологія: Лісовий вид, який виявлений у підстилці і під камінням. Рідкісний.

Література: Stach, 1957; Таращук, 1995b; Капрусь, 2003.

Ptenothrix setosa (Krausbauer, 1898)

Загальне поширення: Окремі знахідки в Палеарктиці від Іспанії до Прибайкалля (Росія).

Поширення в Україні: I-3; II-8,9,14,17,25; III-34.

Екологія: Лісовий мезо-гігрофільний вид, переважно відомий із вологих типів лісу. Виявлений у підстилці, на стовбурах дерев і в норах гризунів. Звичайний.

Література: Stach, 1957; Nosek, Vysotskaya, 1973; Прокопенко, 1988; Таращук, 1995b; Капрусь, 1995, 2000, 2003, 2004; Бондаренко, 1998a; Kaprus', 1998, 1999;

Козловський, Капрусь, Рот, 2000; Бондаренко-Борисова, 2002; Bondarenko-Borisova, Sandul, 2002.

Надродина **SMINTHUROIDEA** Bretfeld, 1994
Родина **SMINTHURIDAE** Lubbock, 1862, sensu Deharveng, L. 2004

Рід ***Allacma*** Börner, 1906

Allacma fusca (Linnaeus, 1758) (фото 13)

Загальне поширення: Голарктика.

Поширення в Україні: I-1,3; II-8-10,14,17,25,в: III-29,32,34; IV-49; V-52-56.

Екологія: Лісовий мезо-гігрофільний вид, який проникає в степову зону байрачними та заплавними лісами. Рідко трапляється у відкритих біотопах та урбосередовищі. Населяє підстилку, мох, стовбури дерев до висоти 50 см, травостій, а також нори гризунів. Звичайний вид у місцях поширення.

Література: Щербаков, 1898 (f. *atra* Stscherb.; f. *purpurascens* Schoett.); Stscherbakow, 1898; Stach, 1929, 1956; Kseneman, 1938 (var. *purpurascens* Reuter, 1895); Nosek, Vysotskaya, 1973; Второв, 1988; Капрусь, 1990, 1995, 1997, 2000, 2002, 2003, 2004; Таращук, 1995a, 1995b (f. *atra* Stscherb., f. *purpurascens* Schoett.); Бондаренко, 1998a; Kaprus', 1998, 1999; Kaprus', Sterzyńska, 2005; Шрубович, 1999a, 2001d, 2002a, 2002b; Козловський, Капрусь, Рот, 2000; Shrubovych, 2002; Бондаренко-Борисова, 2002; Bondarenko-Borisova, Sandul, 2002; Капрусь та ін., 2005.

Рід ***Caprainea*** Dallai, 1970

Caprainea marginata (Schött, 1893)

Syn.: *Sminthurus marginatus* Schött, 1893

Sminthurus echinatus (Stach, 1930)

Загальне поширення: Європа, окрім північних районів, а також Алжир.

Поширення в Україні: I-1,6; II-7,8,9,14,17,25; III-31,34; V-51-56.

Екологія: Вид, який преферує вологі ліси та луки. У степову зону проникає байрачними та заплавними лісами. Живе в підстилці, моху, на стовбурах дерев і трав'янистих рослинах, а також у гніздах дрібних ссавців. Звичайний або масовий у місцях поширення.

Література: Скориков, 1879; Кельштейн, 1930; Kseneman, 1938; Stach, 1956; Nosek, Vysotskaya, 1973; Мельник, Бережний, Івахів, 1981; Мельник, Івахів, 1981; Таращук, 1984, 1995b, 1996; Rukavets, Javornitskij, 1987; Капрусь, 1990, 1995, 2000, 2003, 2004; Kaprus', 1998, 1999; Kaprus', Sterzyńska, 2005; Старостенко, 1998, 2004; Бондаренко, 1999a; Козловський, Капрусь, Рот, 2000; Шрубович, 2002b; Безкровна, Балан, Дроздовська, 2002: Бондаренко-Борисова, 2002; Bondarenko-Borisova, Sandul, 2002.

Рід ***Disparrhopalites*** Stach, 1956

Disparrhopalites patrizii (Cassagnau. & Delamare Deobutteville, 1953)

Загальне поширення: Південно-Західна Європа.

Поширення в Україні: III-34.

Екологія: Виявлений лише на ділянці кам'янистого степу. Рідкісний. Присутність виду в Україні вимагає додаткового підтвердження.

Література: Старостенко, Усова, 1997.

Рід ***Lipothix*** Börner, 1906

Lipothix lubbocki (Tullberg, 1872)

Syn.: *Sphyrotheca lubbocki* (Tullberg, 1872),

Sminthurus lubbocki Tullberg, 1872.

Загальне поширення: Європа, Північна Африка.

Поширення в Україні: I-1,3,6; II-8-11,14,17,25,в; III-34,35; IV-49; V-52-56.

Екологія: Лісовий мезофільний вид, який проникає в степову зону байрачними та інтразональними лісами. Рідко трапляється у відкритих біотопах та урбосередовищі. Живе в підстилці, моху, на стовбурах дерев, трав'янистій рослинності, а також у норах гризунів. Звичайний.

Література: Kseneman, 1938; Stach, 1956; Nosek, Vysotskaya, 1973; Rukavets, Javornitsskij, 1987; Прокопенко, 1988; Капрусь, 1990, 1995, 1997, 2000, 2002, 2003, 2004; Таращук, 1995a, 1995b; Бондаренко, 1998a; Kaprus', 1998, 1999; Kaprus', Sterzyńska, 2005; Шрубович, 1999a, 2001d, 2002a, 2002b, 2005; Shrubovych, 2002; Бондаренко-Борисова, 2002; Bondarenko-Borisova, Sandul, 2002; Аноприенко, 2003; Старостенко, Таращук, 2003; Старостенко, 2004; Капрусь та ін., 2005.

Рід ***Sminthurus*** Latreille, 1802

Sminthurus maculatus Tömösvary, 1883

Загальне поширення: Центральна і Південна Європа, Марокко.

Поширення в Україні: II-8,9,10,17,18; III-34.

Екологія: Ксерорезистентний лучностеповий вид, що населяє трав'янистий ярус екосистем. Рідше трапляється в байрачних лісах і техногенному середовищі. Звичайний.

Література: Stach, 1956; Таращук, 1995b; Бондаренко, 1998b, 1999a; Капрусь, 2000, 2003, 2004.

Sminthurus multipunctatus (Schäffer, 1896)

Загальне поширення: Південно-західна частина Палеарктики.

Поширення в Україні: II-8,9,25; III-31,34; V-51,55,56.

Екологія: Ксеротермофільний вид, який населяє різні луки і степ. Виявлений на трав'янистій рослинності і в норах гризунів. Звичайний.

Література: Nosek, Vysotskaya, 1973; Прокопенко, 1987; Таращук, 1995b; Шрубович, 1998, 2002a; Капрусь, 2000, 2003; Bretfeld, 2000; Козловський, Капрусь, Рот, 2000; Shrubovych, 2002; Старостенко, Таращук, 2003; Старостенко, 2004.

Sminthurus nigrinus Bretfeld, 2000

Загальне поширення: Південна Україна.

Поширення в Україні: III-28,34,38.

Екологія: Виявлений лише на трав'янистих рослинах у мішаних і широколистяних лісах.

Література: Bretfeld, 2000.

Sminthurus nigromaculatus Tullberg, 1871

Загальне поширення: Голарктика і Південна Африка.

Поширення в Україні: II-14; III-31,34,35; V-55,56.

Екологія: Ксерорезистентний вид, який тяжіє до відкритих оселищ. Окрім лучних, лучностепових і степових екосистем, виявлений також у байрачних лісах. Живе в травостої і норах гризунів. Рідкісний або звичайний.

Література: Щербаков, 1898; Nosek, Vysotskaya, 1973; Таращук, 1995b; Старостенко, Усова, 1997; Старостенко, 1998, 2002, 2004; Бондаренко-Борисова, 2002; Bondarenko-Borisova, Sandul, 2002; Старостенко, Таращук, 2003.

Sminthurus viridis Linnaeus, 1758 (фото 12)

Загальне поширення: Космополіт.

Поширення в Україні: I-1,3; II-8,9,14,17,19,25,в; III- а,31,32,34; V-52-57.

Екологія: Вид, який надає перевагу відкритим біотопам, часто антропогенного походження. Переважно живе в травостої дуже сухих і мокрих оселищ. Рідше проникає в ліси на знеліснені ділянки та в гнізда гризунів. У літературі описано багато кольорових форм. Звичайний або масовий вид у місцях поширення.

Література: Щербаков, 1898 (f. *speciosa* Schött, 1893); Stscherbakow, 1898 (var. *lineata* Stscherbakow, 1898); Schille, 1912 (var. *dorsovittatus* Reuter, 1895, var. *speciosa* Schött, 1893); Stach, 1929, 1956; Кельштейн, 1930 (var. *tripunctatus* Reut.); Kseneman, 1938 (f. *dorsovittata* Reuter, 1895); Nosek, Vysotskaya, 1973; Прокопенко, 1987, 1988; Таращук, 1995b (f. *tripunctata* Reut., f. *speciosa* Schött, 1893, f. *lineata* Stscherbakow, 1898, f. *dorsovitata* Reuter, 1895, f. *cinereo-viridis* Tullberg, 1871, f. *xerophila* Skorikow, 1899, f. *picta* Skorikow, 1899); Капрусь, 1995, 1997, 2000, 2003, 2004; Бондаренко, 1998a; Kaprus', 1998, 1999; Kaprus', Sterzyńska, 2005; Старостенко, 1998, 1999, 2002, 2004; Старостенко, Усова, 2001; Бондаренко-Борисова, 2002; Bondarenko-Borisova, Sandul, 2002; Shrubovych, 2002; Шрубович, 2002a, 2006; Старостенко, Таращук, 2003.

Sminthurus wahlgreni Stach, 1920

Загальне поширення: Південна і Центральна Європа, Південний Урал.

Поширення в Україні: III-34.

Екологія: Виявлений лише на ділянці кам'янистого степу. Рідкісний.

Література: Старостенко, Усова, 1997.

Рід ***Sphyrotheca*** Börner, 1906

Sphyrotheca multifasciata (Reuter, 1881)

Загальне поширення: Голарктика й Австралія.

Поширення в Україні: III-34

Екологія: Виявлений на ділянці кам'янистого степу. Рідкісний. Присутність виду в Україні вимагає додаткового підтвердження.

Література: Старостенко, Усова, 1997.

Рід ***Spatulosminthurus*** Betsch & Betsch-Pinot, 1984

Spatulosminthurus flaviceps (Tullberg, 1871)

Загальне поширення: Європа, окрім крайньої північної і східної частин.

Поширення в Україні: I-1; II-8,9,14,17,25; III-34; IV-49,50; V-52-56.

Екологія: Лучний мезофільний вид, який проникає в освітлені ліси та галявини, а також на морське узбережжя. У степовій зоні переважно виявлений у байрачних лісах. Звичайний або масовий.

Література: Schille, 1912 (var. *fennicus* Reuter); Кельштейн, 1930; Stach, 1956; Таращук, 1984, 1995a, 1995b; Прокопенко, 1987, 1988; Капрусь, 1995, 1997, 2000, 2002, 2003, 2004; Бондаренко, 1998a; Kaprus', 1998, 1999; Kaprus', Sterzyńska, 2005; Безкровна, Балан, Дроздовська, 2002 Бондаренко-Борисова, 2002; Bondarenko-Borisova, Sandul, 2002; Капрусь та ін., 2005; Шрубович, 2006.

Spatulosminthurus guthriei guthriei (Stach, 1920) sensu Bretfeld, 1996

Загальне поширення: Центральна Європа.

Поширення в Україні: II-8,9; V-52,54,55,56.

Екологія: Населяє добре прогріті сонцем полонини в горах та остепнені луки на рівнині. Живе в травостої. Рідкісний.

Література: Stach, 1956; Капрусь, 1995, 2003; Kaprus', 1998.

Родина **BOURLETIELLIDAE** Börner, 1912 sensu Bretfeld, 1994

Рід ***Bourletiella*** Banks, 1899

Bourletiella (Bourletiella) arvalis (Fitch, 1863)

Syn.: *Sminthurus luteus* Lubbock 1868

Bourletiella lutea Jeannenot, 1954

Загальне поширення: Голарктика, Нова Зеландія, Індія.

Поширення в Україні: II-8,14,17; V-51,57.

Екологія: Вид, який живе на трав'янистих рослинах у відкритих біотопах, в тому числі й антропогенного походження. Виявлений на різноманітних луках, міських газонах і сільгоспугіддях, а також у садах. Рідкісний або звичайний.

Література: Щербаков, 1898; Schille, 1912 (var. *pruinosa* C.B.); Rukavets, Javornitskij, 1987; Таращук, 1995b; Шрубович, 1998, 1999a, 2002a, 2006; Капрусь, 2003.

Bourletiella (Bourletiella) hortensis (Fitch, 1863) (фото 22)

Загальне поширення: Космополіт

Поширення в Україні: I-3; II-8,9,14,17; III-34.

Екологія: Ксерорезистентний вид, який надає перевагу сухим відкритим оселищам. Живе на трав'янистих рослинах. Виявлений на остепнених заплавних луках, у сільгоспугіддях та відкритих урботопах. Звичайний або рідкісний.

Література: Stach, 1956; Таращук, Малиенко, 1992; Tarashchuk, Maliyenko, 1992; Таращук, 1995b, 1996; Шрубович, 2002a; Капрусь, 2003.

Рід ***Cassagnaudiella*** Ellis, 1975

Cassagnaudiella pruinosa (Tullberg, 1871) sensu Ellis, 1975 & Nayrolles, 1995

Загальне поширення: Західна і Центральна Європа.

Поширення в Україні: II-14.

Екологія: Виявлений на полях і луках, а також на піщаних берегах Дніпра. Рідкісний. Знахідка вимагає додаткового підтвердження.

Література: Щербаков, 1898.

Рід ***Deuterosminthurus*** Börner, 1901

Deuterosminthurus bicinctus (Koch, 1840)

Загальне поширення: Палеарктика.

Поширення в Україні: II-8,9,14,17, III-34; V-51-56.

Екологія: Політопний вид, який живе в лісах, чагарниках, на луках, у степу, а також у різноманітних урбофітоценозах. Переважно трапляється на трав'янистій рослинності та стовбурах дерев. Рідкісний або звичайний.

Література: Stach, 1956; Rukavets, Javornitskij, 1987; Таращук, 1995b; Капрусь, 1995, 1997, 2000, 2003, 2004; Kaprus', 1998, 1999; Kaprus', Sterzyńska, 2005; Шрубович, 1998, 1999a, 2002a, 2006; Козловський, Капрусь, Рот, 2000; Бондаренко-Борисова, 2002; Shrubovych, 2002; Старостенко, 2002 (f. *flava* Gisin, 1946), 2004.

Deuterosminthurus pallipes (Bourlet, 1842)

Syn.: *Sminthurus repandus* (Ågren, 1903)

Deuterosminthurus repandus Stach, 1920

Загальне поширення: Голарктика.

Поширення в Україні: II-8-10,14,17; III-29,31,34; IV-49,50; V-51-56.

Екологія: Лучностеповий ксерорезистентний вид. Знайдений на різноманітних луках, у степу, в розріджених сухих лісах і сільгоспугіддях, а також у техно- й урбогенному середовищі. Живе в травостої, на каміннях і стовбурах дерев. Звичайний або масовий.

Література: Stach, 1956; Таращук, 1995a, 1995b; Тимошенко, 1995; Капрусь, 1995, 1997, 2000, 2002, 2003, 2004; Kaprus', 1998, 1999; Kaprus', Sterzyńska, 2005; Старостенко, 1998; Бондаренко, 1999a; Bretfeld, 2000; Bondarenko-Borisova, Sandul, 2002; Shrubovych, 2002; Шрубович, 2002a; Капрусь та ін., 2005; Таращук, Горбань, 2006.

Deuterosminthurus sulfureus sulfureus (Koch, 1840)

Syn.: *Bourletiella sulfurea* Gisin, 1946

Загальне поширення: Південно-Західна і Середня Європа.

Поширення в Україні: V-51.

Екологія: Виявлений на трав'янистих рослинах на післялісовій луці. Рідкісний. Знахідка потребує додаткового підтвердження.

Література: Schille, 1912 (var. *sticta* C.B.).

Рід ***Fasciosminthurus*** Gisin, 1960

Fasciosminthurus albanicus (Stach, 1956)

Загальне поширення: Середземноморський вид, який відомий із Греції, Албанії, колишньої Югославії, Італії та Південної України.

Поширення в Україні: III-31; IV-48.

Екологія: Ксерорезистентний вид, який відомий лише з травостою на сухому пасовищі неподалік від моря, а також на ділянці степової рослинності. Рідкісний або звичайний.

Література: Bretfeld, 2000; Старостенко, 2004.

Fasciosminthurus circumfasciatus (Stach, 1956).

Syn.: *Deuterosminthurus circumfasciatus* Stach, 1956.

Prorastriopes circumfasciatus Betsch, 1980.

Загальне поширення: Європа і Центральна Азія.

Поширення в Україні: I-1; II-9, III-32,34.

Екологія: Ксерорезистентний вид відкритого ландшафту. Живе в травостої, моху і на камінні. Рідкісний або звичайний.

Література: Stach, 1956; Старостенко, 1999, 2004; Капрусь, 2000; Старостенко, Таращук, 2003.

Fasciosminthurus obtectus Bretfeld, 1992

Загальне поширення: Австрія, Південна Україна, Росія і Казахстан.

Поширення в Україні: III-48.

Екологія: Ксерорезистентний вид, відомий лише з травостою на ділянці степу біля моря. Рідкісний.

Література: Bretfeld, 2000.

Fasciosminthurus virgulatus (Skorikow, 1899)

Загальне поширення: Південна Палеарктика, Австралія.

Поширення в Україні: II-25; III-32; IV-48.

Екологія: Вид відкритого ландшафту, який тяжіє до гумідних умов. Відомий лише з травостою на кількох ділянках степу, а також міського саду. Звичайний.

Література: Skorikow, 1899; Bretfeld, 2000; Старостенко, 2004.

Рід ***Heterosminthurus*** Stach, 1955

Heterosminthurus bilineatus (Bourlet, 1842)

Syn.: *Sminthurus bilineatus* Bourlet, 1842

Загальне поширення: Палеарктика.

Поширення в Україні: II-8,14,17,25; III-34.

Екологія: Вид відкритого ландшафту, який однаково преферує гумідні та аридні умови. Виявлений у розрідженому заплавному лісі, міському саду, а також у лучно степових і степових екосистемах. Рідкісний або звичайний.

Література: Щербаков, 1898; Stscherbakow, 1898; Фадеев, 1929; Кельштейн, 1930; Капрусь, 1990, 2003; Таращук, 1995b; Kaprus', 1998.

Heterosminthurus insignis (Reuter, 1876)

Syn.: *Bourletiella insignis* (Reuter, 1876)

Загальне поширення: Палеарктика.

Поширення в Україні: I-1; II-8,14,17.

Екологія: Гігро-мезофільний вид, який населяє лучні та лучностепові угруповання, в тому числі антропогенного походження. Рідкісний або звичайний.

Література: Щербаков, 1898; Stach, 1956; Nosek, Vysotskaya, 1973; Таращук, 1995a, 1995b; Козловський, Капрусь, Рот, 2000.

Heterosminthurus linnaniemii (Stach, 1920)

Загальне поширення: Палеарктика.

Поширення в Україні: I-1; II-8,9; V-51,54.

Екологія: Ксерорезистентний вид відкритого ландшафту, який виявлений на луках та в розріджених лісах. Звичайний на луках та рідкісний у лісах.

Література: Stach, 1956; Капрусь, 1995, 2004; Kaprus', 1999; Козловський, Капрусь, Рот, 2000.

Heterosminthurus novemlineatus (Tullberg, 1871)

Загальне поширення: Середня Європа і Сибір.

Поширення в Україні: I-1; II-8,9,14,17.

Екологія: Гігрофільний вид, що переважно населяє прибережні луки. Живе у травостої. Рідкісний або звичайний.

Література: Щербаков, 1898; Stach, 1956 (f. *malopigmentata* Stach, 1956); Таращук, 1995a, 1995b (f. *malopigmentata* Stach), 1956, 1996; Капрусь, 2003.

Рід ***Cyprania*** Bretfeld, 1992

Cyprania grisae Bretfeld, 1992

Загальне поширення: Південно-Східна Палеарктика (Кіпр, Україна, Південна Росія, Казахстан).

Поширення в Україні: IV-48.

Екологія: Відомий лише із гравостою на сухому пасовищі неподалік моря. Рідкісний.

Література: Bretfeld, 2000.

Система класу Protura (Silvestri, 1907)

Ряд **ACERENTOMATA** Yin, 1996
Родина **PROTENTOMIDAE** Ewing, 1936

Рід ***Protentomon*** Ewing, 1921
P. tuxeni Nosek, 1966

Рід ***Proturentomon*** Silvestri, 1909
P. noseki Rusek, 1975

Родина **ACERENTOMIDAE** Silvestri, 1907 sensu lato
Підродина **ACERELLINAE** Yin, 1983

Рід ***Acerella*** Berlese, 1909
A. muscorum (Ionesco, 1930)

Підродина
ACERENTOMINAE Silvestri, 1907

Рід ***Acerentomon*** Silvestri, 1907
A. balcanicum Ionesco, 1933
A. carpaticum Nosek, 1961
A. dispar Stach, 1954
A. doderoi Silvestri, 1907
A. meridionale Nosek, 1960
A. mesorhinus Ionesco, 1930
A. microrhinus Berlese, 1909
A. omissum Szeptycki, 1980
A. quercinum Ionescu, 1932
A. skuhravyi Rusek, 1965

Підродина
BERBERENTULINAE Yin, 1983
Рід ***Acerentulus*** Berlese, 1908
A. alni Szeptycki, 1991
A. carpaticus Nosek, 1967
A. confinis (Berlese, 1908)
A. exiguus Condé, 1944
A. gisini Condé, 1952
A. halae Szeptycki, 1997
A. rafalskii Szeptycki, 1979
A. silvanus Szeptycki, 1991
A. traegardhi Ionesco, 1937
A. xerophilus Szeptycki, 1979

Рід ***Berberentulus*** Tuxen, 1963
B. polonicus Szeptycki, 1968

Рід ***Gracilentulus*** Tuxen, 1963
G. catulus Szeptycki, 1993
G. fjellbergi Szeptycki, 1993

Рід ***Podolinella*** Szeptycki, 1995
P. podolica Szeptycki, 1995

Підродина
NIPPONENTOMINAE Yin, 1983
Рід ***Verrucoentomon*** Rusek, 1974
V. rafalskii Szeptycki, 1997

Рід ***Noldo*** Szeptycki, 1988
N. kaprusii Shrubovych, Szeptycki, 2006

Ряд **EOSENTOMATA** Yin, 1996
Родина **EOSENTOMIDAE** Berlese, 1909
Рід ***Eosentomon*** Berlese, 1909
E. armatum Stach, 1926
E. carpaticum Szeptycki, 1985
E. delicatum Gisin, 1945
E. enigmaticum Szeptycki, 1986
E. gramineum Szeptycki, 1986
E. mariae Szeptycki, 1986
E. mirabile Szeptycki, 1984
E. pinetorum Szeptycki, 1984
E. pratense Rusek, 1973
E. semiarmatum Denis, 1927
E. stachi Rusek, 1966
E. transitorium Berlese, 1908
E. vulgare Szeptycki, 1984
E. zodion Szeptycki, 1985

Каталог видів протур

Протури – клас дрібних (до 2 мм довжини) членистоногих, які живуть у ґрунті. Всі відомі дотепер види відносяться до еуедафічних організмів. Протури поширені у всьому світі і їх описано близько 700 видів за 100-річний період дослідження. На думку сучасних дослідників, це становить лише 10% існуючого видового багатства Protura.

Історія досліджень фауни Protura України починається з праці М. Ксенемана (Kseneman, 1938), який вказує для заказника Піп Іван у Мармарошських горах на Закарпатті один середземноморський вид *Acerentomon doderoi* Silvestri, 1907. У публікації А. Шептицького і Ю. Шрубович (2005) було зазначено, що визначення виду помилкове, оскільки середземноморський вид *A. doderoi* в Середній Європі досі не був виявлений. Вагомий внесок у дослідження протур України зробили Й. Носек і С.В. Висоцька (Nosek,Vysotskaya, 1973), які досліджували Apterygota у гніздах дрібних ссавців на території Закарпаття. Загалом дослідники обстежили 500 гнізд дрібних ссавців і 102 ґрунтові проби біля гнізд та зареєстрували 40 екземплярів Protura і Diplura. У цій праці наведено 6 видів протур із 2 родин та 2 родів: *Eosentomon transitorium, Acerentulus confinis, Acerentomon meridionale, A. dispar, A. quercinum i A. microrhinus.*

Наступний крок до пізнання фауни протур України – дослідження А. Шептицького на заході України (Західне Поділля). В результаті проведеної роботи було наведено ще три види протур, серед яких – новий для науки рід *Podolinella* та вид *Podolinella podolica* Szeptycki, 1995, описаний із заказника Лиса Гора (Тернопільська область), новий для науки вид *Acerentulus halae* Szeptycki, 1997, типове місцезнаходження якого – ксерофітна лука Природного заповідника «Медобори» (Szeptycki 1995, 1997). Третій вид *Verrucoentomon rafalskii* Szeptycki, 1997 описаний з території Польщі, але в першоописі наведені три локалітети в Україні. Значний внесок у дослідження протур України зробив І.Я. Капрусь, зібравши матеріал протур переважно у західній частині України і Криму та передавши його на опрацювання А. Шептицькому. Таким чином, у Інституті систематики та еволюції тварин ПАН була нагромаджена багата колекція протур з України, що вимагала детального опрацювання. З 2005 року розпочато активний збір матеріалу Protura і детальне вивчення фауни протур України.

Підсумком досліджень фауни Protura в Україні є доступне в Інтернеті опрацювання в "Fauna Europaea: Protura." (Szeptycki, 2004), що опирається, головним чином, на досі неопубліковані матеріали Protura з України, які зберігаються в Інституті систематики та еволюції тварин ПАН у Кракові. Для території України на цьому сайті наведено 34 види протур. Більша частина опрацьованої колекції Protura України була передана А.Шептицьким у Державний природознавчий музей НАН України (м. Львів).

Велика частина зібраного матеріалу Protura походить із заходу України (Карпати, Розточчя, Західне Поділля). Окремі знахідки є також з околиць Києва, Причорномор'я та Криму. Більшість видів відомі тільки з одного-двох локалітетів, тому складно оцінити їхнє поширення або екологічні преференції.

За результатами 70-річних досліджень Protura в Україні доведено присутність 42 видів протур, що належать до 3 родин і 11 родів. Для порівняння підкреслимо, що у

територіально меншому Люксембургу виявлено 30 видів (Szeptycki et all., 2003), на території Відня та його околиць – 46 видів (Christian, Szeptycki, 2004), а на території Польщі – 68 видів (Szeptycki, 2004). Тому, можна очікувати значного поповнення списку видів Protura в Україні внаслідок детальних досліджень їхньої фауни, особливо в південній частині.

Автор вдячна за надану можливість опрацювання колекції протур з України та цінні поради А. Шептицького, дирекції Інституту систематики та еволюції тварин ПАН (м.Краків), Касі Мяновскєго (Stypendium Kasy Mianowskiego) за стипендію для опрацювання фауни протур, а також спеціалістам Інституту проблем екології і еволюції ім. Сєвєрцова РАН у м. Москва.

Ряд **ACERENTOMATA**
Родина **PROTENTOMIDAE** Ewing, 1936
Рід ***Protentomon*** Ewing, 1921

Protentomon tuxeni Nosek, 1966

Загальне поширення: Центральна Європа (Австрія, Польща, Словаччина, Україна).

Поширення в Україні: II-9.

Екологія: Зареєстрований у підстилці, ґрунті та гниючій деревині у лісових і лучних біотопах. Рідкісний вид.

Література: Szeptycki, 2004.

Рід ***Proturentomon*** Silvestri, 1909

Proturentomon noseki Rusek, 1975

Загальне поширення: Центральна Європа (Австрія, Польща, Чеська Республіка, Словаччина, Україна).

Поширення в Україні: II-8,9,11,14; III-28; V-54.

Екологія: Ксерорезистентний вид. Трапляється у ґрунті під густим травостоєм на ксерофітних луках. Зареєстрований також у ґрунті рекультивованих буровугільних відвалів та насипу біля залізниці. Рідкісний.

Література: Szeptycki, 2004; власні неопубліковані дані.

Родина **ACERENTOMIDAE** Silvestri, 1907 sensu lato
Підродина **ACERELLINAE** Yin, 1983
Рід ***Acerella*** Berlese, 1909

Acerella muscorum (Ionesco, 1930)

Загальне поширення: Середня та Південна Європа.

Поширення в Україні: II-9; V-56.

Екологія: Лісовий вид. Зареєстрований у підстилці грабового і грабово-липово-дубового лісів, під камінням у дубовому лісі. Звичайний.

Література: Szeptycki, 2004.

Підродина **ACERENTOMINAE** Silvestri, 1907
Рід ***Acerentomon*** Silvestri, 1907

Acerentomon balcanicum Ionesco, 1933

Загальне поширення: Південна Європа (Італія, Югославія, Боснія, Греція, Україна).

Поширення в Україні: V-54,55,56.

Екологія: Лісовий вид. Зареєстрований у підстилці та моху букового, буково-смерекового і соснового лісів. Живе у мохах на скелях. Звичайний.

Література: Szeptycki, 2004.

Acerentomon carpaticum Nosek, 1961

Загальне поширення: Східні Карпати (Словаччина, Польща, Україна) і Боснія.

Поширення в Україні: V-54.

Екологія: Зареєстрований у підстилці буково-яворово-смерекового лісу. Рідкісний.

Література: Szeptycki, 2004.

Acerentomon dispar Stach, 1954

Загальне поширення: Центральна Європа (Східні Альпи, Чеська Республіка, Словаччина, Польща, Україна).

Поширення в Україні: V-56.

Екологія: Виявлений у лісовій підстилці букових та ялиново-букових лісів. Дані Й. Носека і С. Висоцької (Nosek, Vysotzkaya, 1973, 1976) вимагають підтвердження. Рідкісний.

Література: Nosek, Vysotskaya, 1973, 1976; Szeptycki, 2004.

Acerentomon doderoi Silvestri, 1907

Загальне поширення: Південна Європа (підтверджені оселища тільки в Італії та Словенії).

Поширення в Україні: V-55,56.

Екологія: Вид поданий у М. Ксенемана (Kseneman, 1938). Ці дані, на думку А. Шептицького, опираються на неправильне визначення. Рідкісний.

Література: Kseneman, 1938; Nosek , Vysotskaya, 1973; Szeptycki, 2004.

Acerentomon meridionale Nosek, 1960

Загальне поширення: Південна Європа (на півночі сягає до Австрії та Словаччини).

Поширення в Україні: V-56.

Екологія: Вид виявлений у ґрунті на вапнякових породах. Рідкісний.

Література: Nosek, Vysotskaya, 1973; Szeptycki, 2004.

Acerentomon mesorhinus Ionesco, 1930

Загальне поширення: Центральна Європа (Румунія, Словаччина, Україна).

Поширення в Україні: II-8,9; V-55.

Екологія: Вид зареєстрований у підстилці грабових і букових лісів та в ґрунті мезофітних лук. Рідкісний.

Література: Szeptycki, 2004.

Acerentomon microrhinus Berlese, 1909

Загальне поширення: Південна і Центральна Європа.

Поширення в Україні: V-56.

Екологія: Вид надає перевагу ґрунтам на вапнякових відкладеннях та доломітах (вапно з домішкою магнію). Рідкісний.

Література: Nosek, Vysotskaya, 1973; Szeptycki, 2004.

Acerentomon omissum Szeptycki, 1980

Загальне поширення: Центральна Європа (Польща, Словаччина, Україна).

Поширення в Україні: V-52.

Екологія: Зареєстрований у підстилці та ґрунті букового лісу. Рідкісний.

Література: Szeptycki, 2004.

Acerentomon quercinum Ionescu, 1932

Загальне поширення: південна частина Центральної Європи (Румунія, Словаччина, Австрія, Боснія, Україна).

Поширення в Україні: V-55,56,57.

Екологія: Вид трапляється у моху, підстилці та ґрунті смерекового, букового, грабово-дубового лісів. Рідкісний.

Література: Nosek, Vysotskaya, 1973; Szeptycki, 2004.

Acerentomon skuhravyi Rusek, 1965

Загальне поширення: Центральна Європа (Польські, Словацькі, Українські Карпати).

Поширення в Україні: II-11; V-52,54.

Екологія: Зареєстрований у підстилці смеречника та бучини. Рідкісний.

Література: Szeptycki, 2004.

Підродина **BERBERENTULINAE** Yin, 1983

Рід ***Acerentulus*** Berlese, 1908

Acerentulus alni Szeptycki, 1991

Загальне поширення: Центральна Європа (Польща, Україна).

Поширення в Україні: II-9; V-52,54,55,56,57.

Екологія: Лісовий вид, який зареєстрований у підстилці, ґрунті, моху на камінні у смерекових, букових, грабово-дубових, грабово-липово-дубових і модринових лісів. Також виявлений у ґрунті на луках. Масовий.

Література: Усне повідомлення А. Шептицького та власні неопубліковані дані.

Acerentulus carpaticus Nosek, 1967

Загальне поширення: Карпати (Словаччина, Польща, Україна).

Поширення в Україні: V-54.

Екологія: Зареєстрований у буковому, сосновому та буково-смереково-яворовому лісах (підстилка біля старого дерева, мох на трухлявому дереві, мох на камінні, ґрунт на галявині). Масовий. Можливо, карпатський ендемік.

Література: Szeptycki, 2004.

Acerentulus confinis (Berlese, 1908)

Загальне поширення: Європа, Канарські о-ви, Мадейра.
Поширення в Україні: V-55.
Екологія: Евритопний вид. Дані, наведені у праці Й. Носека і С. Висоцької (Nosek, Vysotskaya, 1973) повинні бути підтверджені. Рідкісний.
Література: Nosek, Vysotskaya, 1973; Szeptycki, 2004.

Acerentulus exiguus Condé, 1944
Загальне поширення: Європа.
Поширення в Україні: II-9; V-51,52.
Екологія: Еврибіонт. Зареєстрований у грабняку, буковому смеречнику, смеречнику, модриннику, бучині (підстилка, мох, ґрунт біля стовбура дерева). Масовий вид.
Література: Szeptycki, 2004; власні неопубліковані дані.

Acerentulus gisini Condé, 1952
Загальне поширення: Європа (Австрія, Німеччина, Швейцарія, Італія, Україна).
Поширення в Україні: V-56.
Екологія: Можливо, альпійський вид. Виявлений лише в одному локалітеті: ґрунт під куртиною злаків у дубовому лісі і мох на сухому схилі гори. Рідкісний.
Література: Szeptycki, 2004.

Acerentulus halae Szeptycki, 1997
Загальне поширення: Україна.
Поширення в Україні: II-8,9; III-42; IV-49.
Екологія: Ксерорезистентний вид. Виявлений у рослинному детриті на остепнених луках та на ділянках степу. У досліджених оселищах вид був рідкісним.
Література: Szeptycki, 1997, 2004; власні неопубліковані дані.

Acerentulus rafalsii Szeptycki, 1979
Загальне поширення: Центральна Європа (Польща, Україна).
Поширення в Україні: II-9.
Екологія: Вид зареєстрований у моху на березі р. Дністер. Рідкісний.
Література: Власні неопубліковані дані.

Acerentulus silvanus Szeptycki, 1991
Загальне поширення: Європа.
Поширення в Україні: II-8.
Екологія: Зареєстрований на луці біля потічка у межах м. Львова. Рідкісний.
Література: Власні неопубліковані дані.

Acerentulus traegardhi Ionesco, 1937
Загальне поширення: Європа.
Поширення в Україні: II-8,9; V-55.
Екологія: Ксерорезистентний вид. Виявлений у підстилці та ґрунті грабового, кленово-липового, дубового, букового, соснового лісів, у ґрунті остепненої луки, а також у міських парках. Масовий.

Література: Szeptycki, 2004; власні неопубліковані дані.

Acerentulus xerophilus Szeptycki, 1979
Загальне поширення: Центральна Європа (Польща, Україна).
Поширення в Україні: ІІ-8,9,11; ІІІ-28.
Екологія: Еврибіонт. Зареєстрований у ґрунті лук та остепнених лук, у підстилці грабового, кленово-липового, дубового і соснового лісів, а також у моху на кар'єрі та в ґрунті міських парків. Масовий.
Література: Szeptycki, 2004; власні неопубліковані дані.

Рід ***Berberentulus*** Tuxen, 1963
Berberentulus polonicus Szeptycki, 1968
Загальне поширення: Центральна Європа (Польща, Німеччина, Люксембург, Україна).
Поширення в Україні: ІІ-9.
Екологія: Відомий лише з одного місцезнаходження (мох під старим деревом). Рідкісний.
Література: Szeptycki, 2004.

Рід ***Gracilentulus*** Tuxen, 1963
Gracilentulus catulus Szeptycki, 1993
Загальне поширення: Центральна Європа (Польща, Україна).
Поширення в Україні: ІІ-9.
Екологія: Зареєстрований у підстилці наскельної діброви. Рідкісний.
Література: Szeptycki, 2004.

Gracilentulus fjellbergi Szeptycki, 1993
Загальне поширення: Південна і Центральна Європа (Канарські о-ви, Португалія, Польща, Україна) і Близький Схід.
Поширення в Україні: ІІІ-28,38,42.
Екологія: Ксерорезистентний вид. Зареєстрований у степу. Звичайний.
Література: власні неопубліковані дані.

Рід ***Podolinella*** Szeptycki, 1995
Podolinella podolica Szeptycki, 1995
Загальне поширення: Західна Україна.
Поширення в Україні: ІІ-8.
Екологія.: Вид відомий тільки з типового місцезнаходження (рослинний детрит і ґрунт на ксерофітній луці). Рідкісний.
Література: Szeptycki, 1995, 2004; власні неопубліковані дані.

Підродина NIPPONENTOMINAE **Yin, 1983**
Рід *Verrucoentomon* **Rusek, 1974**
Verrucoentomon rafalskii Szeptycki, 1997
Загальне поширення: Центральна Європа (Польща, Україна).
Поширення в Україні: ІІ-8, V-52,54,56.

Екологія: Преферує лісову підстилку та ґрунт у букових, буково-дубових та смерекових лісах. Також зареєстрований у наносній органіці на березі річки. Масовий.

Література: Szeptycki, 1997, 2004; власні неопубліковані дані.

Рід *Noldo* Szeptycki, 1988

Noldo kaprusii Shrubovych, Szeptycki, 2006

Загальне поширення: Україна (Крим).

Поширення в Україні: IV-49,50.

Екологія: Зареєстрований у лісових біотопах гірської частини Криму і на морському узбережжі (підстилка і ґрунт, мох, гниюча деревина на ґрунті і на пеньках дерев). Масовий.

Література: Shrubovych, Szeptycki, 2006.

+ Nosekiella danica

Ряд **EOSENTOMATA**

Родина **EOSENTOMIDAE** Berlese, 1909

Рід *Eosentomon* Berlese, 1909

Eosentomon armatum Stach, 1926

Загальне поширення: Західна і Центральна Європа.

Поширення в Україні: II-8.

Екологія: Зареєстрований у підстилці та ґрунті дубово-букових лісів та бучин лісопаркових урбоекосистем. Рідкісний.

Література: Власні неопубліковані дані.

Eosentomon carpaticum Szeptycki, 1985

Загальне поширення: Центральна Європа (Польща, Україна).

Поширення в Україні: II-9.

Екологія: Карпатський ендемік. Виявлений у моху на ґрунті під галузками в густих заростях кущів. Рідкісний.

Література: Szeptycki, 2004.

Eosentomon delicatum Gisin, 1945

Загальне поширення: Європа, Північна Африка.

Поширення в Україні: II-8,9; III-28,38; V-55.

Екологія: Еврибіонт. Зареєстрований у підстилці грабово-ясенево-дубового лісу та дубового лісу, в моху і дернині остепненої луки, степу, в моху і детриті на скелях, у наносній органіці на березі річки, в міських паркових екосистемах. Масовий.

Література: Szeptycki, 2004.

Eosentomon enigmaticum Szeptycki, 1986

Загальне поширення: Польща (Карпати), Україна.

Поширення в Україні: II-8,9; V-52,54.

Екологія: Вид виявлений у підстилці, моху та грунті лісових біотопів – смерекових та буково-смерекових, модринових, грабових, грабово-липово-дубових. Масовий.

Література: Усне повідомлення А. Шептицького та дані власних досліджень.

Eosentomon gramineum Szeptycki, 1986

Загальне поширення: Центральна Європа (Польща, Словаччина, Україна).

Поширення в Україні: II-9.

Екологія: Ксерорезистентний вид. Виявлений у підстилці і ґрунті бучини. Рідкісний.

Література: Szeptycki, 2004.

Eosentomon mariae Szeptycki, 1986

Загальне поширення: Центральна Європа.

Поширення в Україні: II-8.

Екологія: Вид зареєстрований у підстилці та ґрунті березового сосняку. Рідкісний.

Література: Szeptycki, 2004.

Eosentomon mirabile Szeptycki, 1984

Загальне поширення: Центральна Європа, Канарські острови.

Поширення в Україні: II–8,9.

Екологія: Зареєстрований у ґрунті на остепненій і мезофітній луках. Рідкісний.

Література: Szeptycki, 2004; дані власних досліджень.

Eosentomon pinetorum Szeptycki, 1984

Загальне поширення: Центральна Європа.

Поширення в Україні: II-8; III-42; V-55.

Екологія: Ксерорезистентний вид. Виявлений у підстилці та ґрунті бучини та в гниючій деревині грабової бучини. Також зареєстрований у ґрунті та дерені на степовій ділянці. Рідкісний.

Література: Szeptycki, 2004; дані власних досліджень.

Eosentomon pratense Rusek, 1973

Загальне поширення: Центральна і Південна Європа.

Поширення в Україні: II-8,9; V-52,54,55.

Екологія: Виявлений у підстилці і моху в грабових, смерекових, буково-смерекових лісах, у ґрунті остепнених лук, у моху та ґрунті молінієво-осокової гігрофітної луки. Звичайний.

Література: Szeptycki, 2004; дані власних досліджень.

Eosentomon semiarmatum Denis, 1927

Загальне поширення: Європа (Франція, Німеччина, Австрія, Польща, Україна).

Поширення в Україні: II-8,9; III-42; V-52,55.

Екологія: Зареєстрований у підстилці смерекового, буково-сосново-в'язового та дубового лісів, а також у ґрунті степової ділянки. Звичайний.

Література: Szeptycki, 2004; дані власних досліджень.

Eosentomon stachi Rusek, 1966

Загальне поширення: Центральна Європа.

Поширення в Україні: III-42; V-54.

Екологія: Ксерорезистентний вид. Зареєстрований у підстилці буково-смереково-яворового лісу та в ґрунті луки. Рідкісний.

Література: Szeptycki, 2004.

Eosentomon transitorium Berlese, 1908

Загальне поширення: Європа.

Поширення в Україні: II-8; V-52,54.

Екологія: Зареєстрований у підстилці та ґрунті смерекових, соснових та букових лісів. Масовий.

Література: Szeptycki, 2004; дані власних досліджень.

Eosentomon vulgare Szeptycki, 1984

Загальне поширення: Європа (Австрія, Німеччина, Люксембург, Чеська Республіка, Польща, Україна).

Поширення в Україні: II-28.

Екологія: Зареєстрований у підстилці та ґрунті дубняку. Рідкісний.

Література: Власні неопубліковані дані.

Eosentomon zodion Szeptycki, 1985

Загальне поширення: Центральна Європа (Польща, Україна).

Поширення в Україні: II-9.

Екологія: Зареєстрований у ґрунті, моху, гниючій трусі на сухій луці біля ріки Дністер. Рідкісний. Місцезнаходження виду вимагає додаткового підтвердження.

Література: Усне повідомлення А. Шептицького.

Таблиця

Список видів Protura і Collembola, типовий матеріал яких зібраний на території України

Клас, родина, рід, вид,	Автор і рік опису	“Locus typicus” або характеристика місцезнаходження
1	2	3
PROTURA		
Acerentomidae		
Acerentulus halae	Szeptycki, 1997	Тернопільська обл., Гусятинський р-н, ПЗ «Медобори», г. Товтра Пуща, остепнена лука з *Euphorbia podolica* і *Clematis resta*, рослинний детрит.
Podolinella podolica	Szeptycki, 1995	Львівська обл., Золочівський р-н, заказник «Лиса Гора», лука з *Carex* cf. *humilis*, *Scorzonera rosea*, *Helicotrichon desertorum*, рослинний детрит і грунт.
Noldo kaprusii	Shrubovych, Szeptycki, 2006	Автономна Республіка Крим, Ялтинський гірський заповідник, м. Гурзуф, буково-сосновий ліс, підстилка з грунтом.
COLLEMBOLA		
Hypogastruridae		
Ceratophysella vargovychi	Skarżyński, Kaprus', Shrubovych, 2001	Автономна Республіка Крим, г. Ай-Петрі, на дні печер «Зюк» і «Каскадна», 70 м від входу.
Willemia virae	Kaprus’, 1997	Закарпатська обл., Тячівський р-н, с. Мала Уголька, печера «Дружба», наносна органіка біля входу.
Neanuridae		
Pseudoxeny-llodes macro-canthus	Kuznetzova, Potapov, 1988	Харківська обл., Готвальдівський р-н, с. Задонецьке, заплавний дубово-ясенево-тополевий ліс біля р. Сіверський Донець, грунт.
Axenyllodes ukrainus	Thibaud, Taraschuk, 1997	Миколаївська обл., Новобузький р-н, с. Розанівка, піщаний пляж над морем.
Friesea stachi	Kseneman, 1936	Закарпатська обл., Рахівський р-н, с. Ділове, г. Піп Іван, ур. «Білий потік», біотоп не відомий.
Friesea handschini	Kseneman, 1938	Закарпатська обл., Рахівський р-н, с. Ділове, г. Піп Іван, ур. «Білий потік», біотоп не відомий.

Продовження таблиці

1	2	3
Pratanurida podolica	Kaprus', Weiner, 2002	Тернопільська обл., Кременецький р-н, м. Кременець, Кременецькі гори, г. Бона, ксеротермна лука, грунт.
Anurida ellipsoides	Stach, 1949	Львівська обл., Жовківський р-н, смт. Дубляни, гумусний грунт, біотоп не відомий.
Endonura incolorata	Stach, 1951	Івано-Франківська обл., Надвірнянський р-н, смт. Ворохта, хр. Чорногора, ур. «Заросляк», ялиновий ліс, під корою повалених на грунт стовбурів і в запліснявілих колодах, що лежать біля р. Прут.
Endonura taurica	Stach, 1951	Автономна Республіка Крим, біля м. Алушти, заповідний ліс.
Deutonura plena	Stach, 1951	Івано-Франківська обл., Надвірнянський р-н, смт. Ворохта, хр. Чорногора, біотоп не відомий.
Deutonura stachi	Gisin, 1952	Івано-Франківська обл., Надвірнянський р-н, смт. Ворохта, хр. Чорногора, біотоп не відомий.
Deutonura czarnohorensis	Deharveng, 1982	Івано-Франківська обл., Надвірнянський р-н, смт. Ворохта, хр. Чорногора, ур. «Заросляк», біотоп не відомий
Deutonura weinerae	Deharveng, 1982	Івано-Франківська обл., Надвірнянський р-н, смт. Ворохта, хр. Чорногора, ур. «Заросляк», біотоп не відомий.
Anurida lvivska	Бабенко, 1998	Львівська обл., Сколівський р-н, с. Гусне і с. Либохора, ялиновий ліс, підстилка і ґрунт.
Anurida carpatica	Бабенко, 1998	Львівська обл., Сколівський р-н: – с. Кам'янка, буковий ліс, підстилка і ґрунт; – м. Сколе, ялицево-буковий ліс, підстилка і ґрунт; – (?) с. Микуличин, ялицево-буковий ліс, підстилка і ґрунт.
Odontellidae		
Superodontella pseudolamelifera **молодший синонім** *Superodontella*	Stach, 1949	Івано-Франківська обл., Надвірнянський р-н, смт. Ворохта, хр. Чорногора: – ур. «Заросляк», 1350 м н.р.м., ліс, куртини моху *Polytrichum* sp.; – між г. Пожижевська та г. Брецкул, 1450 м

Продовження таблиці

1	2	3
lamelifera Axelson, 1903		н.р.м., сосновий ліс з *Pinus montana*, підстилка.
Onychiuridae		
Hymenaphorura valdegranulata	Stach, 1954	Івано-Франківська обл., Надвірнянський р-н, смт. Ворохта, хр. Чорногора: – котловина між г. Брецкул і г. Пожижевська, 1600 м н.р.м., біотоп не відомий, під камінням на грунті; – г. Пожижевська, 1450 м н.р.м., верхня межа лісу, між великим камінням.
Heteraphorura carpatica	Stach, 1954	Івано-Франківська обл., Надвірнянський р-н, смт. Ворохта, хр. Чорногора: – ур. «Заросляк», 1350 м н.р.м., хвойна підстилка і мох *Polytrichum* sp.; – г. Пожижевська, 1450 м н.р.м., ліс з *Pinus montana* і *Alnobetula viridis*, підстилка; – г. Брецкул, 1750 м н.р.м., мох *Sphagnum* sp.; – г. Маришевська, ліс з *Pinus montana,* підстилка; – озеро Несамовите, 1700 м н.р.м., рослинний детрит; – г. Піп Іван, заповідний ліс; – с. Микуличин, біотоп не відомий. Тернопільська обл., Борщівський р-н, Подільська височина, с. Мельниця, ліс.
Micraphorura chatyrdagi	Kaprus'. Weiner, Pomorski, 2002	Автономна Республіка Крим, г. Чатирдаг, печера «Бездонка», кусок деревини.
Micraphorura eremia	Kaprus', Weiner, Pomorski, 2002	Хмельницька обл., Кам'янець-Подільський р-н, Подільська височина, с. Стара Ушиця, НПП «Подільські Товтри», листяний ліс в ур. «Бакота», мох і мокрий грунт біля струмка.
Micraphorura steposa	Kaprus', Weiner, Pomorski, 2002	Донецька обл., Новоазовський р-н, с. Хомутове, ПЗ «Хомутовський степ», степова рослинність, грунт.
Micraphorura daii	Pomorski, Skarżyński, Kaprus', 1998	Автономна Республіка Крим, м. Ялта, Нікітський перевал, 1450 м н.р.м., гірська лука, підстилка і коріння трав.
Micraphorura irinae	Thibaud, Taraschuk, 1997	Миколаївська обл., м. Вознесенськ, сосновий ліс, піщаний грунт.

Продовження таблиці

1	2	3
Protaphorura ajudagi	Pomorski, Skarżyński, Kaprus', 1998	Автономна Республіка Крим, с. Партизанське поблизу м. Гурзуф, буковий ліс, підстилка.
Thalassaphorura tovtrensis	Kaprus', Weiner, 1994	Тернопільська обл., Гусятинський р-н, с. Остап'є, ПЗ «Медобори», ксеротермна лука, грунт.
Onychiuroides longisetosus	Stach, 1954	Івано-Франківська обл., Надвірнянський р-н, смт. Яремче, ялиновий ліс, під камінням.
Deuteraphorura nervosa	Stach, 1954	Івано-Франківська обл., Надвірнянський р-н, смт. Ворохта, хр. Чорногора: – між г. Брецкул і г. Пожижевська, сосновий ліс з *Pinus montana*, 1500 м н.р.м., під корою; – ур. «Заросляк», 1320 м н.р.м., ялиновий ліс, під корою і під колодами дерев на грунті.
Onychiurus pavlovskyi ***молодший синонім*** *Orthonychiurus rectopapillatus* Stach, 1933	Nosek, Vysotskaya, 1963	Закарпатська обл., Перечинський р-н, пол. Рівна, 1200 м н.р.м, бучина, підстилка.
Metaphorura orestia	Pomorski, Skarżyński, Kaprus', 1998	Автономна Республіка Крим, м. Ялта, Нікітський перевал, 1450 м н.р.м., гірська лука, підстилка і коріння трав.
	Isotomidae	
Tetracantella bescidica ***молодший синонім*** *Tetracantella montana* Stach, 1947	Potapov et Kaprus', 1993	Львівська обл., м. Сколе, ур. «Журавлине», смереково-ялицевий ліс, мох на камені.
Pseudanurophorus octoculatus	Martynova, 1971	Донецька обл., Новоазовський р-н, с. Хомутове, ПЗ «Хомутовський степ», біотоп не відомий
Scutisotoma karadagi	Potapov, Babenko, Fjellberg, 2006	Автономна Республіка Крим, Карадагський заповідник, морське узбережжя, на зволоженій крутій скелі із струмком.
Folsomia pseudodiplophthalma	Stach, 1947	Івано-Франківська обл., Надвірнянський р-н, смт. Яремче, ялиновий ліс, ґрунт під камінням.

Продовження таблиці

1	2	3
Folsomia albens	Kaprus', Potapov,1999	Львівська обл., м. Сколе, буковий смеречник, підстилка і грунт.
Proisotoma granulata	Stach, 1947	Івано-Франківська обл., Надвірнянський р-н, смт. Ворохта, хр. Чорногора, Шпиці, лишайник на ґрунті з вершини гори.
Cryptopygus orientalis	Stach, 1947	Львівська обл., Жовківський р-н, смт. Дубляни, гумусовий грунт, біотоп не відомий. Київ, сад.
Isotomurus stepposus	Potapov, Starostenko, 2002	Донецька обл., Володарський р-н, ПЗ «Кам'яні Могили», кам'янистий схил пагорба, південна експозиція.
Oncopoduridae		
Oncopodura hamata	Carl, Lebedinsky, 1905	Автономна Республіка Крим, печера «Сундурлю».
Entomobryidae		
Orchesella albofasciata	Stach, 1960	Тернопільська обл., Борщівський р-н, Подільська вис.: – с. Окопи, на каміннях в каньйоні р. Дністер; – с. Устя, схил каньйону р. Дністер, під камінням. Тернопільська обл., Заліщицький р-н, с. Мельниця і с. Заліщики, біотоп не відомий. Івано-Франківська обл., локалітети на південь від м. Галича, в лісі на березі р. Дністер.
Orchesella angustistrigata	Stach, 1960	Івано-Франківська обл., Надвірнянський р-н, смт. Ворохта, хр. Чорногора: – г. Брецкул, на камінні і в щілинах скелі; – г. Пожижевська, на камінні і в щілинах скелі.
Orchesella disjuncta	Stach, 1960	Івано-Франківська обл., Надвірнянський р-н, смт. Ворохта, хр. Чорногора: – ур. «Заросляк», лісовий біотоп, 1350 м н.р.м., на грибах та рослинах; – г. Пожижевська, ялиновий ліс, 1450 м н.р.м., у моху і під камінням.
Orchesella multifasciata	Stscherbakov, 1898	Околиці Києва, біотоп не відомий.
Orchesella orientalis	Stach, 1960	Тернопільська обл., Борщівський р-н, с. Звенигород, на каміннях у каньйоні р. Дністер

Продовження таблиці

1	2	3
Orchesella pulchra	Stscherbakov, 1898	Околиці Києва, біотоп не відомий.
Orchesella pseudobifasciata	Stach, 1960	Івано-Франківська обл., Надвірнянський р-н, – смт. Надвірна, с. Старуня, ялиновий ліс, підстилка; – смт. Яремче, під корою старих ялин. Рівненська обл., Костопільський р-н, с. Берестовець, під камінням, біотоп не відомий. Тернопільська обл., Заліщицький р-н, с. Касперівці, в ущелині між камінням. Тернопільська обл., Гусятинський р-н, с. Крутилів на р. Збруч, біотоп не відомий. Тернопільська обл., Борщівський р-н, с. Звенигород, під камінням. Івано-Франківська обл., Тлумацький р-н, с. Нижнів, ліс, під камінням. Околиці Києва, біотоп не відомий
Orchesella sphagneticola	Stach, 1960	Рівненська обл., Володимерецький р-н, русло р. Горинь: – ?Biala, заболочений сосновий ліс, під гниючими колодами, у відмерлій рослинності та в мокрому моху; – с. Антонівка, болото, на гниючому корінні болотних рослин.
Orchesella subnigra	Stach, 1960	м. Луганськ, біотоп не відомий.
Orchesella taurica	Stach, 1960	Автономна Республіка Крим, Кримські гори, заповідна бучина, 700-1100 м н.р.м.
Orchesella xerothermica	Stach, 1960	Тернопільська обл., Подільська височина, м. Заліщики. Волинська обл., м. Клесів, під камінням.
Orchesella viridilutea	Stach, 1938	Івано-Франківська обл., Надвірнянський р-н, смт. Ворохта, хр. Чорногора, ур. «Заросляк», г. Пожижевська, вільшняк, на рослинах і камінні.
Entomobrya violaceolineata	Stach, 1963	Тернопільська обл., Борщівський р-н, Подільська вис.: – с. Окопи, у гниючій рослинності та на каміннях у каньйоні р. Дністер; – с. Устя, каньйон р. Дністер, у кусках гниючої деревини на підстилці. Івано-Франківська обл., Надвірнянський р-н, смт. Ворохта, хр. Чорногора:

Закінчення таблиці

1	2	3
		– між г. Брецкул і г. Пожижевська, сосновий ліс з *Pinus montana*, підстилка; – г. Пожижевська, під камінням; – г. Марішевська, під камінням.
	Sminthuridae	
Arrhopalites carpathicus	Vargovich, 1999	Закарпатська обл., Тячівський р-н, с. Мала Уголька, печера «Дружба»,300 м від входу, на поверхні води в калюжі.
Arrhopalites kristiani	Vargovich, 2005	Закарпатська обл., Рахівський р-н, с. Ділове, печера «Довгаруня», на поверхні води в калюжі.
Ptenothrix reticulata	Stach, 1957	Волинська обл., Сарненський р-н, с. Березівка, під камінням, біотоп не відомий. Тернопільська обл., Борівський р-н, с. Гермаківка, буковий ліс.
Fasciosminthurus virgulatus	Skorikow, 1899	Харківська обл., Харківський р-н, с. Васищеве, сад. Харківська обл., м. Ізюм, сад.
Sminthurus nigrinus	Bretfeld, 2000	Миколаївська обл., Первомайський р-н, с. Куріпче, Романів яр, липовий ліс на правому березі р. Буг, на траві *Anthriscus sylvestris*.

Список використаної літератури

Аноприенко Н.Г. Эколого-фаунистическая характеристика сообщества коллембол (Collembola, Entognatha) искусственной дубравы степной зоны // Vestnik zoologii. – 2003. – Suppl. **16**. – С. 3-12.

Бабенко А.Б. Рода *Hypogastrura, Ceratophysella, Schoettella, Choreutinula, Mesogastrura, Microgastrura, Acherontiella* // Определитель коллембол фауны России и сопредельных стран: Семейство *Hypogastruridae*. – М.: Наука, 1994. – С. 30-203, 208-210, 312-317.

Безкровна О.В. Населення ногохвісток (Collembola, Entognatha) та супутніх груп мікроартропод в умовах радіаційного забруднення грунту // Вісник Київського ун-ту. Біологія. – 2002. – Т. **38**. – С. 44-46.

Безкровна О.В., Балан П.Г., Дроздовська А.В. Видовий склад, вертикальний розподіл та сезонна динаміка щільності угруповань ногохвісток Канівського природного заповідника // Заповідна справа в Україні.– 2002. – **8**, № 1. – С. 70-75.

Бондаренко И.В. Изучение фауны ногохвосток (Collembola, Entognatha) в лесных ценозах Левобережной Украины // Изв. Харьк. Энт. о-ва. – 1998a. – **6**, № 1. – С. 108-112.

Бондаренко И.В. Коллемболы байрачных дубрав юго-восточной Украины // Изв. Харьк. Энт. о-ва. – 1998b. – **6**, № 2. – С. 74-77.

Бондаренко І.В. Вивчення епігейного комплексу колембол (Collembola, Entognatha) у байрачній діброві на Донецькому кряжі // Сучасна екологія і проблеми стал. розв. сусп-ва: Збірн. наук.-техн. праць. – Львів: Укр. ДЛТУ, 1999a. – Т. **9.7**. – С. 22-25.

Бондаренко И.В. Исследование в лабораторных условиях экологии и онтогенеза четырех видов ногохвосток (Collembola, Entognatha) // Вестник зоологии. – 1999b. – **33**, № 4-5. – С. 55-60.

Бондаренко-Борисова І.В. Колемболи (Collembola, Entognatha) лісів у степу південного сходу України: фауна та екологія. – Автореф. дис… канд. біол. наук. – Київ, 2002. – 20 с.

Бондаренко И.В., Старостенко Е.В., Таращук М.В. Некоторые особенности лабораторного разведения ногохвосток (Collembola, Entognatha) различных семейств // Весник зоологии. – 1997. – **31**, № 4. – С. 42-50.

Бондаренко И.В., Старостенко Е.В., Усова З.В. Изучение жизненного цикла Ceratophysella succinea Gisin (Hypogastruridae, Collembola) в лабораторных условиях // Изв. Харк. Энтомол. об-ва. – 1997. – **5**, № 1. – С.128-130.

Бондаренко-Борисова И.В., Усова З.В. Особенности вертикального распределения ногохвосток (Collembola, Entognatha) в почве байрачного леса // Біорізноманіття природних і техногенних біотопів України (Мат. Всеукр. конф.), Ч. 2. – ДонНУ, 2001. – С. 56-60.

Варгович Р. 2.4 Ногохвістки (Collembola) // Фауна печер України: Праці теріологічної школи. – №. **6**. – К., 2004. – С. 53-58.

Второв И.П. Вертикальное распределение микроартропод в лесном черноземе под байрачными лесами Восточной Украины // Экология микроартропод лесных почв. – М.: Наука, 1988. – С. 93-100.

Географічна енциклопедія України: В 3-х т. / Ред. О.М. Маринич. – К.: „Українська енциклопедія" ім. М.П. Бажана, 1993. – Т. 3: П-Я. – 480с.

Капрусь И.Я. Фауна ногохвосток (Collembola) поймы реки Верещица // Каталог музейных фондов: Сборник науч. труд. – Львов, 1990. – С. 102-125.

Капрусь І.Я. Видовий склад і структура населення ногохвісток (Collembola) в корінних і похідних лісах Сколівських Бескид // Фауна Східних Карпат: сучасний стан і охорона (Мат. Міжнарод. конф.). – Ужгород, 1993. – С. 194-197.

Капрусь И.Я. Структура населения ногохвосток (Collembola) как индикатор состояния коренных и трансформированных лесов Украинских Карпат. – Автореф. диск … канд. биол. наук. – Москва, 1995. – 17 с.

Капрусь І.Я. Ряд Ногохвістки – Collembola / Біорізноманіття Карпатського біосферного заповідника. – Київ, 1997. – С. 254-299, 651-657.

Капрусь І.Я. Репрезентативність інвентаризації грунтової фауни Карпатського біосферного заповідника на прикладі ногохвісток (Insecta, Collembola) // Гори і люди (Мат. міжнар. конф.). – Рахів, 1998. – С. 58-61.

Капрусь І.Я. Ногохвістки (Collembola) лісових і лучно-степових екосистем Медоборів // Охорона біорізноманіття: теоретичні та прикладні аспекти: Збірник науково-технічних праць. – Львів: УкрДЛТУ. – 2000. – № **10. 3**. – С. 283-292.

Капрусь І.Я. Особливості просторового розподілу різноманіття Collembola в лісових екосистемах Ужанського національного парку // Гори і люди (Мат. міжнар. конф.). – Рахів. 2002. – Т. **2**. – С. 300-305.

Капрусь И.Я. Ногохвостки (Collembola) Волыно-Подолья // Экология и фауна беспозвоночных Западного Волыно-Подолья. –Киев: Наукова думка. – 2003. – С. 100-172.

Капрусь І.Я. Ногохвістки (Collembola) м. Кам'янець-Подільський // Біорізноманіття Кам'янця-Подільського. Попередній критичний інвентаризаційний конспект рослин, грибів і тварин / Ред. О.О. Кагало, М.В. Шевера, А.А. Ліванець – Львів: Ліга-Прес, 2004. – С. 135-138.

Капрусь.И.Я., Поморски Р.Я., Скаржынски Д., Потапов М.Б. Ногохвостки (Collembola) Крыма // Зоологический журнал. – 2005. – **85**, № 9. – С. 1076-1085.

Кельштейн Б.В. До пізнання фавни Apterygota Харкова та його околиць // Тр. Харків. т-ва дослідників природи. – 1930. – **53**. N 4. – С. 75-79.

Климовская Д.Т. К изучению видового состава ногохвосток рода Onychiurus в растительных ассоциациях Карпат (Черногора) // Исследования по энтомологии и акарологии на Украине, II съезд Укр. энтомол. об-ва: Тез. докл. – Киев, 1980. – С. 32-33.

Климовская Д.Т. Ногохвістки роду Onychiurus Gerv., 1841 // Каталог музейних фондів: Зб. наук. праць. – Київ: Наук. думка, 1985. – С. 54.

Климовская Д.Т. Ногохвістки роду Mesaphorura Born. // Каталог музейних фондів: Зб. наук. праць. – Київ: Наук. думка, 1986. – С. 73-75.

Климовская Д.Т. Дополнение к каталогу ногохвосток (сем. Onychiuridae) / Биосист. структура музейных фондов. – Львов. 1989. – С. 107-112. – Деп. ВИНИТИ 13.03.1989, № 1634, В89.

Климовская Д.Т., Рукавец Е.В. Класс Entognata отряд Collembola // Почвенные членистоногие Украинских Карпат. – Киев: Наук. думка, 1988. – С. 133-146.

Козловський М., Капрусь І., Рот М. Антропогенні зміни грунтових безхребетних у заплавних лісових екосистемах басейну верхнього Дністра // Дослідження басейнової екосистеми Верхнього Дністра: Зб. наук. праць. – Львів, 2000. – С. 123-138.

Кришталь О.П. Канівський біогеографічний заповідник // Зб. праць Канів.

Кузнецова Н.А., Потапов М.Б. Новые данные по таксономии коллембол семейств Neanuridae и Odontellidae (Collembola) // Зоол. журн. – 1988. – **67**, № 12. – С. 1833-1844.

Лебединский Я. К фауне Крымских пещер // Зап. Новоросс. об-ва естествоиспыт. - 1904. – **25**, № 2.

Мартынова Е.Ф. Ногохвостки семейства Tomoceridae (Collembola) в фауне СССР // Ентомол. обозр. – 1969. – Т. 48, № 2. – С. 299-314.

Мартынова Е.Ф. Новые виды коллембол (Collembola) из горных и степных районов Советского Союза // Энтомол. обозр. – 1971. - № **3**. – С. 598-611.

Мартынова Е.Ф., Скляр В.Е. Ногохвостки (Collembola) из гнезд мелких млекопитающих приазовских степей // Вестн. зоол. – 1973. – № **6**. – С. 67-70.

Мельник Л.М., Бережний І.В, Івахів Г.П. Ногохвістки чагарникових біогеоценозів південно-західної частини хребта Чорногори Українських Карпат // Екосистеми Карпатського високогір'я, їх оптимізація і охорона: Львів. ун-тет. Сер. біол. – Львів, 1981. – № **12**. – С. 34-39.

Мельник Л.М., Івахів Г.П. Колемболи (Insecta, Collembola) підстилки, мохів і лишайників високогір'я Карпат // Екосистеми Карпатського високогір'я, їх оптимізація і охорона: Львів. ун-тет, Сер. біол. – Львів, 1981. – № **12**. – С. 34-39.

Новиков М. Скельская сталактитовая пещера и ея фауна // Записки крымского Общества естествоиспытателей. – 1912. – I.

Носек И., Высоцкая С. Новый вид Collembola – *Onychiurus pavlovskyi* Nosek et Vysockaja, sp. n. из Закарпатской области / Фаунистика и экология животных. Труды зоологического института АН СССР. – М.-Л.: Наука, 1965. – **35**. – С. 305-307.

Потапов М.Б., Капрусь И.Я. Виды рода *Tetracanthella* (Collembola, Isotomidae) Украинских Карпат // Зоол. журн. – 1993. – **72**, № 1. – С. 30-35.

Потапов М.Б., Кучиев И.Т. Виды рода *Tetracanthella* (Collembola, Isotomidae) Крыма и Кавказа // Зоол. журн. – 1993. – **72**, № 1. – С. 36-43.

Потапов М.Б. Род *Willemia* // Определитель коллембол фауны России и сопредельных стран: Семейство *Hypogastruridae*. – М.: Наука, 1994. – С. 232-250.

Прокопенко А.А. К фауне коллембол Левобережной Украины // Биол. науки. – 1987. – № **1**. – С. 38-42.

Прокопенко А.А. Коллемболы Левобережной Украины: Диссертация... канд.биол.наук. – 1988. – 188 с.

Рукавец Е.В., Яворницкий В.И. Ногохвостки некоторых лесных экосистем Передкарпатья и Карпат // IX Междунар. коллокв. почв зоол.: Тез. докл. – М.: Наука, 1987. – С. 763-765.

Скориков А.С. Список Thysanura окресностей г. Харькова // Тр. Харьк. об-ва испыт. природы. – 1879. – 33 с.

Скориков А.С. Новые формы русских Collembola // Тр. об-ва испыт. природы Харьк. ун-та. – 1899. – Т. **33** – С. 47.

Старостенко Е.В. Изучение суточной динамики горизонтальных миграций коллембол (Collembola, Entognatha) по поверхности почвы в условиях открытого ландшафта // Изв. Харьк. Энт. о-ва. – 1998. – **6**, № 1. – С. 113-118.

Старостенко О.В. До вивчення сезонної динаміки угруповань колембол (Collembola, Entognatha) в умовах відкритих ландшафтів степів південно-східної України // Сучасна екологія і проблеми стал. розв. сусп-ва: Зб. наук.-техн. праць. – Львів: Укр. ДЛТУ, 1999. – Т. **9.7**. – С. 172-176.

Старостенко Е.В. Коллемболы заповедника «Провальская степь» (отделение Луганского природного заповедника) // Проблемы экологии и охраны природы техногенного региона: Межвед. сб. науч. работ. – Донецк: ДонНУ, 2002. – С. 141-145.

Старостенко О.В. Колемболи (Collembola, Entognatha) заповідних територій південного сходу України: фауна та екологія: Автореф. дис. ... канд. біол. наук: – Київ. 2004. – 22 с.

Старостенко Е.В., Усова З.В. Изучение особенностей сообществ коллембол (Collembola) степных ценозов юго-восточной Украины в условиях разнорежимного заповедания (на примере заповедника "Хомутовская степь") // Біорізноманіття природних і техногенних біотопів України (Мат. Всеукр. конф.), Ч. 2. – Донецьк: ДонНУ, 2001. – С. 177-181.

Старостенко Е.В., Усова З.В. Фауна коллембол заповедника "Каменные могилы" // Тр. филиала УСПЗ "Кам. мог.". – 1997.– № 1. – С. 98-103.

Старостенко Е.В., Таращук М.В. Коллемболы (Collembola) Луганского природного заповедника // Vestnik zoologii. – 2003. – Suppl. **16**. – С. 138-141.

Стебаева С.К., Потапов М.Б. Род *Xenylla* // Определитель коллембол фауны России и сопредельных стран: Семейство *Hypogastruridae*. – М.: Наука, 1994. – С. 250-305.

Стебаева С.К.. Бабенко А.Б. Род *Paraxenylla* // Определитель коллембол фауны России и сопредельных стран: Семейство *Hypogastruridae*. – М.: Наука, 1994. – С. 305-308.

Таращук М.В. Новые и малоизвестные виды первичнобескрылых насекомых (Apterygota) для фауны УССР // Вестник зоологии. – 1979. – № **6**. – С. 83-84.

Таращук М.В. К фауне ногохвосток Каневского государственного заповедника // Фауна и экология ногохвосток. – М.: Наука, 1984. – С. 113-117.

Таращук М.В. Эколого-фаунистическая характеристика почвенных ногохвосток (Collembola) в двух биотопах лесостепи УССР // Фауна и биоценол. связи насекомых Украины. – Киев: Наукова думка, 1987a. – С. 4-12.

Таращук М.В. Сезонная динамика численности и вертикального распределения ногохвосток (Collembola, Apterygota) // IX Междунар. коллокв. почв. зоол.: Сб. трудов. – М.: Наука, 1987b. – С. 766-769.

Таращук М.В. Биотопические фаунокомплексы ногохвосток (Collembola,Entognatha) основных лесостепных ландшафтов / Ред.ж. Вестн. зоологии НАН Украины. - Киев, 1994. – 54 с. – Деп. ВИНИТИ, № 1972, В 94.

Таращук М.В. О биотопическом распределении ногохвосток (Collembola, Entognatha) в основных ландшафтах лесостепи Приднепровской возвышенности // Вестник зоологии. – 1995a. – № **4**. – С.29-37.

Таращук М.В. Таксономическая структура фауны ногохвосток (Collembola,Entognatha) в провинциях лесостепи Евразии // Известия РАН. Сер. биол. – 1995b. – № 5. – С. 566-578.

Таращук М.В. Биотопическая сопряженность видов ногохвосток (Collembola, Entognatha) в лесостепи Приднепровской возвышенности. Сообщение 2 // Вестн. зоологии. – 1996. – № **1-2**. – С. 46-51.

Таращук М.В., Горбань Т.В. Ногохвістки (Collembola, Entognatha) урбанізованих ландшафтів м. Кривого Рогу // Вестник зоологи. – 2006. – **40**, №5. – С. 427-436.

Таращук, Малиенко А.М. Влияние способа обработки почвы на население ногохвосток // Почвоведение. – 1992. – № **3**. – С. 78-86.

Таращук, Безкровна О.В. Використання показників біологічного різноманіття колембол (Collembola, Entognatha) для оцінки ефективності рекультивації грунту // Вісник Дніпропет. ун-ту. Біологія. Екологія. – 2000a. – **1**, № 8. – С. 49-59.

Таращук, Безкровна О.В. Сезонні зміни просторового розподілу ногохвісток (Collembola, Entognatha) у сосняку дубово-орляковому Київського Полісся // Вестник зоологии. – 2000b. – **34**, № 4-5. – С. 47-54.

Тимошенко Формирование видовых группировок ногохвосток (Collembola, Entognatha) на породных отвалах угольных шахт Донбасса // Вестник зоол. – 1995. – № 4. – С. 37-42.

Фадеев Н. Н. Каталог водных животных, найденных в бассейне р. Донца и прилежащих местностях за период с 1917 по 1927 гг. (Кельштейн Б. В. – Collembola) // Тр. Харківськ. тов. досл. прир. – 1929. – **52**, № 1. – С. 26.

Шапошникова Е.В. Ногохвостки хребта Чорногора Украинских Карпат // Фауна и экология ногохвосток. – М.: Наука, 1984. – С. 111-113.

Шапошнікова Е.В. Ногохвістки родини Tomoceridae та роду Friesea Dalla Torre, 1895 родини Brachystomellidae // Каталог музейних фондів: Зб. наук. праць. – Львів, 1987. – С. 76-81.

Шептицький А., Шрубович Ю.Ю. Сучасний стан вивчення Protura в Україні // Загальна і прикладна ентомологія в Україні: Тез. доп. наук. ентомол. конф. – Львів, 2005. – С. 243-244.

Шрубович Ю.Ю. Фауна і населення ногохвісток (*Collembola*) вибраних урбоекосистем м. Львова // Науковий вісник: Проблеми та перспективи розвитку лісового господарства. – Львів: УкрДЛТУ, 1998. – № **9.1**. – С. 87-92.

Шрубович Ю.Ю. Порівняльний аналіз угруповань ногохвісток (Collembola) природних та урбанізованих букових лісів Розточчя // Природа Розточчя. Вип. 1. Біоценологічні дослідження: підходи, методики, результати: Зб. наук. праць. – Івано-Франкове, 1999a. – С. 157-162.

Шрубович Ю. Особливості структури і динаміки мікроугруповань *Collembola* під поодинокими деревами у "вікнах" асфальту // Науковий вісник: Сучасна екологія і проблеми сталого розвитку суспільства. – Львів: УкрДЛТУ, 1999b. – № **9.7**. – С. 184-188.

Шрубович Ю. Населення ґрунтових ногохвісток паркових екосистем міста Львова // Наукові основи збереження біотичної різноманітності: Зб. наук. праць. – Львів: Ліга-Прес, 2000. – № **1**. – С. 107-112.

Шрубович Ю.Ю. Фауна ногохвісток (Collembola) оранжерей, підвалів та квіткових горщиків // Наук. зап. Держ. природзн. Музею НАН України. – Львів, 2001a. – Т. **16**. – С. 153-158.

Шрубович Ю. Структурна організація угруповання ногохвісток (*Collembola*) екосистеми газону м. Львова // Наук. основи збереж. біотичн. різноманітності: Зб. наук. праць. – Львів: Ліга-Прес, 2001b. – № 3. – С. 95-100.

Шрубович Ю.Ю. Біотопні преферендуми масових видів колембол в умовах урбосередовища // Науковий вісник УжНУ. Сер. Біол. – 2001c. – № 9. – С. 276-278.

Шрубович Ю. Структурна організація угруповань ногохвісток букових лісів заповідника "Розточчя" // Розточанський збір – 2000 (Матеріали міжнар. наук.-практ. конф.). – Львів: Меркатор, 2001d. – С. 159-164.

Шрубович Ю.Ю. Формування населення грунтових ногохвісток (Collembola) урбанізованих екосистем м. Львова: Автореф. дис… канд. біол. наук:– Чернівці, 2002a. – 17с.

Шрубович Ю. Порівняльний аналіз угруповань ногохвісток (Collembola) у гірських та рівнинних бучинах Заходу України // Гори і люди (Матеріали міжнар. конф.). – Рахів, 2002b. – Т. **2**. – С. 558-562.

Шрубович Ю.Ю. Базова оцінка угруповань ногохвісток бучин України // Наук. зап. Держ. природозн. музею НАН України. – Львів, 2003. – Т. **18**. – С. 151-156.

Шрубович Ю.Ю. Реакція угруповання ногохвісток (Collembola) на суцільне вирубування лісу в Розточчі // Наук. зап. Держ. природозн. музею НАН України. – Львів, 2005. – Т. **21**. – С. 139-146.

Шрубович Ю.Ю. Структура угруповань ногохвісток (Collembola) навколоводних біотопів м. Львова // Наук. зап. Держ. природозн. музею НАН України. – Львів, 2006. – Т. **22**. – С. 47-60.

Шрубович Ю.Ю., Капрусь І.Я. Історія досліджень ногохвісток (Collembola) в Українських Карпатах // Наук. зап. Держ. природозн. музею НАН України. – Львів, 2002. – Т. **17**. – С. 139-146.

Щербаков А.М. Материалы для Apterygogenea фауны окрестностей Киева // Унив. известия Київ, 1898. – **35**, № 4. – С. 1-31.

Щербаков А.М. Отчет о командировке летом 1898 г. в Киевскую, Черниговскую и Полтавскую губернии с целью изучения низших насекомых (Collembola) // Записки Киевск. об-ва естествоиспытателей. – 1901. – № **17**. – С. 73-74.

Bojarska O. Przyczynki do biologji i morfologji skoczogonkow (Collembola) jaskiniowych Polski // Materialy z Pamietnika XIV Zjazdu Lekarzy i Przyrodnikyw Polskich w Poznaniu. – 1933.

Bondarenko-Borisova I.V., Sandul N.G. The fauna of springtails (Collembola) from the forest ecosystems of South-East Ukraine // Vestnik zoologii. – 2002. – **36**, № 2. – P. 11-21.

Bretfeld G. Third recort on Symphypleona from Russia, and also from Georgia, Kazakstan, Kirgizia, and the Ukraine (Insecta, Collembola) // Abh. Ber. Naturkundemus. Görlitz. – 2000. – **72**, № 1. – S. 1-57.

Carl J., Lebedinsky J. Materialen zur Hohlenfauna der Krim. II Ein neuer Typus von Hohlenapterygoten // Zool. Anz. – 1905. – 28.

Christian E., Szeptycki A. Distribution of Protura along an urban gradient in Vienna // Pedobiologia. – 2004. – № **48**. – C. 445-452.

Deharveng L. Contribution a l'utude des Deutonura du groupe phlegranea (Collembola, Neanuridae) // Ibid. – 1982. – **3**, №2. – C. 1-20.

Deharveng L. Recent advances in Collembola systematics // Pedobiologia. – 2004. – V. **48**. – P. 415-433.

Gama M.M., Busmachiu G. Especes nouvelles du genre Pseudosinella provenant de Moldavie et d'Ukraine (Collembola: Entomobryidae). XVIIIe contribution // Revue suisse de Zoologie. – 2004. – V. **111**, № 4. – P. 743-747.

D'Haese, C.A. Were the first springtails semi-aquatic? A phylogenetic approach by means of 28S rDNA and optimization alignment. Proceeding of R. Soc. London. – 2002. – № **269**. – P. 1143-1151.

Jordana R., Arbea J.I., Simon C., Lucianez M.J. Collembola, Poduromorpha // Fauna Iberica. Ramos M.A. et al. (eds.). – Madrid: Museo Nacional de Ciencias Naturales. Concejo Superior de Investigaciones Cientificas, 1997. – V. **8**. – 807 pp.

Kaprus' I.J., Weiner W.M. Two interesting species of *Onychiurinae* (Collembola) from Ukraine and some remarks on *Allaphorura franzi* (Stach, 1946) // Acta zool. cracov. – 1994. – **37**, № 2. – P. 59-64.

Kaprus' I.J. New species of the genus Willemia Borner, 1901 (Collembola) from a cave in the Ukraine // Acta zool. cracov. – 1997a. – **40**, № **1**. – P. 37-39.

Kaprus' I.J. Additional description of Folsomia duodecimoculata Martynova, 1973 (Collembola, Isotomidae) from Ukraine // Наук. зап. Держ. природозн. музею НАН України. – Львів, 1997b. – Т. **13**. – С. 3-7.

Kaprus' I.J. The fauna of springtails (Collembola) from selected habitats in Roztocze // Fragm. faun. – 1998. – **41**, № 3. – P. 15-28.

Kaprus' I.J. Reaction of Collembola communities to anthropogenic substitution of forests in the upper Dniester basin (Eastern Beskidy) // Roczniki Bieszczadzkie. – 1999. – № **8**. – P. 257-270.

Kaprus' I.J., Weiner W.M. Pratanurida podolica sp. n. (Collembola, Neanuridae, Pseudachorutinae) from Ukraine // Acta zool. cracov. – 2002. – **45**, № 3. – P. 283-286.

Kaprus'I.J., Weiner W.M., Pomorski R.J. New data on ukrainian Oligaphorurini (Collembola: Onychiuridae) with description of three new species of *Micraphorura* Bagnall, 1949 // Annales zoologici. – 2002. – **52**, № 3. – P. 353-357.

Kaprus' I.J., Sterzyńska M. Niche differentiation among epigeic Collembola in primeval Carpathian beech and ash forests in Uzhans'ky National Park (Ukraine) // Contributions to Soil Zoology in Central Europe I. / Tajovsky K., Schlaghamersky J., Pizl V. (eds.). – Ceske Budejovice, 2005. – P. 47-51.

Kseneman M. Apterygota z rezervace "Pop Ivan" na Podcarpatske Rusi // Sbornik vyzkumnych ustavu zemedelskych CSR. – 1938. – № **152**. – S. 451-524.

Nosek J. The European Protura, their taxonomy, ecology and distribution, with keys for determination. – Geneve, 1973. – 345 pp.

Nosek J., Vysotskaya S.O. The investigation on the Apterygota from nests of small mammals in the east Carpathians (Ukrainian SSR) // Biologic. Prac. – 1973. – **19**, № 5. – P. 5-75.

Nosek J., Vysotskaya S.O. Study of Protura from the nests of small mammals of Transkarpathian region // Entomologicheskoe Obozrenie. – 1976. – № **55**. – P. 808-812.

Pomorski R.J. New data on the genus *Hymenaphorura* (Collembola, Onychiuridae) from Europe // Bulletin de la Société Entomologique Suisse. – 1990. – № **63**. – P. 209-225.

Pomorski R.J. New data on Europian *Hymenaphorura* (Bagnall, 1948) (Collembola: Onychiuridae) // Genus. – 2000. – **11**, № 4. - P. 511-520.

Pomorski R.J. Revision of the genus *Onychiuroides* Bagnall, 1948 (Collembola: Onychiuridae: Onychiurinae) // Insect. Syst. Evol. – 2006. – № **37**. – P. 39-69.

Pomorski R.J., Skarzynski D., Kaprus' I. New *Onychiurinae* from Crimea (Collembola: *Onychiurinae*) // Genus. – 1998a. – **9**, № 3. – P. 253-263.

Pomorski R.J., Skarzynski D., Kaprus' I. A new species of *Metaphorura* from Ukraine (Collembola: Onychiurinae: Tullbergiinae) // Genus. – 1998b. – **9**, № 3. – P. 265-267.

Potapow M. Isotomidae // Synopses on Palearctic Collembola / Ed. Dunger W. – Stat. Mus. Nat. Gorlitz., 2001. – V. **3**. – 601pp.

Potapov M.B., Starostenko E.V. Taxonomical notes on the species of the genus *Isotomurus* (Collembola: Isotomidae) with the "*balteatus*"-like colouration // Russian Entomol. J. – 2002. – **11**, № 4. – P. 331-333.

Potapov M.B., Lobkova L.E., Shrubovych J.E. New and little known palaearctic Pachyotominae (Collembola: Isotomidae) // Russian Entomol. J. – 2005. – **14**, № 1. – P. 75-82.

Potapov M., Babenko A., Fjellberg A. Taxonomy of the *Proisotoma* complex. Redefinition of genera and description of new species of *Scutisotoma* and *Weberacantha* (Collembola, Isotomidae) // Zootaxa. – 2006. – **1382**. – P. 1-74.

Rukavets J.W., Javornitskij W.I. Collembola of some forest ecosystems of Ciscarpathia and Carpathians // Тр. 9-го Междунар. коллоквиума по почвенной зоологии. – М.: Наука, 1987. – С. 763-765.

Schille F. Materyaly do fauny owadow krajowych. II // Spravosdanie komisyi fisyograficznej. – Krakow, 1912. – № **46**. – S. 123-131.

Shrubovych J. Basal synecological characteristics of *Collembola* communities in urban ecosystems // Proc. First International Conf. of Soils of Urban, Industrial, Traffic and Mining Areas. Essen (Germany). – 2000. – P. 683-686.

Shrubovych J. The fauna of springtails (Collembola) in Lviv City // Vestnik zool. – 2002. – **36**, №2. – P. 63-67.

Shrubovych J., Szeptycki A. *Noldo kaprusii* n. sp., a new species from Crimea (Protura: Nipponentomidae) // Genus. – 2006. – **17**, № 2. – P. 151-158.

Skarżyński D., Kaprus' I., Shrubovych J. A new species of *Ceratophysella* Borner, 1932 from Ukraine (Collemola, Hypogastruridae) // Genus. –2001. – **12**, №4. – P. 411-414.

Smolis A., Skarżyński D. Redescription of *Tetracanthella montana* Stach, 1947 and *Tetracanthella carpatica* Stach, 1947 with a key to species of the *T. alpina*-group (Collembola, Isotomidae) // Mitt. Mus. Nat.Berl., Dtsch. entomol. Z. – 2006. – **53**, № 2. – P. 235-240.

Smolis A., Skarżyński D., Pomorski J.R., Kaprus' I.J. Redescription of *Endonura taurica* (Stach, 1951) and *Endonura quadriseta* Cassagnau, Peja, 1979, and description of two new species of the genus *Endonura* Cassagnau, 1979 (Collembola: Neanuridae: Neanurinae) from the Crimea (Ukraine) // Genus. – 2007. – 20 p. (in press).

Stach J. Verzeichnis des Apterygogenea Ungarns // Annales Musei Nationalis Hungarici. – T. 26. – 1929.

Stach J. The species of the genus Arrhopalites occuring in European caves // Prace Museum Przyrodniczego. Krakow: PAU, 1945. – № **1**. – 57 p.

Stach J. The Apterygotan fauna of Poland in relation to the world-fauna of this group of insects. (Family Isotomidae) // Acta monogr. Mus. Hist. nat. – Krakow, 1947. – № **1**. – 488 p.

Stach J. The Apterygotan fauna of Poland in relation to the world-fauna of this group of insects. (Families Neogastruridae and Brachystomellidae) // Acta monogr. Mus. Hist. nat. – Krakow, 1949a. – № **2**. – 341 p.

Stach J. The Apterygotan fauna of Poland in relation to the world-fauna of this group of insects. (Families Anuridae and Pseudachorutidae). // Ibid. – 1949 b. – № **3**. – 122 p.

Stach J. The Apterygotan fauna of Poland in relation to the world-fauna of this group of insects. (Family Bilobidae) // Ibid. – 1951. – № **4**. – 97 p.

Stach J. The Apterygotan fauna of Poland in relation to the world-fauna of this group of insects. (Family Onychiuridae) // Ibid. – 1954. – № **5**. – 219 p.

Stach J. The Apterygotan fauna of Poland in relation to the world-fauna of this group of insects. (Family Sminthuridae) // Ibid. – 1956. – № **7**. – 287 p.

Stach J. The Apterygotan fauna of Poland in relation to the world-fauna of this group of insects. (Families Neelidae and Dicyrtomidae) // Ibid. – 1957. – № **6**. – 113 p.

Stach J. The Apterygotan fauna of Poland in relation to the world-fauna of this group of insects. (Tribe Orchesellini) // Ibid. – 1960. – № **8**. – 151 p.

Stach J. The Apterygotan fauna of Poland in relation to the world-fauna of this group of insects. (Tribe Entomobryini) // Ibid. – 1963. – № **9**. – 126 p.

Sterzynska M., Kaprus' I. Skoczogonki (Collembola) Bieszczadzkiego Parku Narodowego i otuliny // Bezkregowce Bieszczadow Zachodnich ze szczegolnym uwzglednieniem Boeszczadzkiego Parku Narodowego / Red. J. Pawlowski. – T. 7, Cz. 1. – S. 131-141.

Stöcker G., Bergmann A. Ein Modell der Dominanzstruktur und seine Anwendung. 1. Modellbildung. Modellrealisierung, Dominanzklassen // Arch. Naturschutz u. Landschaftsforschung. – 1977. – **17**, № 1. – P. 1-26.

Stscherbakow A. Einige Bemeikungen uber Apterygogenea, die bei Kiew 1896-1897 gefunden wurden // Zool. Anz. – 1898. – 21s.

Щербаков А.

Stscherbakow A. Vier neve Collembolen – Formen ausdem sudwestlichen Russland // Zool. Anz. – 1899. – 22s.

Szeptycki A. Polish Protura II. *Eosentomon delicatum* Gisin, 1945, and related species // Pol. Pismo Entomol. – 1985. – № **55**. – P. 139-186.

Szeptycki A. Polish Protura IV. *Eosentomon "transitorium"* group // Pol. Pismo Entomol. – 1986. – № **56**. – P. 481-530.

Szeptycki A. Polish Protura V. Genus *Acerentulus* Berlese, 1908 (Acerentomidae) // Acta zool. cracov. – 1991. – **34**, № 1. – P. 1-64.

Szeptycki A. *Podolinella podolica* gen. nov. et sp. nov. from the Western Ukraine (Protura: Acerentomoidea) // Genus. – 1995. – **6**, №2. – P. 151-161.

Szeptycki A. *Acerentulus halae* sp.n. from the Wester Ukraine (Protura, Acerentomidae) // Ж. Укр. ентомол. т-ва. – 1997. – **3**, №1. – С. 3-7.

Sheptycki A. The first species of *Verrucoentomon* Rusek, 1974 from Europe (Protura: Acerentomoidea) // Genus. – 1997. – **8**, № 1. – P. 181-191.

Szeptycki A. 2004. Fauna Europaea: Protura. Fauna Europaea version 1.1, http: // wwwfaunaeur.org.

Szeptycki A., Stomp N., Weiner W. The Protura of Luxembourg // Ferrantia. – 2003. – № **34**. – P. 5-48.

Tarashchuk M.V., Maliyenko A.M. Effect of type of soil tillage on the Collembolan population // Eurasian Soil Sci. – 1992. – **24**, № 7 – P. 84-93.

Tarashchuk M. Unusual type of heterochrony in the onthogenesis of *Megalothorax incertus* Borner, 1903 (Collembola, Entognatha) // XI Int.Colloq. Apterygota. – Ces. Budejovice, 2000. – P. 32.

Thibaud J.-M., Tarashchuk M. Collemboles interstitiels des sables d'Ukraine // Revue Francais d'Entomologie. – 1997.– **19**, № 3-4. – P. 111-116.

Tuxen S.L. The Protura – a revision of the species of the world with keys for determination. – Paris, 1964. – 360 p.

Vargovich R. A new species of Collembola of the genus *Arrhopalites* (Entognatha, Hexapoda) from a cave in Eastern Carpathians // Vestnik zoologii. – 1999. – **33**, № 3. – P. 89-92.

Vargovitsh R. *Arrhopalites* (Collembola) from the caves and adits of Transcarpathia (West Ukraine) / Fauna jaskyn (Cave Fauna). Mock A., Kovac L., Fulin M. (eds.). – Kosice, 2000. – P. 175-184.

Vargovitsh S. Distribution of *Arrhopalites* (Collembola: Symphypleona) in Ukrainian caves and some taxonomic remarks on genus / Proc. of the Internat. workshop on Subsurface Organisms (Fauna Europaea Project). Moldovan O. T. & Iepure, S. (eds.). – Baile Felix, Romania, 30 March-1 April 2003. – P. 40-46.

Vargovich R. S. *Arrhopalites kristiani* sp. nov. (Collembola, Symphypleona, Arrhopalitidae) from a cave in Eastern Carpathians // Vestnik zoologii. – 2005. – V. **39**, № 5. – P. 67-73.

Yin W. Y. Arthropoda. Protura // Fauna Sinica. – Beijing, Science Press. – 1999. – № **11**. – 510 pp.

Алфавітний покажчик латинських назв таксонів

(синоніми, підвиди, форми і варіації колембол та протур позначені курсивом)

A
abiskoensis, Appendisotoma 74
absoloni, Micraphorura 48
acanthella, Pseudofolsomia 72
acanthophthalmus, Arrhopalites 112
acauda, Xenylla 28
Acerella 128
ACERENTOMIDAE 128
Acerentomon 128
Acerentulus 130
Acherontiella 27
acuminata, Friesea 35
acuminata, Mucrella 26
acuminata, Polyacantella 35
adulta, Neonaphorura 62
aequepilosa, Hypogastrura 20
affiniformis, Paraxenylla 30
affinis, Metaphorura 61
affinis, Onychiurus 48
afurcata, Friesea 35
Agraphorura 54
ajudagi, Protaphorura 50
alba, Pseudosinella 103
albanicus, Fasciosminthurus 123
albella, Deutonura 43
albella, Isotoma 81
albens, Folsomia 68
albicans, Lepidocyrtus 103
albida, Friesea 36
albida, muscorum, Entomobrya 97
albifrons, Sminthurinus 114
albinus, Cyphoderus 107
albofasciata, Orchesella 90
Allacma 119
alni, Acerentulus 130
alpina, Folsomia 68
alpinus, alpinus, Sminthurinus 114
alticola, Orchesella 87, 90
alticolus, Isotomurus 84
ambulans, Onychiurus 55
anglicana, Isotoma 83
angularis, Folsomides 66
angustistrigata, Orchesella 90
anophthalma, denisi, Friesea 36
anophthalma, Willemia 31
anophthalmica, Micranurida 40
antennalis, Isotomurus 84
Anurida 41
Anurophorus 64
Appendisotoma 74
aquatica, Podura 20, 33
aquaticus, Sminthurides 109
arborea, Entomobrya 95
arboreus, Vertagopus 78
Archaphorura 48
Archisotoma 76
arenaria, Scaphaphorura 62
argyrotoxa, cincta, Orchesella 91
armata, Ceratophysella 23
armata, Protaphorura 33, 50
armatum, Eosentomon 133
armatus, Isotomodes 67
armatus, Xenyllodes 32
armeriae, Proisotoma 73
Arrhopalites 112
ARRHOPALITIDAE 112
arvalis, Bourletiella 122
asigillata, Pseudachorutella 39
aspinata, Willemia 31
assimilis, Hypogastrura 20
assimilis, Sminthurides 110
assimilis, Cyphoderus 108
atra, Dicyrtoma 118
atra, fusca, Allacma 119
atra. Ptenothrix 118
atrocincta, Entomobrya 95
aurantiaca, Bilobella 33, 45
aurantiaca, Protaphorura 50
aureus, Sminthurinus 115
Axenyllodes 34
B
balcanicum, Acerentomon 128
Ballistura 75
balteatus, Isotomurus 85
baueri, Axenyllodes 34
bengtssoni, Ceratophysella 23
Berberentulus 132
bescidica, Tetracanthella 63
bicinctus, Deuterosminthurus 123
bidenticulatus, Cyphoderus 108
bielanensis, Tetrodontophora 33, 46
bifasciata, Orchesella 87, 90
bifidus, Arrhopalites 112
bilineata, quinquelineata, Entomobrya 98

bilineatus, Sminthurus 124
Bilobella 45
bimaculatus, Sminthurinus 115
binoculatus, Arrhopalites 113
binoculatus, Pseudanurophorus 65
bipartita, Tullbergia 61
bipunctatus, Cryptopygus 76
biroi, Xenylla 30
bisetosus, alpinus, Sminthurinus 114
blekeni, Desoria 80
blufusata, Desoria 80
boerneri, Pratanurida 38
boerneri, Xenylla 28
Bourletiella 122
BOURLETIELLIDAE 122
Brachystomella 35
BRASHYSTOMELLIDAE 35
brevicauda, Xenylla 28
brevidens, Proisotoma 73
breviempodialis, Hypogastrura 20
brevifurca, Tetracanthella 63
brevisimilis, brevisimilis, Xenylla 28
buddenbrocki, Strenzketoma 67
bureschi, Onychiuroides 56
buski, Sira 99
buski, Willowsia 99
C
caecus, Arrhopalites 112
caecus, Axenyllodes 34
callipygos, Paratullbergia 61
campata, Protaphorura 51
cancellata, Protaphorura 51
candida, Folsomia 87, 68
Caprainea 119
carolii, Thaumanura 46
carpathicus, Arrhopalites 112
carpathicus, Sminthurinus 116
carpatica, Anurida 41
carpatica, Heteraphorura 48
carpaticum, Acerentomon 129
carpaticum, Eosentomon 133
carpaticus, Acerentulus 130
carpaticus, Plutomurus 89
carpenteri, Kalaphorura 46
Cassagnaudiella 122
cassagnaui, Acherontiella 27
catulus, Gracilentulus 132
cebennaria, Deuteraphorura 33, 55
Ceratophysella 23
chatyrdagi, Micraphorura 49
Choreutinula 26
ciliata, Ptenothrix 118
ciliatus, Isotomurus 86
cincta, Orchesella 87, 90
cinereo-viridis, viridis, Sminthurus 121
cinereus, Vertagopus 79
circumfasciata, aureus, Sminthurinus 115
circumfasciatus, Deuterosminthurus 124
circumfasciatus, Fasciosminthurus 124
circumfasciatus, Prorastriopes 124
claviseta, Friesea 36
cochlearifer, Arrhopalites 114
codri, Pseudosinella 104
coeca, Sinella 99
Coloburella 75
concolor, Hypogastrura 22
confinis, Acerentulus 130
conjuncta, Deutonura 43
conjungens, Pseudachorudina 38
corticalis, Entomobrya 95
corticalis, Xenylla 29
corticicola, Pseudachorutes 39
corticicolus, Pseudachorutes 39
crassaegranulata, Hypogastrura 21
crassicauda, Pachyotoma 75
crassicornis, Oncopodura 86
creatricis, Hymenaphorura 47
critica, Mesaphorura 58
cruciatus, Sminthurides 110
Cryptopygus 76
curvicollis, Lepidocyrtus 100
curviseta, Sinella 99
curvula, Brachystomella 35
cuspidatus, Anurophorus 64
cyaneipes, curvicollis, Lepidocyrtus 101
cyaneus, Lanocyrtus 102
CYPHODERIDAE 107
Cyphoderus 107
Cyprania 125
czarnohorensis, Deutonura 44

D
daii, Micraphorura 49
decemoculata, Friesea 36
decemoculata, Pseudosinella 104
Deharvengiurus 56
delamarei, Mesaphorura 58
delamarei, Superodontella 32
delicatum, Eosentomon 133
denisi, Deharvengiurus 56
denisi, Friesea 36
denisi, Metaphorura 61
denisi, Willemia 31
denticulata, Ceratophysella 23
dentifera, Endonura 45
dentifera, Hymenaphorura 47
Desoria 80
Deuteraphorura 55
Deuterosminthurus 123
Deutonura 43
Dicyrtoma 117
DICYRTOMIDAE 117
Dicyrtomina 117
diplophthalma, Folsomia 69
disjuncta, Orchesella 91
dispar, Acerentomon 129
Disparrhopalites 119
divergens, Desoria 80
divergens, violacea, Isotoma 80
doderoi, Acerentomon 129
domestica, Seira 107
domesticus, Sminthurinus 115
dorsalis, Entomobrya 98
dorsovittatus, viridis, Sminthurus 121
Doutnacia 57
dovrensis, Folsomia 69
dubius, Pseudachorutes 39
duboscqui, Neonaphorura 62
duodecimoculata, Folsomia 70
duodecimoculata, Friesea 36
duodecimoculata, Microgastrura 27
duodecimpunctata, Pseudosinella 104
duodecimpunctata, Pseudosinella 104
E
echinatus, Sminthurus 119
elegans, Sminthurinus 115
elegantula, malmgreni, Sminthurides 110
ellipsoides, Anurida 41
elongata, muscorum, Entomobrya 97
elongata, Sira 107
empodialis, Superodontella 32
emucronata, Friesea 36
encarpata, Thalassaphorura 54
Endonura 44
engadinensis, Ceratophysella 24
enigmaticum, Eosentomon 133
Entomobrya 95
ENTOMOBRYIDAE 90
Entomobryoides 99
EOSENTOMIDAE 133
Eosentomon 133
eremia, Micraphorura 49
exiguus, Acerentulus 131
exilis, Cryptopygus 77
F
fallax, Pseudosinella 104
Fasciosminthurus 123
fennica, Desoria 80
fennicus, flaviceps, Spatulosminthurus 122
filiformis, Jesenikia 63
fimata, Protaphorura 51
fimetaria, Deuteraphorura 55
fimetaria, Folsomia 69
fimetarioides, Folsomia 69
fjellbergi, Gracilentulus 132
fjellbergi, Tetracanthella 63
flammeolus, Gisinianus 114
flava, bicinctus, Deuterosminthurus 123
flavescens, Orchesella 87, 91
flavescens, Pogonognathellus 89
flaviceps, Spatulosminthurus 121
flavosignata, Dicyrtomina 117
flavosignata, minuta, Dicyrtomina 117
florae, Mesaphorura 58
Folsomia 68
Folsomides 66
Folsomina 73
forsslundi, Micranurida 40
franzi, Appendisotoma 75
Friesea 35
fucatus, Lepidocyrtus 103
fucicola, palustris, Isotoma 85
fucicolus, Isotomurus 85

furcifera, Supraphorura 50
fusca, Allacma 87, 119
fusca, Dicyrtoma 117
G
gamae, Sminthurinus 116
gemella, Protaphorura 52
germanica, Desoria 80
ghilarovi, Xenyllodes 34
gisini, Acerentulus 131
gisini, Arrhopalites 112
gisini, Hypogastrura 21
gisini, Protaphorura 51
gisini, Sminthurinus 116
Gisinianus 114
glebata, Protaphorura 51
Gracilentulus 132
gracilirostris, Endonura 45
gramineum, Eosentomon 134
granaria, Anurida 33, 41
grandiceps, Metisonoma 84
granulata, Ceratophysella 24
granulata, Micranurida 40
granulata, Pachyotoma 76
granulosus, Onychiuroides 57
grisae, Cyprania 125
grisea, Xenylla 29
guthriei, guthriei, Spatulosminthurus 122
H
halae, Acerentulus 131
Halisotoma 84
hamata, Oncopodura 86
handschini, Entomobrya 95
handschini, Friesea 37
Heteraphorura 48
Heteromurus 94
Heterosminthurus 124
hexophthalmica, Anurida 40
hiemalis, Desoria 81
horaki, Pseudosinella 104, 105
hortensis, Bourletiella 87, 122
huculica, Superodontella 32
humicola, Sinella 99
Hydroisotoma 76
hygrophila, Mesaphorura 58
hylophila, Mesaphorura 58
Hymenaphorura 47
Hypogastrura 20
HYPOGASTRURIDAE 20
I
igniceps, Sminthurinus 116
illaborata, Protaphorura 52
immaculata, Pseudosinella 105
imparipunctata, Pseudosinella 105
impedita, Ceratophysella 24
implena, albella, Deutonura 43
incertus, Megalothorax 108
incolorata, Biloba 44
incolorata, Endonura 44
incompleta, multifasciata, Orchesella 92
incompta, penicillifer, Sminthurides 110
inermis, anophthalma Willemia 31
inermis, Choreutinula 26
inoculata, Folsomia 69
insignis, Bourletiella 124
insignis, Heterosminthurus 124
insignis, Lepidocyrtus 101
instratus, Lepidocyrtus 101
intermedia, Desoria 81
intermedia, rufescens, Orchesella 93
intermedia, Willemia 31
intersticialis, Archisotoma 76
irinae, Micraphorura 49
Isotoma 83
ISOTOMIDAE 63
Isotomiella 78
Isotomodes 67
Isotomurus 84
italica, Mesaphorura 59
J
jarmilae, Mesaphorura 59
Jesenikia 63
K
Kalaphorura 46
kaprusii, Noldo 133
karadagi, Scutisotoma 67
Karlstejnia 57
krausbaueri, Mesaphorura 59
kristiani, Arrhopalites 113
ksenemani, Folsomia 70
ksenemani, Pseudosinella 105
ksenemani, Tetracanthella 63

L
lamellifera, Superodontella 32
Lanocyrtus 102
lanuginosa, Entomobrya 96
lanuginosus, Lanocyrtus 103
laricis, Anurophorus 65
laricis, Pseudachorutes 39
lateralis, flavescens, Orchesella 91
lawrensei, Folsomia 70
Lepidocyrtus 17, 100
leucostigata, Ptenothrix 118
leutrensis, Sphaeridia 111
levanderi, aquaticus, Sminthurides 109
liberta, Hymenaphorura 47
libyca, Mesogastrura 27
lignorum, Lepidocyrtus 101
lineata, viridis, Sminthurus 121
linnaniemii, Heterosminthurus 124
Lipothix 120
longicornis, Pogonognathellus 89
longisetosus, Onychiuroides 57
longispina, Xenylla 29
lubbocki, Lipothix 120
lubbocki, Sminthurus 120
lubbocki, Sphyrotheca 120
lusatica, Endonura 45
lutea, Bourletiella 122
luteospina, Ceratophysella 24
luteus, Sminthurus 122
lvivska, Anurida 41
M
macdougalli, Paratullbergia 61
Mackenziella 109
MACKENZIELLIDAE 109
macrocanthus, Pseodoxenyllodes 34
macrochaeta, Mesaphorura 59
maculata, nivalis, Entomobrya 97
maculatus, Sminthurus 120
maculosa, Orchesella 91
major, Heteromurus 94
malmgreni, Sminthurides 110
malopigmentata, novemlineatus, Heterosminthurus 125
manolachei, Folsomia 70
manubrialis, Hypogastrura 21
marchicus, Folsomides 66
Marcuzziella 60
marginata, Caprainea 119
marginata, Entomobrya 96
marginatus, Sminthurus 119
mariae, Eosentomon 134
Marisotoma 84
maritima, Anurida 42
maritima, Halisotoma 84
maritima, lanuginosa, Entomobrya 96
maritima, Xenylla 29
martelii, Pseudosinella 105
martynovae, Folsomia 70
massoudi, Bilobella 45
medialis, fusca, Dicyrtoma 117
mediterranea, Xenylla 29
Megalothorax 108
melanocephala, flavescens,
meridiata, Protaphorura 52
meridionale, Acerentomon 129
Mesaphorura 58
Mesogastrura 27
mesorhinus, Acerentomon 129
Metaphorura 61
Metisonoma 84
Micranurida 40
Micraphorura 48
Microgastrura 27
microrhinus, Acerentomon 129
minima, Proisotoma 73
minimus, Megalothorax 108
minor, Isotomiella 78
minor, Tomocerus 88
minuta, Dicyrtomina 87, 117
minuta, Neanura 42
minuta, Proisotoma 73
minutus, Neelides 109
minutus, Tomocerus 88
mirabile, Eosentomon 134
mirabilis, Friesea 37, 38
moldavica, Pseudosinella 105
monochaeta, Pseudisotoma 78
monoculata, Friesea 37
monstruosa, Ceratophysella 25
montana, Appendisotoma 75
montana, Tetracanthella 64
montemaceli, Superodontella 32

montigena, Folsomia 72
Morulina 42
mosquensis, Ceratophysella 25
Mucrella 26
mucronata, Xenylla 30
multifasciata, bifasciata, Orchesella 90
multifasciata, Entomobrya 96
multifasciata, Orchesella 92
multifasciata, Sphyrotheca 121
multipunctatus, Sminthurus 120
multisensillata, Superodontella 32
multiseta, Folsomia 71
murinus, Neelus 108
muscorum, Acerella 128
muscorum, Entomobrya 97
muscorum, Neanura 33, 42
myrmecophila, Entomobrya 99
myrmecophilus, Entomobryoides 99
N
naglitshi, Agraphorura 54
nana, Folsomia 70
nana, Superodontella 32
navicularis, Acorutes 25
Neanura 42
NEANURIDAE 35
NEELIDAE 108
Neelides 109
Neelus 108
neglecta, Desoria 81
neglecta, olivacea, Isotoma 81
neomeridionalis, Ceratophysella 25
Neonaphorura 62
nervosa, Deuteraphorura 55
nicoleti, Entomobrya 87, 97
nicoleti, muscorum, Entomobrya 97
nicoletii, muscorum, Neanura 43
niger, Sminthurinus 116
niger, Sminthurus 116
nigrescens, Lepidocyrtus 101
nigrinus, Sminthurus 120
nigripes, aquatica, Podura 20
nigromaculata, Willowsia 100
nigromaculatus, Sminthurus 121
nitida, Xenylla 29
nitidus, Heteromurus 94
nivalis, Desoria 81
nivalis, Entomobrya 97
nivea, Desoria 81
Noldo 133
norvegica, Karlstejnia 57
noseki, Proturentomon 128
notabilis, Parisotoma 79
novemlineatus, Heterosminthurus 125
O
obscura, multifasciata, Orchesella 92
obscura, subnigra, Orchesella 93
obtectus, Fasciosminthurus 124
octoculatus, Pseudanurophorus 65
octopunctata, Protaphorura 52
octopunctata, Pseudosinella 105
ODONTELLIDAE 32
Oligaphorura 48
olivacea, Desoria 82
omissum, Acerentomon 130
Oncopodura 86
ONCOPODURIDAE 86
oniscoides, Achorutes 46
ONYCHIURIDAE 46
onychiurina, Folsomina 73
Onychiuroides 56
Onychiurus 55
Orchesella 90
Orchesella 91
Orchesella 91
orcheselloides, Entomobrya 97
orestia, Metaphorura 61
orientalis, Cryptopygus 77
orientalis, Orchesella 92
ornata, Dicyrtomina 87, 117
Orthonychiurus 56
P
Pachyotoma 75
palliceps, Isotomurus 85
pallida, flavescens, Orchesella 91
pallida, nivalis, Entomobrya 97
pallida, principalis, Arrhopalites 113
pallipes, Deuterosminthurus 123
palmiensis, Pseudachorudina 38
palustris, Isotomurus 33, 85
pannonica, Protaphorura 52
papillata, Hypogastrura 21
papillosa, Proisotoma 74

paradoxa, Kalaphorura 33, 46
paradoxus, Lepidocyrtus 101
Paranurophorus 64
Paratullbergia 61
Paraxenylla 30
Parisotoma 79
parva, Neanura 43
parvula, Brachystomella 35
parvulus, Folsomides 66
parvulus, Pseudachorutes 39
parvulus, Sminthurides 110
patrizii. Disparrhopalites 119
paucituberculatus, Onychiuroides 57
pavlovskyi, Onychiurus 56
pectinata, Spinisotoma 82
peisonis, Lepidocyrtus 102
penicillifer, Sminthurides 110
penicula, Folsomia 71
phlegraeus, Achorutes 43
picta, viridis, Sminthurus 121
pieninensis, Micraphorura 49
pilosa, Tetracanthella 64
pinetorum, Eosentomon 134
platani, Willowsia 100
plena, Deutonura 44
plumosus, Isotomurus 85
Plutomurus 89
podolica, Podolinella 132
podolica, Pratanurida 38
Podolinella 132
Podura 20
PODURIDAE 20
Pogonognathellus 89
polonica, Hymenaphorura 47
polonicus, Berberentulus 132
ponticus, Cryptopygus 77
populosa, Pseudostachia 34
populosa, Stachiomella 34
portucalensis, Folsomides 66
posteroculatus, Cryptopygus 77
Pratanurida 38
pratense, Eosentomon 134
principalis, Arrhopalites 113
principalis, flavescens, Orchesella 91
principalis, minuta, Dicyrtomina 117
procampata, Protaphorura 53
productus, Isotomodes 67
Proisotoma 73
prolata, Protaphorura 53
propinqua, Desoria 82
Protaphorura 50
PROTENTOMIDAE 128
Protentomon 128
Proturentomon 128
proxima, Tetracanthella 64
pruinosa, arvalis, Bourletiella 122
pruinosa, Cassagnaudiella 122
Pseodoxenyllodes 34
Pseudachorudina 38
Pseudachorutella 39
Pseudachorutes 39
Pseudanurophorus 65
pseudassimilis, Sminthurides 110
Pseudisotoma 78
pseudobifasciata, Orchesella 92
pseudocellata, Protaphorura 53
Pseudofolsomia 72
pseudolamellifera, Superodontella 32
pseudomaritima, Isotoma 81
pseudoparva, Neanura 43
Pseudosinella 103
psocoides, Mackenziella 109
Ptenothrix 118
pulchella, minuta, Dicyrtomina 117
pulchra, Orchesella 92
pulchra, rufescens, Orchesella 92
pumilis. Sphaeridia 111
puncteola, Entomobrya 98
purpurascens, fusca, Allacma 119
purpurescens, Hypogastrura 21
pusilla, Subisotoma 67
pygmaea. Micranurida 41
pygmaeus. Arrhopalites 113
Q
quadriocellata, Protaphorura 52
quadrioculata, Folsomia 71
quadrioculatus, Pseudanurophorus 65
quadriseta, Endonura 45
quadrispina, Stenaphorurella 62
quercinum, Acerentomon 130
quinquelineata, Entomobrya 98
R

rafalskii, Acerentulus 131
rafalskii, Verrucoentomon 132
recta, Pachyotoma 76
rectopapillatus, Orthonychiurus 56
rectospinatus, Onychiurus 55
reducta, mirabilis, Friesea 37
reinhardi, Calistella 98
repandus, Deuterosminthurus 123
repandus, Sminthurus 123
reticulata, Ptenothrix 118
riparia, Isotoma 83
riparia, viridis, Isotoma 83
ripperi, Hypogastrura 22
rivularis, Lepidocyrtus 103
ruber, Lepidocyrtus 102
rufa, cincta, Orchesella 91
rufescens, Achorutes 25
rufescens, Orchesella 93
ruseki, Desoria 82
rusekiana, Karlstejnia 58
ruta, Superodontella 32
S
sahlbergi, Hypogastrura 22
saltuaria, Protaphorura 52
scabra, Superodontella 32
scandinavica, Willemia 31
Scaphaphorura 62
schaefferi, Hydroisotoma 76
Schoettella 27
schoetti, Ballistura 75
schoetti, Oligaphorura 48
schoetti, Sminthurides 110
scotica, Ceratophysella 25
Scutisotoma 67
secundarius, Arrhopalites 113
Seira 107
semiarmatum, Eosentomon 134
sensibilis, Folsomia 71
sensibilis, Pseudisotoma 78
septentrionalis, Anurophorus 65
serbica, Protaphorura 53
sericus, Arrhopalites 113
serrata, Hypogastrura 22
serratotuberculata, Archaphorura 48
setifera, Uzelia 63
setosa, Ptenothrix 118
sexetosus, provincialis, Isotomodes 68
sexoculata, Folsomia 71
sexoculata, Pseudosinella 106
shillei, Xenylla 30
shötti, Achorutes 21
sigillata, Ceratophysella 25
signata, Dicyrtomina 117
signata, minuta, Dicyrtomina 117
silesiaca, Deuteraphorura 55
silvanus, Acerentulus 131
silvaria, Deuteraphorura 56
silvatica, Ceratophysella 25
silvatica, fusca, Dicyrtoma 117
silvestris, rufescens, Orchesella 93
similis, Folsomia 72
simplex, Paranurophorus 64
Sinella 99
skuhravyi, Acerentomon 130
SMINTHURIDAE 119
Sminthurides 109
SMINTHURIDIDAE 109
Sminthurinus 114
Sminthurus 120
socialis, Hypogastrura 22
Spatulosminthurus 121
speciosa, viridis, Sminthurus 121
spectabilis, Entomobrya 98
spectabilis, flavescens, Orchesella 93
spectabilis, Orchesella 93
spectabilis, rufescens, Orchesella 93
Sphaeridia 111
sphagneticola, Orchesella 93
Sphyrotheca 121
spinosa, Folsomia 72
spinosus, Arrhopalites 113
squamoornata, Seira 107
stachi, Deutonura 44
stachi, Eosentomon 134
stachi, Friesea 37
stachi, Sminthurides 111
Stachiomella 34
Stenacidia 111
Stenaphorurella 62
steposa, Micraphorura 49
stepposus, Isotomurus 86
stercoraria, Ceratophysella 26

strenzkei, Folsomia 72
Strenzketoma 67
stuxbergi, Isotomurus 86
subarctica, Proisotoma 74
subarmata, Protaphorura 53
subciliatus, palustroides, Isotomurus 85
subcrassus, Pseudachorutes 40
Subisotoma 67
subminuta, Proisotoma 74
subnigra, Orchesella 93
subterranea, Friesea 37
subuliginata, Protaphorura 54
succinea, Ceratophysella 26
sulfurea, Bourletiella 123
sulfureus, sulfureus, Deuterosminthurus 123
superba, Entomobrya 98
Superodontella 32
Supraphorura 50
sylvatica, Mesaphorura 60
T
Tantulonychiurus 54
taurica, cincta, Orchesella 90
taurica, Endonura 45
taurica, Orchesella 93
tenella, Proisotoma 74
tenuicornis, Marisotoma 84
tenuisensillata, Mesaphorura 60
terricola, Arrhopalites 114
Tetracanthella 63
Tetracanthura 83
Tetracanthura 83
Tetrodontophora 46
tetrophthalma, Endonura 45
Thalassaphorura 54
Thaumanura 46
thermophilus, Cryptopygus 77
tigrina, Desoria 82
TOMOCERIDAE 88
Tomocerus 88
tovtrensis, Thalassaphorura 54
traegardhi, Acerentulus 131
transitorium, Eosentomon 135
triangulimaculata, flavescens,
tricampata, Protaphorura 54
tridentiferus, Tomocerus 88
trinotatus, Sminthurinus 116
tripartita, Marcuzziella 60
tripunctatus, viridis, Sminthurus 121
trispinata, Desoria 82
truncata, Friesea 38
tuberculata, Ballistura 75
tuberculata, Kalaphorura 47
tullbergi, Anurida 42
tullbergi, Hypogastrura 22
tullbergi, Xenylla 30
TULLBERGIIDAE 57
tuxeni, Protentomon 128
U
ukrainus, Axenyllodes 34
uniseta, Xenylla 30
ununquiculata, Schoettella 27
uralica, Micraphorura 49
Uzelia 63
V
vaga, cincta, Orchesella 91
valdegranulata, Hymenaphorura 47
vandeli, Coloburella 75
vargovychi, Ceratophysella 26
variabilis, Deuteraphorura 56
variabilis, Folsomides 67
variabilis, Subisotoma 67
variotuberculata, Heteraphorura 48
vasylii, Pseudachorutes 40
vernalis, Hypogastrura 22
Verrucoentomon 132
verrucosa, Morulina 42
Vertagopus 78
viatica, Hypogastrura 23
violacea, Desoria 83
violacea, violacea, Stenacidia 111
violaceolineata, Entomobrya 98
violaceus, Lepidocyrtus 102
virae, Willemia 32
virgulatus, Fasciosminthurus 124
viridilutea, Orchesella 94
viridis, Isotoma 83
viridis, Sminthurus 121
viridula, aquaticus, Sminthurides 109
vitalii, Pseudachorutes 39
volgensis, Folsomia 72
volinensis, Tantulonychiurus 54
vulgare, Eosentomon 135

vulgaris, Tomocerus 87, 88
W
wachlgreni, Pseudosinella 106
wahlgreni, Sminthurus 121
weinerae, Deutonura 44
welchi, Xenylla 30
westerlundi, Vertagopus 79
Willemia 31
Willowsia 99
X
Xenylla 28, 33
Xenyllodes 32
xerophila, Doutnacia 57
xerophila, viridis, Sminthurus 121
xerophilus, Acerentulus 132
xerothermica, Orchesella 94
Y
yosii, Mesaphorura 60
Z
zodion, Eosentomon 135
zygophora, Pseudosinella 106, 104, 107
zygophorus, Lepidocyrtus 106

Зміст

Вступ 5

Умовні позначення і фізико-географічне районування України........................ 8

Система класу ногохвістки (Collembola) (*І.Я. Капрусь*).. 11

Каталог видів колембол (*І.Я. Капрусь, Ю.Ю. Шрубович, М.В. Таращук*)............. 19

Система класу протура (Protura) (*Ю.Ю. Шрубович*).. 126

Каталог видів протур (*Ю.Ю. Шрубович*).. 127

Таблиця. Список видів Protura і Collembola, типовий матеріал яких зібраний на території України (*І.Я. Капрусь, Ю.Ю. Шрубович*)........................ 136

Список використаної літератури.. 143

Алфавітний покажчик латинських назв таксонів.. 152

Contents

Introduction 5

Abbreviation and geografical regions of Ukraine 8

Classification of the Class Collembola (*I.J. Kaprus'*) 11

Catalogue of the Collembola species (*I.J. Kaprus', J.J. Shrubovych, M.V. Tarashchuk*) 19

Classification of the Class Protura (*J.J. Shrubovych*) 126

Catalogue of the Protura species (*J.J. Shrubovych*) 127

Table. Check-list of the Protura and Collembola species which type material was collected on the territory of Ukraine (*I.J. Kaprus', J.J. Shrubovych*)...136

References 143

Index of Latin names 152

Національна академія наук України
Державний природознавчий музей

Науково-довідкове видання

КАТАЛОГ КОЛЕМБОЛ (COLLEMBOLA) І ПРОТУР (PROTURA) УКРАЇНИ

Капрусь Ігор Ярославович, Шрубович Юлія Юхимівна,
Таращук Марина Володимирівна

При оформленні обкладинки використано фото
dr. Jerzy Gubernatora (Польща)

Комп'ютерний дизайн і верстка Є.Д. Інкіна

Адреса редакції:
Україна, 79008, Львів, вул. Театральна, 18
Державний природознавчий музей НАН України
Телефон / факс: (0322) 72-89-17
E-mail: office@museum.lviv.net
http://museum.lviv.net

Формат 70х100/16. Обл.-вид. арк. 16,1. Наклад 150 прим.

Виготовлення оригінал-макета і друк здійснено в лабораторії природничої музеології та видавництва Державного природознавчого музею НАН України